

IMPACT STRATEGIC

Nr. 1 [26]/2008

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5

Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro; Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

Revista științifică trimestrială a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, clasificată de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior la categoria B+

Consiliul editorial:

Prof. univ. dr. Marius Hanganu, președinte

C.S. I dr. Constantin Moștofleu, președinte executiv, editor-șef

C.S. I dr. Nicolae Dolghin

Prof. dr. Hervé Coutau-Bégarie (Institutul de Strategie Comparată, Paris, Franța)

Prof. dr. John L. Clarke (Centrul European pentru Studii de Securitate "George C. Marshall")

Prof. univ. dr. ing. Adrian Gheorghe (Old Dominion University, Norfolk, Virginia, SUA)

Dr. Josef Procházka (Institute for Strategic Studies, Defence University, Brno, Cehia)

Dr. Dario Matika (Institute for Research and Development of Defence Systems, Zagreb, Croația)

C.S. I dr. Gheorghe Văduva

Prof. univ. dr. Ion Emil

Colegiul de redacție:

Redactor șef: C.S. Vasile Popa

Secretar de redacție: Corina Vladu

Redactor: George Răduică

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Mihai Velea

C.S. I dr. Grigore Alexandrescu

Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27.05.2004 referitoare la buna conduită în cercetarea științifică.

ISSN 1842-810X (ediție online)

CUPRINS

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Integrarea în UE și NATO a statelor Balcanilor de Vest

Dr. Mircea MUREȘAN.....7

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

Parteneriate și alianțe economice. Facilități și oportunități românești

Doina MUREȘAN.....14

Stabilitatea lumii navigând printre strategii

Dr. Nicolae DOLGHIN.....24

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Politica externă a UE și politica securității energetice în Regiunea Extinsă a Mării Negre – Caspica și Ucraina

Dr. Alexander GONCHARENKO.....31

Punctul de vedere al comunității de securitate din Slovacia asupra angajării active, în domeniul securității, a Uniunii Europene

Elemír NEČEJ, Vladimír TARASOVIČ.....37

Politica Externă și de Securitate Comună în viziunea Tratatului de la Lisabona

Mădălina Virginia ANTONESCU.....43

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Politica de securitate și apărare a Ungariei în noul mediu geostrategic

Dr. László NAGY, dr. Tibor KOVÁCS.....57

Importanța factorului economic în definirea securității

Dr. Leonida MOISE.....60

TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

Impactul atacurilor teroriste asupra economiei mondiale

Codrin Horațiu MIRON, dr. Lucian CERNUȘCA.....67

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

India – pilonul de bază al unui pol de putere în regiunea Asia - Pacific

Marina MUSCAN.....72

Declararea independenței Muntenegrului

Dr. Dorel BUȘE, dr. Dragoș FRĂSINEANU.....82

EVENIMENT STRATEGIC

Summit-ul NATO de la București, 2-4 aprilie 2008

Vasile POPA.....90

PUNCTE DE VEDERE

Privatizarea armatei și a războiului - o realitate?

Dr. Petre DUȚU.....94

Suveranitatea și relațiile internaționale europene

Gabriel PEREȘ.....102

NOTE DE LECTURĂ

Terorismul, azi.....107

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS ianuarie-martie 2007

Irina CUCU.....109

În atenția autorilor.....110

CONTENTS

THE POLITICAL-MILITARY PRESENT

The West Balkans' states integration within EU and NATO - Mircea MUREȘAN, PhD/p.7

GEOPOLITICS AND GEOSTRATEGIES ON THE FUTURE'S TRAJECTORY

Partnerships and economic alliances. Romanian facilities and opportunities - Doina MUREȘAN /p.14

World's stability sailing among strategies - Nicolae DOLGHIN, PhD/p.24

NATO AND EU: POLITICS, STRATEGIES, AND ACTIONS

EU Foreign and Energy Security Policy in the Wider Black Sea - Caspian Region and Ukraine - Alexander GONCHARENKO, PhD/p.31

The view of the Slovak Security Community on EU's active security engagement - Elemír NEČEJ, Vladimír TARASOVIČ/p.37

The Common Foreign and Security Policy according to the Lisbon Treaty - Mădălina Virginia ANTONESCU/p.43

SECURITY AND MILITARY STRATEGY

Hungary's Security and Defence Policy in the new geostrategic environment - László NAGY, PhD, Tibor KOVÁCS, PhD/p.57

The importance of the economic factor in defining security - Leonida MOISE, PhD/p.60

TERRORISM. WAR ON TERRORISM

The impact of terrorist attacks upon the global economy - Codrin Horațiu MIRON, Lucian CERNUȘCA, PhD/p.67

ANALYSIS. SYNTHESIS. EVALUATIONS

India - the basic pillar of a pole of power in Asia-Pacific region - Marina MUSCAN/p.72

Montenegro's declaration of independence - Dorel BUȘE, PHd, Dragoș FRĂȘINEANU, PhD/p.82

STRATEGIC EVENT

Bucharest NATO Summit, 2-4 April, 2008 - Vasile POPA/p.90

POINT OF VIEWS

La privatisation de l'armee et de la guerre - une realite? - Petre DUȚU, PhD/p.94

Sovereignty and European international relations - Gabriel PEREȘ/p.102

REVIEWS

Terrorism, nowadays/p.107

CDSSS' AGENDA

The activities of the Centre for Defence and Security Strategic Studies, Janury-March 2008 - Irina CUCU/p.109

Instructions for authors/p.110

INTEGRAREA ÎN UE ȘI NATO A STATELOR BALCANILOR DE VEST

Dr. Mircea MUREȘAN

În acest spațiu în care persistența crizelor și conflictelor reprezintă, de secole, o constantă a realității - ne referim la Balcani -, neimplicarea permanentă și cu toate forțele a Europei în problematica stabilității și dezvoltării lasă un câmp larg extensiei riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa păcii, securității și prosperității continentului.

Situația din Kosovo, mai ales, îndeamnă liderii europeni și euro-atlantici să se angajeze activ în soluționarea problemelor complexe ale Balcanilor de Vest, cooperarea intraregională și cu statele regiunii, crearea instituțiilor democratice, lupta împotriva corupției și a crimei organizate, integrarea acestui spațiu în UE și NATO, ca soluție a unui viitor de pace și dezvoltare durabilă.

Într-o proiecție optimistă, viitorul Balcanilor și al Europei are înfățișarea unei construcții unite, rod al unor eforturi comune pe plan economic, politic, social, cultural și securitar, al unor evoluții interne și regionale sănătoase, al unor procese de reformă radicale, al integrării europene și euro-atlantice.

Cuvinte-cheie: Kosovo, Balcanii de Vest, NATO, UE.

1. Kosovo și aderarea statelor vest-balcanice la UE și NATO

Întârzie sau nu situația din Kosovo accesarea statelor Balcanilor de Vest în UE și NATO? O asemenea interogație pare firească, de vreme ce extinderea celor două organizații este centrată, în prezent, pe acest spațiu tensionat, cu o dezvoltare imprevizibilă, ce a acaparat, de peste un deceniu și jumătate, atenția comunității internaționale, iar în ultimul an a reprezentat principala problemă de pe agenda de lucru a diplomației europene și mondiale. Purtătorul de cuvânt al NATO, James Appathurai, nu vede – într-un interviu acordat recent presei militare – o legătură directă între cele

două procese, cel puțin în ce privește organizația euro-atlantică: statele din regiune care vor să-și consolideze apărarea prin asocierea la o organizație sau alta o pot face, dacă îndeplinesc standardele politice, economice și militare ale Alianței, fără a fi condiționate cumva de situația din Kosovo. Cele două procese trebuie judecate separat.

În opinia noastră, disjunctia nu este completă și concludentă. Ambele organizații sunt obligate să țină cont, în deciziile proprii, de realitățile regiunii și cele ale statelor candidate. Iar aceste realități sunt extrem de complexe și volatile.

Secole la rând, în provincia Kosovo și Metohia au conviețuit pașnic diverse comunități naționale, lingvistice și confesionale. Raporturile dintre ele au evoluat și s-au redefinit continuu, în raport cu interesele, conflictele sau cooperările din momentul respectiv. Dar experiențele ultimelor decenii – cortegiul de violențe, amplificarea naționalismului albanez, războiul și perioada postbelică tristă ce o traversează Kosovo de circa opt ani – au pus capăt multor relații intercomunitare¹.

S-a ajuns, treptat, la un moment de cotitură, după ce eforturile de conciliere între autoritățile sârbe și liderii albanezilor kosovari, desfășurate de comunitatea internațională până la termenul limită de 10 decembrie 2007, nu au dus la niciun rezultat. La nivelul UE, dezbaterile asupra statutului provinciei sârbe respective au divizat, practic, în cursul anului trecut, organizația. În timp ce majoritatea celor 27 și-a exprimat acordul cu soluția preconizată de „planul Ahtisaari”, care prevede declararea independenței provinciei sub control internațional, câteva state, printre care și România, au declarat că nu pot accepta o asemenea soluție, ce încalcă suveranitatea statului sârb, constituind un precedent periculos pentru pacea și stabilitatea continentului și a lumii.

Această ultimă consecință trebuia, în opinia a numeroși analiști politici europeni, să îngrijoreze cel mai mult, întrucât putea să aibă urmări regi-

onale incalculabile. Potrivit lui Jean-Arnault Drens², o astfel de soluție ar da, în Serbia, cale liberă extremismului. Se crede chiar că Partidul Radical Sârb ar putea adopta o opțiune militară pentru „eliberarea” provinciei. Pe de altă parte, independența Kosovo ar avea valoarea unui precedent pentru sârbii din Bosnia, dar și pentru Republica Srpska, ce și-ar revendica dreptul la autodeterminare. Aceasta poate relansa chestiunea națională albaneză transfrontalieră, dar și agitații secesioniste în regiuni majoritar albaneze din nord-vestul Macedoniei, ca și din Valea Presevo, zonă albaneză din sudul Serbiei. Se vorbește și despre difuziunea acestei logici „partiționiste” în Muntenegru, unde locuiesc importante bastioane prosârbe în nordul țării, ce nu au fost de acord niciodată cu declararea independenței republicii, în iunie 2006. Multiplele complicații care ar urma ar întârzia accesul unora dintre statele balcanice în UE și NATO.

Desprinderea Kosovo de Serbia ar genera, pe de altă parte, o reacție în lanț în diverse regiuni mai apropiate sau mai îndepărtate. Moscova se întreba retoric, arătând spre Moldova: de ce, dacă se recunoaște independența provinciei Kosovo, nu s-ar recunoaște și independența Transnistriei? O asemenea perspectivă a iscat ample dezbateri diplomatice între capitala rusă, Chișinău și Tiraspol. Analistii apreciau că „efectul de domino”³ declanșat de declararea unilaterală a independenței Kosovo ar putea cuprinde multe alte țări, din UE: Spania, Belgia, Franța, Grecia, România, Slovacia, Bulgaria, dar și din afara acesteia: Turcia, Rusia, statele fost sovietice din Caucaz, Iran, Irak etc.

Orice s-a întâmpla, însă, Kosovo nu trebuie ignorat, nici părăsit. În opinia analistului Jacques Hubert-Rodier⁴, de la cotidianul *Les Echos*, UE trebuie să tragă, în privința Balcanilor, concluziile necesare din „lecțiile învățate” ale trecutului. „Credibilitatea PESA se va juca în Kosovo, și nu în alte părți”, ar fi afirmat un eurodeputat în cadrul unui seminar dedicat Europei, iar Rodier consideră aceste spuse extrem de semnificative. Singura carte de jucat pentru Europa rămâne perspectiva unei integrări a Serbiei și Kosovo în Uniune. Fără aceasta, Europa va trebui să facă față la ceea ce riscă să rămână încă mult timp depozitul de muniții al flancului său de sud-est.

Un proces de integrare este obligatoriu, chiar dacă acesta nu se va produce imediat. Din interiorul Uniunii, problemele provinciei vor putea fi soluționate mai bine. Mai ales că, așa

cum constată unii experți europeni, s-ar putea să asistăm, în viitor, la o „creștere a islamismului radical în sudul Serbiei”⁵, dată fiind încercarea Al-Qaeda și altor grupări extremiste de a-și spori influența în regiunile musulmane din sudul Europei, de a realiza o pătrundere mai adâncă în interiorul continentului.

Au fost și voci care s-au întrebat direct: „Cine se teme de independența Kosovo?” În primul rând, se tem europenii înșiși, care intuiesc ce poate să dezlănțuie această veritabilă cutie a Pandorei. Vine, apoi, rândul Rusiei de a se îngrijora, dat fiind ghemul de probleme și contradicții existente în spațiul frământat, multietnic al fostelor republici sovietice, de ceea ce s-ar putea întâmpla: continuarea, prin puterea imitației, a odiseei secesionismului vest-balcanic, și de a încerca să se ancoreze, și din rațiuni geopolitice, puternic, economic și, poate, militar, în Balcani. Concluzionând asupra viitorului statutului provinciei, autorul la care ne referim este de părere că „integrarea Kosovo va duce la o îmbunătățire a relațiilor interreligioase și interculturale în Europa”⁶.

Pentru că o decizie, mai ales una ca aceasta, a integrării depline sau parțiale a spațiului Balcanilor de Vest în UE, respectiv NATO, nu e deloc ușoară, liderii statelor membre nu se grăbesc s-o adopte, au opinii diferite, se confruntă între ei, dezbăt cu grijă subiectul, meditănd la totalitatea consecințelor unei astfel de opțiuni. Una din aceste consecințe, crede analistul la care am făcut referire mai sus, i-ar putea privi pe cei peste o jumătate de milion de imigranți provenind din Kosovo, aproape un sfert din populația provinciei, care s-au stabilit în Germania, Elveția sau alte state europene. Mulți dintre aceștia au deschis acolo buticuri, restaurante sau mici întreprinderi. Normalizarea statutului Kosovo va conduce la mai buna lor integrare în statele în care au emigrat și, deopotrivă, la creșterea capacității de a contribui la reconstrucția țării de origine, pentru că, în țările sărace, finanțarea provenind din diaspora joacă mereu un rol foarte mare ca ajutor pentru dezvoltare.

Există premise ca spațiul fostei federații iugoslave să revină, în timp, economia prosperă și solidă de altădată, dar statele care îl compun vor trebui să recupereze pierderile înregistrate la acest capitol, să sporească cooperarea regională și conlucrarea cu instituțiile internaționale, să coreleze mizele economice cu eforturile de apropiere de UE și NATO.

Cercetătorii domeniului subliniază că, în prezent, mizele energetice au, în Serbia și Balcani, privite prin prisma acordurilor recente ruso-sârbe, „o dimensiune strategică și o bătaie geopolitică”⁷. Rusia vrea să devină un partener atractiv pentru statele regiunii și, în opinia lui Jean-Sylvestre Mongrenier, de la Institutul Francez de Geopolitică, „marea sa strategie amenință unitatea Europei și securitatea sa energetică”.

Viitoarea politică europeană a energiei, crede acesta, „nu se poate limita la încălzirea climatică, iar problema liberului acces la resurse este esențială; în acest spirit trebuie să definim în comun interesele energetice ale Europei și să gândim lărgirea UE și NATO în sud-estul continentului, o zonă-tampon vis-à-vis de Orientul Apropiat, dar și un spațiu de contact cu bazinul Mării Negre și hinterlandul eurasianic”⁸.

Indiferent, însă, dacă procesul accederii statelor Balcanilor de Vest în organizațiile europeană și euro-atlantică va fi mai mult sau mai puțin sinuos, dacă se va întinde pe o perioadă mai mare sau mai mică, Europa, în ansamblu, va beneficia de avantajele multiple, pe termen lung, ale unei asemenea opțiuni.

2. Extinderea UE în spațiul Balcanilor de Vest

Pentru statele membre ale UE, continuarea lărgirii organizației este un demers indispensabil, ajuns în acest moment în etapa Europei de Sud-Est, a Balcanilor de Vest și Turciei. Concepția îmbrățișată cu privire la modalitatea de dezvoltare a procesului este aceea a unei extinderi graduale și atent conduse, căreia comisarul european pentru lărgire, Olli Rehn, consideră că i se datorează, grație și combinării cu aprofundarea politică, înseși rezultatele remarcabile din cele cinci decenii de existență a organizației⁹. Aprofundarea internă a Uniunii și lărgirile succesive, aprecia comisarul Rehn, nu sunt contradictorii, ci complementare, prin combinarea lor Europa devenind mai puternică și mai influentă, așa cum este în prezent. Negocierile de aderare nu se fac inerțial și nu vizează rapiditatea, ci calitatea, fiind cea mai bună garanție pentru stabilizarea regiunii.

Oficialul european subliniază că promisiunea unei perspective europene a statelor balcanice a fost făcută la summit-ul european de la Tesalonica, din 2003, ca un factor puternic de pacificare, într-o regiune cunoscută tradițional ca „butoiul de

pulbere al Europei”. În această perspectivă, se întrevea liantul care să mențină țările regiunii pe calea păcii și reformelor. Particularitatea noii serii de state ce urmau a fi primite în Uniune consta în inițierea unei așa-zise „anticamere a procesului de aderare”, cea a acordurilor de stabilizare și asociere (ASA), care a permis, ulterior, coagularea strânsă a mai multor state în relații contractuale cu Uniunea, fiecare dintre acestea progresând pe calea europeană după propriile merite.

Candidatura Croației a fost acceptată de către Uniune în iunie 2004. Republica Macedonia și-a depus candidatura în martie 2004. Procesul de stabilizare și asociere regrupează, de asemenea, state ca Albania, Bosnia și Herțegovina, Serbia, Muntenegru. Până la aderare, țările respective beneficiază de liberul acces la piața europeană și primesc un ajutor de la UE pentru a-și realiza programele naționale de reformă. Croația și Macedonia au semnat primele ASA cu UE, iar celelalte state menționate negociau încă, la ora scrierii acestor rânduri, astfel de acorduri, înainte de a-și depune candidatura de aderare la Uniune.

Problema Kosovo a întârziat întrucâtva acest proces pentru Serbia. Abia după angajamentul noului guvern sârb în favoarea unei cooperări înnoite cu Tribunalul penal internațional de la Haga, negocierile la ASA, întrerupte în mai 2006, pe motiv că Belgradul nu colaborează suficient pentru predarea criminalilor de război sârbi, au fost reluate. Ulterior, discuțiile s-au purtat și în legătură cu fragilitatea forțelor democratice din această țară și încetinirea ritmului reformelor, cauzată de diviziunea partidelor politice, dar obstacolul principal a rămas absența deplinei cooperări cu Tribunalul penal internațional pentru ex-Iugoslavia (TPI).

De reținut că, totuși, la începutul lunii noiembrie, Serbia și Comisia Europeană parafau primul Acord de stabilizare și asociere UE - Serbia, moment apreciat ca o etapă simbolică, de dinaintea semnării propriu-zise a acordului, condiționată de realizarea prealabilă a unei „cooperări depline” a Belgradului cu TPI. Executivul european a chemat Serbia să facă proba unui spirit constructiv în negocierile asupra statutului final al provinciei Kosovo.

Semnarea ASA al Serbiei cu UE era stabilită pentru Consiliul afacerilor generale al UE din 28 ianuarie a.c. Și de această dată, însă, Țările de Jos au fost împotriva, punând ca o condiție prealabilă semnării ASA cooperarea necondiționată a Serbiei

cu TPI și arestarea și predarea generalului Radko Mladici. În condițiile în care, în turul doi, din 3 februarie, al prezidențialelor sârbe, radicalul Tomislav Nikolici venea cu o majoritate relativă și cu o orientare vădită spre Moscova, cu care recent Serbia a semnat un acord energetic care sporește dependența Europei de hidrocarburile rusești, UE a dorit să grăbească semnarea ASA cu Belgradul, pentru a-l sprijini în alegeri pe președintele în exercițiu, prooccidentalul Boris Tadić, care dorește integrarea europeană a țării.

De aceea, pentru a depăși momentul creat de opoziția Olandei, UE a propus, potrivit AFP, semnarea unui acord politic interimar de cooperare cu Serbia, care să furnizeze cadrul pentru un progres în materie de dialog politic, liber-schimb, liberalizarea vizelor și cooperarea în educație. Aceasta dă speranțe Belgradului că va păstra cap compas pe Bruxelles, finele anului 2008 aducându-i Serbiei nominalizarea la statutul oficial de candidat la aderarea la UE.

La sfârșitul lui ianuarie, membri ai Uniunii considerau că dosarul Kosovo se găsește într-o fază critică. Eventualitatea unor acțiuni unilaterale, anunțate ca iminente, care ar putea conduce la tensiuni, genera multă îngrijorare. Totodată, se aprecia că, dacă s-ar adopta o rezoluție clară a Consiliului de Securitate în chestiunea Kosovo, aceasta ar permite UE să-și exercite rolul de actor principal în cadrul unei prezențe civile internaționale în sudul Serbiei.

În chestiunea de ansamblu a extinderii, potrivit AFP, într-un proiect de raport al Comisiei Europene, se vorbea, cu câteva luni în urmă, de un „prag” pentru statele vest-balkanice candidate, menționându-se că este luată în calcul doar o largire pe termen mediu și lung a organizației în spațiul Balcanilor, dat fiind stadiul actual de pregătire al acestor țări. Procesul de reformă a fost în 2007, în multe din țările respective, la ralanti, Comisia reclamând eforturi pentru ameliorarea sistemelor judiciare și lupta cu corupția, fenomen ce rămâne larg răspândit și profund înrădăcinat în societate.

Cea mai bine era poziționată în proiectul de document Croația, unica țară ce a început negocierile de aderare cu UE în octombrie 2005. În ce o privește, Comisia aprecia că sunt posibile progrese importante în cadrul negocierilor de aderare cu aceasta în 2008. Referitor la Bosnia și Herțegovina, se accentua că, aici, „retorica provocatoare a conducătorilor politici-cheie a calat

reformele”, iar progresele politice „au încetinit”. Absența acordului politic asupra reformei poliției, se arăta, a determinat Comisia să nu recomande semnarea cu Sarajevo a ASA. Nu peste mult timp, guvernul a aprobat un plan de apropiere a forțelor de poliție ale celor două entități – Bosnia-Herțegovina și Republica Srpska -, iar la câteva zile după aceea, a avut loc semnarea ASA cu această federație.

După *Die Zeit*, problema Balcanilor nu-și va găsi soluția decât dacă toate țările ex-Iugoslaviei vor fi reunite sub un nou drapel, cel al integrării europene. O soluție dificil de transpus în practică, în condițiile declarării unilaterale a independenței Kosovo. În concepția diplomației românești, desfășurarea unei misiuni europene în Kosovo trebuia făcută înaintea declarării de către liderii kosovari albanofoni de la Priștina a independenței provinciei, pentru că aceasta ar fi semnatificat implicit recunoașterea Priștinei ca partener al UE.

Președinția slovenă a UE așază problema consolidării perspectivei europene pentru Balcanii occidentali alături de alte patru domenii prioritare ale strategiei sale de acțiune (viitorul Uniunii și intrarea neîntârziată în vigoare a Tratatului de reformă al UE, lansarea oportună a noului ciclu al Strategiei Lisabona, problemele climatului și energiei și dialogul între culturi, credințe și tradiții, în contextul Anului european al dialogului intercultural), apreciind că perspectiva europeană are o importanță semnificativă pentru această regiune.

Aderarea la UE a statelor vest-balkanice este considerată un obiectiv definitiv, motorul schimbării și reformelor, al stabilității. Pe aceste considerente își construiește noua președinție europeană strategia de finalizare a rețelei de acorduri de stabilizare și asociere și de întărire a cooperării regionale în mai multe sectoare. După ce s-a realizat, într-o primă etapă, intrarea în vigoare a acordurilor dintre Slovenia și țările Balcanilor occidentali asupra simplificării procedurilor de viză, acum se acționează pentru înlăturarea progresivă a obligației vizei.

Se fac eforturi de realizare a unității UE în privința Kosovo (unde UE se pare că va juca un rol crucial în etapa următoare, iar președinția slovenă încurajează activ elaborarea de soluții înalt consensuale pentru a asigura stabilitatea pe termen lung în toată regiunea) și asigurare a dezvoltării negocierilor de aderare cu Croația și Turcia,

însistându-se asupra onorării angajamentelor de către statele candidate, ca o condiție obligatorie a continuării procedurii de negociere. Obiectivul principal al acestor priorități și al procesului de lărgire în regiune, subliniază președinția slovenă, este bunăstarea populației și dezvoltarea societății.

3. NATO și politica „ușilor deschise” pentru statele vest-balkanice

Politica „ușilor deschise” aplicată de NATO ansamblului regiunii o regăsim explicată succint de secretarul general al organizației, Jaap de Hoop Scheffer, la reuniunea de la București, din noiembrie 2006, a Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est: „Nu există decât o singură soluție pentru a asigura o securitate și o stabilitate durabile în Balcanii de Vest. Aceasta consistă în a vedea țările acestei regiuni membre ale NATO și UE”.

Extinderea NATO constituie una din temele centrale ce urmează să fie abordate la apropiatul summit al Alianței de la București. Punctul acesta de pe agendă a fost creionat în Declarația șefilor statelor membre NATO adoptată la încheierea summit-ului de la Riga, în care se afirma că, „la viitorul nostru summit, în 2008, Alianța intenționează să lanseze noi invitații pentru țări care îndeplinesc normele, bazate pe performanță, ale NATO și care sunt capabile să participe la asigurarea securității și stabilității euro-atlantice”. Este vorba aici de Grupul Adriatic, din care fac parte Albania, Croația și Macedonia, singurele candidate oficiale la statutul de membru, state incluse în Planul de Acțiuni pentru Aderare la NATO, ce au primit cu acel prilej semnale pozitive legate de progresele făcute, precum și asigurarea intenției de a fi invitate în organizația euro-atlantică, fie toate, fie două sau una dintre ele.

Sprijinind primirea în grup a celor trei state, SUA au promulgat, în 2007, o lege pentru acordarea de asistență Albaniei, Croației și Macedoniei, precum și Ucrainei și Georgiei, ultimele două fiind considerate, atunci, potențiale candidate la o etapă viitoare a extinderii. Această lege reafirmă „susținerea în vederea continuării extinderii Alianței Nord-Atlantice” și autorizează, pentru anul fiscal 2008, adoptarea unor credite pentru anumite programe de asistență militară în favoarea acestor țări. Macedonia însă ar putea fi desprinsă din grup,

dacă unii dintre aliați, și în special Grecia, își vor folosi dreptul de veto la summit-ul din aprilie, blocându-i aderarea, motivată de denumirea acestei țări, care reprezintă o problemă de politică externă sensibilă pentru statul elen. Ultimele date arată că Guvernul elen nu mai manifestă o opoziție fermă, iar dacă și Parlamentul va fi de acord, ar putea să accepte folosirea unei denumiri statale compozite (Macedonia-Skopje, Noua Macedonie ori alta).

În Declarația de la Riga se menționau, ca argumente pentru invitarea viitoare a celor trei state balcanice în Alianță, alegerile parlamentare din Albania, îmbunătățirea modului de desfășurare a acestora, cooperarea deplină a Croației cu TPI, dar și succesul alegerilor parlamentare din Macedonia. „Eforturile de reformă din toate cele trei țări trebuie însă menținute”, se accentua în Declarație. Albania era îndemnată să facă noi progrese în reformele supremației legii și apărării. Croația - să încerce să sporească sprijinul publicului față de eforturile de aderare la NATO, iar Macedonia - să continue reformele din sistemul politic, economie, apărare, supremația legii și justiție.

Tot la Riga s-a hotărât ca Serbia, Muntenegru și Bosnia-Herțegovina, aspirante la calitatea de membru al Alianței, să adere la programul „Parteneriat pentru Pace”, după ce își vor fi demonstrat disponibilitatea și capacitatea de a-și asuma și de a îndeplini o serie de cerințe internaționale. La finalul summit-ului, cele 26 de state membre au invitat Bosnia-Herțegovina, Muntenegru și Serbia să adere la Parteneriatul pentru Pace, pas important spre accesarea în NATO: „Luând în considerare importanța stabilității pe termen lung a Balcanilor de Vest și recunoscând progresul realizat până acum de BiH, Muntenegru și Serbia, am invitat astăzi aceste trei țări să adere la PpP și la Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC)”, se afirma în textul Declarației de la Riga. „Prin adoptarea acestei măsuri, se scria în document, reafirmăm importanța pe care o acordăm valorilor și principiilor prevăzute în documentele fundamentale ale EAPC și PpP și ne așteptăm în special ca Serbia și BiH să coopereze pe deplin cu TPI”.

Cele trei state balcanice, apreciau liderii Alianței, ar putea avea contribuții prețioase la stabilitatea și securitatea regională, iar prin această invitație ei sperau că vor încuraja noi evoluții pozitive în regiune. Decizia respectivă a fost calificată de secretarul general al NATO

ca o măsură politică semnificativă, în vreme ce Comisarul UE pentru Securitate, Javier Solana, era de părere că reprezintă un nou impuls major pentru eforturile depuse de statele din Balcanii de Vest pentru depășirea trecutului.

Este justificat ca NATO să fie preocupată, când ia în calcul acceptarea Serbiei ca partener și apoi ca aliat, în mod special de chestiunea Kosovo. Alianța conduce aici Forța internațională de menținere a păcii (KFOR), cu o prezență medie de circa 16.000 oameni. O decizie în privința Serbiei are în vedere noua situație din Kosovo. Serbia avertiza, în decembrie trecut, că va respinge orice ofertă de aderare la UE sau NATO, dacă aceste organizații vor recunoaște provincia separatistă Kosovo ca stat independent. Parlamentul sârb a aprobat o rezoluție care precizează că Belgradul nu va semna niciun tratat care nu îi recunoaște integritatea teritorială și suveranitatea asupra Kosovo. Rezoluția a fost sprijinită atât de liderii partidelor aflate la guvernare, cât și de către cei din opoziție. Se crede că, tocmai de teama unor complicații ulterioare, Serbia insistă să fie inclusă în PpP înainte de anunțarea hotărârii privind statutul Kosovo.

Prin Declarația menționată mai sus, liderii statelor membre arătau că sprijină ferm eforturile depuse de reprezentantul special al ONU pentru statutul provinciei Kosovo în vederea finalizării acestui proces și cereau tuturor părților implicate să colaboreze într-un mod constructiv, să dea dovadă de flexibilitate, să atingă standardele stabilite pe plan internațional și să participe la instituțiile civice locale, considerând că toate acestea ar trebui să aibă ca rezultat găsirea unei soluții care să îmbunătățească stabilitatea în Europa de Sud-Est, să sporească perspectivele întregii regiuni de integrare în instituțiile euro-atlantice și să fie acceptabilă pentru populația kosovară.

Ulterior, NATO, raliindu-se UE, a declarat, prin vocea miniștrilor apărării ai statelor membre, la finalul reuniunii din 15 iunie 2007, că susține planul de reglementare a Kosovo propus de Ahtisaari, care, au apreciat ei, va garanta dezvoltarea economică și politică stabilă a provinciei, asigurând, totodată, stabilitatea și securitatea în ansamblul regiunii. Garantarea păcii și stabilității durabile în Kosovo și în toată regiunea vestului Balcanilor, s-a subliniat, este de o importanță excepțională pentru Alianța Nord-Atlantică. NATO nu este dispusă să tolereze nicio amenințare la adresa

securității Kosovo și va reacționa imediat și ferm la orice provocare eventuală, au accentuat miniștrii apărării. Se considera că integrarea euro-atlantică este o condiție majoră a stabilității în Balcanii de Vest și se preconiza o cooperare întărită cu UE, subliniindu-se, în același timp, că NATO și UE au ca obiectiv comun stabilirea în Kosovo a unei societăți democratice, multietnice, pașnice și stabile.

În întâmpinarea summit-ului de la București, secretarul general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, declara, la Forumul de securitate al Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic, de la Ohrid, din Republica Macedonia, că „extinderea Alianței în Balcani, securitatea energetică și pacificarea Afganistanului sunt, în acest moment, cele mai mari provocări pentru viitorul NATO“.

Potrivit oficialului NATO, apropiatul summit va proiecta o viziune clară asupra viitorului Balcanilor, statuând un angajament sporit al organizației euro-atlantice față de Bosnia și Herțegovina, Muntenegru și Serbia, care să conducă la asigurarea stabilității Kosovo. În același context, se speră că se va realiza un acord asupra perspectivei largirii Alianței. Însemnătatea abordării problemei Kosovo este evidentă, după cum tot atât de evident este faptul că procesul care are loc, după 17 februarie, în spațiul kosovar are nevoie de control și coordonare. Cu forțele pe care le deține în provincia sârbă, Alianța crede că va fi gata să facă față oricărei provocări, dacă va fi nevoie.

Balcanii sunt, în concepția liderului Alianței, parte integrantă a Europei, iar accesarea tuturor țărilor din regiune la NATO este singura cale viabilă pentru asigurarea stabilității. Este în interesul tuturor ca Balcanii să devină o regiune de stabilitate, iar țările din zonă să poată, la rândul lor, să asigure asistență militară în alte zone de conflict din lume. Dacă Croația, Macedonia și Albania vor fi pregătite pentru responsabilitățile și obligațiile care decurg din apartenența la Alianță, vor primi o invitație de aderare. Față de valorile anterioare, trebuie să ne așteptăm ca largirea organizației să aibă loc pe baza meritelor proprii, lucru ce creează un anume suspans până la ora summit-ului, când vor fi anunțate oficial statele invitate.

Actualul summit va alocă, credem, un spațiu pentru discuțiile asupra realizării unui sistem de apărare antirachetă al NATO, complementar celui preconizat a fi instalat de SUA în Polonia și Cehia, mai ales că, nu de mult, media a informat despre

posibila redistribuire a forțelor strategice ruse în Balcanii de Vest și în zona Kaliningrad. Cât privește chestiunea parteneriatelor, a extinderii și consolidării acestora, care va fi abordată inevitabil la summit, nu se știe care va fi evoluția lor de perspectivă, pentru că, deși acum toate țările din regiune întrețin relații instituționalizate cu Alianța – prin apartenența la aceasta, includerea în programul Parteneriatului pentru Pace (PfP) sau prin intermediul Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic –, deși toate împărtășesc obiectivul integrării euro-atlantice și se folosesc din plin de programele de cooperare cu Alianța, situația de securitate din Balcanii de Vest, observă specialiștii¹⁰, este departe de a fi liniștitoare.

Concluzii

Parcursul european și euro-atlantic al statelor vest-balcanice este dificil, dar obligatoriu. Integrarea acestora în UE și NATO este absolut necesară pentru stabilitatea pe termen lung a regiunii și a continentului, în condițiile în care se evidențiază, cum se specifică într-un recent raport elaborat de câțiva generali care au ocupat funcții de mare răspundere în NATO, un set important de amenințări-cheie: fundamentalismul politic și religios; latura sumbră a mondializării – terorismul internațional, crima organizată și propagarea armelor de distrugere în masă; schimbarea climatică și securitatea energetică, antrenând o competiție pentru resurse și o potențială migrație majoră; slăbirea statului-națiune, ca și a ONU, NATO, UE.

Doar strânsa conlucrare a organizațiilor internaționale de securitate și garanția clară a unei perspective europene pentru statele Balcanilor de Vest va stabili definitiv regiunea. Această integrare nu va fi însă posibilă decât dacă în problema independenței Kosovo se va ajunge la o soluție acceptabilă pentru toți.

Viitorul regiunii trebuie edificat prin integrare și cooperare, prin întărirea organizațiilor europene

și euro-atlantică și strânsa lor conlucrare la îndeplinirea obiectivului comun al realizării în Kosovo a unei societăți democratice, multietnice, pașnice, prin garantarea dezvoltării economice și politice stabile a provinciei, care asigură, totodată, pacea și securitatea ansamblului Balcanilor.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 **Le mythe d'un Kosovo multiethnique**, Etudes, ianuarie 2007, pp. 21-31, apud Jean-Arnault DERENS, Les experts redoutent une montée de l'islamisme radical dans le sud de la Serbie, în http://tempsreel.nouvelobs.com/depeches/international/europe/20070404.FAP3926/les_experts_redoutent_une_montee_de_lislamisme_radical_.html

2 Jean-Arnault DÉRENS, *Si elle commençait au Kosovo, la logique partitionniste pourrait s'emparer de tous les Balkans, de la Bosnie au Monténégro*, Le Temps din 13 noiembrie 2007, <http://www.letemps.ch/template/opinions.asp?page=6&article=219201>

3 Idem, *Marile puteri prinse în capcana Kosovo*, la <http://www.monde-diplomatique.ro/Marile-puteri-prinse-in-capcana.html>

4 Jacques Hubert-RODIER, *Le Kosovo, la fracture de l'Europe*, <http://www.lesechos.fr/info/france/4669253.htm>

5 Vezi http://tempsreel.nouvelobs.com/depeches/international/europe/20070404.FAP3926/les_experts_redoutent_une_montee_de_lislamisme_radical_.html

6 Adam NOVAK, *Qui a peur de l'indépendance du Kosovo ?*, <http://www.alternatives.ca/article2872.html>

7 Jean-Sylvestre MONGRENIER, *La Serbie, point d'appui de la "politique balkanique" de la Russie*, <http://www.fenetreeurope.com/php/page.php?section=chroniques&id=0137>.

8 Ibidem.

9 Vezi *Le grand défi européen : comment combiner approfondissement politique et élargissement graduel ?*, cuvântarea comisarului european pentru lărgire Olli REHN la Școala națională de Administrație din Strasbourg, la 20 iunie 2007, la <http://europa.eu/rapid/pressReleaseAction.do?reference=SPEECH/07/410>

10 Dr. Amadeo WATKINS, Srdjan GLIGORIJEVIC, *NATO și Balcanii: Pledoarie pentru o integrare sporită*, Revista NATO, Vara 2007.

Generalul prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN (muresan@unap.ro) este comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”. În acest număr, autorul abordează una din teme prioritare ale UE și NATO, extinderea celor două organizații în Balcanii de Vest, analizând perspectivele statelor regiunii de a se integra în UE și NATO, în contextul independenței unilaterale a Kosovo, și posibilele soluții oferite pentru Balcani de Summit-ul NATO de la București.

PARTENERIATE ȘI ALIANȚE ECONOMICE. FACILITĂȚI ȘI OPORTUNITĂȚI ROMÂNEȘTI

Doina MUREȘAN

Interacțiunea și interdependența economică dintre statele lumii determină o coordonare concentrată a eforturilor pentru securitate. Astfel, s-a trecut de la confruntarea directă dintre marile puteri la realizarea unor parteneriate între acestea, cauzele principale fiind determinate, în primul rând, de dezvoltarea economică și tehnologică, decalajele uriașe care se mențin și se accentuează, reprezentând puternice surse de instabilitate și una dintre principalele probleme ale societății internaționale. Parteneriatele strategice presupun atât implicații politice, cât și economice. În acest sens, se cuvin amintite parteneriatele: Rusia - UE, Rusia - SUA, Rusia - China. În calitate de stat membru NATO și UE, România va putea să beneficieze de flexibilitate în lărgirea ariei de asistență din partea Băncii Mondiale și să acceseze volume mai mari de finanțare, dacă va fi nevoie sau dacă planurile de cofinanțare vor necesita acest lucru. Dezvoltarea economică a României generează securitate, o securitate permanentă, de sistem, și, în același timp, beneficiază de securitatea economică, în calitatea ei de securitate a structurilor și funcțiunilor economice.

Cuvinte-cheie: organizații economice, parteneriat strategic, Rusia, SUA, China, India, UE, Banca Mondială

Parteneriatele sunt forme de cooperare care prevăd „desfășurarea unor activități, constituirea și punerea în aplicare a unor relații bazate pe egalitate, fair-play și avantaj reciproc”.¹ Modul în care partenerii cooperează le permite acestora să își păstreze identitatea și personalitatea: ei colaborează intens, găsesc soluții împreună, își respectă deciziile, se consultă atunci când le iau, având, totodată, grijă să le ia în așa fel încât să nu se incomodeze reciproc. Ele pot fi: permanente; de

lungă durată; de scurtă durată; pentru rezolvarea mai multor probleme; pentru rezolvarea unei singure probleme.

Parteneriatele au existat dintotdeauna și vor exista mai ales în prezent, când au o mare importanță, întrucât „omenirea se află într-o perioadă de transformări profunde, ca urmare a trecerii de la un tip de organizare la altul”², stare care face ca securitatea statelor să fie vulnerabilă în fața unor amenințări, dar și riscuri. În prezent, umanitatea se îndreaptă către polaritate, iar „în ecuația securității viitorului trebuie așezată la loc de frunte opțiunea parteneriatelor”³.

Din această cauză, începutul secolului XXI impune tipul de securitate prin parteneriate sau colaborare. Parteneriatele strategice presupun atât implicații politice, cât și economice. Astfel, acestea au ca obiectiv major „prevenirea războiului și asigurarea unui mediu de securitate care să permită, pe de o parte, gestionarea crizelor și conflictelor și oprirea extinderii lor și, pe de altă parte, realizarea unor asocieri în vederea accesului (privilegiat sau neîngrădit) la resurse și la piețe”⁴, piețe care, „prin specificul lor, pe baza raportului cerere-ofertă, dictează repartitia resurselor naturale și umane, a bunurilor și serviciilor, stabilesc prețuri și pun în evidență raporturi concurențiale”⁵.

Parteneriatele sunt determinate de un număr de factori, care stau la baza formării acestora. Acești factori cuprind realitatea economică, politică, etnică și religioasă, cu toate complicatele amenințări și riscuri care decurg de aici și care se referă la: procesul dezvoltării economiei și informației, fragmentarea politică excesivă, apariția unor falii strategice între politica de globalizare economică, informațională și în domeniul sistemelor de securitate și politică identitară; diferendele teritoriale; adâncirea faliilor și decalajelor economice și tehnologice etc.

Astfel că „nimeni nu va reuși, cel puțin în primele decenii ale secolului al XXI-lea, să rezolve de unul singur marile probleme ale lumii, să înlăture cauzele care generează pericole”.⁶ Importanța parteneriatelor strategice este dată de faptul că, în cadrul acesteia, „securitatea națională și cea internațională se edifică prin conlucrare și cooperare, excluzându-se confruntarea dintre marii actori globali și cei regionali”⁷, punându-se, în acest fel, bazele unei societăți internaționale bazate pe pace și securitate.

1. Sistemul de organizații economice

1.1. Continentul Nord-American

Cu toate că își are rădăcinile adânc înfipte pe bătrânul continent, „integrarea interstatală a depășit granițele Europei, devenind un fapt și pe continentul nord-american”.⁸ Astfel, a fost creat Acordul de Comerț Liber Nord-American (NAFTA), în anul 1994, „ca o replică la ceea ce vest-europenii reușiseră să facă în urmă cu mulți ani”.⁹

Înființarea acestei organizații, între SUA, Canada și Mexic, a reflectat schimbarea de direcție a SUA dinspre multilateralism spre o politică externă *multitrack* (multivalentă). NAFTA a determinat, de asemenea, „o schimbare radicală a politicilor tradiționale ale Mexicului și Canadei, de menținere a distanței față de gigantul (și nu întotdeauna agreabilul) lor vecin”¹⁰, SUA. Tratatul de Comerț Liber reglementează tranzacțiile comerciale între SUA, Canada și Mexic, în vederea eliminării obstacolelor tarifare și netarifare. Se poate observa, așadar, că, această organizație creată în scopuri economice, precum „lichidarea obstacolelor comerciale, eforturi pentru o concurență egală și dreaptă, crearea unor mari posibilități de investiții, elaborarea unei politici de protejare a comerțului”¹¹ a fost determinată și de factori politici extrem de importanți.

Deși NAFTA a fost considerată ca un rezultat al eforturilor americane de a domina și cuceri economia celor două state vecine, practic, Mexicul, având o geopolitică de proximitate lângă SUA și fiind dependent economic față de această națiune, a fost țara care a inițiat negocierile ce au condus la crearea sa. Astfel că cele două state vecine, din considerente economice și politice, au reacționat pozitiv la inițiativa mexicană. De o mare importanță este faptul că, prin crearea

NAFTA, a încetat puternica opoziție a SUA față de regionalismul economic, statuându-se „crearea celei mai mari zone de liber schimb din lume, pe o piață care s-ar putea extinde de la 390 milioane de consumatori în prezent, la aproximativ 70 milioane, în condițiile atragerii unor țări latino-americane”¹², existând intenții privind lărgirea sferei NAFTA prin asocierea unor țări sud-americane, precum Brazilia, Argentina, Venezuela și Chile.

Decizia americană de a lua parte la negocierile pentru crearea NAFTA a fost puternic influențată de considerente strict politice. Acestea se referă, în primul rând, la necesitatea de a soluționa problema emigrației mexicane. În acest sens, SUA luaseră în calcul două posibilități: „trebuiau să accepte fie un val mai mare de imigranți ilegali, fie mai multe produse prelucrate mexicane”.¹³ Astfel, SUA au decis alegerea ultimei variante, care însemna că aceasta va contribui la accelerarea industrializării economiei mexicane, suprapopulate și sărace.

Originalitatea aceste organizații este dată de faptul că „grupează țări foarte dezvoltate, alături de o țară în curs de dezvoltare, relativ avansată”¹⁴, un lucru mai puțin obișnuit, deoarece, până în acel moment, nu s-a mai întâmplat ca „două țări, dintre cele mai dezvoltate și mai bogate din lume”, să convină „o colaborare cu o țară aflată în curs de dezvoltare”.¹⁵

Cu scopul unei bune funcționări a acestei organizații, cele trei state au creat instituții proprii pentru NAFTA, și anume: Banca de Dezvoltare Nord-Americană, cu sediul în Texas, la San Antonio, Centrul de Informare NAFTA și Secretariatul pentru Problemele Pieței Muncii, tot în Texas, dar la Dallas, Sediul Secretariatului Multinațional al NAFTA, care își va desfășura activitatea în Canada, la Toronto, iar Autoritatea pentru Mediu din SUA își va crea propriile oficii locale, în Texas, la El Paso, în California, la San Diego, precum și în Mexic. Astfel, a fost creată cea mai mare zonă de liber schimb din lume, NAFTA fiind „primul acord care implică fluxuri comerciale libere, la un ansamblu regional, reprezentat de două puteri industriale (SUA și Canada) și o țară în curs de dezvoltare (Mexic)”¹⁶ și care, „cu un potențial economic și comercial impresionant, este mai mult decât o zonă de liber schimb”.¹⁷

1.2. America Latină

Procesul de integrare internațională, care are rădăcini puternice în rândul statelor dezvoltate, cu

economie de piață, se „extinde și în Lumea a Treia”, iar „prima manifestare de integrare între țările în curs de dezvoltare o întâlnim pe continentul latino-american, în mod evident mai dezvoltat decât alte continente sau regiuni în dezvoltare”.¹⁸ Acordurile comerciale subregionale care s-au răspândit în întreaga Americă Latină implică fiecare doar câteva țări și „reflectă diversitatea continentului latino-american și nivelul scăzut de integrare fizică și/sau economică”.¹⁹

În această regiune, noile forme de cooperare și integrare economică, prin diversitatea mecanismelor utilizate în atingerea scopurilor pentru care au fost create, urmăresc să găsească, în primul rând, o soluție pentru principalele probleme cu care se confruntă aceste state, și anume problema subdezvoltării. În acest sens, „se încearcă folosirea avantajelor economiei de scară, ca un mijloc sigur de valorificare mai bună și mai rapidă a resurselor de natură umană și materială de care dispun zonele respective, de natură să ducă la adâncirea diviziunii internaționale a muncii și la scăderea dependențelor lor economice față de economiile țărilor dezvoltate”.²⁰ Este aceasta o tentativă de creștere a rolului țărilor în curs de dezvoltare în cadrul economiei mondiale.

Astfel, America Latină și-a creat propriile organizații regionale cu caracter economic, menite să scoată țările din această zonă din categoria țărilor subdezvoltate. Potențialul material și uman, „asociat unor factori definitorii pe linia procesului de osmoză spirituală (lingvistic, cultural, istoric), a creat reale oportunități de promovare a procesului integraționist”²¹ în acest spațiu.

Asociația Latino-Americană a Liberului Schimb (ALALC), care „a reprezentat prima integrare a țărilor în curs de dezvoltare de pe teritoriul latino-american”²², a luat ființă în anul 1960, în baza Acordului de la Montevideo (Uruguay).

Pactul Andin sau Piața Comună Andină, creată în anul 1971, între Bolivia, Columbia, Ecuador, Peru și Venezuela, a promovat dezvoltarea în regiune a unor sectoare industriale de bază (petrochimie, siderurgie) și un riguros control al utilizării resurselor financiare.

Asociația Latino-Americană de Integrare (ALADI) a fost înființată în anul 1980, în baza Tratatului de la Montevideo, înlocuind ALALC, și cuprinde țările latino-americane, cu excepția Cubei. ALADI, „organizație cu o pondere importantă, dacă ne raportăm la potențialul ei

economic și uman”²³, devine, astfel, cea mai mare putere economică a Lumii a Treia de pe continentul latino-american. Punctul său forte l-a constituit accelerarea procesului de liberalizare a schimburilor comerciale și dezvoltarea la nivel regional a securității industriale.

Piața Comună a Sudului (MERCOSUR) reprezintă „cel mai important pact regional din America Latină”.²⁴ Înființat la 26 martie 1991, între Brazilia, Argentina, Paraguay și Uruguay, prin semnarea Tratatului de la Asuncion (Paraguay), la acesta s-au asociat, ulterior, Chile (1996) și Bolivia (1997). Principalele obiective se refereau la liberalizarea comerțului reciproc și armonizarea politicii macroeconomice. Crearea MERCOSUR și acceptarea acestuia reprezenta o schimbare politică majoră în această regiune, deoarece, pe lângă obiectivele economice pe care și le-a propus, acesta avea și alte obiective, la fel de importante. Astfel, în timp, unul din scopurile MERCOSUR era de a „modela rivalitatea istorică dintre Brazilia și Argentina”, acesta putând fi înțeles și „ca o expresie a ambițiilor Braziliei de a-și impune hegemonia asupra statelor vecine”.²⁵

Aceste organizații regionale demonstrează că America Latină își are propria experiență în ceea ce privește cooperarea în domeniul economic, „obținând succese notabile în promovarea comerțului liber în această zonă”.²⁶

1.3. Zona Pacificului

Zona Pacificului este una extrem de importantă din punct de vedere economic, care și-a câștigat în timp un binemeritat loc în economia mondială. Astfel, „centrul de dezvoltare din zona Oceanului Atlantic se mută în Oceanul Pacific”²⁷, care cuprinde unsprezece țări: Japonia, Coreea de Sud, Hong Kong, Taiwan, Singapore, Thailanda, Malaysia, Indonezia, Filipine, Australia și Noua Zeelandă.

Există „un consens internațional din ce în ce mai deplin că secolul XXI va fi secolul zonei Asiei și Pacificului, fapt ce a dus la o explozie a interesului față de această zonă”.²⁸ Astfel, a treia regiune în proces de constituire, dar și cea mai amplă, regiunea Bazinului Pacificului, sau din Pacificul asiatic, care cuprinde țările de la Japonia și Coreea în nord-est, până la Indonezia, Thailanda, Singapore și sudul Chinei, „a fost regiunea cu cel mai rapid ritm de creștere în economia globală”²⁹, ceea ce a determinat, în mod inevitabil, mutarea

centrului de gravitație al lumii economice din emisfera vestică în cea estică.

Regionalismul asiatico-pacific are câteva trăsături distincte care îl deosebesc în mod cert de regionalismul vest-european sau de cel nord-american. Asia de Sud-Est se diferențiază de celelalte regiuni prin faptul că, în interiorul ei, nu există un stat hegemon sau o alianță centrală între puteri majore. Cu toate că regiunea se concentrează mai ales în jurul Japoniei și al partenerilor ei de afaceri, criticii afirmă că aceasta „trebuie să își asume o responsabilitate, în comerț, finanțe și în alte domenii, corespunzătoare cu noua ei putere economică”, deoarece Japonia „nu poate să reacționeze numai prin ajustarea politicilor sale la presiunile din afară”.³⁰

Astfel, în această regiune ființează cea mai importantă instituție regională, Asociația Națională din Asia de Sud-Est (ASEAN), care a luat naștere prin semnarea, la 8 august 1967, a angajamentelor comerciale preferențiale între Indonezia, Thailanda, Filipine, Malaysia și Singapore. La început, aceasta „a fost creată îndeosebi pentru a lupta contra extinderii comunismului în Asia și contra pericolului reprezentat de Vietnam”.³¹ În prezent, ASEAN cuprinde: Filipine, Indonezia, Malaysia, Singapore, Thailanda, Brunei, Vietnam, Cambodgia, Laos și Myanmar.

Prin marile „performanțe economice obținute de țările din ASEAN, regiunea Asiei și Pacificului și-a sporit net contribuția la totalul comerțului mondial, devenind un centru principal al activității economice internaționale”.³² Cel mai remarcabil lucru însă, este acela că „schimbul comercial în interiorul zonei s-a dezvoltat chiar mai rapid decât cel desfășurat în restul lumii”.³³ Această regionalizare a reprezentat rezultatul creșterii economice interne, al complementarității și caracterului deschis al economiilor statelor din această zonă, „creșterea economică spectaculoasă a piețelor emergente din Asia de Est” stupefiind „restul lumii”.³⁴

ASEAN are ca obiectiv cooperarea statelor membre în regiunea Asiei și Pacificului, care se bazează pe păstrarea și consolidarea angajamentelor pentru un comerț liber, deschis spre întreaga lume, precum și promovarea unei cooperări multilaterale și permanente. Dezvoltarea acestei regiuni economice a determinat modificări în cadrul schimburilor economice internaționale, „comerțul american cu națiunile din aria Pacificului

l-a depășit pe cel din Atlantic și, de la jumătatea anilor '70 încoace, a cunoscut o expansiune mult mai rapidă decât a schimbului cu restul lumii”.³⁵

ASEAN nu este însă singura organizație de cooperare economică din zonă. În anul 1989, a luat ființă, în urma reuniunii comune de la Canberră a miniștrilor economiei și afacerilor externe ai celor douăsprezece țări din zona Asia-Pacific, Forumul de Cooperare Economică Asia-Pacific (APEC). Membrii acestuia sunt: SUA, Canada, Japonia, Australia, Noua Zeelandă, Coreea de Sud, Indonezia, Malaysia, Filipine, Singapore, Thailanda și Brunei. Crearea forumului a fost o inițiativă a Australiei, susținută îndeaproape de SUA, prin care s-a urmărit „stoparea tentativelor Japoniei de dominare a fluxurilor comerciale din zona Asia-Pacific”, scopul inițial al APEC fiind „de a gestiona interdependențele comerciale” în această zonă „și de a asigura o creștere economică puternică”.³⁶

1.4. Africa și Orientul Mijlociu

Statele „Lumii a Treia” de pe continentul african, dornice să se dezvolte independent și să își salvgardeze unitatea, s-au inspirat din structura și din teoria dependenței. Ele „au prescris căi autonome și în cooperare de dezvoltare economică și construcție națională”, nutriend „speranța ca dublul lor ideal – nealinieră politică și internaționalismul Lumii a Treia – să caracterizeze noua ordine a lumii”.³⁷ Astfel, cooperarea economică reprezintă și pentru continentul african, așa cum o reprezintă și pentru celelalte continente, un factor important de creștere economică. Această cooperare nu a avut și nu are intensitatea celei de pe continentele european, american sau asiatic.

În această regiune a lumii, „liberalizarea comerțului a urmat o traiectorie anevoioasă, nereușind să depășească anumite bariere tarifare și netarifare, procesul afectând îndeosebi țările cele mai slab dezvoltate, accentuând dificultățile lor economice”.³⁸ Grupările economice subregionale care au fost create în zonă: Comunitatea Economică a Statelor Africii de Vest (CEDEAO), Comunitatea Economică din Africa de Vest (CEAO), Comunitatea Economică a Statelor din Africa Centrală (CEEAC), Uniunea Magrebului Arab (UMA), au încercat, prin crearea și consolidarea activității lor, să pună bazele unei creșteri economice în statele greu încercate din regiune. Datorită eșecului în realizarea obiectivelor, acestea nu s-au remarcat în activitatea lor. Cele mai importante însă sunt:

- Uniunea Magrebului Arab – a luat ființă în anul 1958, cu ocazia Conferinței de la Tanger, la care au participat reprezentanții principalelor partide politice din Maroc, Algeria și Tunisia. O altă conferință, care a avut loc la Marrakech, la 15-17 februarie 1989, a oficializat crearea noului organism de cooperare regională a statelor membre: Libia, Tunisia, Algeria, Mauritania, Maroc.

- Comunitatea Economică a Statelor din Africa de Vest (CEDEAO) – a fost creată în anul 1975, cu scopul continuării unui program de liberalizare a schimburilor comerciale. În acest sens, a fost elaborat un program pentru eliminarea barierelor tarifare și netarifare, precum și redimensionarea obiectivelor de creare a unei uniuni economice și monetare până în anul 2005.

Organizația Statelor Exportatoare de Petrol (OPEC) – denumită și „cartelul petrolului”, grupează cinci membri fondatori: Arabia Saudită, Irak, Iran, Kuweit și Venezuela. Cu toate că a luat naștere la 15 septembrie 1960, „această organizație a țărilor exportatoare de petrol va rămâne cvasinecunoscută până în anul 1973”³⁹, când are loc primul șoc petrolier.

Astfel, structura economică diferită a statelor implică interacțiuni semnificative ale fiecărei economii naționale cu economia mondială. Datorită acestui lucru, sistemele economice naționale, în funcție de gradul de dezvoltare al acestora, sunt supuse din ce în ce mai mult efectelor și fluxurilor pieței mondiale și vor reflecta, într-o măsură tot mai mare, schimburile structurale din economia mondială.

2. Parteneriate strategice

Interacțiunea și interdependența economică dintre statele lumii determină o coordonare concentrată a eforturilor pentru securitate. Specific situației actuale este faptul că „s-a trecut de la confruntarea directă dintre marile puteri la realizarea unor parteneriate între acestea”⁴⁰, cauzele principale care determină trecerea de la confruntare la parteneriat fiind determinate, în primul rând, de dezvoltarea economică și tehnologică, decalajele uriașe care se mențin și se accentuează reprezentând puternice surse de instabilitate și una dintre principalele probleme ale societății internaționale. Soluționarea acesteia poate fi posibilă doar printr-o colaborare a statelor, iar parteneriatele reprezintă una dintre cele mai importante căi de atenuare a

tensiunilor pe care acestea le pot provoca. În acest sens, se cuvin amintite parteneriatele: Rusia - UE, Rusia - SUA, Rusia - China.

2.1. Parteneriatul strategic Rusia - UE

„Problema parteneriatului strategic dintre Rusia și UE este esențială pentru reconfigurarea mediului european și eurasiatic de securitate”⁴¹. Uniunea Sovietică era o entitate care încerca să depășească nivelul continental, dar care a eșuat lamentabil. “Rusia este moștenitoarea directă a Uniunii Sovietice, însă rolul său actual nu este la fel de important, deși la nivel economic păstrează un rol regional sau transregional considerabil”⁴². Rusia va fi întotdeauna o punte între Europa și Asia; ea va absorbi valorile europene, dar va dezvolta și un model politic și economic propriu.

La rândul ei, “Uniunea Europeană se poate considera o stație-pilot” datorită “avantajelor economice, politice și culturale pe care această organizație le oferă, dar și a contribuției sale la menținerea păcii și stabilității pe continent”. Pentru realizarea și activarea acestui parteneriat s-au întreprins multe acțiuni, astfel că, în ultimii ani, relațiile dintre Rusia și UE s-au dezvoltat constant, beneficiind de oportunitățile apărute și bazându-se pe multiplele complementarități și potențialul care apropie cele două părți.

Ambele părți au scopuri importante în realizarea parteneriatului. Interesul Rusiei pentru parteneriatul cu UE se referă, în primul rând, la ideea că „relația europeană este fundamentală pentru configurarea viitorului mediu strategic de securitate eurasiatic și rolul Federației Ruse și UE în raportul cu polul sino-coreeano-nipon”⁴³. La rândul său, UE dorește dezvoltarea acestei cooperări, atât pentru relația specială cu Rusia, cât și pentru accesul terestru rapid, prin spațiul giganticului de la est, în China, Asia Centrală, precum și Asia de Sud-Est. Cu timpul, „acest parteneriat poate duce la realizarea unei puternice entități eurasiatice”⁴⁴.

Procesul de extindere a UE determină pregătirea pentru noi strategii de gestionare a securității pe teritoriul continentului și dincolo de granițele acestuia. În acest sens, „nevoia de resurse energetice, fără de care dezvoltarea ei economică s-ar prăbuși, o apropie tot mai mult de petrolul și gazele naturale din estul Mării Negre”⁴⁵. Cu investițiile europene și resursele energetice provenite de la partenerul estic, precum și prin constituirea unui mediu de securitate caracterizat

de stabilitate, acest spațiu eurasiatic „ar putea deveni, în timp, cel mai puternic pol de putere mondială”.⁴⁶

Astfel că, „inferioară net din punct de vedere economic față de UE, dar evident superioară ca putere militară, Moscova speră să pună în funcțiune un parteneriat complex, capabil să transforme posibilul „binom UE - Federația Rusă într-un actor global comparabil cu SUA”.⁴⁷

2.2. Parteneriatul strategic China - Rusia

Relațiile de parteneriat strategic dintre acești doi giganti au o mare importanță pentru mediul de securitate din Extremul Orient, din Asia, precum și din zona Asia-Pacific. Influența asupra acestor zone nu se oprește însă aici, putându-se afirma cu certitudine că acest parteneriat are implicații asupra modelului de securitate din întreaga lume.

În ceea ce privește China, în cadrul strategiei acesteia de securitate, „pe primul loc se situează strategia economică”.⁴⁸ China dorește realizarea unei unități a imensului spațiu dintre frontierele sale, caracterizat de zone suprapopulate, minorități și tradiții de mii de ani, spațiu care nu mai poate fi unificat, apărut și stăpânit, decât printr-o strategie economică pe termen lung. La rândul său, Rusia, prin „strategia energetică (...) desfășurată prin intermediul firmelor la care este acționar majoritar” statul rus „și urmărind participarea masivă și eventualul control al resurselor energetice și infrastructurii legate de acestea, a continuat să acționeze omnidirecțional spre Europa Occidentală și Centrală, Japonia, China”.⁴⁹ Creșterea prețurilor „resurselor energetice din ultimii ani a dus la încetinirea reformelor economice interne, la refuzul repetat al autorităților de la Moscova de a liberaliza piața energetică”⁵⁰, menținându-se, astfel, dependența economiei de exporturile energetice.

Pentru ca acest parteneriat să funcționeze, cele două părți sunt decise să ofere respect mutual, tratament egal, precum și consolidarea încrederii politice, adică respectarea reciprocă a poziției, a politicii interne și externe privind suveranitatea de stat și integritatea teritorială.

2.3. Parteneriatul strategic India - SUA

În vederea „consolidării poziției lor de *rimland*, îndiguirii și controlului foaierului perturbator și creării unor condiții favorabile stabilității și securității acestui spațiu imens”⁵¹, SUA sunt direct interesate de un parteneriat strategic cu India.

La rândul său, India, care în ciuda faptului că își continuă acțiunile de întărire a relațiilor cu Rusia, „dorește să-și diversifice accesul la înalta tehnologie - venind în întâmpinarea unui „dezgheț” din partea SUA”.⁵² În acest sens, la 21 septembrie 2004, s-a consemnat încheierea primei faze a dialogului privind parteneriatul strategic dintre cele două mari state, India și SUA.

În ceea ce privește SUA, acestea au redus deja „restricțiile în ceea ce privește furniturile de echipamente high-tech și tehnologiile pentru programele civile nucleare și spațiale”.⁵³

Consolidând un parteneriat cu SUA, dar, în același timp întărindu-și parteneriatul deja existent cu Rusia, „India ar putea deveni o țară-pivot pentru *rimland*”⁵⁴, prin fortificarea poziției „de putere emergentă în spațiul asiatic, contribuind astfel activ la construcția unui mediu stabil de securitate în Asia de Sud și pe întregul continent”.⁵⁵ Acest lucru derivă din faptul că, la urma urmei, India reprezintă cea mai importantă țară din regiunea Asiei de Sud, stabilitatea ei fiind esențială atât pentru securitatea zonei, cât și pentru echilibrarea situației strategice din Asia, zona Pacificului, și cea a Oceanului Indian.

2.4. Parteneriatul Rusia - SUA

Parteneriatul dintre Rusia și SUA este unul deosebit de important în ceea ce privește efectele globale cu caracter benefic. În mod cert, această formă de cooperare reprezintă încheierea Războiului Rece și metamorfoza strategiilor de confruntare, prin înlocuirea acestora cu strategii de colaborare.

Prezența Statelor Unite ale Americii în zona Mării Negre și a Mării Caspice este substanțial de natură economică. Capitalul american investit în aceste zone este mare, iar din această cauză și așteptările sunt mari, fiind posibil ca SUA să includă strategia de dezvoltare energetică în dialogul transatlantic. Apropierea fizică a bazelor militare de gigantul de la est ar putea afecta stabilitatea din această regiune, fapt pentru care parteneriatul Rusia – SUA „constituie doar una dintre soluțiile asigurării securității zonei”⁵⁶, deocamdată însă și cea mai importantă.

Obiectivele colaborării ruso-americane sunt complexe și numeroase. În primul rând, este colaborarea în domeniul resurselor energetice, unde „SUA și Federația Rusă caută noi căi pentru a-și asigura securitatea energetică, inclusiv prin

cooperare strategică, pentru a controla aceste resurse”.⁵⁷ În acest sens, „Rusia și Statele Unite ale Americii se află într-un parteneriat strategic benefic și eficient”.⁵⁸ Rusia dispune de mari rezerve de petrol, iar SUA doresc accesul și la alte surse de aprovizionare cu resurse strategice decât cele din zona țărilor membre OPEC. În acest sens, la Sankt Petersburg, a fost inițiat, la 1 iunie 2003, „expresia cea mai concretă a sensului parteneriatului strategic Rusia – Statele Unite, *domeniul energetic*”⁵⁹: proiectul Murmansk. Acesta constă în construirea unei conducte care să transporte petrol din vestul Siberiei spre Murmansk, iar de aici, cu ajutorul petrolierelor, în SUA. Acest proiect se ridică la valoarea de 4 miliarde de dolari și va determina o reducere definitivă a dependenței americane de petrolul din Orientul Mijlociu. Pe lângă cooperarea celor două state în domeniul resurselor energetice, Rusia dorește și o cooperare în domeniul tehnologiilor de vârf, iar SUA, la rândul lor, în domeniul terorismului internațional.

În mediul internațional actual, imposibilitatea statelor de a-și asigura singure securitatea a făcut ca parteneriatele să devină un mod sigur de realizare a stabilității pe glob. Astfel, cooperarea dintre state este concretizată „într-o formulă de armonizare a intereselor și de prevenire a conflictelor majore între marii actori, între nucleele în jurul cărora se constituie sau se reconstituie centrele de putere SUA, UE, Rusia, China, Japonia, India, Lumea Arabă”.⁶⁰

2.5. Parteneriatului Strategic de Țară al Băncii Mondiale cu România

La 14 octombrie 2005, a fost finalizat Parteneriatul Strategic de Țară pentru România (CPS). Discuțiile pentru un asemenea parteneriat au fost inițiate în februarie 2005, la Snagov, iar documentul a fost transmis la scurt timp Guvernului României.

Principalele puncte ale acordului de parteneriat dintre Guvernul României și Banca Mondială sunt următoarele:

Obiectiv principal al acestui parteneriat îl constituie sprijinirea României în consolidarea competitivității și a capacității instituționale și umane pentru a putea beneficia de avantajele de membru al Uniunii Europene și a absorbi eficient fondurile structurale și de coeziune oferite de Uniunea Europeană.⁶¹

S-a stabilit ca, prin CPS, până în 2009, Banca Mondială să sprijine încheierea agendei de reforme

instituționale și de guvernare și obiectivele-cheie de dezvoltare ale țării în domeniile prioritare: agricultură și dezvoltare rurală, educație, sănătate, infrastructură, protecția mediului și competitivitate.

S-a stabilit că sprijinul acordat de Bancă să se axeze pe implementarea agendei Uniunii Europene, inclusiv pe dezvoltarea în continuare a sectoarelor sociale, conform Memorandumului Comun de Aderare la Uniunea Europeană.

Luând în considerare progresul economic înregistrat de România și ritmul reformelor actuale, CPS are un cadru flexibil, care va permite României să dispună de o serie de instrumente oferite de Bancă și de alți parteneri pentru dezvoltare. În plus, CPS cuprinde și un program flexibil de sprijin pentru finanțare, care va fi utilizat anual, pe baza consultărilor reciproce.

S-a estimat că valoarea programului de asistență al Băncii pentru 2006 și 2007 va fi de circa 500 de milioane de euro pe an, accentul punându-se pe: consolidarea reformelor sistemului juridic, eficientizarea colectării și administrării veniturilor la bugetul de stat, îmbunătățirea capacității de absorbție a fondurilor de la Uniunea Europeană și de stabilire a priorităților în domeniul cheltuielilor publice, implementarea Politicii Agricole Comunitare și incluziunea socială vizând comunitățile dezavantajate.

România va putea să beneficieze de flexibilitate în lărgirea ariei de asistență din partea Băncii și să acceseze volume mai mari de finanțare, dacă va fi nevoie sau dacă planurile de co-finanțare vor necesita acest lucru.

Economia reprezintă suportul actualei civilizații economice, tehnologice și informaționale. Ea se constituie, deopotrivă, într-un sistem complex de sisteme complexe de generare și regenerare a resurselor de potențial și într-un proces care se autoregenerează, întrucât reprezintă modul de viață al oamenilor și de supraviețuire a acestora în cadrul mediului natural în care ei și-au creat propria natură umană, de sorginte economică, financiară, culturală și militară.

Economia generează securitate economică, o securitate permanentă, de sistem, totdeauna și, în același timp, beneficiază de securitatea economică, în calitatea ei de securitate a structurilor și funcțiunilor economice.

Securitatea economică se exercită atât ca securitate a structurilor economice, cât și ca

securitate a individului, familiei, comunității, instituțiilor publice și private, a statului, alianțelor și coalițiilor, a mediului și a lumii întregi. Acest tip de securitate constă în asigurarea condițiilor de viață, de supraviețuire și de prosperitate a oamenilor și instituțiilor acestora.

Securitatea economică este un efect al puterii economice. Această putere economică tinde să iasă din sfera de dominare a statului, să se globalizeze și, în acest mod, să impună noi dimensiuni, de regulă, intenționale, în rețea, securității oamenilor și comunităților omenești.

Dimensiunea economică a securității este esențială, indiferent de sistemele politice și sociale, și asigură totdeauna consistență și putere entităților politice și sociale naționale și internaționale. Ea este constantă și continuă, sub raportul determinării intrinseci a resurselor de securitate, și variabilă în ceea ce privește repartitia pe state, zone geografice și categorii sociale și profesionale.

Dimensiunea economică a securității este, în același timp, și un factor de potențare a puterii armate, atât economic și financiar, cât și tehnologic și informațional. O economie puternică, stabilă, echilibrată și bine structurată asigură toate condițiile pentru dezvoltarea unui potențial militar remarcabil, prin susținerea unei industrii de armament corespunzătoare, a cercetării științifice, a infrastructurilor de apărare și finanțărilor necesare.

BIBLIOGRAFIE:

*** *Anul 2003. Unicitate, evoluție, perspective*, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/mss_2003.

*** *Mediul de securitate în anul 2004*, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/mss_2004.

BARI, Ioan, **Economie mondială**, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994.

BĂHNĂREANU, Cristian, *Relațiile ruso-europene în domeniul energetic*, Impact Strategic, Nr. 4/2004.

BĂHNĂREANU, Cristian, *Rolul OPEC în marele joc al petrolului*, Impact Strategic, Nr. 2/2004 (11).

DIDSBURY, Howard F. Jr., *The Global Economy. Today, Tomorrow and the Transition*, World Future Society, Maryland, 1985.

DOLGHIN, Nicolae, **Anul 2006: evaluare strategică**, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2007.

GILPIN, Robert, **Economia politică a relațiilor internaționale**, Editura DU Style, București, 1999.

GILPIN, Robert, **Economia mondială în secolul XXI. Provocarea capitalismului global**, Editura Polirom, Iași, 2004.

GROMYKO, Alexey, *Rusia și Uniunea Europeană*, Grupul de Dezbateri, România în Politica Internațională, http://fisd.ro/PDF/mater_noi/raport%20dezb_nov05.

MOISE, Elena, **Economie mondială**, Editura Victor, București, 2005.

MOISUC, Constantin, **Economie internațională I. Problemele globale ale economiei mondiale**, Editura Fundației România de Măine, București, 2001.

MOLDOVEANU, Marcel, **Mersul lumii la cumpăna dintre milenii**, Editura Expert, București, 2003.

MUREȘAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2004.

PIZANO, Diego, *Coffee, primary products and international economy development*, Printer Colombiana Ltda., Bogota, 1988.

POPESCU, Cornelia, *Fundamente metodologice ale comerțului internațional în contextul globalizării*, Ovidius University Press, Constanța, 2005.

OKITA, Sabuko, *Cu fața spre secolul XXI*, Editura AGER-Economistul-RAI, București, 1992.

POPA, Vasile, **Implicațiile globalizării asupra securității naționale**, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2005.

POPESCU, Nicolae, **Securitate națională, integrare euro-atlantică și europeană**.

Teulon, Frederic, **Cronologia economiei mondiale**, Institutul European, Iași, 1998.

VĂDUVA, Gheorghe, **Războiul asimetric și noua fizionomie a conflictualității armate**, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2007.

VĂDUVA, Gheorghe, *Securitatea națională, integrarea euro-atlantică și europeană (II)*, Colocviu Strategic, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, nr. 4. (XVI), Mai 2004.

VĂDUVA, Gheorghe, **Dinamica parteneriatelor**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

<http://londra.mae.ro/index.php?lang=ro&id=31&s=4448&arhiva=true>

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 Gheorghe VĂDUVA, **Dinamica parteneriatelor**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 5.
- 2 Gheorghe VĂDUVA, *Securitatea națională, integrarea euro-atlantică și europeană (II)*, Colocvii Strategic, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, nr. 4. (XVI), Mai 2004, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs04-04, p. 1.
- 3 Vasile POPA, **Implicațiile globalizării asupra securității naționale**, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2005, p. 5.
- 4 Gheorghe VĂDUVA, **Dinamica parteneriatelor**, p. 6.
- 5 Elena MOISE, **Economie mondială**, Editura Victor, București, 2005, p. 16.
- 6 Gheorghe VĂDUVA, **Dinamica parteneriatelor**, p. 8.
- 7 Vasile POPA, **op. cit.**, p. 26.
- 8 Ioan BARI, **Economie mondială**, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994, p. 199.
- 9 Constantin MOISUC, **Economie internațională I. Problemele globale ale economiei mondiale**, Editura Fundației România de Măine, București, 2001, p. 233.
- 10 Robert GILPIN, **Economia mondială în secolul XXI. Provocarea capitalismului global**, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 181.
- 11 Constantin MOISUC, **op. cit.**, p. 233.
- 12 Marcel MOLDOVEANU, **Mersul lumii la cumpăna dintre milenii**, Editura Expert, București, 2003, p. 45.
- 13 Robert GILPIN, **op. cit.**, p. 183.
- 14 Ioan BARI, **op. cit.**, p. 199.
- 15 Constantin MOISUC, **op. cit.**, p. 234.
- 16 Marcel MOLDOVEANU, **op. cit.**, p. 45.
- 17 Cornelia POPESCU, **Fundamente metodologice ale comerțului internațional în contextul globalizării**, Ovidius University Press, Constanța, 2005, p. 42.
- 18 Ioan BARI, **op. cit.**, p. 200.
- 19 Robert GILPIN, **op. cit.**, p. 187.
- 20 Constantin MOISUC, **op. cit.**, p. 235.
- 21 Marcel MOLDOVEANU, **op. cit.**, p. 55.
- 22 Constantin MOISUC, **op. cit.**, p. 140.
- 23 Ioan BARI, **op. cit.**, p. 200.
- 24 Robert GILPIN, **op. cit.**, p. 187.
- 25 **Ibidem**, p. 187.
- 26 Diego PIZANO, **Coffee, primary products and international economy development**, Printer Colombiana Ltda., Bogota, 1988, p. 42.
- 27 Hovard F. DIDSbury Jr., **The Global Economy. Today, Tomorrow and the Transition**, World Future Society, Maryland, 1985, p. 18.
- 28 Saburo OKITA, **Cu fața spre secolul XXI**, Editura AGER-Economistul-RAI, București, 1992, p. 182.
- 29 Robert GILPIN, **op. cit.**, p. 199.
- 30 Robert GILPIN, **Economia politică a relațiilor internaționale**, Editura DU Style, București, 1999, p. 441.
- 31 Frederic TEULON, **Cronologia economiei mondiale**, Institutul European, Iași, 1998, p. 38.
- 32 Saburo OKITA, **op. cit.**, p. 182.
- 33 Robert GILPIN, **Economia politică a relațiilor internaționale**, p. 447.
- 34 **Ibidem**, p. 199.
- 35 **Ibidem**, p. 447.
- 36 Constantin MOISUC, **op. cit.**, p. 237.
- 37 Robert GILPIN, **Economia politică a relațiilor internaționale**, p. 345.
- 38 Constantin MOISUC, **op. cit.**, p. 236.
- 39 Frederic TEULON, **op. cit.**, p. 32.
- 40 Nicolae POPESCU, **Securitate națională, integrare euro-atlantică și europeană**, p. 2.
- 41 Gheorghe VĂDUVA, **Dinamica parteneriatelor**, p. 22.
- 42 Alexey GROMYKO, *Rusia și Uniunea Europeană*, Grupul de Dezbateri, România în Politica Internațională, http://fisd.ro/PDF/mater_noi/raport%20dezb_nov05, p. 1.
- 43 Gheorghe VĂDUVA, **Dinamica parteneriatelor**, p. 23.
- 44 **Ibidem**, p. 23.
- 45 Nicolae DOLGHIN, **Anul 2006: evaluare strategică**, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2007, p. 66.
- 46 Gheorghe VĂDUVA, **Dinamica parteneriatelor**, p. 24.
- 47 Cristian BĂHNĂREANU, *Relațiile ruso-europene în domeniul energetic*, Impact Strategic, Nr. 4/2004, <http://www.unap.ro/publicatii/pub/impact-strategic-4-2004>, p. 34.
- 48 *** *Anul 2003. Unicitate, evoluție, perspective*, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/mss_2003, p. 10.
- 49 **Ibidem**, p. 10.
- 50 Nicolae DOLGHIN, **op. cit.**, p. 31.
- 51 Gheorghe VĂDUVA, **Dinamica parteneriatelor**, p. 28.
- 52 *** *Mediul de securitate în anul 2004*, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/mss_2004, p. 25.
- 53 Gheorghe VĂDUVA, **Dinamica parteneriatelor**, p. 28.
- 54 **Ibidem**, p. 29.
- 55 *** *Mediul de securitate în anul 2004*, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/mss_2004, p. 26.
- 56 Nicolae DOLGHIN, **op. cit.**, p. 68.
- 57 Cristian BĂHNĂREANU, *Rolul OPEC în marele*

joc al petrolului, Impact Strategic, Nr. 2/2004 (11), p. 31.

<http://www.unap.ro/ro/publicatii/pub/impact-strategic-2-2004>, p. 54.

58 Gheorghe VĂDUVA, **Războiul asimetric și noua fizionomie a conflictualității armate**, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2007, p. 19.

59 Gheorghe VĂDUVA, **Dinamica parteneriatelor**,

60 Mircea MUREȘAN, Gheorghe VĂDUVA, **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2004, p. 99.

61 <http://londra.mae.ro/index.php?lang=ro&id=31&s=4448&arhiva=true>

Locotenent-colonelul Doina MUREȘAN (doinidza@yahoo.com) este lector universitar la catedra de Logistică, Finanțe, Contabilitate din cadrul Facultății de Comandă și Stat Major din Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și doctorand în științe militare.

STABILITATEA LUMII NAVIGÂND PRINTRE STRATEGII

Dr. Nicolae DOLGHIN

Într-o lume a neliniarităților, Noam Chomsky ne demonstrează cât de vulnerabile sunt, la urma urmei, marile decizii strategice. Tocmai pentru că ele ținesc mari părți ale lumii și se promovează în mari perioade de timp.

Sfârșitul bipolarității a fost un triumf al marii strategii a Occidentului, și o prăbușire a ordinii mondiale stabilite la Potsdam, în 1945. Dar nu a fost urmat de instrumente care să gestioneze noua situație, nu a adus o ordine într-o lume tot mai haotică, dar supusă globalizării. Marea strategie a Occidentului începe să simtă povara diversității intereselor actorilor ei. China îi opune o concepție filosofică verificată mii de ani, Rusia mută competiția în planul hidrocarburilor, deocamdată, iar instituțiile internaționale, cu excepția ONU, sunt aceleași care au gestionat bipolaritatea.

Cuvinte-cheie: stabilitate, strategii, Occident, China, Rusia, Richard Nixon

În 2003, Noam Chomsky publica lucrarea **“Hegemony or Survival. America’s Quest for Global Dominance”** (în românește, **„America în căutarea dominației globale: Hegemonie sau supraviețuire”**, Editura Antet, 2003), încă un titlu adăugat la o listă impresionantă de cărți. Autorul, cunoscut universitar, asociat în percepția publică curentelor de stânga ale inteligenței din SUA, a fost declarat în unele sondaje intelectualul public al anului în 2005, iar în 2006 a apărut al șaselea pe o listă a „eroilor timpurilor noastre”. Distinsul intelectual ne relevă multe detalii ascunse ale deciziilor politice, reamintindu-ne probleme care țin de moralitate și alimentează suspiciunile de utilizare a standardelor duble în politica internațională. Dar, dincolo de acestea și, probabil, în legătură strânsă cu ele, ne sugerează o realitate permanentă a marilor decizii, și anume că vulnerabilitățile apar mai târziu, din afara orizonturilor planificatorilor. Indirect, autorul ne readuce în atenție câteva adevăruri despre marile

strategii ca momente de vârf ale deciziilor politice și ca dinamici ale relațiilor de putere.

Primul dintre ele ar fi că **marea strategie își propune să modeleze lumea**, nu să reacționeze la diferitele turbulențe ale ei. Această funcție modelatoare constituie o demonstrație supremă a puterii, a opțiunii pentru întrebuițarea selectivă, adecvată și eficientă a tuturor elementelor ce compun puterea. Poate fi, de asemenea, o demonstrație a sinergiei totale obținute prin politici potrivite pentru impunerea voinței.

Pentru a obține efectele modelatoare, marea strategie își stabilește obiective, politici, dar mai ales alocă resurse pe termen lung. Astfel, se intră într-un cerc vicios. Resursele inițiale, alocate pentru obținerea anumitor obiective și susținerea unor politici, atrag în timp alte resurse, adăugate celor anterioare, și astfel, încet-încet, nu se mai poate da înapoi. Modificarea obiectivelor pentru a ieși din situație ar însemna eșecuri, cu toate consecințele lor politice și pe care autorii nu sunt dispuși să și le asume, astfel că se realizează o inerție alimentată de succesiunea resurselor.

Al doilea adevăr sugerat de structuralistul american este că **în marea strategie nu-și au loc improvizațiile**. Acestea induc vulnerabilități care, mai devreme ori mai târziu, se răzbună. Improvizațiile, la rândul lor, alimentează inerția, determină întârzieri în adaptarea politicilor la modificările mediului real. Dar, ceea ce este cel mai grav, improvizațiile determină dezechilibre între dimensiunile marii strategii, îndeosebi între cele politice, economice și militare, iar acest lucru afectează finalitățile.

Războiul Rece a fost o competiție între două mari strategii. Câștigătoare a fost cea care a realizat echilibrul ideal între dimensiuni și nu a recurs la improvizații, adică marea strategie a Occidentului, fundamentată mai ales pe valorile sale politice și economice. Cea sovietică a încercat să se construiască pe dimensiunea militară și pe

ideologie, a neglijat economia competitivă, care nu a mai putut susține efortul militar și nu a mai oferit argumente ideologice.

În sfârșit, un al treilea adevăr ar fi că o mare strategie pusă în mișcare se **poate doar adapta între anumite limite**. Politica de îngrădire care ar putea fi identificată cu una din principalele direcții de acțiune ale marii strategii adoptate de SUA și aliații lor împotriva URSS s-a fundamentat pe exploatarea unei circumstanțe favorabile oferite chiar de adversar, cea a autoizolării voluntare totale. Strategia lumii comuniste s-a bazat pe retragerea în valorile ce decurgeau din ideologie, aplicate mecanic în toate domeniile vieții sociale. Prima care s-a trezit a fost China, a renunțat la revoluția culturală și a trecut rapid la deschiderea economică după reguli similare economiei de piață, obținând performanțe incredibile, care-i asigură căi diversificate de acțiune. Astăzi, China este privită ca viitoare superputere, tocmai datorită acestor performanțe. URSS a încercat să iasă din izolare nu prin profunde schimbări politice și economice, ci prin dezideologizare. A fost oricum prea târziu și nu a supraviețuit efectelor energiilor descătușate. Dar îngrădirea nu mai poate fi eficientă astăzi, pentru că niciun actor important nu mai dorește autoizolarea, ci dimpotrivă.

Sfârșitul confruntării bipolare a marilor strategii a fost urmat de o situație interesantă. Toată lumea s-a considerat victorioasă. Probabil din mai multe motive, printre care le-am putea aminti pe cele mai vehiculate atunci: Occidentul se eliberase de o amenințare gravă și accepta să menajeze sensibilitățile unei Moscove rănite, dar dispuse să coopereze și care contribuise activ ori fără a se opune la destrucțurarea Războiului Rece; criza profundă a societății ruse, din care părea că nu va ieși prea curând și care prin, ea însăși, constituia un risc de insecuritate globală; procesele de autoidentificare ce se desfășurau pe ex-continutul sovietic și nu era înțelept să fie perturbate etc. Astăzi, când Europa seamănă atât de puțin cu cea de-acum două decenii, asistăm la inerții curioase ale mesajelor de-atunci, inerții ce reamintesc opiniei publice secvențe din atmosfera Războiului Rece. Pe de o parte, Rusia adoptă o retorică agresivă în puncte sensibile, pe de alta, Occidentul, purtat pe valul succeselor, încearcă să-și regăsească unitatea de altădată folosind această agresivitate.

Globalizarea ca diluant al strategiilor

Dinamismul mediului de securitate din zilele noastre, caracteristicile noi, impuse de globalizarea fenomenelor care-l modelează, provoacă devalorizarea marilor strategii, cel puțin în opinia publică. Dar oamenii politici, adică cei care elaborează deciziile strategice, sunt foarte atenți la reacțiile opiniei publice sensibile la probleme mult mai apropiate de alegător decât finalitățile generoase ale marilor strategii, mai ales în perioadele electorale decisive. De aceea, sunt tentați să ofere dimensiuni strategice unor episoade minore. Pare normal, deoarece este o reacție politică la îngrijorările comunităților sociale puse în fața unor riscuri de tip nou, mai puțin violente, dar cu efecte pe termen lung. Pare și nefiresc, deoarece generează îndoieli asupra finalităților strategiei. Nu întâmplător, astăzi, domeniile cu influență directă asupra strategiilor securității naționale și politicilor de apărare sunt supuse unor minuțioase analize publice.

Pentru prima dată, după multe secole, rolul statului ca actor al mediului internațional se diminuează în modelarea stabilității globale. Dezetatizarea economiei ca oportunitate pentru revigorarea economică s-a mutat rapid către domeniul social-politic afectând instituția stat. Printre multitudinea de actori nonstatali, statul lasă impresia că nu-și mai găsește locul. Toate organizațiile internaționale globale, continentale sau regionale sunt constituite pentru a apăra statul. Dar nici ONU n-a putut salva URSS de la implozie, nici NATO nu are instrumente pentru a salva statul belgian, de exemplu, din criza în care se află. Cazul Kosovo poate fi un precedent pentru viitoare destabilizări provocate de folosirea unor unități globale de măsură pentru situații locale. Globalizarea generează un tip nou de amenințări, pentru gestionarea cărora statul nu mai dispune de resurse, iar organizațiile internaționale de instrumente. Nu întâmplător, problemele civilizaționale astăzi au putere explozivă ce depășește cea mai letală bombă, prețul hidrocarburilor este mai amenințător decât o deplasare de trupe, iar terorismul anulează descurajarea nucleară.

Într-un mediu de securitate în care se accentuează interdependențele, globalizarea creează surprinzătoare condiții pentru apropierea diferențelor. Chiar și actori lipsiți, la prima vedere,

de instrumente eficiente găsesc argumente pentru a se înscrie vizibil în curentele relațiilor internaționale, complicând strategiile. De asemenea, ferestrele deschise actorilor nonstatali, de la multinaționale la rețelele teroriste, simultan cu sensurile noi pentru concepte precum independență și suveranitate altădată în afara discuțiilor generează confuzii asupra valorilor ce trebuie urmate.

Globalizarea nu mai permite solitudinea maiestruoasă a politicilor externă, economică, de apărare etc., cu strategiile lor distincte, față de strategiile de securitate. Acestea din urmă devin dominante, iar într-o lume a interdependențelor la dimensiuni globale apar inevitabile suspiciuni că abordările multidimensionale, specifice politicilor de securitate, urmăresc și alte scopuri în afara celor stabilizatoare.

Ca urmare, strategiile de securitate înseși ar putea fi victimele acestor suspiciuni, pentru că există riscul de a fi interpretate drept „... pachete pentru pregătirea războiului și a politicilor financiare, economice, militare și industriale legate de război”¹. În aceste condiții și în perspectiva unor reacții ostile, elaborarea strategiilor devine complicată chiar din primul moment, cel al **identificării problemei** ca punct de plecare pentru politicile și căile viitoare de acțiune. Abordările strategice devin, astfel, arta armonizării interdependențelor și, asemenea oricărei arte, dispun de simboluri, valori, metafore, forme de exprimare etc. folosite din abundență în polifonia competițiilor informaționale ce însoțesc fiecare episod.

Astăzi nu există adversități interstatale declarate și întreținute prin ideologii structurate care să amenințe stabilități regionale, societățile nu sunt divizate încă în alianțe militare cu obiective opuse, iar valorile economiei de piață se propagă chiar și în statele în care ideologia comunistă este dominantă. Un conflict direct între mari puteri este puțin probabil, dar o violență explozivă împărțită între mulți actori statali și nonstatali, mai mult ori mai puțin declarați, se simte într-un mediu aparent haotic. Acțiunile și reacțiile sunt dominate de asimetrii. Lumea este asemănătoare unei autostrăzi cu infrastructura nefinalizată, acoperite de ceață, pe care se circulă, iar fiecare participant la trafic încearcă să valorifice avantajele oferite de situație în funcție de puterea și echiparea mașinii, rezerva de combustibil, experiența în condus, oportunități etc.

Cum s-a ajuns de la optimismul de-acum două decenii la situația haotică din prezent? Probabil că explicația se află în lipsa acelei ordini internaționale care „... să combine atributele sistemelor istorice de echilibru al puterii cu opinia democratică globală și cu tehnologia explozivă ale perioadei contemporane”². O asemenea ordine ar fi posibilă prin reconcilieri și recunoașteri ale intereselor naționale în condițiile în care puterea rămâne un element major al relațiilor internaționale, dar devine mai difuză cu fiecare zi care trece.

Sfârșitul Războiului Rece a însemnat, printre altele, și destructurarea ordinii stabilite după cel de-al Doilea Război Mondial, în cadrul căreia erau stabilite responsabilitățile postbelice colective în modelarea sistemului relațiilor internaționale într-o lume care tocmai ieșise dintr-un război pustiitor. Competiția strategică dintre cei doi actori majori ai bipolarității s-a construit pe sistemul stabilit la Potsdam în 1945. Acolo s-a prefigurat și vectorul care avea s-o poarte – cel nuclear. Arhitectura geopolitică sovietică s-a autoeliminat din sistemul mondial, dar instituțiile care au gestionat ordinea internațională și la realizarea căreia URSS a contribuit au rămas. Altele, născute din noile realități, care să le înlocuiască, n-au apărut și este greu de presupus că vor fi înființate prea curând. Astfel că exact aceleași instituții care au gestionat Războiul Rece ori s-au născut, ca urmare a amenințărilor acestuia, sunt obligate să-și asume responsabilități globale într-o lume reală, total diferită și la care ele însele sunt nevoite să se adapteze continuu. Probabil că tot ele vor fi pilonii viitoarei ordini mondiale. Ar fi ceva unic în istoria recentă a lumii, dar și adevăratul triumf al valorilor care au destructurat bipolaritatea. ONU este cel mai bine situată pentru acest rol. Carta ei a fost semnată în iunie 1945, înaintea începerii Războiului Rece și, de aceea, nu este dominată de filosofia acestuia. Oferă instrumente pentru gestionarea multora dintre problemele păcii și stabilității. O demonstrează dinamizarea post-bipolară fără precedent a operațiilor în sprijinul păcii desfășurate într-o lume fără cortine. În mod direct, niciun actor politic important nu contestă prevederile Cartei. Ceea ce se impune este doar adaptarea ONU la noile realități ale lumii.

Perioada post-bipolară, cea care a accelerat globalizarea, este dominată de două strategii cu funcții modelatoare, pe care le-am putea denumi mari strategii. Prima, cu tradiții și victorii de

partea sa, este cea continuată de SUA și aliații săi, a doua este promovată de un singur actor – China. Competiția, mai tăcută decât cea a războiului rece, este lipsită deocamdată de componenta nucleară, dar o anunță deja pe cea cosmică. De asemenea, este mult mai adâncă, pentru că este generată de filosofii civilizaționale diferite, în care valorile politice sunt dominate de polisemii.

Marea strategie a Occidentului...

...se desfășoară prin răspândirea libertății și democrației în lume, considerându-se că acestea vor genera soluțiile pentru problemele economice și sociale la care comunitățile umane sunt mult mai sensibile. Într-un anumit fel, această strategie acționează de sus, dinspre elitele chemate să activeze ceilalți indivizi în jurul unor valori. Ea a fost eficientă în Europa, unde valorile sunt comune, libertatea, democrația și toleranța erau cunoscute și au alimentat speranțele. În spațiile extraeuropene însă au apărut problemele. Cele mai dificile se manifestă exact în zonele de interes vital pentru Occident – lumea musulmană, posesoare a mare parte din resursele energetice ale lumii.

Recurgerea excesivă, comparativ cu alte zone ale lumii, la elementele hard în marea strategie occidentală a adâncit percepția opiniei publice islamice că este supusă unui act de impunere a unor valori străine ei, dar a indus nuanțe diferite și în pozițiile principalilor susținători ai strategiei. Cele mai evidente se manifestă în jurul principalei alianțe politico-militare a Occidentului și a lumii, NATO, în a cărei istorie recentă cea mai acută criză, cea din jurul Irakului, „... nu a fost cauzată de lipsa unei puteri militare colective, ci de divergențele politice fundamentale în privința folosirii acesteia”³. Iar recent, secretarul american al apărării declara, fără subtilități diplomatice, că forțele NATO nu știu să lupte împotriva insurgenților⁴, readucând indirect în discuție vechea problemă, cea a decalajelor mari de implicare dintre SUA și aliații lor din NATO. Chiar și opinia publică din SUA sancționează excesele hard-ului. Într-un sondaj al Institutului Gallup, desfășurat în octombrie 2007, la întrebarea „Ce stat considerați a fi cea mai mare amenințare la adresa stabilității în lume?”, 8% din respondenți, cetățeni americani, au indicat pe locul 5 SUA, după Iran, China, Coreea de Nord/Sud și Irak.⁵ Conflictul din Afganistan și Irak, unde este implicată elita militară a lumii, războiul de vară din

Liban, unde a acționat una din cele mai eficiente armate ale lumii, cea israeliană, scot în evidență, însă, și o corodare excesivă a funcției de descurajare cu care se identifică de obicei potențialul militar. Potențialul militar nu mai sperie. Cele mai scumpe armate ale lumii au fost atrase în acțiuni cărora nu prea li se vede sfârșitul și au fost puse în dificultate cu mijloace relativ simple și ieftine, folosite cu duritate și cinism.

Prin asumarea de responsabilități globale, ca direcție de acțiune în diseminarea valorilor sale, marea strategie a Occidentului are nevoie de lărgirea continuă a actorilor participanți și spațiilor. Iar dacă, pe termen scurt, aceasta înseamnă un proces nesincopat de generare și regenerare, pe termen îndelungat reprezintă o accentuare corozivă a dependenței marilor ei finalități de interesele particulare ale autorilor sau grupurilor de autori. Într-o conferință ținută studenților de la Harvard, Mihail Gorbaciov a evidențiat această tendință, atunci când a afirmat că astăzi, cu rare excepții, toate statele lumii își doresc parteneriate cu SUA, dar nu toate vor să navigheze în siajul politicii acestora.⁶ Este consecința acelei particularități a noii ordini internaționale evidențiate de Henry Kissinger, care afirma că „...pentru prima oară, Statele Unite nu pot nici să se retragă din lume, nici s-o domine.”⁷

În lipsa acelei provocări previzibile reprezentate de pericolul sovietic și care a alimentat unitatea Occidentului, marea strategie s-a împotmolit în evenimentele din Irak și Afganistan, care par a nu avea sfârșit. Probabil și pentru că mulți dintre actorii săi preferă să-și orienteze resursele spre alte direcții. Declararea unilaterală a independenței provinciei Kosovo, teritoriu aparținând unui stat membru ONU, va provoca dificultăți noi, mult mai profunde mării strategii a Occidentului. Actul este perceput ca un rezultat al acesteia și actualizează multe din observațiile lui Noam Chomsky. Chiar printre actorii mării strategii au apărut poziții diferite exprimând atât îngrijorări naționale pentru o situație politică soluționată internațional, cât și dubii asupra eficienței mijloacelor folosite, legalității și utilității acestora pentru securitatea lumii și, în ultimă instanță asupra competențelor instituțiilor în raport cu dreptul internațional. Momentul ar putea fi unul de cotitură.

În același timp, din spațiul ex-sovietic, Rusia ridică o provocare – cea energetică – la care Occidentul nu are un răspuns coerent, dar mai

ales nu poate răspunde militar, deși este una de securitate profundă. Situația nu face decât să scoată în evidență curiozitățile geopolitice și geostrategice ale post-bipolarității, provocate de retragerea voluntară și masivă din competiție, începând de pe la mijlocul anilor '80, a actorului sovietic, aflat în criză economică, dar rămas superputere militară nucleară și convențională. Rareori în istorie o mare putere s-a retras fără a extrapola criza internă spre exterior. Surprinderea provocată de renunțarea la competiție a fost atât de puternică, încât planificatorilor politici ai marii strategii occidentale nu le-a venit să creadă că apăruse o șansă unică pentru altă mare strategie, preferând să aplice inerțial secvențe din cea veche. Atunci șansa unică a constatat în posibilitatea de a concepe rapid și operaționaliza o altă mare strategie, cu participarea actorilor din spațiul ex-sovietic. După o scurtă perioadă s-a preferat prelungirea inerțială a celei vechi. Cine poate afirma astăzi cu convingere că impulsul aplicat marii strategii a Occidentului de căderea Zidului Berlinului va putea fi susținut multă vreme, folosind în continuare motivele războiului antiterorist, răspândirea democrației și libertății ori gestionarea fenomenului globalizare, atât de bogat în semnificații, fără a avea în față un pericol concret cum a fost cel sovietic?

Marea strategie a Chinei

Marea strategie chineză se desfășoară în spiritul armoniei lui Confucius, devenit ideologie. Este filosofia care a făcut din statalitatea chineză una dintre cele mai longevive și continue din istorie.

Într-o țară cu populația unui continent, statul chinez și-a verificat mai întâi marea strategie pe plan intern, unde a practicat un control politic strict, care i-a asigurat stabilitatea, și o economie de piață socialistă, care i-a permis să-și dinamizeze imensele resurse umane. Creșterile economice au fost spectaculoase, asigurând o ascendență rar întâlnită în alte state a produsului intern brut. Își propune ca, până în 2020, economia de piață socialistă să devină matură, pentru a-i asigura stabilitatea socială. În aproximativ trei decenii, China s-a transformat într-un loc ideal pentru atragerea investițiilor străine și a devenit, la rândul ei, un mare investitor, inclusiv în economia SUA. Utilizând toate formele de atragere a investițiilor, China a obținut rezultate unice în folosirea capitalului străin. Între 1969 – 2005, capitalul din afară folosit în China a fost de

809,2 miliarde \$⁸, iar în 2006 investițiile ei în peste 160 de zone ale lumii ajunseseră la 73,33 miliarde dolari⁹. Posibilitățile Chinei de a influența economia și finanțele lumii nu mai sunt puse, în prezent, la îndoială.

Dezvoltarea economică a făcut din China al doilea mare consumator de resurse energetice al lumii. Ponderea ei în consumul mondial este de aproximativ 10%. Pentru a-și menține stabilitatea este nevoită să-și păstreze ritmul dezvoltării economice. Consumul de resurse va crește în mod corespunzător. Probabil că acesta este motivul pentru care statul chinez a început să-și desfășoare marea strategie în afară. Acționează de unul singur, liber de rigoarea tratatelor care generează alianțe, dar asumându-și responsabilități în cadrul coalițiilor. Propriul exemplu în realizarea armoniei constituie sistemul axeologic care-i susține strategia. Caz unic în geopolitica lumii, China este percepută ca o viitoare superputere, fără ca spre acest statut să o împingă victoria într-un război important. Mai mult, ultimul conflict militar în care a fost implicată, cel cu Vietnamul, în anii '70, a fost o înfrângere. Deocamdată, inițiativele ei economice și financiare au relevanță mai mare pentru securitatea și stabilitatea lumii decât cele militare.

Modelele pe care le propune aparțin dezvoltării economice fără condiționările autoinduse prin rigori politice, ceea ce le asigură o mare atractivitate în toată lumea. Absența elementului „hard” din căile de promovare ferește marea strategie de reacțiile de aceeași natură ale altor actori și atrage parteneri care doresc să stea departe de competițiile militare. Astfel, nu a fost dificil pentru China să pătrundă în zone precum Asia Centrală ori Africa, ambele bogate în resurse. Anul trecut, la Forumul de Cooperare China-Africa, desfășurat la Beijing, au participat șefi de state și guverne din 48 de țări africane. În declarația comună finală se exprimă dorința de a stabili „un nou tip de parteneriat strategic”¹⁰ între China și Africa. Dreptul internațional nu cunoaște multe documente care să stabilească parteneriate între un stat și un continent. Probabil că punctele fierbinți de astăzi de pe continentul african nu fac altceva decât să prefigureze viitoarele ciocniri dintre cele două mari strategii aflate în expansiune.

Mica strategie a Rusiei

În dorința ei de a vedea lumea multipolară, Rusia ne demonstrează cum se poate începe o strategie

folosind hărți la scară mare, unde distanțele sunt mici, dar amănuntele care scapă hărților la scară mică abundă. Inspirată, probabil, de modelul chinez, bazat pe stabilitate politică și economie de piață, și fără a se împiedica în subtilitățile vreunei ideologii, Rusia președintelui Vladimir Putin a pornit la drum, în căutarea timpului pierdut, având de partea sa câteva argumente importante: geografia, statutul de membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU și potențialul său militar nuclear.

Geografia Rusiei este cea care a inspirat multe din școlile clasice ale geopoliticii. Poziția țării în emisfera nordică și în spațiul euro-asiatic, între și în proximitatea principalelor centre de putere ale lumii, face ca spectrul prezenței ei în jocurile geopoliticii să fie permanent. Tot geografia a făcut din sentimentul insecurității o permanență în gândirea de securitate rusă. Dimensiunea teritoriului determină o diversitate, rar întâlnită la alte state, a problemelor de securitate. Puține dintre riscurile și amenințările proprii vestului țării sunt comune cu cele din est ori din sud, ceea ce o obligă la abordări specifice, dar îi oferă și o experiență unică în gestionarea lor. Resursele energetice pe care Rusia le folosește de câțiva ani ca vector al micii sale strategii sunt elemente ale geografiei. Nu este prea departe în care și altele, precum apa și alimentele, să poată fi transformate în vectori. Desigur, a miza prea mult pe resursele oferite de geografie într-o competiție cu mari strategii, fără susținere economică, tehnologică și financiară corespunzătoare, poate fi rețeta perfectă pentru o prăbușire spectaculoasă. Rusia, a opta economie a lumii, nu se poate compara în aceste domenii cu niciunul din actorii principali ai marilor strategii.

Statutul de membru cu drept de veto al Consiliului de Securitate îi permite să fie prezentă în marile decizii referitoare la pacea și stabilitatea lumii iar potențialul nuclear îi oferă garanții pentru asigurarea integrității teritoriale, dar mai ales un plan exclusiv al relațiilor cu SUA.

Rusia nu oferă un model susținut ideologic, afirmă doar că modelul propus de Occident nu poate fi etalon pentru întreaga lume. Făcând din hidrocarburi – marfă atât de importantă astăzi pentru dezvoltare și prosperitate – instrument al micii sale strategii, a mutat o activitate comercială în sfera geopoliticii și securității. Prin controlul rețelelor de transportare a hidrocarburilor într-o bună parte a emisferei nordice, prin sprijinirea

Iranului și pozițiile proprii în Orientul Mijlociu și Balcani, mica strategie rusă a intrat în competiția cu marile strategii într-un domeniu al resurselor energetice care domină geopolitica lumii de peste 30 ani. Este răspunsul ei la prezența militară a coaliției conduse de SUA în Golf. Folosind experiența chineză, în această competiție, Rusia nu a recurs încă la elementele hard, atât de corosive cândva pentru URSS și astăzi pentru mare strategie a Occidentului, dar rezultatele încep să se simtă și sunt contradictorii. Pe de o parte, în ultimul raport prezentat Congresului, serviciile speciale ale SUA au considerat Rusia o amenințare asemănătoare rețelei Al-Qaida, formulă care de mulți ani n-a mai fost folosită la adresa Moscovei, urmărind, probabil, s-o provoace la acțiuni hard și s-o aducă în zona pe care SUA știe atât de bine să o gestioneze, cea a unei autodevoratoare curse a înarmărilor. Pe de altă parte, după discursul din februarie anul trecut, de la München, al președintelui Putin, investițiile străine, majoritatea occidentale, în Rusia s-au dublat față de 2006, ajungând în 2007 la 82,3 miliarde dolari, după datele Băncii Centrale a Rusiei¹¹, iar la aceeași conferință din Bavaria, dar din 2008, ministrul de externe german a declarat că „...vom obține mai multe, dacă Rusia va fi cu noi în aceeași barcă”¹².

Concentrându-se asupra controlului rețelelor de transport din fostul spațiu sovietic și din afara acestuia, mica strategie rusă determină statele aflate între sursele de hidrocarburi și marii consumatori să-și articuleze propriile lor jocuri strategice, găsind oportunități neașteptate. Observăm aceste strategii la state precum Polonia și Ucraina, care doresc să-și păstreze ori să-și consolideze pozițiile deținute în prezent, sau Turcia, Bulgaria, Serbia, Grecia, care acționează pentru a ocupa poziții avantajoase și a nu pierde oportunități concrete. Chiar și state OPEC adoptă câte ceva. Având monopolul asupra prețului gazelor naturale, Moscova servește astăzi lecția la care a fost supusă în anii '80, când prețul mondial al petrolului a fost menținut în jurul a 10\$/baril, timp de aproape un deceniu, ceea ce a provocat catastrofa economică a URSS. Prețul petrolului a început să crească abia după dispariția acestuia.

Mica strategie oferă elemente de complementaritate ale cărei avantaje nu pot scăpa marilor strategii aflate în propria lor competiție. Ele vor fi obligate să se adapteze la această nouă realitate geopolitică și, nu peste mult timp, geostrategică.

În acest fel, Rusia ar putea obține stabilitatea de care are atâta nevoie. Simple calcule matematice demonstrează că în condițiile în care consumul mondial de hidrocarburi crește în ritmuri mai mari decât extracția, este greu de crezut că marii consumatori vor obține vreodată independența energetică dorită. Interdependențele vor deveni mai subtile și vor viza întărirea stabilității. În plus, Rusia este privită ca furnizor, dar ea devine pe zi ce trece mare consumator și, la fel ca toți ceilalți, este interesată de hidrocarburi ieftine. Prețul extracției propriilor hidrocarburi este mult mai mare decât al celor din Irak, Iran ori Asia Centrală și, de aceea, este tentată să fie prezentă acolo. Astfel că marii consumatori vor urmări deopotrivă și echilibrul energetic pe piața eurasiatică și ținerea cât mai departe a consumatorului Rusia de câmpurile de hidrocarburi din alte părți ale lumii. Nu credem să fie prea departe momentul refacerii triumfului Washington-Beijing-Moscova, care a dominat sfârșitul bipolarității mult timp după retragerea constructorului lui, președintele Richard Nixon. Ar fi încă unul din efectele globalizării și o nouă provocare pentru stabilitatea și securitatea lumii.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 Steven E. LOBBEL, *War is politics. Offensive realism, domestic politics and security strategies*, <http://www.comw.org/qdr/fulltext/021lobell.pdf>
- 2 Henry KISSINGER, **Diplomația**, ed. a II-a, BIC ALL, București, 2002, p.23.
- 3 Michael RUHLE, *Un NATO mai politic*, <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/romanian/contents.html>.
- 4 <http://www.latimes.com/news/nationworld/world/la-fg-usafghan16jan16,0,1957179.story>
- 5 <http://www.gallup.com/poll/102463/Public-Iran-Poses-Greatest-Threat-World-Stability.aspx>.
- 6 http://www.izvestia.ru/news/news_156490.
- 7 Henry KISSINGER, **op. cit.**, p.16.
- 8 http://www.china.org.cn/english/features/china_2007/238494.htm.
- 9 http://www.china.org.cn/english/features/china_2007/238483.htm.
- 10 http://www.china.org.cn/english/features/china_2007/238415.htm.
- 11 <http://lenta.ru/news/2008/01/11/capital/>
- 12 <http://www.newsru.com/world/09feb2008/germ.html>

Dr. Nicolae DOLGHIN (ndolghin@yahoo.com) este directorul științific al CSSAS din UNAp „Carol I”, autor al numeroase studii și articole pe teme circumscrise securității și apărării naționale.

POLITICA EXTERNĂ A UE ȘI POLITICA SECURITĂȚII ENERGETICE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE – CASPICA ȘI UCRAINA

Dr. Alexander GONCHARENKO

Peisajul european securitar trece printr-un proces de realiniere fundamentale și transformări drastice – cele mai radicale de la încheierea Războiului Rece. Sfârșitul celor 33 de ani de eră „de Gaulle” în Europa a determinat o avalanșă de noi amenințări, provocări și oportunități. Renașterea Germaniei reîncarnate ca o nouă putere și ambițioasă putere globală devine tot mai evidentă astăzi, iar Franța, care, în mod tradițional, era la conducerea Europei în ultimele decenii, nu a mai avut nici resursele economice, demografice sau politice pentru a continua să se aplece la conducerea europeană, și, ulterior, să „limiteze” Germania.

Lărgită cu noile state din Europa Centrală și de Est, UE își pierde acum, în mod progresiv, „anti-americanismul”. Polonia și Statele Baltice, în mod insistent, se opun rămășițelor Ostpolitik de pe vremea lui Willy Brandt sau a lui Schroeder și resping categoric politica de “împăcare a Rusiei”. Alte țări din Europa Centrală și de Est susțin, în principal, conducerea americană și programul american de apărare antirachetă. Până și Finlanda și Suedia – state în mod tradițional neutre - în mod neașteptat, au anunțat că se vor alătura forței NATO de reacție rapidă și că sunt pregătite să participe la alte activități NATO, în aparență ca primi pași spre statutul de membru cu drepturi depline al Alianței.

Paradigma tradițional gaullistă a „Marii Franțe” a apus de mult timp, iar președintele „pro-american” Sarkozy a afirmat foarte clar că nu va susține relații cu Rusia „specifice” lui Jacques Chirac, demonstrând un interes scăzut al Franței față de un rol principal în problemele globale, subliniind în schimb problemele interne presante.

De asemenea, sub conducerea Angelei Merkel, Germania a intrat într-o nouă fază a relațiilor cu

Rusia. Doamna Merkel are toate șansele să devină cel mai eficient lider european al perioadei de după Războiul Rece.

Dar unele probleme serioase ar putea întrerupe cursul nou, ambițios, al Germaniei, în politica externă și în politica securității energetice. Potrivit practicii alianțelor dintre partidele germane, cancelarul conservator Angela Merkel a fost obligat să predea controlul politicii externe germane persoanei nominalizate de către social-democrați, lui Frank-Walter Steinmeier, fostul șef de stat major al cancelarului Schroeder, care se află acum pe statul de plată al lui Putin, în calitate de președinte executiv al Nord Stream. Dl Steinmeier, bine cunoscut pentru orientările sale proruse, a fost „recompensat” recent cu un sprijin activ din partea dlui Schroeder și a partenerilor săi cu origini KGB-iste, cu „perspectiva” unei circumscripții parlamentare. Această mișcare îi permite să fie contracandidatul Angelei Merkel la următoarele alegeri parlamentare.

De aceea, această politică externă și de securitate multivectorială nu este o unică invenție ucraineană, iar jocurile interne de partid din Germania, între taberele proamericană și prorusă, ar putea influența direct viitorul peisaj de securitate al Europei.

Cuvinte-cheie: Marea Neagră, Regiunea Caspică, Politica UE de Vecinătate, Ucraina

Regiunea Mării Negre-Caspica: Politica UE de Vecinătate și Strategia Securității Energetice

Sunt doi jucători europeni/euro-atlantici importanți în regiunea Mării Negre-Caspica – NATO și UE. În ultimii ani, NATO și SUA, în particular, au încercat, în mod repetat, să joace un rol și mai

activ în regiune, în ciuda tuturor contraatacurilor și opoziției Rusiei și, în mod paradoxal, a Turciei. Necesitatea de a elabora o nouă agendă globală pentru activitățile NATO este evidentă, iar regiunea Extinsă a Mării Negre ar trebui să joace un rol foarte important pe această agendă, având ca scop, pe termen lung, transformarea Mării Negre într-o mare internă a Alianței. Întrebarea este cum va corespunde această agendă cu dreptul internațional și prevederile Tratatului de la Washington.

Situația de securitate din Europa de astăzi, în special în vasta „zonă gri” de la granițele NATO și UE, este tulbure, în general, inconsecventă și controversată. E mai bine să spunem că UE, pentru moment, nu are nicio strategie pentru această regiune. Problemele legate de Constituția UE nu au făcut decât să mărească această controversă.

E o adevărată *fata morgana* pentru toate birocrațiile de la Bruxelles. Și dacă aproape 30 de ani de amânare birocratică a acordării Turciei statutul de membru UE ar putea fi parțial explicați prin diferențele ce țin de civilizație, cazurile Ucrainei și Moldovei sunt, pur și simplu, ridicole. Nu vrem să spunem că țări din Europa Centrală și de Est, precum Ucraina sau Moldova, ar trebui imediat invitate să adere la UE, dar, cel puțin, ar trebui trasată, pentru viitor, o foaie de parcurs rezonabilă, clar formulată. În schimb, Ucrainei i se neagă de ani buni până și acordarea statutului de membru asociat.

Statutul vecinătății, inventat de Franța gaullistă pentru fostele sale colonii din Africa, în orice caz, ar trebui considerat ca adecvat pentru orice stat european. În special dacă prin această țară se transportă anual mai mult de 80% (!) din cele 150 mld. metri cubi (m³) de gaz către 22 state europene. E important de subliniat că nici conducta Shah Deniz (conductă azeră - caspică - 11,5 mld. m³), nici Greenstream (libiană - 9 mld. m³), nici Galsi și Medgaz - conducta algeriană - 15-18 mld. m³) și nici măcar potențialele zăcămintele norvegiene de la Ormen Lange nu vor modifica în mod semnificativ această tendință în anii următori, în special dacă se va construi Nord Stream.

Actualele documente ale UE referitoare la politica energetică sunt clar supraoptimiste și subestimează amenințările viitoare.

Șantajul din 2006/2007 al Ucrainei, Belarusului, al altor state din Europa Centrală și de Est și recentul scandal legat de artificial-creata datorie de gaze naturale a Ucrainei, în valoare de 2 mld.

USD, ar trebui să reprezinte un semnal foarte important pentru Europa. Creșterea monopolului Kremlinului asupra furnizării de gaze către UE și controlul consolidat asupra sistemelor de transport al gazelor din Belarus, Ucraina și alte state de tranzit vor permite Rusiei să dicteze nu numai prețul la gaze, ci și în multe alte chestiuni mult mai sensibile, transformând politica energetică într-o puternică armă geopolitică.

Aceasta nu este decât o parte din planul principal al Rusiei, pentru viitor.

Discursul ținut de președintele Putin la Munchen i-a șocat pe mulți analiști și lideri politici occidentali și a marcat un punct de cotitură în istoria modernă a Rusiei. Pentru prima dată, Rusia și-a declarat în mod deschis ambițiile geopolitice în creștere în interiorul fostei Uniuni Sovietice și în străinătate. Situația fără sfârșit din Irak, creșterea prețurilor la petrol și gaze, succesul redus al încercărilor SUA de a-și instala dominația la periferia fostei Uniuni Sovietice – în regiunea Mării-Negre-Caspice și în Asia Centrală – deschid Rusiei o nouă fereastră de oportunități.

Se pare că unele țări vest-europene nu își dau seama că actuala politică a UE, obtuză, de pacificare cu Rusia, ar putea foarte ușor duce la aceleași rezultate cu politica de pacificare cu Germania Nazistă înainte de cel de-al Doilea Război Mondial.

Pentru a înțelege politica de expansiune a Rusiei, în domeniul energiei, ar trebui să se plece de la un document foarte interesant: „Strategia de energie a Rusiei până în 2030”, aprobată oficial în 2003. Acest document a proclamat în mod clar „că exportul de hidrocarburi este factorul-cheie ce va determina viitorul economic și politic al Rusiei în comunitatea lumii... Prioritatea fundamentală a Rusiei este de a-și consolida prezența pe piețele interne ale statelor vecine, de a controla infrastructurile strategice de energie”, cu alte cuvinte, de a crea un *nou Imperiu Energetic* sub controlul Kremlinului.

De atunci, toate mișcările politice importante din Moscova, în domeniul energiei și cel geopolitic, nu sunt decât fragmente și componente ale acestui plan principal.

2003 – blocada și „secarea” conductei letone și a terminalului petrolier de la Ventspils.

2004 – scandalul în jurul afacerii “Orlen” din Polonia – încercările serviciilor speciale din Rusia de a instala un control asupra industriei de rafinare poloneze.

2005 – conducta din Marea Baltică și afacerea „cancelarul Schroeder”. După instalarea controlului deplin asupra părții belaruse din conducta strategică „Yamal-Europe”; încercările de reconsiderare a prețului la gaz pentru Bulgaria, Georgia, Moldova, România, Turcia, Ucraina.

2006 – scandalul de corupție față de încercările Rusiei de a cumpăra 49% din sistemul slovac de transport al petrolului; noua conductă Transbalkan Burgas-Alexandropolis sponsorizată de Rusia; încercările insistente de a revitaliza ideea unui Consorțiu de Gaze Ucraina-Rusia (sub deplina dominație rusă de facto); creșterea presiunii venite din partea Administrației Putin asupra companiei Shell, pentru a instaura Gasprom în calitate de coproprietar al uriașului proiect Sakhalin II, în valoare de 20 mld. \$.

2007 – Șantajul Ucrainei și artificial-creata datorie de gaze naturale a Ucrainei, în valoare de 2 mld. USD, anunțată a doua zi după ce forțele democratice au câștigat alegerile parlamentare din 2007. Numeroase dovezi, rezumate în raportul consilierilor NATO, arată că Rusia încearcă să construiască un nou și puternic cartel al producătorilor de petrol, împreună cu Algeria, Qatar, unele state din Asia Centrală și, posibil, cu Iran.

Dar scopul principal și Jackpot-ul acestei rulete rusești a energiei, la care UE a fost de acord, cu ușurință, să participe, este sistemul ucrainean de transport al gazului, cel mai mare din lume, cu depozite naturale unice, ce sunt absolut necesare pentru a stabili funcționarea tuturor mecanismelor de furnizare a gazelor în anii ce vin. Reamintim faptul că președintele Reagan s-a opus cu înverșunare ideii generale de construire de către Rusia Sovietică a sistemului de transport al gazelor spre Europa.

Controlul acestui sistem, împreună cu o treime din rezervele mondiale de gaz, fără îndoială, vor garanta „întoarcerea Rusiei la măreție”, după cum au sugerat mulți analiști. Iar acesta nu este un „proces haotic”, ci atent elaborat și o strategie implementată sistematic. Rădăcinile acestei strategii și întreaga idee a utilizării energiei ca o nouă armă geopolitică rusească pot fi găsite în teza de doctorat a dlui Putin, de la Mining Institute din St. Petersburg.

Marea greșală strategică a Vestului, după Războiul Rece, a fost pierderea Belarusului. La începutul anilor ‘90, Belarus avea un guvern

democratic, încerca cu disperare să se întoarcă în Europa, dar a fost respins de Europa și Occident. Acum Vestul se bucură de relații foarte speciale cu președintele Lukașenko și anturajul său. Această situație se repetă acum cu Ucraina, cu consecințe și mai serioase.

Rusia, învățându-și lecția de pe urma Revoluției Portocalii și a recentelor alegeri democratice din Ucraina, a început să lucreze într-un mod foarte profesionist și eficient. Artificial-createle crize ale petrolului și gazelor din Ucraina ar putea fi un bun exemplu. Ucraina este un element-cheie al noii strategii de mare putere a Rusiei. Fără Ucraina, orice încercare de extindere a puterii ruse în fosta Uniune Sovietică și dincolo de ea nu va avea sens.

Să ne reamintim cuvintele profetice ale lui Zbigniew Brzezinski, care a spus că, fără Ucraina, Rusia încetează să mai fie un imperiu; odată Ucraina, absorbită și subordonată, în mod automat, Rusia va deveni noul Imperiu. Să privim cu exactitate ce riscă Europa să primească, într-un viitor nu prea îndepărtat.

Unele remarci despre posibila strategie energetică a UE în regiune

1. Principala problemă a securității energetice a UE derivă din practicile maladive ale anumitor state membre UE (în primul rând, Germania, Franța, Italia) de a rezolva problemele legate de energie pe baze bilaterale cu Rusia, iar această abordare nu face decât să crească statutul de monopol al Moscovei. Tehnica de tip „dezbină și condu” este binecunoscută Rusiei, iar Moscova a folosit-o de secole într-un mod foarte eficient, acum în spațiul post-sovietic, și nu doar în această zonă. Astfel, implementarea coordonată a strategiei comune de securitate energetică a UE, pentru a asigura un acces direct al alternativei la controlul, de către Rusia, al câmpurilor petroliere și al gazelor naturale, instalarea unui control național sau UE / nu rusec/ asupra sistemelor de transport al energiei în Europa Centrală și de Est ar trebui să fie recunoscută ca principala prioritate de securitate în Europa.

2. Cel mai bun răspuns pe care îl poate da UE la actualele încercări ale Kremlinului de a utiliza energia și resursele, în general, ca pe o armă geopolitică va fi o Abordare Comună Euro-Atlantică a energiei și a securității regionale, cu

participarea activă a NATO și a Statelor Unite în cadrul unui răspuns strategic consolidat al Occidentului la noile amenințări și provocări din Rusia, ce se reafirmă ca o mare putere.

3. O atenție specială acordată securității noilor state membre UE de pe centura Marea Baltică-Marea Neagră: Estonia, Letonia, Lituania, Slovacia, România. Aceste state sunt cele mai vulnerabile la un posibil șantaj energetic, datorită dezvoltării rutelor alternative de transport, create în principal pentru țările din Europa Occidentală.

4. Una din posibilele strategii ale UE pentru a contrabalansa actuala încercare a Rusiei de instalare a controlului asupra sistemelor regionale de transport al energiei este participarea directă la crearea unor Consorții sponsorizate de Europa, pentru reconstrucția și susținerea facilităților energetice ale Ucrainei, Moldovei, Belarusului, existente și nou construite. Continuarea conductei „Odessa – Brody” până la Gdansk și participarea țărilor și a capitalului din UE la acest proiect ar putea deveni un pas foarte important în această direcție.

5. În actualele realități geopolitice, vidul de securitate și nivelul ridicat al amenințărilor simetrice și asimetrice în regiune, statutul geopolitic nerezolvat al unor state din Europa Centrală și de Est, conflictele regionale și disputele teritoriale, o soluție de perspectivă pentru problemele ce țin de securitatea energetică a Europei o reprezintă dezvoltarea structurilor regionale de securitate, cu participarea statelor din zona Extinsă a Mării Negre – regiunea caspică (posibil incluzând state membre GUAM, NATO și UE).

Aceste structuri regionale de securitate ar putea juca un rol important în contrabalansarea ambițiilor geopolitice în creștere ale Rusiei, apariția condominiului turco-rus în zona Mării Negre și actualele eforturi ale Rusiei de implementare a politicii principiului „dezbină și condu” în regiune. În mod potențial, cooperarea regională și sistemele de securitate ar putea deveni elementele naturale ale arhitecturii generale pan-europene de securitate pentru anii ce vor urma.

SUA înmânează Ucraina și Georgia Rusiei: va deveni Europa ostatică?

Impasul dintre Statele Unite – Irak - Iran a provocat consecințe geopolitice largi.

Rusia reîncarnată a înțeles rapid unica fereastră

de oportunități creată de cel de-al doilea „Vietnam american” și și-a declarat masiva ofensivă pentru a-și recâștiga imperiul pierdut.

Campania asociată, de reafirmare a sferei de influență a fostei Uniuni Sovietice, include în sine nu doar obiecțiile la adresa scutului american antirachetă, întrebările legate de armele convenționale sau nucleare din Belarus și Europa, în general, ci și chestiuni mult mai vaste și mai importante, precum viitoarea ordine mondială din Eurasia.

Rusia înțelege destul de bine că are o serie de oportunități pentru a face misiunile americane din Orientul Mijlociu aproape imposibile. Finalizarea uzinei nucleare de la Busher, furnizarea către Iran a tehnologiei legate de scopurile nucleare, sistemele de apărare aeriană precum S - 300, complexe de rachete maritime „Tarpon”, avioanele de vânătoare Su 27 și Su 30 – ce ar putea submina complet strategia programului american SEAD (Neutralizarea apărării antiaeriene a inamicului) și, cu ușurință, ar putea transforma orice campanie americană într-o misiune de suicid extrem de costisitoare și cu mari conotații politice. În mod inevitabil, această misiune va duce orice președinte american la o criză pe plan național, dar și la pierderea credibilității pe nivel internațional.

Rușii au afirmat destul de clar că pot s-o face și s-ar putea să nu o facă. Acest lucru, evident, depinde, dar ei vor ceva în schimb. Scopul general este evident – recâștigarea controlului față de fosta Uniune Sovietică și diviziunea sferelor de influență pentru viitor.

Recâștigarea controlului față de Ucraina, cu orice preț, este un element absolut necesar al acestei strategii – fără ea, toți ceilalți pași vor fi inutili: subminarea „coalitiei portocalii” instabile din interior și, în același timp, creșterea presiunii politice, economice, energetice și militare (contingentul militar rus din Moldova, diviziile de parașutiști de la granița de nord-est a Ucrainei), din exterior.

Cel de-al doilea pas ar fi Georgia și Azerbaidjan – controlul față de aceste țări va permite Rusiei să „asigure” Caucazul, incluzând aici și Cecenia, și ar crea toate condițiile pentru o viitoare proiecție a puterii spre Orientul Mijlociu.

Există o puternică suspiciune în Ucraina, și nu doar aici, că, pentru a încheia o nouă „mare afacere” cu Rusia, SUA nu trebuie „decât” să renunțe la așa-numitele alianțe din spațiul post-sovietic. Pentru

Ucraina, aceasta nu este o idee nouă. Este a treia oară când această țară va fi folosită ca monedă de schimb în jocul dintre SUA și Rusia. (Prima dată a fost în 1993-1994, când, în mod deliberat, Ucraina a părăsit sfera de influență a Moscovei și a fost exclusă din procesele de lărgire ale NATO și UE. Cea de-a doua oară s-a produs datorită înțelegerilor dintre Bush și Putin, de la St. Petersburg, după evenimentele de la 11 septembrie).

Deci, nu se întâmplă nimic nou, nici cu Ucraina și nici cu Georgia, iar recente remarcii ale secretarului general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, de la Tbilisi, din octombrie 2007, nu fac decât să confirme faptul că abordarea „drumului dublu” – declarații formale slabe vizavi de susținerea aliaților din fosta Uniune Sovietică, combinate simultan cu concesii și tehnici împăciuitoare cu Rusia, sunt baza SUA în politica NATO în spațiul post-sovietic.

Dar să speculăm un pic despre posibilele evoluții. Recăștigarea și consolidarea controlului față de „străinătatea apropiată” nu este decât prima etapă a strategiei ruse pentru viitor. Următorul pas va fi reprezentat de statele baltice și de Polonia. Formal membre NATO și UE, sunt încă foarte vulnerabile la presiunea rusă, la șantajul economic și energetic, în special dacă Germania va fi „neutralizată” cu succes, A. Merkel va pierde bătălia vizavi de Kosovo, iar criza baltico-rusă va demonstra completa incapacitate a SUA și a obligațiilor sale de securitate.

De aceea, noua alianță anti-NATO între China și Rusia, creată de statele membre ale Tratatului Securității Colective și Organizația de Cooperare de la Shanghai, din octombrie 2007, de la Dushanbe, va fi consolidată. Această puternică structură eurasiatică anti-NATO, înființată pe enormul spațiu dintre Belarus și China, dar cu centrul la Moscova, va schimba complet echilibrul de forțe în Europa și lume și va transforma UE în ostatica jocurilor geopolitice egoiste ale SUA și a propriei sale ipocrizii.

Situația internă din Ucraina: „Déjà-vu”

Situația de astăzi din Ucraina provoacă reminiscențele anterioarelor încercări de constituire a statului ucrainean, din secolul 17 și de la începutul secolului 20.

Enormul entuziasm social și drastica mutare spre valorile democrației liberale din 2004-2005

s-au încheiat cu deziluzii și pierderea credibilității pe plan național și internațional. Un președinte slab și necorespunzător, anturajul său corupt și ignorant au stricat și au risipit tot. Reformele necesare cu disperare aproape s-au stopat în 2006-2007, procesul necontrolat al reîncarnării vechilor și maturelor inamicii ale noilor inamici ai suveranității ucrainene au început să submineze baza sistemului național de securitate.

Cea de-a doua reîncarnare a „Revoluției Portocalii”, foarte limitată, bazată pe demagogia populistă a Iuliei Timoshenko, riscă să ajungă și ea la un final foarte curând.

Un rezumat bun al actualului „bordel politic” din Ucraina, creat de eforturile comune ale elitei politice ucrainene „portocalii-albastre”, este cel făcut de reprezentantul britanic în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei: „Ambii Victor se merită unul pe celălalt, dar poporul Ucrainei merită un destin mai bun”.

În mod paradoxal, actualele procese negative au relevat, simultan, tendințele fundamentale și perspectivele istorice, au făcut posibil să se anticipeze mai clar alternativele de dezvoltare a Ucrainei, ca factor-cheie al schimbărilor geopolitice din spațiul post-sovietic.

Factorii-cheie ai sistemului ce determină actualele procese din Ucraina

1. Semne ale unei națiuni divizate din punct de vedere istoric; absența consensului intern în cercurile de conducere și în societate, ca întreg, asupra unor aspecte-cheie ale politicii interne și externe; ambițiile personale nesănătoase și corupția răspândită a elitei politice ucrainene; absența unei strategii consistente de dezvoltare în viitor; structuri slabe și ineficiente ale societății civile; bază legală inadecvată pentru constituirea statului național, reforma constituțională slab pregătită și o criză constituțională sistemică.

2. Percepția competitivă a priorităților de securitate națională de diferite grupuri sociale și regionale. Drept rezultat, ineficiența reformelor sociale și economice, haosul sistemic în politica internă și externă, declinul standardelor sociale și economice și al nivelului securității naționale pentru toate grupurile sociale, fără excepție.

3. „Sindromul portocaliu” post – imperial al Federației Ruse; intervenția sistemică a Federației Ruse și a serviciilor speciale ruse în afacerile

interne ale Ucrainei la toate nivelurile și în toate domeniile-cheie; scopul strategic – subminarea întregii idei de suveranitate a Ucrainei, blocarea oricăror încercări de a se rupe de sfera de influență a Rusiei, stimulând toate procesele distructive din țară, simultan instalând un control față de sferele strategice ale industriei și economiei, și încercările insistente de discreditare și eliminare fizică a liderilor politici naționali ucraineni.

Alte instrumente: amplele provocări politice, masiva propagandă antioccidentală și campania antiNATO, colectarea și diseminarea informațiile senzitive și compromițătoare, stimularea disputelor din interiorul elitei politice, organizarea blocadelor economice, a crizelor artificiale, a neliniștilor sociale și a conflictelor interetnice, sprijinul grupurilor și mișcărilor antiucrainene (recenta acțiune antiucraineană de la Goverla, organizată de Moscova, este un foarte bun exemplu), formarea grupurilor de agenți și de sabotaj în grupurile-cheie legislative și executive, incluzând corpurile de supervizare, structurile militare și serviciile speciale.

4. Politica „dublă” obtuză și contraproductivă a Occidentului – declarațiile verbale referitoare la sprijinul Ucrainei, simultan cu concesiile și tehnica de pacificare față de Rusia.

Astăzi, Ucraina devine arena unei competiții geopolitice între Occident și Rusia. Diferența este că Rusia consideră această luptă ca fiind ultima

bătălie geopolitică, cea decisivă, dar Occidentul neconsolidat și divizat din punct de vedere intern încă o privește prin prisma beneficiilor și câștigurilor economice. Consecințele vaste ale acestei abordări au potențialul de a deveni extrem de periculoase.

După alegeri, Ucraina încearcă cu disperare să rezolve actuala criză. Dar totul depinde de Ucraina în acest proces. Nu ar trebui omis și „factorul rus”, ca factor extern.

Occidentul și, mai întâi de toate, unele state membre ale Uniunii Europene sunt condamnate să înțeleagă, mai bine mai târziu decât niciodată, că viitoarea amânare, continuarea actualei politici „duble” și negarea perspectivei europene, a Ucrainei, pe termen lung, reprezintă o operațiune sinucigașă. Actualele tendințe de dezvoltare din Rusia și din fostul spațiu sovietic, în general, noua și foarte eficienta strategie a Federației Ruse de utilizare a energiei și a multor altor resurse strategice ca armă geopolitică și viitoarea eminenta alianță mutual benefică dintre China și Rusia, una geopolitică și geoeconomică, lasă Occidentului puține opțiuni.

Ucraina, după cum au repetat mulți analiști și lideri politici occidentali, din punct de vedere obiectiv, este și va fi factorul crucial al stabilității euro-atlantice și al securității în anii ce vin.

Integrarea sa în comunitatea civilizației europene este în interesul Occidentului.

Profesorul dr. Alexander GONCHARENKO (ciss-ua@hotmail.com) este Președintele Centrului de Securitate Internațională și Studii Strategice din Kiev, Ucraina.

PUNCTUL DE VEDERE AL COMUNITĂȚII DE SECURITATE DIN SLOVACIA ASUPRA ANGAJĂRII ACTIVE, ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII, A UNIUNII EUROPENE

*Elemír NEČEK,
Vladimír TARASOVIČ*

Forumul Strategic Slovak – o rețea de reprezentanți ai Parlamentului, ai structurilor guvernamentale și experți – a căutat răspunsuri la următoarele întrebări:

- *Care este impactul creșterii în scop și număr a operațiunilor PESA asupra politicii de securitate și asupra strategiei de dezvoltare în Europa?*
- *Va fi capabilă Uniunea Europeană să își întărească securitatea și profilul politic și să se interconecteze cu instrumentele civile și militare din abordarea integrată a securității?*
- *În ce măsură UE este integrată sau divizată în angajamentele sale din domeniul securității?*
- *În ce măsură ar trebui UE să consolideze o abordare coordonată și complexă a managementului crizelor în cadrul unor provocări atât de diverse precum cele cu care se confruntă lumea de astăzi?*

Cuvinte-cheie: UE, PESA, operații conduse de UE, Republica Slovacă

Tranziția misiunilor – tendințele operațiunilor conduse de UE și viitoare provocări strategice

După ce s-a luat în calcul dezvoltarea PESA (ulterior adoptării Strategiei Europene de Securitate), mulți participanți au fost de acord că s-a produs o aparentă trecere de la „puterea soft” la „puterea hard”, ce ar trebui să fie tot mai subliniată. Ei consideră că, după experiențele din Afganistan și Irak, angajarea militară a Statelor Unite în lume va scădea. În viitor, un astfel de eveniment va cere un mai mare accent pe construirea capacităților militare europene. Experții au căzut de acord

că, de-a lungul timpului, și datorită influenței experienței, s-a produs o tranziție a misiunilor „în direcția pozitivă”. UE a învățat din greșelile anterioare: în special din eșecul impunerii „puterii soft” față de Iran.

Potrivit experților, există cinci parametri ce influențează decizia de intervenție a UE:

- **sistemul politic** (cu cât Parlamentul are mai mulți membri, cu atât e mai dificil să se adopte o rezoluție vizavi de intervenție);
- **comunitatea civilă** (cu cât societatea e mai avansată, cu atât e mai mare presupunerea că se va opune intervenției);
- **armata profesionalizată** (e posibil să fie trimisă rapid în afara zonei);
- **societățile multiculturale** (o misiune în străinătate amenință securitatea internă atunci când există diaspore ale țărilor-țintă ale operațiunilor în statele ce trimit trupe);
- **statutul de membru în organizații internaționale de securitate** (respectarea obligațiilor).

Judecând după acești parametri, statele europene ar trebui, în viitor, să nu mai fie atât de dispuse să se implice în operațiuni militare.

Ar trebui Republica Slovacă (RS) să își construiască unități de sprijin sau unități (elemente) de luptă?

Cea mai mare parte a discuției s-a concentrat pe întrebarea dacă RS ar trebui să continue să își îmbunătățească unitățile de sprijin (sprijin de luptă

și sprijin logistic de luptă) sau ar trebui mai bine să se orienteze spre elementele de luptă. Două opinii contradictorii au reieșit în acest context: prima susține că „nu suntem luptători (combatanți) și nu e treaba noastră, din punct de vedere istoric” și, de aceea, ar trebui să ne construim capacitățile (de inginerie, deminare), mult mai apreciate și mult mai solicitate în străinătate. Pe de altă parte, susținătorii celei de-a doua opinii sugerează că suntem capabili să contribuim și prin alte capacități decât cele cu care am contribuit în trecut și acum.

Au subliniat adesea diferențele abordări ale constituirii forțelor militare în Republica Slovacă (RS) și Republica Cehă (RC). În această privință, s-a comparat formarea elementelor de luptă în două state separate. De la formarea Armatei ceh, RC s-a ocupat de pregătirea elementelor de luptă într-o manieră sistematică, iar atunci când a apărut criza din Afganistan, au avut multe de oferit. Din contra, nimeni din RS nu a fost capabil să dezvolte un concept al formării speciale de luptă. În acest context, au apărut critici ale angajării unei unități de luptă pentru protecția convoaielor din Irak, pentru că acest grup de luptă a avut doar patru luni la dispoziție pentru a pregăti misiunea. Participanții la discuție au ajuns la concluzia că ne grăbim să declarăm ceva într-o manieră impetuoasă, și ulterior improvizăm, pentru a face față obligațiilor.

În Slovacia, noul guvern, cu o poziție decisivă de partid orientat spre stânga, a retras soldații noștri din Irak. Procesul luării deciziei transferării soldaților slovaci de la Kabul în zona tulbure a Kandaharului a durat din vara lui 2006 până în primăvara lui 2007, deși guvernul a considerat operațiunea din Afganistan mult mai importantă decât operațiunea din Irak¹.

Cu toate acestea, nici anteriorul guvern, de dreapta, nu a reușit să adopte o rezoluție referitoare la angajare și nu a putut nici să rezolve identificarea misiunilor „de luptă” în care sunt trimiși soldații slovaci. Adesea, ele au fost etichetate drept misiuni de menținere a păcii (sau, în cea mai mare parte, misiuni de pace), lucru care nu însemna decât o îngropare în nisip. Acest lucru întărește convingerea că politicienii slovaci preferă să își prejudicieze reputația în cercurile internaționale, decât să își asume pierderea voturilor electorilor de acasă. Unii experți au justificat astfel incapacitatea RS de a cădea de acord asupra intereselor de stat, alții au vorbit de incapacitatea Ministerului Apărării și a Statului Major General de a convinge politicienii

de necesitatea trimiterii elementelor de luptă, chiar și în zone periculoase.

Numărul de persoane angajate în operațiuni conduse de UE este încă marginal². În plus, numărul de soldați angajați cu adevărat scade și, de aceea, e necesară o restructurare a modului de acțiune în străinătate, în concordanță cu declarațiile și obligațiile noastre. Uneori, se vorbește despre trimiterea unor grupuri organice, dar, dacă o companie cuprinde aproximativ 100 persoane, și noi participăm la operațiune cu 70 de soldați, acest lucru înseamnă că nu ne respectăm obligațiile.

Europa se confruntă cu necesitatea unei mai mari angajări strategice în domeniul securității globale – în ce măsură este integrată sau divizată?

S-a căzut de acord că, atunci când Uniunea Europeană este considerată actor global, e necesar să se facă diferența între zonele în care poate să joace acest rol. Indiferent de progresul înregistrat în atingerea unității în angajamentul global, procesul de luare a deciziei PESA rămâne la nivel național. De aceea, influența a trei mari jucători – Franța, Germania și Marea Britanie –, ca și dezvoltarea poziției lor comune în ambiții și utilizarea instrumentelor PESA, e importantă. E posibil să ajungem la concluzia că diferențele în politicile de securitate din domeniul angajării externe, experiența, capacitățile disponibile și scopurile politice și strategice vor rămâne. De aceea, nu putem estima o mai mare trecere spre angajare. În domeniul securității globale, *inter alia*, UE va depinde de mutațiile actorilor menționați anterior, de posibila legătură (coordonare) a potențialului lor și găsirea unui „numitor comun” al politicilor lor.

De asemenea, discuția a urmărit chestiunea capacităților UE din punctul de vedere al îndeplinirii Military Headline Goal 2010 și Civilian HG 2008. Participanții au stabilit că o capacitate de angajare strategică din partea Uniunii Europene este influențată de o anumită ambivalență. Pe de o parte, există un progres (în ciuda dificultăților) în construcția capacităților militare și civile în cadrul PESA; pe de altă parte, există o lipsă de consens strategic, ceea ce reduce succesul. În acest punct, o parte dintre experți s-a întors la problema discutată în cursul întâlnirii din 2006: absența unui interes comun și impactul său asupra puterii de luptă a

UE. Au existat opinii mai degrabă sceptice vizavi de motive, interes comun și, de asemenea, asupra direcției afirmării UE. Cu privire la durata marilor divergențe, nu e de așteptat o creștere a vitezei spre unificare sau o „identitate mai profundă” a PESA.

Urmând traiectoria discuției, e posibil să ajungem la concluzia că experții slovaci sunt mai degrabă sceptici și că ei consideră multe chestiuni ca rămânând deschise, cerând o evoluție pe termen lung. Pentru o mai mare eficiență, experții presupun nevoia de sincronizare a eforturilor UE cu alți jucători (NATO, ONU etc.) și nevoia unui punct de vedere pragmatic asupra capabilităților și ambițiilor UE. Din perspectiva planificării strategice, ea corespunde unui accent pe viziunea dezvoltării pe termen lung. În ciuda dificultăților, există un consens vizavi de faptul că ar trebui să continue crearea capabilităților din cadrul Military HG 2010 și Civilian HG 2008. În acest domeniu, Slovacia are vaste posibilități, dar și considerabile lipsuri.

În evaluarea ambițiilor și posibilităților Slovaciei, ar fi posibil, cu anumite „exagerări”, să se depisteze „abordarea inversă” decât cea din Europa, ca întreg. Ambițiile politice și militare sunt mai mari decât actualele (și poate și viitoarele) capacități și posibilități. Câțiva factori susțin această teză. Cele mai importante sunt abordările de tip „mai întâi NATO” și „o țară – un pachet de forțe”³. E logic că Slovacia se concentrează mai mult pe pregătirea unei unități (batalion cu sprijin de luptă și sprijin logistic de luptă) pentru “NRF 10” în 2007 (“NRF10” se referă la primele șase luni din 2008), decât pe grupurile de luptă pentru 2009 și 2010 (a se vedea tabelul nr. 2). Potrivit unor opinii, există o influență a celor mai recente reacții ale Slovaciei vizavi de ceea ce PESA arată în zonă: suntem printre ultimii care au început să ia în calcul grupurile de luptă ale Uniunii Europene⁴. În ciuda unor dificultăți, se presupune că Slovacia va fi capabilă să își respecte obligațiile, deși se află într-o situație tensionată în termenii „capabilităților de intervenție”. Dilema legată de locul și modalitatea în care va fi dispusă să se angajeze în grupurile de luptă reprezintă o problemă și mai mare.

În comparație cu abilitatea de a furniza UE capabilități militare, Slovacia este un partener incert în oferirea capacităților civile. În *Panorama* de anul trecut s-a subliniat probabilitatea creșterii cerințelor UE vizavi de componentele civile ale managementului crizelor, în special pentru

Balkanii de Vest. Slovacia pregătește 50 de polițiști care să acționeze în misiuni internaționale de poliție; astăzi, numai șase sunt angajați. Șase persoane trimise în misiuni din 2004 nu arată că Slovacia este o țară activă în misiuni ce implică poliția. Forța polițienească, probabil, se confruntă cu dificultăți similare cu cele cu care în trecut s-au confruntat forțele militare – problemele nerezolvate ale integrării personalului după revenirea din misiuni, insuficienta înțelegere a sensului misiunilor, ca parte a formării mediului de securitate și problemele legislative. În ceea ce-i privește pe ceilalți experți – avocați, experți locali guvernamentali –, există o lipsă totală de ofertă din partea Slovaciei.

Atunci când evaluăm abilitatea Slovaciei de a contribui la instrumentele PESA, observăm absența unei abordări complexe. Coordonarea Civil-Militară (CMCO) din PESA nu e elaborată. Aceasta are legătură cu sistemul de securitate al Slovaciei, care trebuie să se restructureze, pentru a răspunde cerințelor NATO și ale UE în domeniul managementului crizelor.

Aceasta este o reacție la propunerea cancelarului german Merkel de a construi o armată europeană, care să fie considerată o contribuție teoretică la chestiunea discutată. Potrivit acesteia, putem să discutăm un asemenea subiect. Cu toate acestea, majoritatea a fost de acord cu concluzia că acest pas este necesar și va fi posibil de atins, dar pe termen lung.

Actualele tendințe din operațiunile de securitate ale UE și viitoarele provocări strategice

În discutarea tendințelor din operațiunile de securitate, cele mai menționate chestiuni au fost cele referitoare la operațiunile militare și civile, ce s-au bazat pe concluziile misiunilor din Republica Democrată Congo (RDC), misiunea Althea din Bosnia-Herțegovina în legătură cu misiunea polițienească și posibila misiune din Kosovo. Opiniile pot fi catalogate drept atente și, mai degrabă, pesimiste. În ciuda faptului că UE vede Artemis într-un mod pozitiv, experții slovaci afirmă că UE, mai curând, se va folosi de experiența și succesele parțiale din Balkanii de Vest, decât să apeleze la o misiune restrictivă, precum cea din RDC, drept model pentru o viitoare angajare militară.

În ceea ce privește misiunea Artemis din RDC, majoritatea participanților au înclinat spre punctul de vedere potrivit căruia Uniunea și-a supraestimat succesul. Această misiune a fost, mai degrabă, un gest simbolic îndelung pregătit, neconcordanț cu cerințele unui răspuns rapid. Răspunsul la întrebarea dacă ar trebui să fie folosită drept un model pentru o viitoare angajare a Uniunii Europene a fost mai curând „nu” decât „da”. Deși participanții la colocviu au fost de acord cu faptul că Europa este legată de Africa, iar prima linie de protecție și apărare s-ar putea afla în afara teritoriului UE, ei nu cred într-o intervenție rapidă și robustă prin instrumentele pur militare ale PESA. Datorită dimensiunilor mari ale țării, inaccesibilității terenului și lipsei de comunicare, actualele capacități ale UE nu permit acest tip de angajare și, în special, menținerea trupelor.

Posibilitățile reprezentate de folosirea experienței din Balcanii de Vest

Experții slovaci sunt de acord cu opinia Institutului de Studii Strategice al UE (EUISS) potrivit căreia componenta militară din PESA nu va fi folosită izolat, ci se presupune combinarea cu Echipele de Răspuns Civil, Unitățile Integrate de Poliție sau forțele Jandarmeriei UE. Cu toate acestea, nu împărtășesc optimismul Institutului cu privire la robustețea mijloacelor de angajare a UE, a abilității și dorinței de angajare în regiuni îndepărtate. La mijloc sunt, pe lângă integrarea instrumentelor particulare ale PESA, și integrarea lor cu instrumentele „comunității” sau cu instrumentele primului pilon de care răspunde Comisia Europeană.

Cu toate acestea, e clar că, în special Bosnia și Herțegovina (Bi-H) și Kosovo vor reprezenta un test al eficienței lor, iar experții sunt mai curând atenți atunci când iau în calcul un posibil succes, cel puțin pe termen scurt. Au apărut divergențe de opinie sub forma unui răspuns la o întrebare referitoare la ce acțiuni (Kosovo sau Bi-H) ar putea reprezenta un exemplu pentru o viitoare misiune de construire a păcii și o experiență pentru ulterioara dezvoltare a instrumentelor combinate ale PESA. Potrivit unor opinii, Bosnia și Herțegovina ar putea fi un model de examinare a unei abordări complexe și coordonate. UE a început să pregătească îmbunătățirea unui mandat al Reprezentantului Special al UE (EUSR) și formarea unei „duble

misiuni” (EUSR/șeful Delegației UE) în vederea unei treceri a UE de la sarcinile specifice unei misiuni militare și politice la transformarea într-un context instituțional, politic, economic și social.

Deși faptul că acționează în Bosnia și Herțegovina permite Uniunii Europene să folosească instrumentele mai complexe ale PESA, participanții au fost de acord că, din punct de vedere al importanței, Kosovo va fi proeminent. Rolul instrumentelor specifice UE și PESA în Kosovo va fi mai complex decât în Bosnia și Herțegovina. Deși Consiliul și Parlamentul au adoptat o anumită viziune, există încă unele ambiguități în termeni ce țin de durata responsabilității delegației UNMIK în noua „administrație internațională civilă”, cum va arăta această administrație civilă și ce sarcini vor fi încredințate misiunii PESA (încă o dată, nu UE va deține rolul principal, ci Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite).

În prezent, vorbim despre o posibilă operațiune UE de management al crizelor în domeniul spiritului legi și în altele (27 țări sunt implicate), cu mandatul de a face față revoltelor și violenței ce vor determina o atitudine negativă din partea albanezilor față de UE. Deși, probabil, NATO va menține independența comenzii în Kosovo, experții cu experiență de lucru în structurile NATO nu bănuiesc că acest lucru ar putea reprezenta o problemă⁵. Există o experiență pozitivă rezultată din coordonarea măsurilor în caz de agravare a situației, deși trupele NATO acționează mai degrabă ca un instrument de intimidare. Regiunea euro-atlantică cere ca UE să își îndeplinească responsabilitățile de securitate și acțiune în caz de criză. Totuși, pentru aceasta, trebuie să creeze capacități relevante.

Concluzii

- Putem vedea trecerea de la „puterea soft” la „puterea hard”, lucru care ar trebui chiar subliniat. Se presupune, judecând după experiențele din Afganistan și Irak, că va scădea implicarea militară a Statelor Unite la nivel mondial.

- Regiunea euro-atlantică așteaptă ca UE să își asume responsabilitatea pentru securitate și acțiune în caz de criză. Totuși, pentru a face acest lucru, trebuie să construiască capacități relevante.

- Până acum, s-a remarcat o nedorință de a utiliza puterea militară, ceea ce a reprezentat un factor de limitare; astăzi, e o chestiune ce ține de

capabilități, bugete și un progres nesatisfăcător al transformării forțelor în statele membre. Cu toate acestea, experiența celor mai recente conflicte a confirmat că misiunile de putere soft rămân de neînlocuit în efortul de prevenire a crizelor (după îndeplinirea sarcinilor ce țin de puterea hard). Dacă încercările de reconstrucție a zonelor ruinate de un război și de rezolvare a conflictelor eșuează din perspectivă preventivă, atunci crizele se vor repeta.

- Întrebarea dacă Slovacia ar trebui să continue să-și îmbunătățească grupurile de sprijin logistic în luptă sau să se orienteze spre elementele de luptă a adus două răspunsuri contradictorii. Primul susține că ar trebui să continuăm în actuala direcție și să ne concentrăm pe grupurile de sprijin logistic în luptă; pe de altă parte, cel de-al doilea spune că nu ar trebui să ne fie teamă să ne îndreptăm atenția spre formarea elementelor de luptă. Totuși, problema o reprezintă nedorința politicianilor slovaci de a ne angaja forțele în operațiuni periculoase.

- Majoritatea experților spun că o ambiție politică și militară din partea Republicii Slovacia este mai mare decât actualele (și, probabil, și viitoarele) capacități și capabilități. De asemenea, probabil, acesta este ca un răspuns târziu dat dezvoltării PESA, lucru ce se reflectă în domeniul respectiv. Slovaciei îi lipsește o abordare complexă a managementului crizelor. Avem o problemă în a angaja polițiști, iar până acum nu ne-am gândit să implicăm consilieri juridici sau experți în reforma administrației civile. Paradoxul e și mai mare, pentru că Slovacia ar fi trebuit să fie un pionier în reforma din sectorul de securitate, datorită poziției de membru nepermanent al Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite.

BIBLIOGRAFIE:

Elemír NEČEJ, Vladimír TARASOVIČ, *The EU's pursuit for more active security engagement in the world – view of the Slovak security community*, în *Panoráma gklobálneho bezpečnostného prostredia 2006 – 2007 (Panorama mediului global de securitate 2006 – 2007)*, Ministerul Apărării Republicii Slovace, Bratislava, 2007.

GILBERT, Marie, *Monitoring a Region in Crises: the EU in West Africa*, Chaillot Paper No. 96, EU ISS, <http://www.iss.europa.eu/chaillot/chai96.pdf>

LINDSTROM, Gustav, *Enter the EU*

Battlegroups, Chaillot Paper No. 97, EU ISS, <http://www.iss.europa.eu/chaillot/chai97.pdf>

MICHEL Leo, *NATO-EU Co-operation in operations: Challenges and opportunities*, 15-Oct-07, http://www.worldsecuritynetwork.com/showArticle3.cfm?article_id=15000&topicID=31

Počty príslušníkov OS SR v operáciách (numărul de trupe slovace din operațiuni), <http://www.mosr.sk/aktualny-pocet-vojakov-v-misiach>

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 În martie 2007, unitatea slovacă de geniu (57 membri) a lansat „redislocarea operației” de la Aeroportul Internațional din Kabul (KAIA) către Aerodromul din Kandahar (KAF), dusă la îndeplinire pe 19 mai, întărită cu un pluton de gradă, ce includea 35 de persoane, plus alți 17 specialiști – un total de 111 persoane (n.a.).

2 Althea – 39 de persoane din ianuarie 2006. Vezi în tabelul 1 toate misiunile (n.a.).

3 Unul dintre exemple se referă la abilitatea anticipată de a oferi o brigadă cu elemente de sprijin de luptă și sprijin logistic de luptă pentru apărarea colectivă a NATO până în 2013 pentru șase luni. (A se vedea Defence Policy Guidance 2008 – 2013). Totuși, această dată nu este una realistă, [http://www.rokovania.gov.sk/appl/material.nsf/0/C3FF18BD8F5AB7D94125727C004DE2C8/\\$FILE/Zdroj.html](http://www.rokovania.gov.sk/appl/material.nsf/0/C3FF18BD8F5AB7D94125727C004DE2C8/$FILE/Zdroj.html)

4 În ciuda îngrijorărilor experților, Slovacia își îmbunătățește contribuția la Grupurile de Luptă ale UE (300 persoane pentru CZ-SVK din 2009 și 250 pentru PL-GE-SVK-LI-LT BG din 2010). Cu toate acestea, există unele complicații în cursul pregătirilor (n.a.).

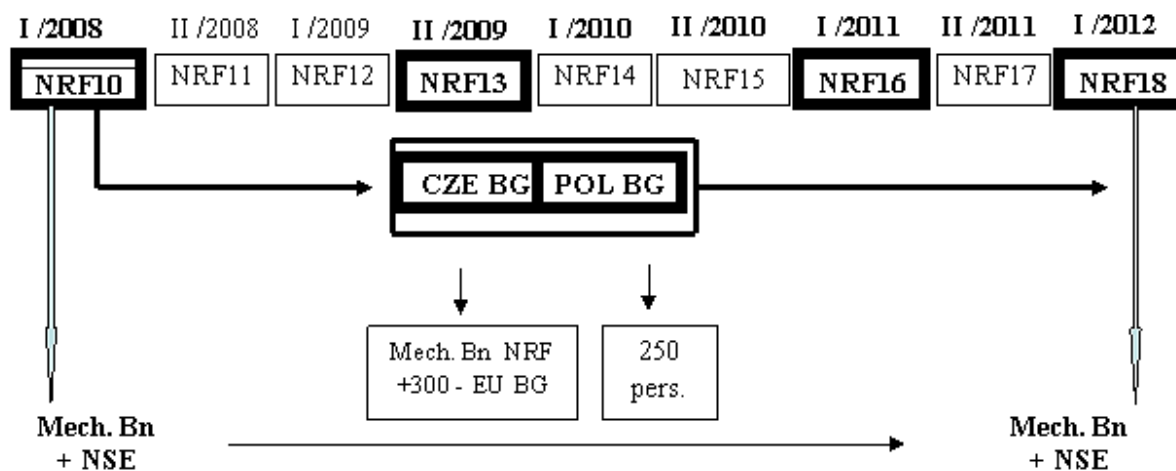
5 A fost o reacție la discuțiile referitoare la posibilitatea ca Turcia să blocheze planurile de îmbunătățire a cooperării dintre trupele NATO și o viitoare misiune de poliție în Kosovo a Uniunii Europene, ca formă de protest la tratamentul pe care îl primește din partea UE (din mai 2007). Într-un discurs ținut la Berlin, în ianuarie 2007, secretarul general al NATO și-a exprimat frustrarea față de imperfecțiunile dialogului social dintre NATO și UE, datorită blocajelor politice ce restricționează agenda formală dintre NAC și PSC. Pe de altă parte, în Kosovo, echipele tehnice ale NATO și UE lucrează la modalitățile de cooperare dintre KFOR și proiectata misiune PESA. (SUA au promis să trimită 100 de participanți civili la planificata misiune PESA – n.a). A se vedea, de asemenea, Leo MICHEL, *NATO-EU Co-operation in operations: Challenges and opportunities*, 15-Oct-07, http://www.worldsecuritynetwork.com/showArticle3.cfm?article_id=15000&topicID=31

6 Sursă: website-ul Ministerului Apărării Republicii Slovacia, 30 noiembrie 2007, versiune în limba slovacă, <http://www.mosr.sk/aktualny-pocet-vojakov-v-misiach>.

Tabelul 1. Misiuni în străinătate⁶

Nr crt.	Misiune	Plan	Real	Începând cu data de
1.	KFOR - Kosovo (NATO)	135	134	7. 2. 2002
2.	NATO HQ Saraievo (NATO)	4	1	1. 12. 2004
3.	ISAF - Afganistan (NATO)	57	55	1. 4. 2004
4.	ISAF - PRT	5	2	16. 5. 2007
5.	ALTHEA - BiH (EÚ)	40	35	11. 1. 2006
6.	ALTHEA (HQ) (EÚ)	4	4	2. 12. 2004
7.	UNFICYP - Cipru (OSN)	210	196	27. 5. 2001
8.	UNDOF -	95	95	15. 5. 1998
9.	Irak (Coalțiie)	105	2	6. 8. 2003
10.	UNTSO - Siria, Israel (OSN)	2	2	23. 8. 1999
11.	OSCE - Moldova	1	0	14. 9. 1998
12.	OSCE - Gruzia	2	0	14. 6. 2000
13.	EUMM -	2	2	1. 1. 1993
	Sumar	662	528 XI/2007	

Tabelul 2. Participarea slovacă la NRF & UE

Elemir NEČEJ (necej@nao.sk) este cercetător principal la Institutul de Studii Strategice din cadrul Academiei Naționale de Apărare din Slovacia.

Vladimír TARASOVIČ (vtarasovic@cena.org) este cercetător principal la Centrul de Afaceri Europene și Nord-Atlantice din Slovacia.

POLITICA EXTERNĂ ȘI DE SECURITATE COMUNĂ ÎN VIZIUNEA TRATATULUI DE LA LISABONA

Mădălina Virginia ANTONESCU

În cadrul acestui articol încercăm să analizăm problema compatibilității juridice între principiul suveranității statelor, ca principiu fundamental de drept internațional și anumite prevederi din tratatul de la Lisabona, referitoare la politica externă și de securitate comună și la politica de securitate și de apărare comună, care sunt două domenii specifice ale competențelor tradițional statale. Este UE un tip de entitate de integrare care încearcă să pună în discuție suveranitatea statelor? Dacă da, statele ar trebui să se despartă de atributele lor exclusive de tip westphalian și în aceste două domenii cheie și să lucreze împreună pentru a elabora și a pune în aplicare în cadrul instituțional al UE o apărare comună și o politică europeană de externe și de securitate, presupunând un transfer de atribute suverane în beneficiul instituțiilor UE. Dacă tratatul de la Lisabona favorizează viziunea integraționistă sau dacă mai degrabă menține elemente suverane, aceasta este chiar întrebarea la care încercăm să răspundă articolul de față.

Cuvinte-cheie: UE, PESC, Tratatul de la Lisabona, stat, suveranitatea statului

1. Compatibilitatea domeniului PESC cu principiul suveranității statelor, din perspectiva tratatului de la Lisabona

Într-o perspectivă, s-ar putea aprecia că, atâtea vreme cât în relația juridico-politică dintre statele membre și Uniune se admit o serie de principii speciale, de integrare (atribuirea de competențe, cooperarea loială dintre statele membre și Uniune, ca tip de cooperare specifică într-un cadru politic de integrare și afectat unui scop integraționist,

subsidiaritatea și proporționalitatea), există automat o afectare, o relativizare a principiului suveranității statelor¹. În temeiul calității lor juridice *speciale, derogatorii* (de la normele „comune” de drept internațional) de „membre UE”, statele nu mai au posibilitatea de a mai exercita, în cadrul Uniunii, în mod deplin, exclusiv și independent, supremația asupra teritoriului de stat și asupra populației lor, nici de a-și stabili în mod independent, de sine stătător, politica internă și externă² (multe din domeniile politicii sale interne fac parte din domeniul competențelor partajate cu Uniunea, iar în alte domenii i-au fost atribuite Uniunii, în mod exclusiv, competențe; cât privește politica externă a statelor membre, Tratatul de la Lisabona desființează structura „celor trei piloni” ai Uniunii și stabilește (în art. 9E, alin.4/TUE) competența specială a Înalțului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate³, care conduce PESC, care îi asigură coerența, contribuie cu propuneri la elaborarea sa și o aduce la îndeplinire ca împuternicit al Consiliului).

Art. 9E, alin. 2/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, nu folosește sintagma din celelalte tratate, „politica externă și de securitate comună”, care reprezenta, conform tratatului de la Maastricht/1993, al doilea pilon (interguvernamental) al Uniunii. Acest articol operează, în opinia noastră, o foarte importantă inovație, ce trebuie privită prin prisma desființării celor „trei piloni” ai UE: „politica externă și de securitate comună a Uniunii” (sintagma art. 9E, alin. 2/TUE) exprimă o clară latură de integrare a acestei politici, alături de întărirea atribuțiilor Înalțului Reprezentant și de cumulul său de funcții (împuternicit al Consiliului în acest domeniu,

președinte al Consiliului de Afaceri Externe, vicepreședinte al Comisiei).

Principalul contraargument la adresa faptului că principiul suveranității statelor nu este afectat în dimensiunea sa externă (statele membre UE având în continuare prerogativa de a elabora propriile lor politici externe, rămânând în cadrul Uniunii ca subiecte de drept internațional), inclusiv prin faptul că Tratatul de la Lisabona nu transformă Uniunea într-un stat federal, ar fi prevederea din tratat (cap. 2, art. 10 C, alin. 1/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona) prin care se consolidează caracterul interguvernamental al PESC, deci, implicit, se refuză o evoluție a acestei politici spre o dimensiune integraționistă: astfel, „PESC este definită și pusă în aplicare de Consiliul European și de Consiliu, hotărând în unanimitate, cu excepția cazurilor în care tratatele dispun altfel”. În plus, în acest domeniu, adoptarea actelor legislative de către instituțiile UE este exclusă (o altă prevedere, care vine să completeze caracterul „ne-integrat” al PESC).

Trebuie însă să ținem cont că relația juridico-politică dintre statele membre și Uniune, mai ales în ceea ce privește PESC și modul în care Tratatul de la Lisabona a re-construit această relație, **este una complexă, originală**. Ar însemna să ometem această complexitate, să simplificăm nepermis lucrurile, dacă am considera în mod eronat că Uniunea nu ar fi decât un cadru general de coordonare a politicilor statelor membre, state care își păstrează pe deplin suveranitatea.

PESC, în opinia noastră, conform prevederilor Tratatului de la Lisabona, a devenit un domeniu reformat în profunzime, chiar dacă menține regula unanimității în luarea deciziilor și prevede un rol important pentru cele două instituții UE reprezentând interesele statelor membre (Consiliul, Consiliul European). PESC a devenit un domeniu care nu mai este unul dominat aproape exclusiv de statele membre. Mai multe aspecte juridice prezente în Tratatul de la Lisabona pledează, în mod interdependent, pentru ideea unei comunitarizări de profunzime a PESC, pentru faptul că PESC nu mai este un simplu domeniu al cooperării multilaterale clasice, așa cum statele acționează într-o organizație internațională de cooperare, spre exemplu.

PESC, așa cum este propusă în Tratatul de la Lisabona, este, înainte de toate, un domeniu conectat la cap. 1 (acțiunea externă a Uniunii), ce

conține dispoziții generale, pe care, în virtutea art. 10C/TUE, acțiunea UE pe scena internațională trebuie să se întemeieze. În plus, prin art. 46 A/TUE, Uniunea primește personalitate juridică, devenind un subiect de drept internațional, deci nu mai poate fi redusă la statutul de simplu cadru de cooperare pentru state. Mai mult, art.11, noul alin.1/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, **precizează că în domeniul PESC există o „competență a Uniunii”**, căreia îi specifică și **conținutul**: „include toate domeniile politice externe, precum și toate chestiunile referitoare la securitatea Uniunii, inclusiv la definirea treptată a unei politici de apărare comune care poate conduce la o apărare comună”. Or, din moment ce se admite o competență a UE, dar menținând regula unanimității în domeniul PESC, este limpede că tensiunea dintre cele două tendințe, cea integraționistă și cea suveranistă pentru PESC, devine tot mai accentuată, în raport cu formulările din tratatele anterioare celui de la Lisabona.

PESC nu mai rămâne nici un domeniu „pur interguvernamental”, de vreme ce art.11, noul alin.1/TUE vorbește clar de „competența Uniunii”, distinctă de cea a statelor membre. Cu toate acestea, coroborat cu prevederile din celălalt tratat modificat prin Tratatul de la Lisabona (titlul I, “Categorii și domenii de competențe ale Uniunii”, art.2A, art.2C/ Tratatul de instituire a Comunității Europene, devenit Tratatul de funcționare a Uniunii Europene), **reiese faptul că PESC nu este un domeniu de competență partajată între statele membre și Uniune, ci un domeniu special** (art.2A, alin.4/ TFUE, care trimite la prevederile TUE, articol ce recunoaște competența Uniunii în domeniul PESC, dar nu îl enumeră printre domeniile supuse competenței partajate - aceeași omisiune o observăm și în cuprinsul art.2C/ TFUE). Potrivit art.2A, alin.4/ TFUE, „Uniunea este competentă, în conformitate cu dispozițiile Tratatului privind Uniunea Europeană, să definească și să pună în aplicare o politică externă și de securitate comună, inclusiv să definească treptat o politică de apărare comună” (însă, potrivit TUE, nu se pot emite acte legislative în domeniul PESC, ceea ce înseamnă că este vorba de un domeniu special, de o competență specială a Uniunii, distinctă față de competența sa partajată cu statele membre în alte domenii, unde Uniunea poate legifera și adopta acte obligatorii juridic, alături de statele membre).

Chiar dacă admitem caracterul special al

domeniului PESC (nici unul pur interguvernamental, dar nici unul „integrat”, nici „partajat”), continuă să existe o vie controversă în privința chestiunii afectării sau nu a principiului suveranității statelor, ca *ius cogens*. Desigur, Uniunea nu ar avea niciun interes să relativizeze un astfel de principiu imperativ de drept internațional (pentru a accentua integrarea europeană, susținând teza autonomiei și a originalității ordinii sale de drept în raport cu dreptul internațional), deoarece s-ar situa automat pe un teren ilegal. Chiar statele membre ar avea interes să susțină în continuare caracterul interguvernamental al PESC (inclusiv latura PESC), deoarece acestea reprezintă, amândouă, dimensiuni tradiționale de manifestare a suveranității lor.

Astfel, în virtutea principiului suveranității, statele trebuie să-și stabilească politica externă de sine stătător (aspect ce include și o obligație corelativă a altor state de a nu influența în vreun fel și de a nu constrânge statul în cauză în procesul de elaborare și de aplicare a politicii sale externe, de stabilire a relațiilor internaționale). **Or, în cadrul UE nu este vorba de o relativizare a principiului suveranității de către un stat la adresa altui stat, ci de o relativizare prin natura juridică a unei entități create prin acordul liber și suveran al statelor (natură juridică de integrare, o Uniune formată prin atribuire de competențe⁴), de o afectare a suveranității (în ambele sale dimensiuni, externe și interne) a tuturor statelor membre, în favoarea Uniunii ca entitate juridică distinctă.**

Există o obligație a statelor membre UE (creatoare de efecte juridice) în temeiul TUE, modificat prin Tratatul de la Lisabona, **de convergență a politicilor lor externe astfel încât să promoveze interesele și valorile Uniunii pe scena internațională** (ceea ce, alături de principiul solidarității statelor membre în acest domeniu, enunțat de noul art. 16/TUE, înseamnă **mai mult decât o simplă cooperare între state pe teren internațional**). Prevederea art. 16, pct. b/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, reprezintă, în opinia noastră, o limitare concretă la adresa dreptului fiecărui stat de a-și stabili de sine stătător politica externă și de a-și organiza în mod independent relațiile sale pe plan internațional: articolul în cauză **prevede ceva diferit**, menit să dea sens politicii comune a statelor membre UE pe plan extern, deci să concretizeze o abordare comună a Uniunii în acest domeniu. Acest articol prevede

că „înainte de a întreprinde orice acțiune pe scena internațională sau de a-și asuma orice angajament care ar putea leza interesele Uniunii, fiecare stat membru se consultă cu celelalte state în cadrul Consiliului European sau al Consiliului. Statele membre asigură, prin convergența acțiunilor lor, că Uniunea își poate promova interesele și valorile pe scena internațională. Statele membre sunt solidare între ele”.

Observăm, încă o dată, din formularea art. 10A, cap. I, titlul V/TUE, în modificarea operată prin tratatul de la Lisabona, în alin. 1, că **acțiunea Uniunii pe scena internațională, printre alte principii, are la bază și „respectarea principiilor Cartei ONU și a dreptului internațional”**. De asemenea, în alin. 2, lit. b și lit. c din art. 10A/TUE, principiile dreptului internațional, principiile Cartei ONU, principiile Actului Final de la Helsinki, obiectivele Cartei de la Paris sunt menționate ca obligații juridice de respectat pentru Uniune. Or, Uniunea nu poate să se angajeze în mod valabil să respecte aceste principii (în special, principiul suveranității statelor) doar față de o parte din comunitatea internațională (state membre ONU care nu sunt state UE), doar în ceea ce privește acțiunea sa pe plan extern **și nu și ceea ce privește relația sa juridică cu statele membre** (care sunt și ele membre ONU). Dimpotrivă, atâta timp cât PESC și acțiunea externă a Uniunii (cap. 2 și cap. I titlul V/TUE) rămân domenii în care se hotărăște cu unanimitate (de către Consiliul European, Consiliul), logica Tratatului de la Lisabona dă câștig de cauză caracterului predominant interguvernamental al PESC și al acțiunii externe a Uniunii (de fapt, întregului titlu V/TUE).

Or, dacă admitem, în această ipoteză, că **nu este vorba de un domeniu „integrat” (supus actelor legislative ale instituțiilor UE) și nici măcar de un domeniu supus „competenței partajate” între state și Uniune**, reiese faptul că, în ceea ce privește titlul V/TUE, **statele membre UE nu au atribuit competențe Uniunii (în alte opinii „nu au cedat exercițiul suveranității”), prin urmare, principiul suveranității, ca principiu fundamental de drept internațional, nu a fost afectat⁵, mai ales că nu s-a ajuns (prin Tratatul de la Lisabona) la o politică integrată, europeană, adică a Uniunii (și nu a statelor membre) în materie externă și de securitate. În această optică, faptul că art. 11/TUE, noul alin. 1 vorbește de „competența Uniunii în materie de**

politică externă și de securitate comună” nu poate fi privit decât ca un mod de abordare comun, de către toate statele membre, conform unui interes general, a unor probleme din acest domeniu, domeniu care rămâne unul fundamental interguvernamental, condus de state prin cele două Consilii (cărora le aparține decizia în acest domeniu).

Dimpotrivă, într-o altă optică (integraționistă), Tratatul de la Lisabona **consacră caracterul special al PESC, ca o afectare a principiului suveranității statelor**. Deși PESC nu este considerat „domeniu de competență partajată”, totuși, se observă că, în aplicarea deciziilor Consiliului sau ale Consiliului European în acest domeniu, alături de statele membre, apare și o instituție **supranațională cu un rol important**: Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politică de securitate (un adevărat ministru european de externe, prin atribuțiile sale, în ciuda denumirii folosite în tratat). Mai mult, prin calitatea sa de Președinte al Consiliului Afacerilor Externe, acesta participă activ la **elaborarea** deciziilor în domeniul PESC; în plus, alături de Comisie (pentru celelalte domenii ale acțiunii externe), Înalțul Reprezentant poate prezenta (în domeniul PESC) Consiliului propuneri comune (art. 10B/TUE, alin.2).

Înalțul Reprezentant (funcție pe care o considerăm supranațională, și nu interguvernamentală, prin atribuțiile conferite Înalțului Reprezentant prin titlul V/TUE și nu numai) asistă Consiliul și Comisia, în exercitarea de către acestea a atribuției de a asigura coerență între diferitele domenii ale acțiunii sale externe, precum și între acestea și celelalte politici ale sale (art. 10A, alin.3/TUE). Înalțul Reprezentant pune în aplicare PESC, alături de statele membre, în conformitate cu tratatele (art. 10 C, noul alin. 1/TUE). **De asemenea, alte instituții UE cu natură supranațională primesc atribuții** în acest domeniu (Comisia, Parlamentul European), ceea ce semnifică o deschidere importantă a acestui domeniu interguvernamental spre o direcție de integrare. Art. 13 a/TUE reprezintă, în ansamblul său, o prevedere integraționistă care conferă acel caracter special domeniului PESC și care justifică perspectiva integraționistă generală produsă asupra principiului suveranității statelor (ca mod de elaborare și de aplicare, de sine stătător, a politicii externe și de stabilire liberă a relațiilor internaționale ale unui stat).

Nu putem confunda caracterul supranațional al Înalțului Reprezentant (reieșind acest caracter

încă din denumirea sa, de Reprezentant „al Uniunii”, și nu al statelor, înainte de a-i analiza atribuțiile și funcțiile, în temeiul Tratatului de la Lisabona) **cu unul interguvernamental** (Tratatul de la Lisabona nu mai preia denumirea de „Ministru” de Externe al Uniunii, din tratatul constituțional), deoarece Înalțul Reprezentant, așa cum se desprinde din analiza întregului titlu V/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, **protejează interesul general al Uniunii**, în vreme ce miniștrii de externe ai statelor membre protejează interesele specifice ale acestor state.

Chiar dacă două instituții interguvernamentale (Consiliul, Consiliul European) au definit o abordare comună a Uniunii, **această atribuție a Consiliilor** (prin care protejează, ca instituții interguvernamentale, interesul statelor membre) **nu se confundă cu atribuțiile supranaționale, complementare** (dat fiind caracterul special al domeniului PESC) **pe care le are Înalțul Reprezentant** în acest domeniu, **ca reprezentant al Uniunii, al interesului european** (participarea la elaborarea, dar și la punerea în aplicare a deciziilor Consiliilor în domeniul PESC).

Se instituie, astfel, **o balanță instituțională de facto** în domeniile acoperite de titlul V/TUE: de o parte, **rolul decizional al Consiliilor** (instituții interguvernamentale); de cealaltă parte, rolul complex (de participare la luarea deciziei, inclusiv prin propuneri, de punere în aplicare a deciziilor; de consultare a Parlamentului European etc.) **al Înalțului Reprezentant, la care se adaugă și un rol specific pentru Comisie** (o altă instituție supranațională): de a asigura coerența între diferitele domenii ale acțiunii Uniunii pe plan extern, precum și între acestea și celelalte politici ale sale (art. 10A, alin.3/TUE); de a prezenta Consiliului propuneri în celelalte domenii ale acțiunii externe a Uniunii (art. 10B, alin.2/TUE). Prin urmare, **latura instituțională și funcțională (la nivel de atribuții concrete) supranațională** nu este exclusă din domeniul acoperit de titlul V/TUE (acțiunea externă a Uniunii și domeniul PESC, inclusiv latura PESC).

Caracterul special al acestui domeniu (care nu este unul supus competenței partajate între statele membre și Uniune) este dat tocmai de îmbinarea originală între trăsături specifice dimensiunii interguvernamentale cu trăsături ale laturii supranaționale („o competență a Uniunii” în domeniul PESC reflectând, în această optică integrațio-

nistă, tocmai o atribuire de competențe statale Uniunii, altfel rolurile unor instituții UE precum Comisia, Parlamentul European, dar și rolul Înalțului Reprezentant (de protejare a interesului Uniunii) în domeniile titlului V/TUE nu s-ar justifica).

Prin urmare, **Tratatul de la Lisabona creează o situație juridică contradictorie, ce va genera confuzii și discuții, pe viitor, asupra caracterului juridic al PESC** (legat juridic și organic de domeniul „acțiunii externe a Uniunii”): este un domeniu în care „Uniunea are competențe” (art. 11/TUE), dar **nu este un domeniu de competențe partajate** (cf. art. 2C/TUE, unde PESC nu apare); la fel, art. 2A, alin. 4/TFUE folosește o exprimare creatoare de confuzie: „Uniunea este competentă, în conformitate cu dispozițiile TUE, să definească și să pună în aplicare o politică de apărare comună”. PESC are un caracter special, cum am mai spus, deoarece, deși statele au atribuit competențe Uniunii în acest domeniu (alin. 4, art. 2A/TFUE), el nu este unul „al competențelor partajate”, deoarece TUE interzice emiterea de acte legislative în acest domeniu. Conform art. 10 C, noul alin.1/TUE, caracterul special al PESC est consacrat la nivel normativ și procedural: „politica externă și de securitate comună face obiectul aplicării unor norme și proceduri speciale”.

Cu toate acestea, alin. 2 din art. 10 C/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, **reprezintă, în ansamblu, tocmai o relativizare a principiului suveranității statelor, din moment ce statele membre UE nu își mai pot elabora și aplica politicile lor externe într-un mod de sine stătător** (adică, cu ignorarea cadrului special, integraționist, al UE).

Chiar dacă PESC rămâne un bastion al drepturilor regaliene ale statelor membre (**politica externă a unui stat fiind considerată, tradițional, un domeniu al „competenței exclusive” a statelor**⁶, deși nu este menționată printre „funcțiile esențiale ale statului” enumerate în art. 3a, alin. 3/TUE, pe care Uniunea are obligația juridică de a le respecta), rămâne deschis și tendinței de integrare (PESC, în această ipoteză, chiar dacă actualmente este un domeniu interguvernamental, poate fi în viitor **supus integrării, ca un domeniu dinamic, susceptibil de schimbare**, inclusiv prin introducerea, prin decizie unanimă a Consiliului, a regulii de vot cu majoritate calificată în cadrul PESC, întrucât tratatele - TUE, TFUE - nu interzic nicăieri acest lucru).

În acest sens, art. 10C, alin.2/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, prevede în mod clar o serie de aspecte care limitează conținutul juridic al principiului suveranității statelor în acest domeniu (politica externă și de securitate, inclusiv, în viitor, apărarea statelor, „care poate fi progresiv transformată într-o apărare comună”): „în cadrul principiilor și al obiectivelor acțiunii sale externe, Uniunea desfășoară, definește și pune în aplicare o politică externă și de securitate comună întemeiată pe dezvoltarea solidarității politice reciproce a statelor membre, pe identificarea chestiunilor de interes general și pe realizarea unui grad din ce în ce mai mare de convergență a acțiunilor statelor membre”. Aceste trei principii și obiective ale Uniunii limitează, în opinia noastră, în mod clar, un drept regalian al statului-națiune, acela de a-și stabili în mod de sine stătător (fără constrângere din afară, dar și fără a se obliga la o autolimitare a acestui drept prin participarea sa ca stat la o entitate integraționistă) politica externă și relațiile sale politice pe plan extern cu alte subiecte de drept internațional.

S-ar putea replica faptul că **Uniunea nu constrânge statele membre să elaboreze și să aplice politica externă și de securitate comună**, deoarece această politică se formează progresiv, prin convergența acțiunilor și a pozițiilor politice ale statelor membre, **fiind, deci, o politică de tip multilateral clasic** (la care se adaugă votul cu unanimitate al statelor, cărora le aparține decizia, prin Consilii), **și nu una supranațională** (decisă de Comisie, spre exemplu, sau de Consiliu, însă cu majoritate calificată). Dimpotrivă, întreg capitolul V/TUE ar putea fi citit în lumina voinței suverane și liber exprimate a statelor membre UE de a pune bazele unei politici externe și de securitate comune și, în viitor, al unei apărări comune. Cu alte cuvinte, statele sunt cele care aleg să formeze Uniunea ca entitate complexă, având și o latură de integrare, să îi atribuie competențe, să îi fixeze obligații juridice, să îi confere personalitate juridică și să creeze, progresiv, politici comune (cum este PESC). Prin urmare, din această optică, principiul suveranității statelor nu ar fi afectat, PESC fiind doar o formă de cooperare evoluată între state suverane care rămân mai departe subiecte de drept internațional și care se pot retrage oricând din Uniune.

Este de ajuns, **pentru a sublinia caracterul special al PESC** față de formele de cooperare între state (multilateralism clasic), dar și față de

domeniile de competențe partajate (între statele membre și Uniune), să invocăm art. 13.a/TUE, noul alin. 3 (aplicarea PESC se face nu doar de către statele membre UE, dar și de Înalțul Reprezentant al Uniunii). În plus, în acest domeniu, Înalțul Reprezentant, în calitate sa de Președinte al Consiliului Afaceri Externe, contribuie prin propunerile sale la elaborarea PESC și asigură punerea în aplicare a deciziilor adoptate de Consilii; totodată, Înalțul Reprezentant reprezintă Uniunea în probleme legate de PESC, desfășoară în numele Uniunii dialogul politic cu terții și exprimă poziția Uniunii în cadrul organizațiilor internaționale și al conferințelor internaționale; în exercitarea mandatului său, Înalțul Reprezentant este susținut de un serviciu european pentru acțiune externă.

Când Consiliul a definit o abordare comună a Uniunii, există o dublă obligație juridică pentru Înalțul Reprezentant, dar și pentru miniștrii de afaceri externe ai statelor membre de a-și coordona activitățile în cadrul Consiliului (art.16, lit. c/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona); de asemenea, misiunile diplomatice ale statelor membre și delegațiile Uniunii în statele-terțe și în cadrul organizațiilor internaționale, tot conform art. 16, lit. c/TUE, sunt obligate să coopereze între ele și să contribuie la formularea și la punerea în aplicare a abordării comune. O altă obligație juridică (în temeiul art. 19, alin. 2, iii, noul paragr. 3/TUE) incumbă în domeniul PESC statelor membre UE, care trebuie să solicite Înalțului Reprezentant (în cazul în care Uniunea a definit o poziție privind o temă aflată pe ordinea de zi a Consiliului de Securitate ONU) să fie invitat în acest Consiliu pentru a prezenta poziția Uniunii.

Toate aceste prevederi juridice demonstrează concret că, în cadrul Uniunii, în ceea ce privește relația state membre-Uniune (domeniul acțiunii externe a Uniunii; domeniul PESC), **această relație juridică este una specială, afectată unui scop integraționist, în ciuda trăsăturilor de tip interguvernamental** care continuă să le caracterizeze (o cooperare multilateralistă), o relație care este capabilă (datorită naturii juridice integraționiste a Uniunii, ca entitate bazată pe atribuirea de competențe statale) **să afecteze principiul suveranității statelor, în dubla sa dimensiune (internă și externă), așa cum s-a arătat mai sus.**

Pe de altă parte, deși Uniunea rămâne o entitate juridică originală (neputând fi încadrată nici în

categoria statelor, dar nici în cea a organizațiilor internaționale interguvernamentale⁷⁾, în virtutea art. 24/TUE, în modificarea operată prin Tratatul de la Lisabona, **poate încheia acorduri cu unul sau mai multe state sau organizații internaționale în domeniile din cap. II, titlul V/TUE** („Dispoziții speciale privind politica externă și de securitate comună”). Or, **și această dispoziție juridică** (având în vedere natura juridică de „entitate de integrare” a Uniunii, prin TUE și TFUE) **poate fi adăugată ca argument la perspectiva conform căreia „competența Uniunii” în domeniul PESC** (art. 10C, noul alin.1/TUE) **nu este o competență asemănătoare celei exercitate de o organizație internațională de cooperare**, adică cu respectarea principiului suveranității statelor, pe un teren juridic internațional, **ci este o competență specială**, exercitată de Uniune pe temeiul art. 46A/TUE, o competență atribuită de state Uniunii într-un domeniu prin tradiție regalian (politica externă și de securitate).

2. Principiul suveranității statelor și politica de securitate și de apărare comună, în viziunea Tratatului de la Lisabona

Conform noului art. 28A, alin. 1/TUE, în modificarea operată de Tratatul de la Lisabona, **o parte integrantă a politicii externe și de securitate comune este politica de securitate și apărare comună**, politică asigurând Uniunii, conform aceleiași prevederi juridice, „o capacitate operațională bazată pe mijloace civile și militare”, la care UE poate recurge „în cadrul misiunilor în afara Uniunii pentru a asigura menținerea păcii, prevenirea conflictelor și întărirea securității internaționale, în conformitate cu principiile Cartei ONU”.

Pentru statele mici și mijlocii din cadrul Uniunii, susceptibile în privința păstrării neafectate a suveranității lor ca state membre UE (problema punându-se, în special, în cazul „noilor-veniți”, state din Europa Centrală și de Sud-Est), compatibilitatea secț. 2 („Dispoziții privind politica de securitate și apărare comună”), din cap. 2 („Dispoziții speciale privind politica externă și de securitate comună”) din TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, cu principiul suveranității statelor este privită ca fiind o chestiune de mare importanță, deoarece aceste state și-au recâștigat independența politică odată cu sfârșitul Războiului Rece și căderea

URSS și a zonelor sale de influență, nefiind foarte doritoare să o „cedeze” din nou unei alte entități politice (în speță, Uniunea Europeană).

Din această cauză, **Tratatul de la Lisabona evită formulări** care ar putea stârni aceste susceptibilități (ce ar putea apărea și în cazul statelor mai „vechi” din cadrul Uniunii, dat fiind că modelul „statului-națiune”, în sensul westphalian al termenului, continuă să fie esențial în etapa actuală de evoluție a Uniunii, care, de altfel, nu a atins un nivel federal): „cedarea/transferul atributelor **suverane** ale statelor membre”, „cedarea **exercițiului suveranității** către Uniune”, „transferul unor drepturi **suverane** către instituțiile Uniunii” sau alte formulări de acest gen, care ar evoca ideea unei afectări, limitări a suveranității statelor membre UE participante la procesul integrării europene.

În ceea ce privește **compatibilitatea dintre prevederile Tratatului de la Lisabona referitoare la PESC și principiul suveranității statelor**, aspect ce îl considerăm esențial pentru formularea unei „viziuni românești” asupra Tratatului de la Lisabona, ca act juridic reformativ al procesului de integrare europeană, trebuie să adoptăm o interpretare sistematică, pentru a decipta caracterul juridic real al subdomeniului PESC.

Astfel, în analiza compatibilității dispozițiilor PESC cu principiul suveranității statelor trebuie să pornim de la prevederile art. 3a, alin. 1/TUE (modificarea operată prin Tratatul de la Lisabona): astfel, potrivit principiului atribuirii de competențe, „orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre”. **Este PESC un domeniu în care au fost atribuite competențe Uniunii?** Dacă ar fi să judecăm după art. 3a, alin. 2/TUE (prin care **Uniunea își asumă expres obligația de a respecta funcțiile esențiale ale statului**, în special pe cele care au ca obiect „asigurarea integrității teritoriale, menținerea ordinii publice și apărarea securității naționale”), inclusiv după precizarea, adusă tot de art. 3a, alin. 2/TUE, că, „în special, securitatea națională rămâne responsabilitatea exclusivă a fiecărui stat membru”, am putea spune că **PESC, referindu-se tocmai la aceste funcții esențiale statale (funcția de apărare a securității naționale, de asigurare a integrității teritoriale)**, reprezintă un domeniu cu un clar obiectiv de integrare, în care Uniunea a primit competențe, deși este vorba de un domeniu al competențelor exclusiv statale.

În Tratatul de la Lisabona nu se enumeră în mod expres competențele exclusive ale statelor membre, însă putem considera art. 3, alin. 2/TUE ca fiind un astfel de articol (conținând o enumerare exemplificativă a „funcțiilor esențiale ale statului”, care constituie un „domeniu rezervat” pentru statele membre UE și o garanție juridică a faptului că Uniunea îl va respecta, în mod expres).

În acest caz, paradoxul referitor la PESC și la competențele Uniunii în acest domeniu (**interesând latura de apărare, deci un „domeniu regalian” al statelor, încadrabil în „domeniul rezervat” al statelor**, menționat în art. 3a, alin. 2/TUE) poate fi soluționat foarte simplu, prin interpretarea sistematică a Tratatului de la Lisabona, deci prin considerarea, înainte de toate, **a PESC ca un subdomeniu al PESC**.

PESC, de altfel, face parte din capitolul 2 („Dispoziții speciale privind politica externă și de securitate comună”), iar art. 11, noul alineat 1/TUE, în modificarea operată prin Tratatul de la Lisabona, menționează în mod expres „competența Uniunii în materie de politică externă și de securitate comună”, care include (precizare expresă a art. 11, alin. 1) „toate domeniile politicii externe, precum și toate chestiunile referitoare la securitatea Uniunii, inclusiv la definirea treptată a unei politici de apărare comune care poate conduce la o apărare comună”. Or, din momentul în care art. 11, alin. 1/TUE (articol-cadru pentru PESC) precizează în mod clar că există o „competență **a Uniunii**” inclusiv în „toate chestiunile referitoare la **securitatea Uniunii**”, acest lucru este de natură să ne determine să considerăm **PESC un domeniu supus unei tensiuni de integrare, în ciuda caracterului său interguvernamental (la fel ca și în cazul PESC), un domeniu în care s-a operat, în opinia noastră, o atribuire de competențe de la state la Uniune (cf. art. 11, alin. 1/TUE), vizând una din funcțiile esențiale ale statului (apărarea)**.

Art. 11, alin. 1/TUE introduce două formulări juridice („competența Uniunii în materia PESC” și referirea la „securitatea Uniunii”), în condițiile în care nu mai putem considera Uniunea ca un cadru general de coordonare a politicilor statelor membre, ci, prin art. 46A/TUE, aceasta primește personalitate juridică, devenind, deci, o persoană juridică distinctă față de statele membre. Aceste două formulări juridice reliefează **caracterul flexibil, deschis integrării, pe care îl au atât**

PESC, cât și subdomeniul PESC, în ciuda unui caracter opus, interguvernamental, ale cărui trăsături nu pot fi, nici acestea, negate.

Caracterul special al subdomeniului PESC se datorează prevederii exprese, prin art. 10B/TUE, alin.2, în modificarea oferită prin Tratatul de la Lisabona, referitoare la PESC și la faptul că „politica externă și de securitate comună face obiectul aplicării unor norme și proceduri speciale”. Acest caracter special pe care îl au, prin Tratatul de la Lisabona, PESC și subdomeniul PESC reiese tot din art. 11B, alin. 2/TUE (articol din care pot fi decelate trăsături specifice caracterului interguvernamental al PESC și, prin extensie, valabile și pentru subdomeniul PESC: definirea și punerea în aplicare a PESC se face de către două instituții interguvernamentale, **Consiliul European și Consiliul**; regula votului cu **unanimitate**).

Dar, pe de altă parte, PESC (și în consecință și subdomeniul PESC), conform art. 11, alin.1/TUE, este pusă în aplicare **atât de Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate** (pe care îl considerăm a **avea o natură juridică supranațională**, prin atribuțiile sale, în ciuda denumirii de „Înalt Reprezentant”), cât și de statele membre (un indiciu al faptului că PESC și subdomeniul PESC au, în realitate, **un caracter dinamic, flexibil**, în care sunt implicate atât instituții interguvernamentale precum Consiliile, reprezentând interesele statelor membre, cât și instituții supranaționale, reprezentând interesele Uniunii sau ale cetățenilor Uniunii, Înaltul Reprezentant al Uniunii, Parlamentul European).

Aplicarea PESC (și, în consecință, a PESC) presupune intervenția atât a unei instituții supranaționale (Înaltul Reprezentant), cât și a statelor membre (art. 11, alin. 1/TUE), deci, evidențiază un veritabil caracter juridic mixt al PESC (implicit, al PESC). Elaborarea acestor politici este însă una interguvernamentală (PESC este definită de Consiliul European și de Consiliu), după o procedură (votul cu unanimitate) specifică cooperării multilaterale (deci, nu o regulă „integraționistă” în materie de vot). În plus, tratatul de la Lisabona recunoaște „roluri specifice” pentru alte două instituții supranaționale (Parlamentul European, Comisia), „definite de tratate”, în domeniul PESC (și implicit, în PESC), ceea ce înseamnă că în aceste domenii se exercită o competență a Uniunii prin instituțiile sale supranaționale, distincte față de instituții

reprezentând la acest nivel (european) interesele statelor membre.

Caracterul special (am spune „mixt”, deoarece combină trăsături interguvernamentale cu unele supranaționale), prin Tratatul de la Lisabona, al PESC (prin extensie, valabil și în cazul PESC) este subliniat de art. 11, alin.2/TUE, unde se specifică în mod expres conținutul competenței Uniunii, obiectivele și principiile pe care se întemeiază aceasta (din perspectiva statelor nou-venite în Uniune, ca România, această dispoziție având în mod clar o finalitate de integrare, care este susceptibilă să afecteze conținutul principiului suveranității statelor, ca principiu fundamental de drept internațional): astfel, „în cadrul principiilor și al obiectivelor acțiunii sale externe, Uniunea desfășoară, definește și pune în aplicare o politică externă și de securitate comună, întemeiată pe dezvoltarea solidarității politice reciproce dintre statele membre, pe identificarea chestiunilor de interes general și pe realizarea unui grad din ce în ce mai mare de convergență a acțiunilor statelor membre”.

Acest articol trebuie în mod imperios corelat cu art.12/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, care enumeră concret în ce constau competențele Uniunii în domeniul PESC. Deși acest domeniu (ca și PESC, de altfel) nu este unul „integrat” (prohibiția adoptării actelor legislative în domeniul PESC și, implicit, în subdomeniul PESC fiind interpretată ca un „recul al tendinței integraționiste”), totuși, PESC este un domeniu politic, în care Uniunea (prin instituțiile sale abilitate) adoptă decizii (potrivit art. 12, lit. b/TUE) definind acțiunile ce trebuie întreprinse de Uniune, pozițiile ce trebuie luate de Uniune, precum și modalitățile de punere în aplicare a deciziilor de mai sus.

În plus, o altă prevedere de inspirație integraționistă, care poate fi extrasă din art. 12. lit. c/TUE (implicit aplicabilă și subdomeniului PESC) și care poate fi interpretată de orice stat membru UE **ca o limitare a conținutului juridic al principiului suveranității statelor**, ridicându-se, deci, problema compatibilității sale cu acest principiu, este cea referitoare la competența Uniunii în domeniul PESC de a „consolida cooperarea sistematică a statelor membre privind orientarea politicii acestora” (în condițiile în care, în dreptul internațional, în conținutul principiului suveranității statelor, sunt considerate a intra și

dreptul statului de a-și stabili în mod liber, de sine stătător, fără a fi constrâns ori influențat de nimeni, politica sa internă și externă, dreptul său de a-și stabili și dezvolta conform liberei sale voințe, fără niciun amestec din afară, relațiile sale cu alte state). Aceste drepturi sunt considerate în doctrina de drept internațional⁸ ca fiind inerente deplinei sale suveranități, deoarece, în exercitarea drepturilor sale, statul trebuie să își manifeste suveranitatea fără nicio îngrădire sau limitare, în toată deplinătatea ei (Doc. ONU, A/5746/1964).

Or, în condițiile participării statelor (prin ratificarea și intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona) la o entitate de integrare aflată în plină evoluție, precum UE, **problema exercițiului deplin al suveranității statelor membre UE în cadrul Uniunii, în sensul exercitării drepturilor de mai sus aparținând conținutului juridic al principiului suveranității statelor, devine o problemă de cea mai mare importanță**, care influențează pregnant, în opinia noastră, calitatea de subiect suveran de drept internațional al statelor membre UE (în relația lor juridică cu Uniunea, dar și cu statele terțe).

Din această perspectivă, prin consacrarea de către Tratatul de la Lisabona a unei „politici externe și de securitate comune” din care face parte și „politica de securitate și apărare comună”, reiese o clară limitare a conținutului juridic al principiului suveranității statelor, în ciuda votului cu unanimitate, menținut, ca o trăsătură interguvernamentală, în aceste domenii. Prin esența lor, politica externă a unui stat, politica de securitate și politica sa de apărare presupun exercitarea unei „funcții esențiale a statului” în sensul Tratatului de la Lisabona, a unei funcții ce ține de însăși suveranitatea sa. Prin consacrarea, într-un tratat internațional, pe baza acordului de voință liber exprimat de către statele membre UE, a unei „politici externe și de securitate comune” care include „o politică de securitate și apărare comună” ce, la rândul ei, include, definirea treptată a unei „politici de apărare comune a Uniunii” (noul art.28A, alin.2/TUE), se observă nu doar **o atribuire de competențe de către statele membre, Uniunii, în domenii „regaliene” ale statului, ci și o clară finalitate integraționistă a PESC** (în special, în privința evoluției „apărării comune” la o dimensiune superioară de integrare, respectiv la o „apărare comună a Uniunii”).

Momentul în care, conform art. 28A, alin2/

TUE, Consiliul European va hotărî cu unanimitate realizarea „apărării comune”, va însemna, în fapt, o cedare definitivă (dată fiind durata nelimitată a Tratatului de la Lisabona) a unei atribuții suverane a statelor membre, către Uniune. În opinia noastră, prin prevederea Tratatului de la Lisabona, PESC, deși are un caracter mixt (îmbinând trăsături interguvernamentale cu unele de integrare), este un subdomeniu deschis unei finalități integraționiste („apărarea comună a Uniunii”) și, deci, este o contrazicere a art.3a, alin.2/TUE prin care Uniunea se angajează să respecte „funcțiile esențiale ale statului, în special pe cele care au ca obiect asigurarea integrității sale teritoriale, menținerea ordinii publice și apărarea securității naționale”.

Principiul suveranității statelor, care implică independența deplină a statului și dreptul său exclusiv de a-și stabili o politică de apărare și de a asigura apărarea, securitatea națională, este limitat în conținutul său, printre altele, și prin noul alin.3, art.28A/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, prin care se constituie o „Agenție Europeană de Apărare”, care, alături de alte atribuții, „participă la definirea unei politici europene în materie de capacități și de armament”, atribuție extrem de importantă, deoarece vizează o integrare a acestor sectoare de competență națională, și nu o politică de tip interguvernamental (predominant), precum PESC.

S-ar putea replica faptul că **statele membre, tocmai în virtutea suveranității lor, încheind acest tratat (de la Lisabona), au fost de acord să formeze domeniul PESC** (și un subdomeniu, PESC), deci nu este vorba, în realitate, de o afectare a principiului suveranității statelor. PESC și subdomeniul PESC au fost create în urma unor angajamente liber asumate de statele membre UE și nu „printr-un amestec din afară”, prin constrângere sau influență externă, care ar fi afectat, în sensul dreptului internațional, principiul suveranității statelor.

Pentru statele mici și mijlocii din Uniune, în special pentru cele din grupul „noilor membri UE” (în speță, România), orice afectare a caracterului suveran al statului reprezintă o încălcare a principiului suveranității, ca principiu fundamental al dreptului internațional, **în raport cu care trebuie apreciată fiecare dispoziție a Tratatului de la Lisabona**, inclusiv cele referitoare la atribuirea de competențe Uniunii **în domenii ținând de „funcțiile esențiale ale**

statului”, precum politica externă, politica de securitate (domenii din care, „prin cedare de competențe, se formează o <politică externă și de securitate comună>), politica de apărare a statului (pe plan european existând și o politică de securitate și apărare comună”). **Ca și în cazul PESC, chiar dacă nu vorbim de un domeniu al „competențelor partajate” între state și Uniune** (ca o încercare de menajare, prin Tratatul de la Lisabona, a susceptibilității statelor membre în privința păstrării domeniilor politicii externe, de securitate și de apărare exclusiv în competența lor, prin încadrarea acestora în categoria „funcțiilor esențiale statale” - art.3a/TUE, pe care Uniunea este obligată să le respecte, deci, să nu își asume competențe în aceste domenii), în cazul PESC ne confruntăm (prin modificările operate prin Tratatul de la Lisabona) cu o situație specială.

Tratatul introduce ideea de domeniu supus „competenței Uniunii” (prin articolul cadru 11, alin.1/TUE), **chiar dacă nu nominalizează PESC în domeniul de „competențe partajate”** (art.2C/TFUE). Caracterul special al subdomeniului PESC este implicit revelat prin dispoziția art. 2A, alin.4/TFUE, titlul I („Categorii și domenii de competențe ale Uniunii”). Potrivit acestui articol, Uniunea este competentă, conform dispozițiilor TUE, de a defini și de a aplica „o politică externă și de securitate comună, inclusiv de a defini treptat o politică de apărare comună”. Prin urmare, ca și PESC, subdomeniul PESC este **unul din care „competența Uniunii” nu poate fi exclusă, fără posibilitatea de adoptare a actelor legislative** (aspect care ar fi indicat o încadrare a PESC în categoria domeniilor supuse „competențelor partajate”, conform art. 2A, alin. 2/TFUE).

Or, acest lucru înseamnă **o poziție controversată, ambiguă, undeva la mijloc între un caracter interguvernamental al PESC** (vot cu unanimitate: competență decizională a Consiliilor) **și unul supranațional** (rolul special în acest domeniu, al Comisiei, care, împreună cu Înalțul Reprezentant, poate propune recurgerea la mijloace naționale și la instrumente ale Uniunii, după caz; dreptul Înalțului Reprezentant de a face propunerea de adoptare a unei decizii referitoare la PESC, pe temeiul art. 28 A, alin. 4/TUE; supravegherea, de către Înalțul Reprezentant, a aspectelor civile și militare ale misiunilor prevăzute la art. 28 B, alin. 1; Înalțul Reprezentant este obligatoriu consultat de Consiliu, atunci când acesta adoptă o decizie prin

care stabilește cooperarea structurată permanentă și când adoptă lista statelor membre participante, pe temeiul art. 28 E, alin. 2/TUE).

Dacă PESC nu face parte, ca și PESC, din domeniul „competențelor partajate”, atunci ce fel de competențe exercită în aceste domenii Uniunea, pe temeiul art. 11, alin. 1/TUE ? Este clar că în domeniul PESC și în subdomeniul PESC, atât Uniunea, cât și statele membre (direct sau prin intermediul Consiliilor) **exercită competențe specifice**. Deci, nici PESC și nici subdomeniul PESC **nu constituie domenii clar interguvernamentale, dar nici domenii clar „integrate”; ele nu fac parte nici din „domeniul rezervat al statelor”** la care se referă art. 3a, alin. 2/TUE (referitor la „funcțiile esențiale ale statului” pe care Uniunea este obligată să le respecte), din moment ce, prin Tratatul de la Lisabona, se instituie „o politică externă și de securitate comună” (sintagmă care pune accentul pe crearea unor politici interguvernamentale, exercitate de state, la nivel european). Aceste politici nu sunt încă unele „integrate” (nu sunt denumite în tratat „politici europene”, adică ale Uniunii, ci „politici comune”), în ciuda unor elemente de integrare pe care le regăsim în conținutul lor.

Deși are un caracter special (nu poate fi încadrat drept un domeniu al „competențelor partajate”), PESC, ca subdomeniu PESC, are o finalitate integraționistă, iar elaborarea, desfășurarea și punerea sa în aplicare au loc pe baza unor principii integraționiste, ca și în cazul PESC, menționate în art. 10 C. alin. 2/TUE.

Prin urmare, nu se poate spune că PESC este un subdomeniu ce nu ar afecta principiul suveranității statelor, chiar dacă Uniunea nu exercită în acest caz „drepturi suverane cedate de state”, ci are o „competență” (art. 11, alin. 1/TUE). Or, conform dreptului internațional, suveranitatea, ca însușire esențială a puterii de stat, nu poate fi despărțită în exercitarea sa. Caracterul său unic, indivizibil și plenar⁹ se opune cedării partajării conținutului său; suveranitatea nu poate fi nici redusă, nici transformată în „competență”, deoarece reprezintă un atribut fundamental al statului, a cărui îngrădire, afectare sau transferare către o altă entitate ar duce la afectarea existenței însăși a statului¹⁰.

Din această perspectivă, se poate observa cu ușurință contradicția dintre art. 3a, alin. 2/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona (obligația de

respectare de către Uniune a „funcțiilor esențiale ale statului”) și cap. 2 („Dispoziții speciale privind politica externă și de securitate comună”) din TUE, capitol care include și prevederile referitoare la PESC (în cuprinsul acestui capitol nu se menționează vreo „cedare de drepturi suverane” sau a „exercițiului suveranității” de către statele Uniunii, ci se vorbește doar de „competența Uniunii”, semn că, în temeiul art. 1/TUE, **statele membre au atribuit Uniunii competențe, în domeniul PESC și în subdomeniul PESC**).

Din perspectiva art. 3a, alin. 1/TUE, instituind regula conform căreia „orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate, aparține statelor membre”, tragem concluzia că **statele membre ar exercita în cadrul Uniunii și în relație cu Uniunea ca persoană juridică distinctă, competențe, și nu suveranitate. PESC nu conține vreo asigurare juridică expresă că, în privința sa, Uniunea ar fi obligată să respecte principiul suveranității statelor și nici nu se instituie o corelație logică a secțiunii PESC cu art. 3a, alin. 2/TUE**.

Dimpotrivă, viziunea Tratatului de la Lisabona este una contradictorie, pe de-o parte, **identificând expres „miezul” suveranității statale** (prin „funcții esențiale” statale care vizează direct integritatea teritorială, securitatea națională) și obligația Uniunii de a îl respecta ca atare (practic, art. 3a, alin. 1/TUE instituie obligația Uniunii de a se abține de la orice intervenție în exercitarea, de către statele membre, a acestor „funcții esențiale”), iar, pe de altă parte, **Tratatul consacrand, în cap. 2/TUE, „politica comună” exact în aceste „domenii regaliene” ale statului** (politica externă, apărarea comună, politica de securitate). Chiar dacă aceste politici sunt considerate în tratat ca fiind „interguvernamentale” (deci, protejând suveranitatea statelor, din moment ce sunt asimilate unor forme de cooperare multilaterală, unde statele nu cedează competențe), nu se explică existența „competențelor Uniunii” (ce nu pot fi confundate cu cele ale statelor membre) în domeniul PESC și în subdomeniul PESC.

Practic, în această logică, Tratatul de la Lisabona nu stabilește nicio trimitere obligatorie la art. 3a, alin. 2/TUE, dimpotrivă, **lasă deschise domeniul PESC și subdomeniul PESC unor modificări de tip integraționist** care afectează indubitabil principiul suveranității statelor, din punct de vedere al dreptului internațional: să ne gândim doar la formularea flexibilă a art. 11, alin. 1/TUE,

care introduce termenul de „securitate a Uniunii” (fără a-l defini, astfel încât se pot naște controverse, dacă este vorba de o „securitate comună a statelor membre” sau de una supranațională, a Uniunii ca entitate cvasistatală ce și-a asumat o „funcție esențială a statului” prin atribuire de competențe, în temeiul unui tratat internațional).

De asemenea, tot art. 11, alin. 1/TUE folosește formularea (indicând o evoluție a Uniunii spre o etapă de integrare în care funcția de apărare, ca funcție statală esențială, caracteristică unui stat suveran, să fie exercitată la nivel supranațional): „competența Uniunii [...] include [...] toate chestiunile referitoare la securitatea Uniunii, inclusiv la definirea treptată a unei politici de apărare comune care poate conduce la o apărare comună”. În același sens se pronunță și art. 28A, alin. 2/TUE, care însă conține o precizare terminologică esențială, în sensul finalității integraționiste a PESC și a trecerii la exercitarea funcției de apărare, ca funcție statală, la nivelul european, însă de către Uniune (rămâne de văzut dacă în mod partajat cu statele membre sau în mod exclusiv - ceea ce ar însemna, practic, o federalizare clară a sistemului UE): „politica de securitate și apărare comună include definirea treptată a unei politici de apărare comune a Uniunii”.

Chiar dacă „apărarea comună” va avea la bază o decizie cu unanimitate luată în Consiliul European, chiar dacă, în acest caz, Consiliul va recomanda statelor membre să adopte o decizie conform normelor lor constituționale, nivelul cvasi-federal în evoluția Uniunii prin exercitarea funcției de apărare la nivel european, partajat (sau exclusiv de către Uniune) printr-o implicare progresiv accentuată a instituțiilor UE, este realizat sau cel puțin, bazele sale juridice sunt constitutive.

Art. 28A, alin. 2/TUE, prin caracterul său **deschis modificărilor, flexibil**, conferind posibilitatea atingerii unui grad mai accentuat de integrare într-un domeniu-cheie pentru suveranitatea statelor, **duce la o posibilitate reală de afectare a principiului suveranității**, aspect care nu convine tuturor statelor membre, în funcție de poziția lor față de procesul de integrare europeană („suveraniști” sau „integraționiști”).

În opinia noastră (ținând seama de dreptul internațional și de doctrina existentă în această materie), statele membre UE nu pot invoca autonomia lor de voință la încheierea tratatelor Uniunii (inclusiv a Tratatului de la Lisabona),

dacă aceste tratate aduc, prin prevederile lor integraționiste, afectări ale principiului suveranității statelor (care, pe plan juridic internațional, este un principiu de *ius cogens*). Esențială este aprecierea conținutului acestor tratate (TUE, TFUE, în formularea Tratatului de la Lisabona, dar și a acestuia din urmă) din perspectiva principiului suveranității statelor. *Ius cogens* reprezintă o excepție în dreptul internațional, prin care se poate limita conținutul tratatelor internaționale (în cazul aprecierii compatibilității dintre aceste tratate cu *ius cogens*)¹¹. Liberul consimțământ al statelor pe plan internațional, dat la încheierea unui tratat, nu are relevanță, dacă tratatul în cauză vine în conflict (în cazul de față, dacă este susceptibil să aducă atingere principiului suveranității statelor) cu *ius cogens*.

În timp ce presupune norme ale cooperării și coexistenței statelor, ca norme de drept internațional, suveranitatea exclude existența unei autorități suprastatale (punându-se întrebarea dacă nu cumva, prin prevederile sale, în special art. 11/TUE, dar și prin întreg capitolul 2/TUE, Tratatul de la Lisabona **nu instituie cumva, în domeniul PESC și în subdomeniul PESC, modalități flexibile de trecere de la cooperarea multilaterală la forme de integrare facilitând crearea progresivă a unei autorități superioare statelor**).

Conform doctrinei¹², nu trebuie să confundăm suveranitatea statelor (care se exercită și în domenii reglementate de norme de drept internațional) cu „domeniul rezervat” al statelor (ca domeniu în care nu au fost adoptate niciun fel de norme ale dreptului internațional).

În acest sens, „**funcțiile esențiale ale statului**”, pe care le respectă Uniunea, conform art. 3a, alin. 2/TUE, **sunt un „domeniu rezervat statelor”, în relația lor specifică pe care o au cu Uniunea** (conceptul de „funcții esențiale ale statului” trebuind să fie interpretat în contextul specific, al art. 3a/TUE, ca „domeniu în care statele **nu au atribuit** competențe Uniunii”, din moment ce Uniunea se angajează să respecte aceste „funcții esențiale”, obligație ce presupune **inclusiv să nu adopte acte legislative ori alte norme de drept al Uniunii, în aceste domenii**). Alin. 1 instituie prezumția conform căreia competențele neatribuite prin tratate Uniunii aparțin statelor membre (în coroborare cu alin. 2, rezultă că, din moment ce este vorba de „funcții esențiale ale statului”, iar Uniunea se obligă să le respecte ca atare, **nu au**

fost atribuite niciun fel de competențe Uniunii în domeniile în care se exercită „aceste funcții esențiale”; mai mult, datorită caracterului de „funcții esențiale ale statului”, acestea presupun o exercitare **deplină, exclusivă, unică, indivizibilă de către statele membre**, deci apar ca un adevărat „domeniu rezervat”, în care nu este permisă nicio intervenție a Uniunii).

Din alin. 2, art. 3a/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, putem deduce faptul că este vorba de **funcții ce țin de suveranitatea statului** (deși ele sunt enunțate ca „esențiale”, și nu ca „suverane”, evitându-se, în acest fel, orice evocare a principiului suveranității, spre a nu se constitui, în mod expres, o obligație juridică fermă și clară a Uniunii de a respecta acest principiu - pe care, de altfel, statele membre care au încheiat tratatul au obligația, pe terenul dreptului internațional, de a îl respecta), din conținutul acestor funcții: **ele se referă la aspecte considerate în dreptul internațional ca elemente ale principiului suveranității**: integritatea teritorială a statului (care este, de altfel, un principiu distinct de drept internațional și confirmată, ca normă de drept internațional, prin Carta ONU), ce presupune respectarea suveranității exclusive a statului membru UE pe teritoriul său; securitatea națională a statului (ce presupune exercitarea funcției de apărare a statului, atât sub aspectul suveranității interne, exercitate asupra teritoriului în mod exclusiv, cât și sub aspect extern, ca independență politică a statului, în raport cu celelalte state).

Alin. 2, art. 3a/TUE **nu definește aceste concepte** („securitate națională”; „ordine publică”; „integritate teritorială”), ceea ce reprezintă **o trimitere implicită, obligatorie, la normele constituționale ale statelor membre și la normele de drept internațional** (inclusiv la principiile de drept internațional) pentru definirea conținutului lor exact. Totodată, alin. 2, art. 3a/TUE este suficient de flexibil, întrucât instituie o enumerare exemplificativă, și nu restrictivă a „funcțiilor esențiale ale statului”, **permițând statelor membre să adauge și alte funcții la această enumerare, pe care le consideră „esențiale”** (deci, să lărgască discreționar conținutul suveranității, în raport cu competențele atribuite Uniunii). În al doilea rând, nu trebuie confundate „funcțiile esențiale” ale statelor, care nu se pot ceda Uniunii, deoarece au un caracter suveran, cu „competențele” atribuite de state Uniunii, în anumite domenii.

Această logică a Tratatului de la Lisabona este una contrară ideii de suveranitate unică, indivizibilă, inalienabilă, deplină, pe care o au statele. Ea operează o clasificare nejustificată în „competențe” (care pot fi atribuite Uniunii) și „funcții esențiale ale statului” (pe care Uniunea este obligată să le respecte) care nu poate produce efecte juridice, deoarece nu ține seama de caracterele juridice ale suveranității statelor, acordând prioritate „teoriei competenței”. Doar din această perspectivă (a „teoriei competențelor atribuite”) se justifică angajamente ale statelor, precum cele din domeniul PESC și din subdomeniul PESC, care nu constituie (cel puțin, în modificările operate prin Tratatul de la Lisabona) domenii de cooperare interguvernamentală pură, ci au certe elemente de integrare, așa cum le-am amintit în cuprinsul secțiunii de față.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Crearea de organizații suprastatale de tipul UE este privită de o parte a doctrinei juridice ca o formă de denaturare a conținutului democratic al suveranității, ca o negare într-un fel sau altul a acestui principiu, ca o încercare de minimalizare a importanței sale pentru relațiile dintre state pe temeiul dreptului internațional contemporan. A se vedea, pe larg, Gheorghe MOCA, **Suveranitatea de stat și dreptul internațional contemporan**, Ed. Științifică, București, 1970, pp. 163- 165. Principiul suveranității statelor este privit, în alte opinii, ca fiind „cea mai bună linie de apărare, de protecție a identității unice a statelor și a libertății lor, de recunoaștere a demnității statelor într-o lume a inegalității de putere și resurse”. A se vedea, pe larg, Ion DIACONU, **Tratat de drept internațional public**, vol. I, Ed. Lumina Lex, 2002, București, pp. 275-276.

2 Acestea fiind prerogative tradiționale ale statelor, în temeiul principiului suveranității (a se vedea Grigore GEAMĂNU, **Drept internațional public**, vol. I, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1981, pp. 142-145).

3 Acest Înalt Reprezentant este, de fapt, „Ministrul UE de Externe” la care făcea referire tratatul constituțional respins prin referendumurile din 2005 din Franța și din Olanda. În ciuda denumirii sale, Înaltul Reprezentant, așa cum este consacrat în Tratatul de la Lisabona semnat în 13 decembrie 2007, are atribuțiile supranaționale ale Ministrului din fostul proiect de Constituție Europeană, deci reprezintă un element reformativ integraționist, deosebit de important pentru evoluția de ansamblu a Uniunii. Consacrarea acestui Înalt Reprezentant al Uniunii în Tratatul de la Lisabona reprezintă un progres semnificativ, destinat

să întărească prezența UE pe scena internațională, să faciliteze convergența politicilor externe naționale ale statelor membre spre realizarea unei politici externe comune. A se vedea și analiza instituția „Ministrului UE de Externe”, ale cărui atribuții au fost preluate de Înaltul Reprezentant, în Tratatul de la Lisabona, în lucrarea lui François Xavier PRIOLLAUD, David SIRITZKY, **La Constitution Européenne. Texte et commentaires**, La Documentation française, Paris, 2005, pp. 97-100.

4 Conform teoriei competenței, noțiunea de suveranitate ar trebui înlocuită prin cea de „competență”, definită ca o putere atribuită de un sistem juridic superior subiectelor de drept. Exponenții acestei teorii sunt G. Scelle, H. Kelsen, P. Guggenheim, Ch. Rousseau. Această teorie este, în fond, o negare a suveranității, deoarece suveranitatea nu ar mai exista ca un atribut original al statelor în virtutea cărora ele creează dreptul internațional. Statele nu ar avea decât o competență delegată de o ordine juridică superioară lor, ceea ce ar contrazice direct caracterul coordonator al dreptului internațional. A se vedea Grigore GEAMĂNU, **op. cit.**, pp. 151-152. În dreptul internațional, însă, suveranitatea este echivalată de unii juriști (Jean TOUSCOZ, **Droit international**, PUF, 1993) cu o competență prezumată, de care ar dispune statul. Spre deosebire de alte subiecte de drept internațional, statul, în virtutea suveranității sale, are o competență **prezumată** pe plan internațional, cu o recunoaștere **condiționată**, însă, a caracterului exclusiv, autonom și deplin al acestei competențe (deoarece, în unele angajamente, luate de state în temeiul suveranității lor, acestea pot limita caracterul exclusiv al competențelor lor, așa cum este cazul integrării statelor în UE). A se vedea Raluca MIGA-BEȘTELIU, **Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public**, Ed. All, București, 1998, p. 87.

5 Doctrina subliniază locul important ocupat de principiul suveranității statelor în sistemul principiilor fundamentale ale dreptului internațional contemporan, în asigurarea unor relații internaționale egale, democratice, de respectarea acestui principiu depinzând respectarea și aplicarea reală, în practica internațională a statelor, a tuturor celorlalte principii și norme de drept internațional. A se vedea Ludovic TACAKCS, Marțian I. NICIU, **Drept internațional public**, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, pp. 33-34.

6 Ion DIACONU, **op. cit.**, pp. 278-279, Gheorghe MOCA, **op. cit.**, p.85.

7 O parte a doctrinei de drept european consideră că UE și CE (în etapa anterioară semnării Tratatului de la Lisabona din 2007) sunt entități **diferite și suprapuse**, în care una dintre entități înglobează pe cealaltă, fără a o face să dispară (această situație nu mai este reluată de Tratatul de la Lisabona, care acordă UE personalitate juridică și care desființează Comunitatea Europeană, căreia îi succede în drepturi și obligații Uniunea Europeană). A se vedea Jacqueline Dutheil

de la ROCHÈRE, **Introduction au droit de l'Union Européenne**, Hachette, Paris, 2002, pp. 25-27 („CE și UE sunt altceva decât organizații internaționale obișnuite, dar nu sunt nici state, nici suprastate, deși identitatea lor și înlănțuirea lor constantă pot fi revelate prin atribute împrumutate din vocabularul statal: teritoriul, cetățenia, personalitatea juridică”). Uniunea este „o persoană internațională virtuală, care nu poate fi pusă în categoria dreptului internațional clasic” (a se vedea Jean Claude GAUTRON, Loic GRARD, **Le droit international dans la construction de l'Union Européenne**, Colloque de Bordeaux, Société Française pour le droit international, **Droit international et droit communautaire. Perspectives actuelles**, Pédone, Paris, 2000, p. 80). UE este „un moment nou al construcției

europene, care contrastează cu secolele în care statul a fost actorul politic dominant”, fără însă ca sistemul instituțional al UE să aibă forța și coerența celui dintr-un stat federal evoluat (a se vedea Philippe MANIN, **Droit constitutionnel de l'Union Européenne**, Paris, Pédone, 2004, pp. 1-2).

8 Gheorghe MOCA, **op. cit.**, p. 85, Ion DIACONU, **op. cit.**, pp. 276-277.

9 Grigore GEAMĂNU, **op. cit.**, vol. I, p. 143.

10 Gheorghe MOCA, **op. cit.**, pp. 23- 34.

11 Ion DIACONU, **op. cit.**, pp. 359- 362, Grigore GEAMĂNU, **op. cit.**, p. 91 (despre obligația de compatibilitate dintre tratatele internaționale cu *ius cogens*, pentru ca tratatele să aibă un caracter licit).

12 Ion DIACONU, **op. cit.**, p. 284.

Mădălina Virginia ANTONESCU (madalina.antonescu@idr.ro) a absolvit Facultatea de Drept, Universitatea București și Colegiul Juridic Franco-Român de Studii Europene. De asemenea, a absolvit masteratul în Relații internaționale și integrare europeană din cadrul Școlii Naționale de Științe Politice și Administrative, București. În prezent este doctorand în drept european în cadrul Facultății de Drept, Universitatea București și cercetător științific în cadrul Institutului Diplomatic Român. Este autoare a patru cărți: Regimul juridic al străinului, persoană fizică, în România, Doctrina neo-machiavelistă în contextul provocărilor globaliste, Uniunea Europeană - un imperiu modern? Studiu comparativ asupra vechilor și noilor tipuri de imperii, Uniunea Europeană - un imperiu al secolului XXI. Spre o civilizație unional europeană?

POLITICA DE SECURITATE ȘI APĂRARE A UNGARIEI ÎN NOUL MEDIU GEOSTRATEGIC

**Dr. László NAGY,
Dr. Tibor KOVÁCS**

Scopul acestui articol este de a prezenta cele mai importante schimbări în mediul de securitate și situația din Republica Ungaria, de la încheierea Războiului Rece.

Cuvinte-cheie: Ungaria, politică de securitate, politică de apărare

Pactul de la Varșovia a încetat să mai existe în 1991 și, de atunci, Ungaria, alături de alte state din Europa de Est, a căutat cele mai adecvate răspunsuri la provocările de securitate cu care se confrunta. Erau cinci alternative: neutralitate, construirea unei structuri regionale de securitate, dezvoltarea unei structuri de securitate complet independente, reintrarea într-o structură estică de securitate sau alăturarea la structurile occidentale de securitate.

Pentru a deveni un stat „neutr”, lipseau garanțiile așa-numitelor Mare Puteri, pentru că nici un stat membru al Consiliului de Securitate nu era dispus să acorde o astfel de garanție.

Ideea formării unei noi structuri regionale nu promitea să fie stabilă și de durată, datorită evidentelor diferențe de interese ale statelor mici din vecinătate și din regiune. În plus, era și este clar că orice alianță mică va fi slabă în fața oricărei Mari Puteri, indiferent dacă e vorba doar de un stat mare sau de o mare alianță ce există într-o parte a lumii, deși exista o structură regională de cooperare, nou-înființată, de această dată, așa-numitul Grup de la Vișegrad (V4), alcătuit din Polonia, Cehia, Slovacia și Ungaria. Această alianță, fără a fi o alianță politică de securitate, avea doar un aspect ce ținea de politica de securitate, și anume, promovarea procesului general de integrare a statelor membre.

Reorientarea spre Est, pur și simplu, nu mai era atractivă, datorită experiențelor istorice, în timp ce integrarea vestică, la acel moment, nu era fezabilă.

Singura opțiune de securitate ce rămânea Ungariei era elaborarea unui concept original de securitate, ce a fost formulat explicit în „politica de securitate” și „politica apărării naționale”, documente inițiate pentru prima dată și aprobate de Parlament în 1993. Aceste documente parlamentare și-au găsit expresia în temerile pe termen lung, în politica de securitate și apărare a Ungariei, ce nu puteau fi înlăturate decât prin aderarea la NATO și Uniunea Europeană. La acea vreme, a atinge aceste scopuri nu părea posibil pe termen scurt, de exemplu, în câțiva ani, dar cele două documente menționau că, până în momentul în care accederea în alianțele occidentale devenea fezabilă, Ungaria va trebui să se bazeze pe propriile mijloace și procedee, pentru a-și asigura securitatea. Ungaria nu a fost singurul stat care a ajuns la această concluzie, ci și cea mai mare parte a statelor din Europa Centrală, și aproape simultan. Acest lucru s-a reflectat în documentele referitoare la politica de securitate a altor țări din Europa Centrală.

O altă trăsătură a acestor documente a constituit-o faptul că au fost primele ce au reflectat o înțelegere nouă, mai complexă a securității și a politicii de securitate, și anume, extinderea conceptului pur militar de securitate, prin adăugarea altor elemente din societatea civilă, de natură socială, economică, ecologică etc. De asemenea, aceste documente au afirmat că, în ciuda faptului că este o unitate complexă, securitatea unui stat este una și indivizibilă. Între elementele de securitate de tip nou, cele două documente prezentau, printre altele, factorii de risc la adresa securității; conflictele etnice, instabilitatea economică, crima organizată și migrația în masă.

De asemenea, documentele afirmau că securitatea unei țări poate fi asigurată prin politica sa economică, externă și de apărare. Pe baza acestor afirmații, „tripla prioritate” a Ungariei,

în domeniul securității, a devenit accesarea în alianțele occidentale (NATO și UE), bune relații de vecinătate și susținerea minorităților ungare din țările învecinate. Cu toate acestea, misiunea de bază a forțelor armate (numite, în maghiară, „Honved”, în română - forțele de apărare națională) a rămas aceeași - pregătirea apărării teritoriului național de orice potențial agresor. Politica de apărare națională a acelei vremi se baza pe triplul principiu, „cooperare, intimidare, apărare”, utilizarea forțelor armate, în scopul apărării țării, fiind ultimul resort. Ambele documente, atât Securitatea Națională, cât și Apărarea Națională, afirmă că Ungaria considera că niciun stat nu îi este inamic.

S-au produs schimbări considerabile în mediul de securitate al Ungariei, între 1993 și 1998. Crizele din fosta Iugoslavie au escaladat la granița de sud-est a Ungariei, momentele de vârf fiind reprezentate de Kosovo și FYROM. La acea vreme, așa-numitul Tratat al Forțelor Convenționale în Europa, ce se aplica armelor tradiționale, din regiune, a început să funcționeze eficient, partea „inferioară” a programului a fost atinsă, cu mai mult sau mai puțin succes, prin retragerea a 58000 de piese de armament greu de pe tablele de efective și echipament (TOE) ale țărilor, eliminând, astfel, șansele unui atac general brusc de către vreuna din țările de pe continent. Ucraina, vecinul estic al Ungariei, a renunțat la armamentul său nuclear (prin predarea focoarelor nucleare către Rusia) și s-a alăturat Tratatului de Interzicere Atomică, în calitate de stat ce nu deține armament nuclear. Cu toate acestea, cea mai importantă schimbare în mediul de securitate a fost șansa de a adera la structurile de securitate euro-atlantice, o realitate a zilei ce părea cândva un vis îndepărtat.

Toate aceste schimbări au necesitat reînnoirea politicii de securitate a țării. Acest lucru s-a produs la sfârșitul lui 1998, când Parlamentul Ungar a aprobat Documentele de Securitate și Apărare a Ungariei. Acest lucru a fost necesar pentru aderarea la NATO și, deși conținea multe elemente din documentul anterior de securitate națională, avea multe elemente și trăsături noi. Unul dintre cele mai importante elemente vechi era acela că Ungaria nu vede niciun alt stat drept inamicul său. Printre trăsăturile noi, se menționa și se făcea o listă a misiunilor ce derivă din statutul nostru de membru al Alianței, dintre care cel mai important făcea referire la o eventuală participare la misiunile internaționale de sprijin al păcii și de management

al crizelor, dar am putea menționa, printre misiunile noi, metodele ce implică managementul crizelor și prevenirea conflictelor.

Documentul de mai sus a fixat o misiune pentru guvernul ungar – dezvoltarea unei strategii naționale de securitate separate și a unei strategii militare naționale. Dar, pentru a se realiza aceasta, a fost nevoie de mai mult timp decât s-a estimat inițial.

Strategia Națională de Securitate a Republicii Ungare a fost publicată în 2004, ca decizie a guvernului, și enunța drept fundamentale trei documente naționale și internaționale: anterioara Politică de Securitate și Apărare a Ungariei, Conceptul Strategic al NATO, din 1999 (aprobat și cu participarea ungară) și documentele Uniunii Europene de la nivel strategic („O Europă sigură într-o lume mai bună”).

Această Strategie de Securitate prezintă prioritățile Ungariei, interesele vitale ale țării, analizează securitatea regiunii imediate, amenințările ce pot apărea în această regiune și oferă o listă a misiunilor și mijloacelor disponibile, pentru a atinge aceste scopuri. Documentele fixează o înțelegere complexă a „securității”, în special în analiza riscurilor. Prezintă scopurile, sarcinile pentru asigurarea securității țării, dar, când vine vorba de mijloacele disponibile, se concentrează, în principal, doar pe două mecanisme: forțele armate și serviciile de securitate. Principalul motiv este că, la data la care a fost publicat documentul, terorismul internațional devenise principala amenințare comună pentru toate națiunile Aliate, prin catalogarea altor factori de amenințare drept secundari.

Practic, ultimul capitol din Strategia de Securitate se concentrează pe sublinierea nevoii de așa-numite substrategii de securitate, vorbind aici de o strategie militară, o strategie de contracarare în situații de urgență (în eventualitatea unor dezastre naturale). Cu toate acestea, Strategia Națională Militară a Ungariei a fost elaborată.

2004 a adus o schimbare importantă, istorică în activitatea și funcționarea Forțelor ungare de Apărare: renunțarea la conscripție (prin a lăsa guvernului libertatea de a decide reintroducerea ei, în situația în care o cere interesul statului). De aceea, Ungaria, din acel moment, a avut doar două clase de soldați: profesioniști (ofițeri, subofițeri) și cei angajați pe bază de contract (ofițeri, subofițeri și soldați).

Ungaria a aderat la NATO – alături de Republica Cehă și Polonia – în 1999, la doar opt ani după dezintegrarea Tratatului de la Varșovia. Accederea a determinat o situație instabilă pentru țară, pentru că niciunul dintre vecinii săi nu era un stat membru al aceleiași alianțe. Acest lucru a creat o situație similară unei insule, în care în nicio direcție nu se putea face legătura cu un alt stat membru NATO. Pe de altă parte, Ungaria se învecina direct cu Balcanii instabili și volatili. Nu e de mirare, deci, că guvernul ungar a fost unul dintre cei mai vehemenți susținători ai ulterioarelor extinderi NATO. Următoarea rundă de extindere a NATO s-a anunțat în cursul Summit-ului de la Praga, din noiembrie 2002. La acea vreme au mai fost invitate să adere șapte state (România, Bulgaria, Slovacia, Slovenia, Estonia, Letonia și Lituania). După perioada de ratificare, toate au devenit membre cu drepturi depline, crescând numărul statelor aliate la 26. Unele evenimente geostrategice importante au avut un impact asupra acestei extinderi, ce au fost resimțite în situația de securitate din Ungaria:

- În perioada ce a urmat insulei NATO, Ungaria s-a legat de teritoriul aliat prin Slovacia, Slovenia și România;
- NATO a format un inel închis în jurul teritoriilor tulburate ale Balcanilor de Vest;
- NATO și-a reafirmat rolul de stabilizator în regiunile baltică și a Mării Negre;
- NATO s-a apropiat geografic de Rusia, incluzând și mica enclavă rusă a Kaliningradului, perfect înconjurată de state membre NATO.

Au crescut șansele de elaborare a unei politici europene de securitate și apărare cu adevărat cuprinzătoare. În prezent, Ungaria are drept vecini state membre NATO și UE. Ungaria sprijină puternic integrarea statelor din Balcanii de Vest în structurile de securitate euro-atlantice, un element fundamental pentru politica noastră de securitate. Credem că, pe termen scurt, Croația este statul cu cele mai mari șanse, din regiune, să fie integrat în

aceste alianțe. Cu toate acestea, Ungaria este cea mai interesată în asigurarea progreselor înregistrate de Serbia și Muntenegru pe calea integrării lor. Printre motive, menționăm semnificativa minoritate etnică ungară ce trăiește în Vojvodina (Vajdaság). Susținem Dialogul Mediteranean inițiat de NATO, din aceleași motive determinate de îngrijorările de ordin securitar, și întâmpinăm cu bucurie un astfel de dialog pentru ambele mari alianțe.

În final, câteva cuvinte despre rolul și misiunile Forțelor Armate Ungare. Situația lor nu e ușoară, ci complicată. S-au aflat într-o continuă reorganizare și reducere în ultimii 17 ani, și, practic, toate guvernele ungare au mai adăugat câte ceva pe lunga listă de „greșeli comise”. Bugetul apărării din anii '90 a scăzut mai mult decât numărul forțelor armate în sine. Înainte de aderarea la NATO, guvernul de la acea vreme a decis să crească bugetul apărării până la 1,81% din PIB. În 2004, acest proces de creștere a fost stopat și s-au reluat reducerile. E evident că acest lucru are un efect de bumerang asupra capacităților, dar, cu toate acestea, Forțele Armate Ungare sunt prezente în toate misiunile aliate, de sprijin al păcii și cele ce implică managementul crizelor.

În ceea ce privește capacitățile noastre de nișă, în mod tradițional, suntem puternici în chestiuni medicale, ce țin de geniu, furnizarea apei și Forțe Speciale.

Pregătirea pentru așa-numitul nou tip de provocări este o cerință pentru toate statele membre NATO și UE. Dacă aceste state vor să concluzioneze, atunci e nevoie de unele cerințe ce nu pot fi evitate: interoperabilitatea și abilitatea de a participa în unități multinaționale (joint), transport aerian cu rază lungă și funcționarea autonomă sunt incluse pe listele de cerințe ale ambelor Alianțe. Ungaria se străduiește să facă față acestor cerințe impuse forțelor sale armate și va valorifica avantajele oferite de statutul de membru euro-atlantic al acestor mari Alianțe.

Colonelul (r) dr. László NAGY este lector în departamentul de Studii Internaționale și de Securitate, președinte al Asociației Ungare de Științe Militare.

Colonelul dr. Tibor KOVÁCS (kovacs.tibor@zmne.hu) este directorul (comandantul) Școlii de Instrucție a Subofițerilor, profesor asociat la Universitatea Națională de Apărare „Miklós Zrínyi” din Ungaria.

IMPORTANȚA FACTORULUI ECONOMIC ÎN DEFINIREA SECURITĂȚII

Dr. Leonida MOISE

Economia a jucat întotdeauna un rol important în asigurarea securității. Un stat care dispune de o economie funcțională, în consonanță cu tehnologiile moderne, poate promova politici sociale majore și o strategie de securitate corespunzătoare. În economia globală, interdependența între state crește, iar un management modern implică corelarea forțelor interne cu schimbările și tendințele ce apar, uneori imprevizibil, pe plan internațional. Din această perspectivă, cunoașterea tuturor aspectelor ce țin de dezvoltarea economică în cadrul național, dar și a interferențelor cu economia mondială capătă semnificații deosebite, cu implicații directe asupra securității.

Cuvinte-cheie: economie, componentă economică, securitate

Componenta economică a securității, indiferent că ne referim la securitatea individuală, națională și internațională, are o relevanță deosebită în actualul context internațional, deoarece orice element stabilizator sau perturbator din cadrul economiei mondiale are un impact nemijlocit asupra economiilor naționale, cu evidente consecințe asupra modului de viață al fiecărui cetățean al planetei, oriunde s-ar afla acesta. Esențială în abordarea ideii de securitate economică este abordarea conceptuală, care oferă posibilitatea identificării principalelor asumptii privind definirea conceptului și semnificațiile acestuia la diferite niveluri de analiză. De la început trebuie făcută precizarea că sistemul economic internațional este caracterizat de puternice forțe integratoare, comparativ cu sistemul politic internațional, care este definit prin anarhie. Fenomenul globalizării exercită, de asemenea, o reală și covârșitoare presiune asupra economiilor naționale, deși sunt cercetători care susțin că s-a creat un mit privind globalizarea, întrucât economia mondială este, de fapt, o economie internațională^a.

Este greu de imaginat, astăzi, că economia unui stat poate atinge performanțele tehnice corespunzătoare, dacă nu este interconectată la circuitul internațional economic. Unii cercetători consideră că economia internațională a luat o asemenea amploare, încât capitalul internațional are tendința de a deveni tot mai independent de interesele statului². Există însă și opinii potrivit cărora economia internațională este în continuare dependentă de sistemul politic internațional; în acest caz, rolul guvernelor este foarte important în stabilirea priorităților economice naționale, statul devenind, din această perspectivă, o entitate esențială în promovarea intereselor economice³. Deși sistemul politic, ca și cel economic, dispune de structuri și dinamici proprii, care îi asigură o anumită independență, totuși, legătura dintre cele două sisteme este destul de puternică, pentru a se influența reciproc. Fiecare stat reprezintă o parte din economia globală, care se individualizează în sistemul economic internațional, tocmai pentru că reprezintă o anumită structură particulară. Susținătorii menținerii rolului statului în economie afirmă că, și în condițiile globalizării, statele sunt departe de a fi neputincioase în confruntarea cu forțele pieței globale. În viziunea acestora, statele vor avea, în continuare, un rol important în crearea avuției naționale și a bunăstării sociale, deoarece managementul național este în continuă schimbare, tocmai ca urmare a provocărilor de ordin economic.

Prin urmare, statele dispun de suficiente capacități pentru a se adapta schimbării, situație ce nu presupune retragerea lor din managementul economic sau slăbirea legăturilor cu alți actori economici din sistemul internațional⁴. Competența statului se referă la capacitatea acestuia de a promova acele strategii interne de ajustare care, coroborate cu efortul grupărilor economice principale, îmbunătățesc sau transformă economia industrială. Asemenea strategii vizează întreaga

structură a sistemului, de la sectoarele aflate în declin la cele aflate în expansiune, precum și aspectele legate de diseminarea tehnologiei, element important în crearea de noi industrii⁵.

Dilema securității este accentuată într-un sistem anarhic de inegalități existente în dezvoltarea economică a statelor: cele puternice și statele aflate în declin își percep reciproc măsurile economice și militare luate pentru menținerea securității drept amenințări reale la adresa stabilității lor. O analiză a securității economice în condițiile economiei de piață ne permite să ajungem la concluzii foarte interesante referitoare la modul de abordare a acestei laturi extrem de importante a securității. Sistemul economiei de piață este, prin definiție, un sistem competitiv, a cărui dinamică este în funcție de oportunitățile și vulnerabilitățile existente pe piață, și se bazează pe principiile cererii și ofertei și al concurenței, ceea ce înseamnă că atât profitul, cât și falimentul sunt două trăsături specifice, care se pot produce oricând. Prosperitatea unui stat este legată fundamental de capacitatea acestuia de a îndepărta din mediul economic unitățile neperformante și susținerea celor mai inovatoare și mai eficiente strategii care să conducă la performanțe economice. În aceste circumstanțe, nu se poate vorbi de o securitate absolută din punct de vedere economic. Mai mult, gradul obiectiv de insecuritate în care se găsesc unitățile individuale ale sistemului, din motivele arătate mai sus, duce la ideea că, de fapt, securitatea economică pare o contradicție în termeni⁶. Funcționalitatea sistemului se bazează tocmai pe libertatea de acțiune a unităților în condițiile economiei de piață și, cu alte cuvinte, fără acceptarea insecurității, nu se poate vorbi de un sistem viabil. Dacă acest aspect, al insecurității unităților, este acceptat nu ca o fatalitate, ci ca o realitate, la nivelul sistemului se poate vorbi de o securitate sistemică, în care securitatea la nivelul sistemului politico-economic este totuși prezentă, având, totodată, un efect compensatoriu, pe ansamblu, concretizat în aceea că oferă unele beneficii importante, cum ar fi un standard ridicat de viață, garantarea libertăților fundamentale, exprimarea pluralismului politic etc. Potrivit lui Giacomo Luciani, niciun sistem economic, cât ar fi de sofisticat, nu poate evita legătura dintre vulnerabilitate și eficiența de cost⁷. Tensiunea dintre vulnerabilitate și eficiență se manifestă aproape la toate nivelurile securității. Este, de aceea, interesant de analizat situația securității pornind de

la nivelul individual până la sistemul internațional. La nivel individual, securitatea economică îmbracă o paletă largă de aspecte, de la condițiile materiale necesare nevoilor umane elementare: hrană, apă, adăpost, educație, până la dreptul la muncă și la bunăstare. Reflecții interesante se pot face având în vedere identitatea duală a individului, în calitate de consumator și de producător. Firesc ar fi ca, în calitate de consumator, individul să agreeze piața, deoarece în acest mod poate alege produsul care îi convine cel mai bine, în funcție de preț și calitate, iar în postura de producător, el s-ar putea opune pieței, dacă aceasta i-ar amenința locul de muncă sau venitul. Mergând pe această logică, se poate aprecia, la limită, că alegerea nu își are sensul, dacă consumatorul nu are serviciu și bani, după cum nu are rost să aibă un serviciu și bani, dacă nu găsește nimic de cumpărat în magazine. Dezvoltarea economică evită, însă, asemenea situații extreme și permițând o securitate relativă.

Odată ce securitatea economică a individului este percepută ca fiind dreptul la un anumit loc de muncă sau la un beneficiu sporit, se pune problema dacă asemenea deziderate pot fi îndeplinite în condițiile pieței. Cu excepția unor situații favorabile, autoritățile nu pot, efectiv, controla în totalitate performanțele economice, deoarece există sectoare economice în declin și altele în expansiune, fapt ce determină menținerea unei rate a șomajului oscilante, care antrenează după sine fluctuații salariale evidente. În acest fel, încercarea de a reduce vulnerabilitatea economică a individului mărește riscul de a afecta eficiența generală a economiei⁸.

Un alt nivel de analiză pentru securitatea economică îl reprezintă firmele sau societățile de afaceri. Concret, securitatea unei firme se poate asigura prin strategii de adaptabilitate la provocările în domeniu, atât din punct de vedere tehnologic, cât și al managementului. Firmele sunt creații de conveniență funcțională, care, într-un anumit mediu de afaceri, pot prospera, pot da faliment, pot fi dezmembrate sau absorbite, fără consecințe majore pentru existența statului.

Nu de puține ori se întâmplă ca interesele de securitate ale unei firme să determine creșterea prețurilor la produsele pe care le realizează, situație ce implică o contradicție față de securitatea individuală⁹. Firmele care operează în acest fel susțin că o asemenea politică economică este singura posibilitate pentru a asigura supraviețuirea instituției

în cauză. Este adevărat că unele întreprinderi au importanță strategică pentru securitatea națională și, uneori, statul poate sponsoriza anumite sectoare ale economiei aflate temporar în dificultate, tocmai având în vedere locul și rolul acestora în ansamblul dezvoltării generale a societății. Securitatea economică a statului este deosebit de importantă pentru existența și buna funcționare a acestuia, deoarece reprezintă un element fundamental al securității naționale. Securitatea economică a statului presupune relevarea unor aspecte extrem de necesare în înțelegerea și gestionarea corectă a problemelor securității oricărei entități statale. Supraviețuirea unui stat este legată nemijlocit de accesul la principalele surse de materii prime, care să permită reluarea ciclurilor de producție, în scopul satisfacerii nevoilor curente ale populației și asigurării unei dezvoltări economice armonioase. Pentru statele care nu dispun de suficiente resurse, participarea la comerțul internațional în vederea procurării de materiale și bunuri necesare dezvoltării industriale constituie o condiție esențială a securității lor economice. Statele aflate în astfel de situații trebuie să adopte strategii de operare flexibile, care să permită aprovizionarea continuă, diminuând pe cât posibil vulnerabilitățile determinate de evoluțiile imprevizibile pe plan internațional¹⁰. Crizele petrolului sau, mai recent, criza gazului relevă importanța deosebită a acestui aspect, care poate fi folosit și ca armă politică, amenințând nu numai securitatea economică, ci și stabilitatea politică.

Securitatea unui stat depinde, în mare măsură, de modul cum acesta reușește să se adapteze la practicile cele mai avansate promovate în sistemul internațional. Incapacitatea de a înțelege sensul dezvoltării societății umane, chiar și aplicarea întârziată a unor măsuri în domeniul economic nu fac altceva decât să crească gradul de vulnerabilitate și implicit de insecuritate¹¹. Succesul economic al statelor din zona Asia-Pacific sau al Chinei demonstrează valabilitatea acestei afirmații, deoarece acestea au aplicat un management corespunzător principiilor economiei de piață, obținând, într-un timp relativ scurt, succese economice remarcabile.

Dacă securitatea individuală și securitatea socială depind de asigurarea unui loc de muncă și de creșterea veniturilor, atunci, în mod necesar, trebuie ca statul să ia măsuri pentru a nu fi la discreția elementelor perturbatorii ale economiei de piață. În

mod logic, astfel de obiective însoțesc campaniile electorale, inclusiv în țările cu tradiție liberală, dar, în realitate, forțele constrângătoare ale pieței acționează de așa manieră încât, practic, asemenea deziderate nu pot fi obținute în totalitate. Într-o lume în care gândirea liberală s-a impus, în pofida atracției pe care o mai prezintă mercantilismul, majoritatea statelor în curs de dezvoltare a renunțat la strategia substituirii importurilor și s-a adaptat condițiilor cerute de economia de piață¹².

De asemenea, există cercetători care susțin că puterea sau slăbiciunea statului depinde de poziția pe care acesta o ocupă în economia internațională. În acest sens, statele din centrul sistemului au o structură puternică, iar cele de la periferie au o structură slabă¹³. Statele aflate în centrul sistemului nu au o poziție fixă; mișcarea lor este determinată de forțele economice ce migrează în căutarea profitului maxim, ca urmare a schimbărilor condițiilor sociale, tehnologice și politice. Din analiza comparativă a celor două concepții, liberală și mercantilistă, rezultă două elemente care definesc importanța sistemului: în primul rând, tensiunea dintre cele două strategii, care are un efect deosebit asupra pieței și a structurilor de producție, și, în al doilea rând, existența structurii centru-periferie, cu implicații majore asupra poziției statelor în ansamblul sistemului. Dacă secretul securității economice la nivelul statului este poziția acestuia în cadrul relațiilor economice internaționale, la nivelul sistemului, securitatea este asigurată de stabilitatea ansamblului relațiilor de piață. Mai exact, atunci când ansamblul funcționează normal, unii actori o duc bine, alții mai puțin bine, în funcție de cât de eficient este managementul care-l promovează. Dacă, însă, în activitatea pieței apar crize majore, consecințele sunt grave pentru toți actorii din sistem. Așa cum am mai menționat, mercanțiștii susțin integritatea economiei naționale promovând protecționismul ca mijloc de apărare a acestei integrități, în timp ce liberalii încearcă să creeze o economie mondială, interdependentă, cu participarea tuturor entităților statale, indiferent de mărimea lor.

În pofida faptului că economia de piață își are propriile tensiuni interne și dileme, avantajele pieței sunt de necontestat și sunt legate de ideea de eficiență economică. Piața deschide numeroase oportunități de circulație a capitalului și tehnologiei, situație ce determină schimbarea poziției statelor în interiorul sistemului, aspect irealizabil în cadrul

unei economii închise. Un exemplu elocvent în această privință îl reprezintă Marea Britanie, care, la jumătatea secolului al XIX-lea, era țara cea mai dezvoltată, iar Japonia abia se desprindea din feudalism. Accesul Japoniei la tehnologiile Occidentului a permis acestei țări ca, într-un timp record, să ajungă și chiar să depășească la mulți indicatori performanțele economice ale celor mai puternice state industrializate. O problemă deosebit de importantă în prefigurarea securității economice internaționale o reprezintă relația dintre acțiunea globală a pieței și structura anarhică specifică mediului politic internațional. Interesant de analizat este modul cum se influențează cele două componente de bază ale sistemului internațional, componenta politică și cea economică. Așa cum rezultă și din abordarea inițială, inexistența unui guvern mondial face ca economia de piață să funcționeze într-un mediu politic schimbător, adesea nesigur, în care intervenția statului să nu mai poată fi salutară.

Din această perspectivă, se poate aprecia că un guvern mondial cu atribuțiuni precise și rigori bine respectate ar suprima tendințele specifice economiei de piață, unde libertatea de mișcare este o condiție sine qua non a teoriei liberale. Prin urmare, anarhia politică este un mediu propice pentru piață, cele două componente fiind interdependente. Având în vedere tendințele actuale din economia internațională, se poate constata o comunitate de securitate bine conturată între principalele centre de putere ale epocii contemporane, fapt ce creează premisele unei colaborări pe obiective clar identificate¹⁴. Deoarece un sistem global este greu de menținut și de condus, existența acestor centre sau blocuri care să genereze economii liberale substanțiale rămâne o alternativă viabilă. Relațiile dintre aceste centre trebuie gândite în formule accesibile și suplă, care să respecte principiile și curențele dominante din economia mondială, evitându-se astfel o economie internațională puternic concentrată¹⁵.

Dacă privim lucrurile din perspectivă globalizării, forțele pieței sunt atotcuprinzătoare, ceea ce înseamnă că frontierele naționale sunt irelevante și, în consecință, posibilitățile de intervenție a statului sunt serios limitate. Se întâlnesc, însă, și opinii care încearcă să demonstreze că fenomenul globalizării are și efecte negative, iar supralicitarea conceptului nu ar corespunde realității, deoarece, actualmente, se poate vorbi, mai degrabă, de o economie puternic internaționalizată, decât una

globală. Îngrijorările privind efectele globalizării în domeniul economic se referă la creșterea interdependenței între economiile naționale și gradul de dependență tot mai mare a acestor economii de investițiile transnaționale. Caracterul global al investițiilor și al producțiilor reflectă creșterea mobilității internaționale a capitalului și a liberalizării comerțului. Mobilitatea capitalului s-a accentuat, datorită tehnologiei informației, care asigură o comunicare rapidă, indiferent de frontiere. Pe măsură ce mijloacele moderne de comunicare au permis firmelor transnaționale să-și intensifice operațiunile multinaționale, activitățile și resursele au fost din ce în ce mai mult dezvoltate și transferate în diferite țări, asigurând capitalului, investițiilor și tehnologiilor posibilitatea să se deplaseze din zonele neperformante în locații mai eficiente. Un alt neajuns al globalizării, semnalat de anumiți cercetători, este mărirea distanței dintre bogăție și economiile vulnerabile, deoarece încurajează forța de muncă calificată să migreze în regiuni unde profitul este mai mare și are o relativă stabilitate în timp. De asemenea, orice analiză a fenomenului globalizării necesită recunoașterea că există într-adevăr o îmbunătățire a eficienței și performanței economice, ce a dus la o libertate individuală pentru mulți cetățeni, dar trebuie recunoscut și faptul că, datorită eșecului de a asigura o echitate socială pe scară largă, împiedică folosirea oportunităților economice pentru mai mulți cetățeni. Dacă teoria mercantilistă a fost infirmată în multe cazuri de evoluția economiei internaționale, și concepția liberă este supusă la numeroase critici. Astfel, se impută liberalismului că ignoră natura socială și politică a ființei umane și că promovează drepturile individului prin efortul comunității. Trăsătura liberalismului de a proteja individul și proprietatea legitimează, în opinia unor analiști, anumite inegalități sociale, care au tendința de a se menține, dacă nu se fac corecțiile necesare. Teoriile feministe reproșează liberalismului tolerarea unor practici care au împiedicat femeile să se bucure de anumite oportunități și le-au impus un statut de cetățeni mai puțin importanți. Reprezentantii postmodernismului afirmă, la rândul lor, că instituțiile liberale deposează indivizii de gama largă a opțiunilor care ar trebui să le fie disponibile. Cu toate aceste neajunsuri, liberalismul s-a impus cu autoritate, și la începutul secolului al XXI-lea, având șanse, potrivit lui Fukuyama, să domine în continuare societatea umană: „Dacă evenimentele

continuă să se desfășoare ca în ultimele decenii, este posibil ca ideea unei istorii universale și direcționale care duce la democrație liberală să li se pară mult mai plauzibilă oamenilor și ca impasul relativist al gândirii moderne să se rezolve, într-un fel, de la sine”¹⁶.

De asemenea, mai trebuie relevat faptul că, pentru funcționarea mecanismelor pieței, este necesar ca statele aflate la centrul sistemului, adică statele puternice, să asigure un anumit nivel de ordine internațională, în condițiile în care se manifestă și elemente destabilizatoare. O astfel de ordine nu este ușor de menținut, având în vedere faptul că statele conducătoare sau hegemonice se confruntă, în mod inevitabil, cu numeroase crize de declin, iar sistemul în ansamblu trebuie să se adapteze continuu la noile configurații ale puterii. Existența în cadrul sistemului și a unor state mai puțin dezvoltate determină reorientări și reasezări în care fluxurile de capital și tehnologie pot penetra zone care permit eficiența economică. În aceste condiții, efectele interne și internaționale ale dezvoltării inegale orientează statele către politici protecționiste, este adevărat nu de inspirație mercantilistă, care demonstrează legătură distructivă dintre anarhie și interdependență. În acest sens, Gilpin susține că „naționalismul economic este probabil să aibă o influență semnificativă asupra relațiilor internaționale, atâta vreme cât există sistemul de state”¹⁷. Aproape toți specialiștii în economie sunt de acord că sistemul pieței este unul ciclic și, deci, este posibil ca, după o perioadă de expansiune economică, să urmeze și un moment de recesiune.

Caracteristicile de bază ale unui astfel de moment sunt: scăderea drastică a acțiunilor la bursă, reducerea exporturilor, limitarea împrumuturilor de către bănci, reducerea cheltuielilor etc., fenomene ce vor însoți atât economiile naționale, cât și economia internațională¹⁸.

Într-o etapă tensionată a sistemului internațional, asemenea crize economice pot afecta sistemul național de securitate, dar și securitatea internațională. Pentru a ajunge la competitivitate economică, țările în curs de dezvoltare sunt obligate să adopte strategii care constau în principal în restructurarea economiei și eliminarea pierderilor, ale căror efecte și, mai ales, beneficii se întrevăd pe termen lung, producând, însă, pe termen scurt disfuncții sociale, șomaj și pauperizare, ce provoacă nemulțumiri și resentimente.

O sumară analiză a tendințelor ce se manifestă în sectorul economic în 2008 scoate în evidență importanța acestui domeniu pentru asigurarea securității la toate nivelurile.

Într-un studiu al Băncii Mondiale, publicat în ianuarie 2008, se menționează că succesele economice în acest an va fi înregistrat în țările ce vor adopta strategii care să permită diseminarea tehnologiilor în toate sectoarele economice. De asemenea, în studiu se face aprecierea că ritmuri superioare de creștere economică s-au constatat în țările aflate în plină dezvoltare, cum sunt China, India și, mai nou, Vietnamul, care reprezintă revelația ultimilor ani, spre deosebire de țările puternic industrializate, ce au avut ritmuri de creștere mai scăzute. Deși prețul barilului de petrol a ajuns la sfârșitul anului 2007 la 100 de dolari, iar prognozele unor analiști estimează cotații în următorii ani de la 150 la 250 de dolari barilul, același studiu precizează o calmare a prețului petrolului pentru anul 2008 și situarea acestuia undeva la 84 de dolari barilul. Pentru țările care încearcă să-și consolideze economia, Banca Mondială recomandă, printre altele, sprijinirea inovației și aplicarea tehnologiilor moderne la scară națională, creșterea eficienței economice și a productivității muncii și alocarea a celor puțin 3% din PIB pentru dezvoltare, din care 1% să provină din fonduri private. Studiul Băncii Mondiale cuprinde câteva referiri și la țara noastră. După ce estimează că, în 2008, România va înregistra, în continuare, un ritm de creștere economică de 6,5%, studiul atrage atenția că economia românească este totuși vulnerabilă, datorită politicii fiscale, birocrăției și deficitului de cont curent. Deși, în general, există o percepție publică negativă asupra șanselor economiei românești, trebuie subliniat faptul că, în ultima perioadă, datorită creșterii investițiilor străine directe și inițiativei companiilor române - este adevărat, majoritatea mici și mijlocii -, economia României a început să funcționeze relativ bine, cea mai convingătoare dovadă fiind ritmul constant de creștere în 2006 și 2007.

Directiva Uniunii Europene privind creditul aduce câteva noutăți importante, cu implicații nemijlocite asupra consumatorilor. Astfel, după 14 zile de la luarea creditului, clientul poate refuza creditul, fără să plătească penalități, creditul de consum poate crește de la 20.000 la 70.000 euro, cu atenționarea să nu se ajungă la supraîndatorare. Condiția esențială rămâne, în continuare, dezvoltarea economiei reale și menținerea inflației

în procente rezonabile, deoarece numai astfel poate crește puterea de cumpărare.

Diversitatea lumii de astăzi face ca modalitățile adoptate de țările în curs de dezvoltare pentru integrarea în economia de piață să difere, un exemplu în această privință fiind China, care a înregistrat în ultimii ani un ritm de creștere ridicat, dar cu prețul renunțării la regimul democratic, în favoarea stabilității politice¹⁹.

BIBLIOGRAFIE:

1. Barry BUZAN, **Popoarele, statele și teama**, Editura Cartier, Chișinău, 2000.
2. Barry BUZAN, **An introduction to Strategic Studies in Military technology and international relations**, Macmillan, Londra, 1987.
3. John K GALBRAITH., **The New Industrial State**, Houghton Mifflin, Boston, 1967.
4. Robert GILPIN, **The Political Economy of International Relations**, Princeton University Press, Princeton, 1987.
5. Stefano GUZZINI, **Realism și relații internaționale**, Editura Institutul European, Iași, 2000.
6. Francis FUKUYAMA, **Sfârșitul istoriei și ultimul om**, Editura Paideia, București, 1994.
7. Samuel P. HUNTINGTON, *Why International Primacy Matters*, în „International Security”, 1993.
8. Robert JERVIS, *Cooperarea în condițiile dilemei securității*, în *World Politics*, 1978.
9. Morton KAPLAN, **System and Process in International Politics**, New York, 1964.
10. Robert KAGAN, *America's Crisis of Legitimacy*, în *Foreign Affairs*, Martie/ Aprilie 2004 .
11. Henry KISSINGER, **A World Restored**, Boston, 1957.
12. Henry KISSINGER, **American Foreign Policy**, NORTON, New York, 1969.
13. Robert KEOHANE, Joseph NYE, **Power and Interdependence World Politics in Transition**, Editura Little Brown, Boston, 1977.
14. Giacomo LUCIANI, *Conținutul economic al securității*, în *Jurnal of Public Policy*, 1989.
15. James MAYALL, *Reflecții asupra noului naționalism economic*, în *Review of International Studies*, nr. 10/1984.

16. R.D. Mc KINLAY, R. LITTLE, **Global Problems and World Order**, Londra, 1986.

17. William McNeill, **The Rise of the West: A History of the human community**, University of Chicago Press, 1963.

18. Robert MURRAY, *Internaționalizarea capitalului și națiunea-stat*, în *New Left Review*, nr. 67, 1977.

19. Dana RADLER, *Securitatea economică și a mediului*, în volumul **Studii de Securitate**, Editura Cavallioti, București, 2005.

20. J. N. ROSENAU, *International Politics and Foreign Policy*, Free Press, New York, 1969.

21. J. N.ROSENAU, **Turbulențe în politica mondială, o teorie a schimbării și continuității**, Editura Academiei Române, 1994.

22. Immanuel WALERRSTEIN, *Creșterea și viitorul declin al sistemului capitalist mondial*, în *Comparatives Studies in Society and History* nr. 64/1974.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 Paul HIRST, Grahame THOMPSON, **Globalizarea sub semnul întrebării**, Editura Trei, București, 2002.
- 2 Robert MURRAY, *Internaționalizarea capitalului și națiunea-stat*, New Left Review, nr. 67, 1971, p. 104.
- 3 Barry BUZAN, **Popoarele, statele și teama**, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 238.
- 4 Linda WEISS, **Mitul statului lipsit de putere**, Editura Trei, București, 2002, p. 10.
- 5 Ibidem, p. 22.
- 6 Barry BUZAN, **op. cit.**, p. 241.
- 7 Giacomo LUCIANI, *Conținutul economic al securității*, Journal of Public Policy, 1989, p. 164.
- 8 Barry BUZAN, **op. cit.**, p. 243.
- 9 John K. GALBRAITH, **The New Industrial State**, Houghton Mifflin, Boston, 1967, p. 34.
- 10 Giacomo LUCIANI, **op. cit.**, p. 165.
- 11 William McNEILL, **The Rise of the West: A History of the human community**, University of Chicago Press, 1963, p. 450.
- 12 Robert GILPIN, **The Political Economy of International Relations**, Princeton University Press, Princeton, 1987, p. 291.
- 13 Immanuel WALERRSTEIN, *Creșterea și viitorul declin al sistemului capitalist mondial*, Comparatives Studies in Society and History nr. 64/1974, p. 390.
- 14 R.D. Mc KINLAY și R. LITTLE, **Global Problems and World Order**, Londra, 1986, p. 147.
- 15 Barry BUZAN, **op. cit.**, p. 268.
- 16 Francis FUKUYAMA, **Sfârșitul istoriei și**

ultimul om, Editura Paideia, București, 1994, p. 291. 183.

17 Robert GILPIN, **op.cit.**, p. 34.

19 Henry KISSINGER, **American Foreign Policy**,

18 Henry KISSINGER, **Are nevoie America de o** *NORTON, New York, 1969, p. 185.*
politică externă, Editura Incitatus, București, 2002, p.

Colonelul (r) conf. univ. dr. Leonida MOISE este decanul Facultății de Științe Politice, Sociologie și Relații Internaționale, din cadrul Universității Hyperion, București, autor a numeroase articole și studii referitoare la Teoria relațiilor internaționale și problematica securității.

IMPACTUL ATACURILOR TERORISTE ASUPRA ECONOMIEI MONDIALE

**Codrin Horațiu MIRON,
Dr. Lucian CERNUȘCA**

Atacurile de la 11 septembrie (SUA, 2001), atacurile din Londra (Marea Britanie, 2005), bombardamentele de la Sharm el-Sheikh (Egipt, 2005), bombele din trenurile de navetiști din Madrid (Spania, 2004) sunt probabil cele mai cunoscute atacuri teroriste din istoria recentă. Atacurile teroriste au provocat nu numai moartea celor nevinovați, dar au contribuit și la emiterea de noi legi privind combaterea terorismului, având și un impact sever asupra economiei globale.

Ca rezultat direct al atentatelor de la 11 septembrie, e de așteptat ca despăgubirile din asigurări plătite să fie cele mai mari legate de un singur eveniment în istoria SUA să le depășească cu mult pe cele provocate de orice alt act terorist din lume. Impactul asupra turismului a fost enorm, cu pierderi estimate între 7 și 13 miliarde dolari în venituri și 25000 de slujbe pierdute până în 2003. Piața bursieră s-a închis pentru 6 zile, imediat după atacuri, iar DJIA (Dow Jones Industrial Average) a căzut 684 puncte (7,1%) în acea zi și 1369.7 puncte (14,3%) până la sfârșitul săptămânii, fiind cea mai mare cădere din istorie.

Articolul analizează două atacuri teroriste, efectele lor asupra economiei mondiale, precum și măsurile care trebuie luate pentru a preveni efectele unor evenimente similare asupra economiei.

Cuvinte-cheie: terorism, economie globală, Plan de Continuitate în Afaceri

Terorismul: concept și evoluție

Legea 535/2005 definește terorismul ca fiind „ansamblul de acțiuni și/sau amenințări care prezintă pericol public și afectează securitatea națională”, de multe ori pentru a obține obiective politice, ideologice sau religioase.

În 2004, în cadrul unei mese rotunde privind construirea păcii și eliminarea terorismului

organizată de Strategic Foresight Group, s-a recomandat să se facă distincția între „terorism” și „acte de teroare”. În timp ce „actele de teroare” sunt fapte penale în orice sistem juridic, terorismul este un fenomen care cuprinde aceste acte, pe făptuitorii și motivele lor.

Într-un raport [UN Reform], Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite descrie terorismul ca fiind un act „intenționat să cauzeze morți sau răni grave civililor sau personalului noncombatant, cu scopul de a intimida populația sau a constrânge un guvern sau o organizație internațională să se abțină sau nu de la a face un act”.

Terorismul nu este o noutate pentru omenire. Primele atacuri au apărut în secolul unu, în Iudeea, când un grup radical de evrei (numiți sicarii) a omorât romani și alți evrei pe care îi considera trădători.

Unul dintre cele mai catastrofice atacuri teroriste din toate timpurile a avut loc la 11 septembrie 2001, când 2997 de persoane au fost omorâte în urma deturnării a trei avioane de linie americane, care au fost îndreptate spre a lovi două mari simboluri americane: World Trade Center în New York și Pentagonul în Arlington, Virginia. Un al patrulea avion, care se îndrepta spre Capitoliu, a căzut în Somerset County, Pennsylvania, după o revoltă a pasagerilor. Atacurile poartă amprenta Al-Qaeda.

La 11 martie 2004, în Madrid, Spania, 191 de persoane au murit în urma unor atacuri cu bombe asupra trenurilor de navetiști. Atacul a fost semnat de Al-Qaeda.

La 7 iulie 2005, bombe explodează în metrourile londoneze și într-un autobuz supraetajat, omorând 56 de persoane. Acesta a fost primul atac sinucigaș cu bombe din Europa de Vest și este cunoscut ca 7/7. Bombardamentele au avut loc la o zi după ce Londra a fost desemnată gazda Jocurilor Olimpice

de Vară din 2012 și în timp ce în Marea Britanie avea loc ediția a 31-a a Summit-ului G8.

Stațiunea turistică Sharm el-Sheikh a fost locul unui atac terorist la 23 iulie 2005, când 88 de persoane au murit în urma mai multor explozii într-o piață și în fața a două mari hoteluri. Pregătite de organizația Wahhabi, atacurile au fost cele mai sângeroase din istoria Egiptului.

Efectele economice

După atacurile de la 11 septembrie, s-au întreprins multe cercetări cu privire la viitoare efecte potențiale ale atacurilor teroriste asupra SUA. Totuși, multe discuții s-au axat mai degrabă pe costul de viață umane și efectele psihologice decât pe cele economice. Este important să evaluăm efectele pe termen scurt și lung, precum și pe cele ale viitoarelor atacuri teroriste asupra mediului economic mondial.

Urmare directă a atentatelor de la 11 septembrie, e de așteptat ca despăgubirile din asigurări plătite se apreciază că vor fi cele mai mari legate de un singur eveniment din istoria SUA și le vor depăși cu mult pe cele provocate de orice alt act terorist din lume. Estimările pierderilor din asigurări sunt de 32,5 miliarde dolari (Harrwig apud Dixon). Drept comparație, pierderile ca urmare a uraganului Andrew din 1992 au fost de 20 miliarde dolari.

Pe lângă efectele imediate asupra economiei new yorkeze, estimate în noiembrie 2001 la 84 miliarde dolari, există semnificative repercusiuni pe termen lung privind relocarea afacerilor, pierderea veniturilor din taxe, scăderea valorii proprietăților, scăderea turismului, precum și de impact asupra vânzărilor cu amănuntul, industriei hoteliere și turistice.

Încrederea în afaceri și încrederea clienților au fost grav afectate. Încrederea populației era oricum slabă la începutul lunii septembrie 2001, astfel că după atacuri a căzut la niveluri întâlnite doar după invazia Irakului din Kuwait în 1990 și mult sub valorile de după atacurile teroriste din anii 1990. Ca rezultat direct, estimările creșterii economice au fost scăzute cu 0,5% pentru 2001 și 1,2% pentru 2002. Deși Produsul Intern Brut a scăzut la mijlocul anului 2002, până la sfârșitul anului 2007 a crescut.

Impactul asupra turismului a fost enorm, cu pierderi estimate între 7 și 13 miliarde dolari în venituri și 25000 de slujbe pierdute până în 2003.

S-a estimat că numărul turiștilor va scădea cu 14% în 2001 față de anul precedent. Totuși, în ciuda impactului devastator, aceste efecte s-au dovedit a fi pe termen scurt, iar rata ocupării hotelurilor a crescut la șase luni după atacuri.

NYSE (New York Stock Exchange), American Stock Exchange și NASDAQ au fost închise la septembrie 2001 și s-au redeschis la 17. Locația și dotările NYSE nu au fost afectate, dar firmele membre, clienții și piața nu au putut comunica, datorită afectării liniilor telefonice. A fost cea mai lungă închidere după Marea Criză din 1929. DJIA (Dow Jones Industrial Average) a căzut 684 puncte (7,1%) în acea zi și 1369.7 puncte (14,3%) până la sfârșitul săptămânii, fiind cea mai mare cădere din istorie, acțiunile americane pierzând 1,2 mii de miliarde dolari în valoare într-o lună.

Așa cum se arată în raportul Ernst&Young, între 11 și 25 septembrie, 2000 de miliarde dolari au fost pierduți pe piețele de capital din lume, 20 dintre indecșii burselor mari din lume au căzut cu mai mult de 10%, 32 monede naționale au scăzut cu 8%. În același timp, cel puțin 15 monede naționale au pierdut în valoare 4% față de dolarul american.

În conformitate cu un raport al Băncii Federale din New York, costul afacerilor în New York a crescut datorită mai multor factori: transport mai lent și mai puțin eficient, cauzat de probleme logistice și întârzierile generate de securitate; cheltuieli mai mari cu securitatea; prime mai mari de asigurare și efectul emoțional asupra angajaților care trăiesc cu frica unui viitor atac, ultima având un cost ascuns, care va putea fi evident în viitor, când se va produce absenteismul legat de stres.

Cât despre impactul atacurilor de la 11 septembrie asupra Marii Britanii, Fondul Monetar Internațional (FMI) a scăzut rata creșterii economice previzionate pentru 2002 cu 0,6%, de la 2,4% la 1,8%. Rata creșterii reale pentru 2002 a atins doar 1,6%, conform Oficiului Național de Statistică, cea mai slabă rată de creștere economică în ultimii 10 ani. Și mai îngrijorător pentru afacerile din Londra, ONS a subliniat faptul că industria hotelieră și de restaurație a contribuit la situația gri din 2002.

Transportul aerian, turismul și finanțele, mai ales asigurările și sistemul bancar, au fost sectoarele cele mai afectate de atacuri. Într-un raport al Comisiei Europene se afirmă că Uniunea Europeană oferă compensații limitate industriei aeriene și a asigurărilor din țările membre pentru

pierderile și efectul psihologic asupra clienților cauzate de cele patru zile când spațiul aerian american a fost închis.

Impactul asupra turismului a fost simțit mai ales de țările din Asia de Est: Singapore și Thailanda, care sunt legate direct de economia americană prin exporturi. Acestea sunt țări care depind de industria turismului și transporturilor. Atât țările europene, cât și cele din Caraibe au fost afectate. Deși în unele țările europene turismul reprezintă 5% din Produsul Intern Brut, în țări precum Costa Rica, Republica Dominicană și Mauritius el reprezintă 6,6%, 9,6% și respectiv 13% din Produsul Intern Brut.

Comparația dintre efectele economice ale atacurilor de la New York și cele de după atacurile de la Londra trebuie făcută cu mare atenție, deoarece pagubele sunt incomparabile.

Camera de Comerț și Industrie londoneză a realizat o serie de interviuri detaliate cu directorii a peste 50 de firme membre, la o lună după atacurile de la 7 iulie. Repondenții au raportat că angajații lor încă sunt îngrijorați când folosesc transportul public și preferă să aleagă taxiul sau mașina proprie. O firmă de comerț extern din afara Londrei centrale a raportat că nu își mai trimite angajații să livreze documentele în oraș și a început să folosească curieri.

O companie mare, procesatoare de mâncare congelată, care funcționează în afara Londrei centrale, a raportat că, deși atacurile nu au avut impact asupra numărului clienților, activitatea firmei a fost totuși afectată.

Ultimele cercetări arată că, și înainte de 7 iulie, încrederea în afacerile din Londra a scăzut la valori întâlnite doar înaintea războiului din Irak, din 2003.

Atacurile nu au putut veni la un moment mai potrivit pentru economia londoneză, nu doar în termeni sezonieri, la începutul aflului de turiști din vară, ci și în termeni economici. Creșterea economică în 2005 a fost cea mai slabă din 1993.

Anumite sectoare din economia londoneză au primit un avânt după atacurile teroriste, mai ales companiile de securitate, firmele de taxi și cele care vând biciclete.

Spre exemplu, Planet Hollywood a oferit cină gratis copiilor, pentru a-și crește vânzările. Londonezii înșiși ar trebui încurajați să susțină afacerile locale. Este supărător să vezi rezultatele unei cercetări făcute de *The Guardian* în care se arată că londonezii sunt cei care părăsesc centrul

noaptea, și nu turiștii. Locația este un factor important în a determina cum diferitele destinații turistice sunt afectate. Destinațiile din centrul Londrei, cum ar fi Tower of London sau Madame Tausauds au avut parte de o scădere a numărului turiștilor cu 15% față de aceeași perioadă din 2005, în timp ce destinațiile situate la periferia Londrei, cum ar fi Kew Gardes și RAF Hendon, au avut parte de o creștere a numărului de turiști cu 10% și respectiv 14%.

După atacurile din 7 iulie 2005 de la Londra, efectele pe piețele financiare au fost limitate. Lira sterlină a căzut cu 0,98 cenți, dar piața bursieră a căzut mai puțin decât se aștepta. Indexul FTSE 1000 a căzut cu 200 puncte în 2 ore după atac, fiind cea mai drastică scădere de la începutul războiului din Irak, ceea ce a determinat activarea măsurilor de urgență (planuri de continuare a afacerii). În aceeași zi și-a revenit cu 71,3 puncte (1,36%) până la închiderea pieței. În Franța, Germania, Olanda și Spania, piețele s-au închis cu o cădere de 1%. Totuși, piețele din SUA au văzut o creștere a indecșilor, mai ales pentru că indexul dolarului american a crescut brusc față de cel al lirei sterline și euro. DJIA a câștigat 31,61, indicele compozit NASDAQ a crescut cu 7.01 și indexul S&P 500 a crescut cu 2,93 puncte. Piețele și-au revenit a doua zi și era clar că problemele cauzate de atacuri nu au fost atât de grave pe cât se credea.

Pentru că nu au existat mari întreruperi în ciclul de aprovizionare, nu s-a constatat un efect puternic de care s-a speriat comunitatea de afaceri.

Pe termen lung, atacurile teroriste pot avea un impact negativ îndelungat, dacă politicile de răspuns, mai ales din partea Uniunii Europene și SUA, sunt lente și pot cauza o încetare a globalizării, care a caracterizat economia mondială în ultimii 20 de ani. Incertitudinea în lumea afacerilor, cauzată de atacuri, are propria sa dinamică și va continua să spulbere încrederea în afaceri pentru mult timp.

Măsuri pentru prevenirea efectelor economice ale atacurilor teroriste: managementul continuității afacerii

S-a precizat și mai devreme că subiectul continuității în afaceri a devenit, în ultimii ani, o parte importantă în afaceri. Înțelegerea planurilor de continuitate în afaceri și a politicilor legate de ele a crescut în importanță după atacurile de la 11 septembrie 2001.

Planificarea afacerii continue de succes stabilește baza pentru ca o companie/afacere să își mențină operațiunile și să își revină când are loc o criză sau un dezastru. Una dintre interpretările greșite se referă la faptul că planurile de continuitate în afaceri sunt legate doar de IT. Continuitatea în afaceri a fost definită ca fiind abilitatea unei organizații de a continua să funcționeze chiar și după un eveniment dezastruos, supraviețuire realizată prin dezvoltarea unei baze solide de software și hardware. Amenințările pentru o afacere nu sunt legate doar de IT. Ele includ: cutremur, boală, foc, inundație, atac cibernetic, uragan și terorism, în funcție de localizarea afacerii.

După atacurile de la 11 septembrie 2001, lumea a devenit nesigură și afacerile incerte. Este normal să se planifice continuitatea și firmele să fie pregătite pentru un eveniment neașteptat. Este un fapt demonstrat că 80% din afacerile afectate de un incident major se închid la maxim 18 luni de la acesta, și că 90% din afacerile care pierd date în incidente sunt nevoite să închidă după maximum 2 ani. Mai mult, chiar după atacurile de la 11 septembrie 2001, 23% din firmele americane nu monitorizau sistemele de alertă publică și 85% din cele care le monitorizau nu luau nicio măsură când guvernul ridică nivelul de alertă teroristă.

Atacurile de la 11 septembrie 2001 au fost urmate de alte mari atacuri asupra a importante locații din Madrid, Bali și Londra, astfel că terorismul a devenit cel mai important motiv pentru care firmele pregătesc planuri de continuitate economică.

Continuitatea în afaceri înseamnă să analizezi riscurile și să planifici pentru a le evita. Gândirea prezentă din mediul economic recunoaște importanța planificării continuității în afaceri și recuperării după dezastru, punând un mare accent pe managementul riscului, guvernarea corporativă și managementul calității.

Managementul continuității în afaceri (BCM, engl.) reprezintă dezvoltarea de planuri, strategii și acțiuni care să ofere protecție și/sau modele alternative de operare pentru procesele economice care au fost întrerupte și care, dacă nu ar fi continuate, ar aduce prejudicii serioase sau pierderi fatale pentru organizație.

Elementele-cheie ale BCM includ:

- înțelegerea mediului în care funcționează întreprinderea;
- înțelegerea obiectivelor critice ale organizației;

- înțelegerea riscului rezidual, înțelegerea modului în care se pot atinge obiectivele, chiar dacă se întâmplă un eveniment;

- înțelegerea rolului pe care îl are personalul într-o criză.

BCM pune accentul pe întreaga companie, și nu doar pe tehnologie.

Metoda principală folosită de BCM este Planul de Continuitate în Afaceri (BCP). BCP este format din elemente care definesc metodele de a face față crizei:

- Inițializarea proiectului;
- Identificarea proceselor economice-cheie;
- Analiza Impactului Afacerii (BIA);
- Analizarea fiecărui risc în particular;
- Crearea planului;
- Testarea planului;
- Dezvoltarea și înnoirea planului, pe măsură ce afacerea crește.

Măsuri financiare luate pentru a contracara atacurile teroriste

După atacurile de la 11 septembrie 2001, Guvernul SUA a luat o serie de măsuri pentru a bloca finanțarea activităților teroriste. Pe 23 septembrie 2001, președintele a semnat o lege care oferă măsuri de anihilare a ajutorului financiar trimis de rețelele din spatele atacurilor teroriste și a organizațiilor teroriste. Legea dă voie SUA să identifice și să blocheze fondurile persoanelor și organizațiilor străine care comit acte de teroare sau care prezintă risc ridicat de comitere a actelor de teroare. De asemenea, permite Guvernului să blocheze fondurile străinilor și organizațiilor care oferă suport financiar sau de orice altă natură teroriștilor și organizațiilor teroriste.

Atacurile de la 11 septembrie au adus legi noi și necesare privind sursa finanțărilor, pentru a anihila fondurile bănești necesare organizațiilor teroriste. Mandatul Financial Action Task Force a fost extins, cu reguli mai stricte aplicabile de către toate țările membre. Mai mult, tranzacțiile fără acte numite „hawala” – foarte răspândite mai ales în Asia de Sud și statele din zona Golfului – au fost puse sub observație, în timp ce Uniunea Europeană a modificat legea privind spălarea banilor, cu reguli pe care nici măcar legislația americană nu le cuprinde.

Printre organizațiile teroriste putem găsi: Real IRA (Irlanda de Nord), Al-Gama'a al-Islamiyya

(Egipt), Al-Jihad, care s-a unit cu Al-Qaeda în 2001 dar poate încă să fie activă, Al-Qaeda, Autodefensas Unidas de Columbia, HAMAS, Hezbollah, Revolutionary Nuclei (Grecia), ETA (Spania).

Concluzie

Modelul potrivit căruia economiile sunt prea mari spre a fi afectate pentru o perioadă lungă de atacurile teroriste a fost clar zdruncinat de experiențele din comunitățile de afaceri de la Madrid și New York. Este important de considerat că, deși New Yorkului i-a luat mai mult timp să se regăsească decât Madridului, experiența Londrei a fost foarte asemănătoare cu cea a Madridului.

Impactul imediat al atacurilor de la 11 septembrie 2001 și 7 iulie 2005 a fost resimțit în mod direct la nivelul industriilor, corporațiilor și sectoarelor financiare, mai ales în țările dezvoltate. Închiderea afacerilor a dus la șomaj, care a cauzat niveluri slabe ale consumului, afectând, la rândul lui, țările cu economiile legate de SUA și Uniunea Europeană, cum ar fi Singapore și Thailanda.

BIBLIOGRAFIE:

1. Lucian CERNUȘCA, Cristina PUȘCAȘ (DIMA), 2006, Business Continuity: The Key to Survival, în The Accounting World, Vol. VI, Issue VI, The ICAI University Press, India, pp. 33-37.
2. Lloyd DIXON, 2005, **Compensation for Losses from 9/11 Attacks**, RAND Corporation, USA.
3. C. GOODING, Business Continuity Planning: Creating a Business Impact Analysis, InSide GartnerGroup This Week (IGG), January 15, 1997, Gartner Group 1999.
4. Farzana NOSHAB, Global Economical Implications of 9/11 attacks, http://www.issi.org.pk/journal/2002_files/no_3/article/10a.htm

5. Harry W. RICHARDSON (editor), Peter GORDON (editor), James E. MOORE II (editor), 2006, **The Economic Impacts of Terrorist Attacks**, Edward Elgar Publishing, USA.

6. Frank SENAUTH, 2007, **A Morning of Terror: The London Bombings on July 7th 2005**, Outskirts Press.

7. *** The Guardian, Plan to coax shoppers back to West End after bombs, August, 15, 2005.

8. *** The Economic Effects of Terrorism on London – Experiences of Firms in London's Business Community, London Chamber of Commerce and Industry, august 2005, <http://209.85.129.104/search?q=cache:jGbEfjhp9BcJ:www.londonchamber.co.uk/docimages/754.pdf+london+bombings+%2B+economic+effect&hl=ro&ct=clnk&cd=9&gl=ro>

9. *** Legea nr. 535/25.11.2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, MO nr. 1161/8.12.2004.

10. *** UN Reform, United Nations (21.03.2005).

11. *** The State of Industry: Assessing the Impact of September 11, Report by Ernst & Young.

12. *** Overview of EU action in response to the events of the 11 September and assessment of their likely economic impact, European Commission Report, Brussels, 17.10.2001.

13. *** Terrorism and the Resilience of Cities, Federal Reserve Bank of New York, November 2002.

14. *** Business Continuity Guideline, A Practical Approach for Emergency Preparedness, Crisis Management and Disaster Recovery, ASIS International, 2005.

15. *** Guide to Business Continuity Management, Protiviti, Independent Risk Consultant, January, 2005.

16. *** US Airways Files for bankruptcy Protection, Financial Times, August 11, 2002.

Lectorul univ. Codrin Horațiu MIRON (c_h_miron@yahoo.com) este procuror la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Direcția de Investigare a Infraacțiunilor de Criminalitate Organizată, doctorand al Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, Facultatea de Științe Umaniste și Sociale și al Universității „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Relații Internaționale.

Conferențiarul univ. dr. Lucian CERNUȘCA este șef Catedră Contabilitate - Finanțe la Facultatea de Științe Economice din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, expert contabil, Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România.

INDIA – PILONUL DE BAZĂ AL UNUI POL DE PUTERE ÎN REGIUNEA ASIA - PACIFIC

Marina MUSCAN

Procentul de putere deținut de India a crescut în ultimul deceniu și va crește în mod constant, transformând-o într-un partener atractiv la nivel zonal. Aceasta va determina crearea unui pol de putere centrat în jurul Indiei și capabil să contrabalanseze polul de putere exercitat de China. India se află într-o zonă relativ liniștită, cu risc scăzut de declanșare a unor conflicte convenționale de mare anvergură, de natură dihotomică. Dar, în regiune există și o serie de conflicte latente, care pot erupe în viitor; de aceea, India își mărește încet capabilitățile militare. India dorește un loc în Consiliul de Securitate și șansa de a determina securitatea în regiunea Asia-Pacific, pentru a-și asigura, între altele, drum liber către resursele de petrol din Orientul Mijlociu.

Cuvinte-cheie: putere militară, risc de conflict, intenții strategice

Poli de putere în regiunea Asia-Pacific

Primul pol de putere din regiunea Asia-Pacific s-ar articula în jurul perechii Rusia-China și ar grupa, ca poli secundari de putere, Iranul, Pakistanul și grupul statelor Asiei Centrale „clasice” (cele cinci republici musulmane ex-sovietice), state reunite, în prezent, aproape complet, sub umbrela instituțională a Organizației de Cooperare de la Shanghai¹. Contrapus, al doilea pol s-ar forma în jurul celei de a doua perechi, compusă din SUA și India. Acest pol ar atrage alți doi poli secundari, care ar avea ca axe Japonia și Coreea de Sud.

Cât privește Uniunea Europeană, aceasta ar avea rolul de a contrabalansa cei doi poli susmenționați. Dar acest lucru se poate întâmpla doar dacă Uniunea Europeană nu va pierde din procentul de putere pe care îl deține la ora actuală. Conform estimărilor, în viitor, indicele de putere al Uniunii Europene va scădea și, odată cu aceasta, se

va diminua și influența sa în regiunea Asia-Pacific, iar statele care vor câștiga sunt India și China.

Dacă cei doi poli menționați mai sus s-ar articula în formula prezentată, ei ar deține următorii coeficienți din puterea globală:

- blocul centrat pe perechea Rusia-China ar deține în 2010 circa 17,44% din puterea globală;
- blocul centrat pe perechea SUA-India ar deține în 2010 circa 37,53% din puterea globală;
- Uniunea Europeană ar deține, în 2010, circa 19,79%² din puterea globală. Se poate observa că Uniunea Europeană poate fi considerată o contrapondere mai mult pentru primul bloc decât pentru al doilea.

În această grilă interpretativă, dinamica internă a viitorului sistem cu doi poli majori de putere va consemna, în tiparul dihotomic amicitie-inamicitie, relații de cooperare intrabloc și, respectiv, de competiție interblocuri, ultimele manifestate în forma a ceea ce s-ar putea numi „rivalități încrucișate”: SUA versus Rusia, China versus SUA, India versus China.

Posibilitatea ca India să poată face pereche cu SUA pentru crearea unui pol de putere opus Chinei stă în capacitatea acesteia de a atrage atenția SUA, astfel încât să fie tratată ca un partener cu drepturi egale în această relație. Ipoteza pare plauzibilă, având în vedere că indicele de putere al Indiei este în continuă creștere, după cum o demonstrează graficul din Figura 1.

După cum se observă din graficul prezentat mai jos, India a sporit și sporește, în mod constant, în procent de putere globală, fapt ce o transformă, din ce în ce mai mult, într-un partener dezirabil la nivel zonal.

Deși anterior am prezentat o aliniere a actorilor din regiunea Asia-Pacific în poli care centrează doi parteneri ce se vor ciocni în mod inevitabil cu celălalt binom preponderent în regiune, totuși

Figura 1

International Futures v 5.4.5 (IFs) with Pardee – Full Country Set for UNEP, created by Barry B. Hughes

acest lucru este puțin probabil. Așa cum o arată ultimele estimări, riscul implicării Indiei într-un conflict convențional cu unul dintre marii actori din regiune este aproape nul. Desigur, există problema conflictului cu Pakistanul, care poate degenera.

Momentan, putem spune că India se află într-o zonă relativ liniștită, cu risc scăzut de declanșare a unor conflicte convenționale de mare anvergură. În principiu, este mai plauzibilă declanșarea unui conflict cu Pakistanul, decât a unui conflict convențional cu China, care este prezentată de analiști, pe drept, ca fiind principală contrapondere a Indiei.

Potențialul economic al Indiei

India este structurată în forma unui sistem federal (28 de state plus 7 teritorii unionale) și reprezintă, actualmente, cea mai mare democrație din lume, din punct de vedere al populației. Structura etnică a populației este alcătuită din 72% indo-arieni, 25% dravidieni, 3% mongoloizi și alte grupuri etnice; ca structură confesională, 80,5% din populație se declară de religie Hindu, 13,4% sunt musulmani, 2,3% creștini, 1,9% Sikh, restul de 1,9% aparținând altor religii sau declarându-se atei; lingvistic, pe lângă Hindi, ca limbă națională (limba maternă a circa 30% din populație), engleza reprezintă *lingua franca* a comunicării naționale, politice și comerciale, celor două adăugându-li-se nu mai puțin de 14 limbi oficiale (bengali, punjabi, sanscrita etc.)³.

Dezvoltarea economică a Indiei este un proces care a continuat lent pe parcursul ultimilor 25 de ani. Astfel, cu o rată anuală a creșterii PIB în jurul

valorii de 6% între 1980 și 2002 și 7,5-8% între 2002 și 2006, India a devenit practic una dintre cele mai performante economii din lume (numai China pare să o fi devansat în acești termeni). În termeni de paritate a puterii de cumpărare, India a ajuns, cu un PIB de 3.611 miliarde \$ în 2005, ceea ce făcea din India a patra economie a lumii (după SUA - 12.360, China - 8.859 și Japonia - 4.018 miliarde \$). În 2007 India a urcat încă o poziție situându-se acum pe locul trei. Dacă, în 1975, India furniza doar 3% din produsul mondial brut, în prezent ponderea acesteia s-a dublat.

IB-ul pe cap de locuitor aproape că s-a triplat în ultimii 15 ani, crescând de la 1.178 USD la 3.051 în prezent (de notat că *CIA World Factbook* estima valoarea sa pe 2005, calculată la paritatea puterii de cumpărare, la 3.300 USD).

Pe același interval temporal, mărimea clasei de mijloc s-a cvadruplat, cifrând actualmente, în funcție de criteriile de măsurare, 200-300 de milioane de locuitori, iar, în același sens, 1% din săracii țării au depășit anual pragul sărăciei (ponderea săracilor în totalul populației scăzând cu circa 10% între 1994 și 2006)⁴.

Coeficientul Gini care este o măsură de dispersare statistică cea mai important folosită, ca măsură de inegalitate de distribuire de venit sau inegalitate de distribuire de bogăție, al venitului național a crescut de la 32,5 în 2000 la doar 33 în 2006, comparativ cu 45 în SUA (2004), 44 în China (2002) sau 59,7 în Brazilia (2004).

India s-a orientat mai curând spre piața internă, decât spre exporturi, spre consum, decât spre investiții, spre servicii și nu atât spre industrie, respectiv produse high-tech, cât mai ales spre

produsele cu cost redus de fabricație. Ca urmare, 64% din PIB este destinat consumului intern, comparativ cu o valoare medie de 58% în Europa, 55% în Japonia sau doar 42% în China. Motorul creșterii economice l-a constituit sectorul terțiar, al serviciilor⁵.

Sectorul agricol acoperă 60% din forța de muncă ocupată, dar furnizează doar 18,6% din PIB, cel al serviciilor, cu doar 23% din numărul total de angajați, produce 53,8% din PIB. Cât privește sectorul industrial, acesta, cumulând 17% din populația ocupată, asigură 27,6% din PIB.

Dincolo de cele trei sectoare clasice, așa-numitul sector cuaternar (al cercetării-dezvoltării) a înregistrat însă ascensiunea cea mai spectaculoasă în evoluția de ansamblu a economiei indiene, de la dezvoltarea industriei IT, care va genera, conform unor prognoze citate la București de către ministrul indian de externe, venituri de 62 miliarde \$ în 2008, respectiv 142 mld. în 2012, la apartenența la clubul select al statelor cu sateliți în spațiu (10 pentru India). În același sens, conform unor surse diferite, se estimează că 10% din cercetători și 15% din oamenii de știință din sectorul cercetare-dezvoltare din industria farmaceutică și biotehnologie al SUA sunt de origine indiană.

Din seria factorilor critici, demografia reprezintă, pentru viitoarea evoluție a Indiei, o oportunitate și o provocare, deopotrivă. Cu 30,8% din populație încadrată segmentului de vârstă 0-14 ani și 70% celui largit 0-35 ani și cu o vârstă medie la nivel național de doar 23 de ani, India nu se va confrunta, cel puțin câteva decenii, cu o problemă socială a pensiilor de tipul celei afectând populațiile îmbătrânite ale statelor Europei occidentale, având în vedere că doar 4,9% din populația Indiei este în vârstă de peste 65 ani. Însă, chiar dacă prognozează că populația Indiei nu o va depăși pe cea a Chinei mai devreme de 2030, majoritatea estimărilor credibile susțin că mărirea populației apte de muncă din intervalul 20-24 de ani va fi mai mare nu mai târziu de 2013, iar Organizația Internațională a Muncii apreciază, similar, că, în 2020, populația aparținând respectivului segment de vârstă va fi atins 116 milioane, comparativ cu 94 milioane în China. Populația va reprezenta pentru India principalul indicator de putere care se va dezvolta în viitor și va contribui la acumularea de influență pentru acest stat la nivel global. Acum, populația Indiei reprezintă doar un potențial natural, pe parcurs, însă, indicele de educație

va crește și atunci populația Indiei va atinge potențialul valorificat necesar care va permite statului să acumuleze influență. În 2006 indicele demografic va reprezenta al doilea indice de putere ca importanță pentru India.

Tot în plan socio-economic, în ciuda ameliorării semnificative din ultimele două decenii, 25% din populația țării trăiește încă sub pragul sărăciei.

Radiografia componentelor noneconomice ale indexului dezvoltării umane îndeamnă la prudență în apologia modelului indian. Rata alfabetismului atinge o valoare de 59,5% din populația peste 15 ani, speranța de viață se situează la 64,71 ani, rata mortalității infantile 54,63 la 1.000 de nou născuți vii, iar incidența SIDA era în 2001 de 0,9% - echivalentul a 5,1 milioane locuitori (cu 310.000 morți anuale cauzate de sindrom). Accesul deficitar și restrâns la sănătate, aprovizionarea cu apă potabilă redusă și viciată, sistemele precare de asistență și de asigurări sociale, suprapopularea accentuată a multor zone, degradarea mediului, agravate la rândul lor de infrastructura uzată, corupția larg răspândită (locul 88 din 158 țări incluse în raportul din 2005, cu un index de percepție a corupției, dat de Transparency International, de 2,9 pe o scală descrescătoare de la 10 – cel mai puțin corupt, la 1 – cel mai corupt), hiperburocratizarea sectorului public și reminiscențele nefaste ale sistemului social tradiționalist al castelor reprezintă toate elemente de ordin intern care eclipsează parțial performanțele la nivel macroeconomic ale Indiei și îi obțin perspectiva pe termen mediu a dezvoltării ca pol major de putere de talia SUA, Rusiei sau Chinei⁶.

Totuși, India, este o țară cu potențial natural important, dar un potențial valorificat scăzut. Indicele potențialului valorificat al Indiei va crește într-un ritm constant, după cum o sugerează și previziunile cuprinse în graficul din Figura 2.

Transformările majore care au avut loc în India, în ultimii 25 de ani, au fost de ordin socioeconomic⁷, astfel încât India a devenit astăzi un stat stabil din punct de vedere politic și cu o economie în creștere.

Nu putem spune că India va depăși China la capitolul economic în următoarele decade, dar, cu siguranță, va acumula destulă putere pentru a depăși statele puternice ale Uniunii Europene în acest domeniu. Este posibil ca India să depășească China la nivel economic, într-un viitor îndepărtat (2080), însă acest lucru se va întâmpla doar dacă se va menține pe aceeași linie crescătoare.

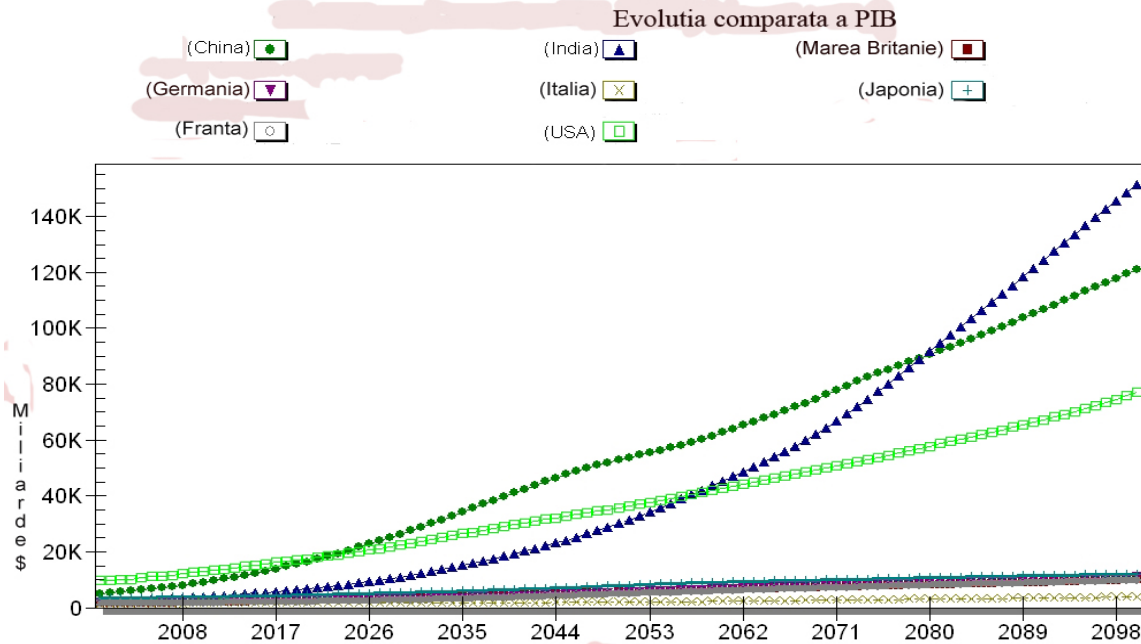

Figura 2

International Futures v 5.4.5 (IFs) with Pardee – Full Country Set for UNEP, created by Barry B. Hughes

Puterea militară a Indiei

Odată cu întărirea poziției sale, una din prioritățile Indiei a devenit îmbunătățirea capacităților militare. New Delhi nu s-a alăturat celor 187 de semnatori ai Tratatului de Non-Proliferare Nucleară (NPT). India a apărut pe harta internațională ca națiune înarmată nuclear în mai 1998, după detonarea a cinci focoase în deșertul de lângă granița cu Pakistanul. Acest fapt a deranjat numeroase cancelarii din lume, inclusiv Pakistanul, care a răspuns cu teste nucleare proprii. Respectiva dispută a fost momentul-cheie care a marcat începutul eforturilor Indiei de a finaliza un program complet de înarmare nucleară. Conform Buletinului Cercetărilor din domeniul fizicii atomice, alte teste nucleare au avut loc în vara lui 2004; de atunci, Ministerul indian al Apărării a alocat 2 miliarde USD pe an pentru construirea a 300 până la 400 arme nucleare în următorii 5 - 7 ani⁸.

Începuturile marinei militare indiene moderne datează din 1971. Acum marina indiană deține: un portavion, 8 distrugătoare, 13 fregate, 24 corvete, 6 nave de patrulare, 14 dragoare și 16 submarine⁹. Aceasta face ca India să fie considerată, prin forța marinei sale, a șaptea putere în regiune. Singurele portavioane prezente în regiune aparținând altor state care au interese în Asia precum SUA (cu

12 portavioane desemnate, dintre care 6 sunt permanent prezente prin rotație), Marea Britanie (cu 3 portavioane) și Rusia (cu 1 portavion)¹⁰.

Din punct de vedere al efectivelor, India se situează pe locul doi după China, ca număr de oameni aflați sub arme. La sfârșitul anului 2006, India avea 1.325.000 militari la dispoziție. La nivel mondial, India se situează pe locul trei, ca număr al resurselor umane de care dispune armata, după China și SUA. Din punct de vedere al componenței: 1200 sunt infanteriști marini, 170.000 fac parte din forțele aeriene, 55.000 din marină și 1.100.000 din forțele terestre. Spre deosebire de alte puteri, cum este China, care își reduce efectivele militare și își crește bugetul destinat armatei în scopul de a ridica nivelul de performanță al armatei sale, în cazul Indiei se observă, însă, o ușoară creștere a numărului de efective, deoarece, între 2000 și 2006, numărul de oameni aflați sub arme a crescut de la 1.175.000 la 1.325.000. Tot conform datelor din 2006, India deținea 3.978 de tancuri și se situa pe locul doi în regiune la acest capitol, după China și urmată îndeaproape de Coreea de Nord și Pakistan. Numărul de tancuri a crescut între 2000 și 2006 de la 3.414 la 3.978.

India mai are în dotare circa 2817 de vehicule blindate, iar din punct de vedere al artileriei deține 5.625 de piese fără propulsie proprie și 150 de piese autopropulsate.

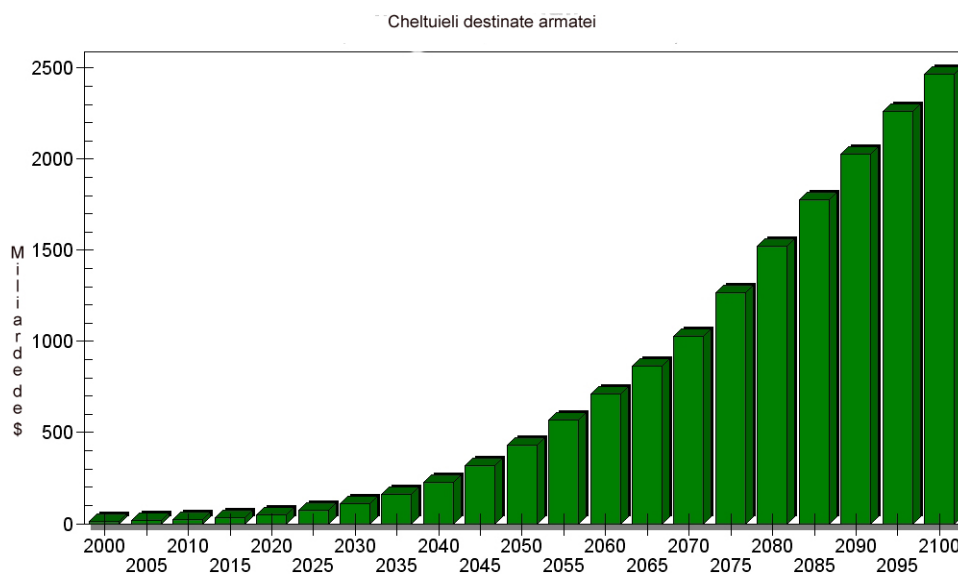

Figura 3

International Futures v 5.4.5 (IFs) with Pardee – Full Country Set for UNEP, created by Barry B. Hughes

India deține, de asemenea, 567 elicoptere, care deservește forțele terestre, forțele navale și forțele aeriene și 886 avioane de luptă, ce deservește forțele navale și forțele aeriene. Numărul de avioane de luptă a crescut ușor, de la 839 în 2000 la 886 la sfârșitul anului 2006.

Pe lângă capacitățile militare convenționale, India mai deține și capacități nucleare demne de luat în seamă. Conform estimărilor, aceasta ar avea 75-110 focoaie nucleare, raza rachetelor sale balistice fiind de 2.000 la 2.500 de km, mai mare decât raza de acțiune a rachetelor deținute de Iran, Israel, Coreea de Nord, Pakistan și Arabia Saudită. Totodată, India deține circa 142 lansatoare de rachete, un submarin nuclear și 392 de avioane capabile să poarte încărcătură nucleară. Submarinul nuclear menționat mai sus are probleme de ghidaj și nu este operațional. Se prevede o lansare a sa în 2010 sau chiar mai târziu. Submarinul este realizat cu ajutor rus.

În ceea ce privește avioanele capabile să poarte încărcături nucleare, acestea sunt:

- 147 avioane de luptă de tip MIG-27 din Rusia;
- 64 avioane de luptă de tip MIG-29 din Rusia;
- 40 avioane de luptă de tip MIRAGE-2000 din Franța;
- 10 avioane de luptă de tip SU-30 din Rusia;
- 131 avioane de luptă de tip JAGUAR din Marea Britanie și Franța¹¹.

În total, India are circa 392 de avioane de luptă capabile să poarte focoaie nucleare. Se poate observa că India face eforturi să își ajusteze forța militară la nivelul cerințelor mondiale: pe când numărul de efective a crescut ușor, bugetul destinat cheltuielilor militare a crescut simțitor și, conform estimărilor, va continua să crească (Figura 3).

Ca urmare a creșterii cheltuielilor destinate domeniului militar, calitatea acțiunilor pe care le poate întreprinde armata indiană va crește exponențial și, ca urmare, va crește și vectorul ei de putere (hard-power) (Figura 4).

Încet, dar sigur, India își mărește capacitățile militare și, potrivit estimărilor din graficul de mai sus, în următorul secol, va putea atinge un indice al puterii militare capabil să rivalizeze cu cel al Chinei. Deși, după cum am afirmat anterior, un posibil conflict convențional între cele două state este foarte redus, vor exista însă conflicte de statut între ele. Deja se întrevide o posibilă ciocnire de interese în ceea ce privește resursele de petrol din Orientul Mijlociu, știut fiind faptul că atât India, cât și China sunt mari consumatoare de energie. Și India, și China sunt interesate de aceeași rută de acces.

Politica externă

Spre deosebire de dezvoltarea economică, politica externă a Indiei reprezintă un subiect nu doar mai puțin dezbătut public, ci și incomparabil

Hard or Capabilities Power POWER[Working](India)

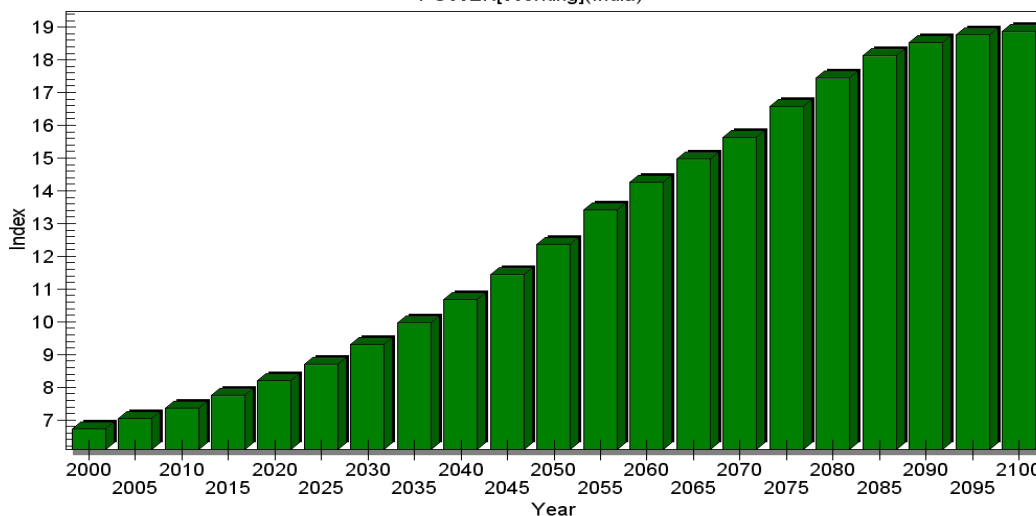

Figura 4

International Futures v 5.4.5 (IFs) with Pardee – Full Country Set for UNEP, created by Barry B. Hughes

mai dificil de abordat. Unele din motivele acestei „neglijențe” și dificultăți, deopotrivă, sunt determinate de statutul încă neclar definit al Indiei în arhitectura internațională de putere, unul de tranziție de la putere regională medie (*middle ranking power*) la actor cu interese și manifestare globală, iar altele, nu mai puține, țin de caracterul extrem de complex, unic sub multiple aspecte, al dinamicii interne subsistemului regional din care India face parte. În acest ambient, provocarea majoră pentru India și, totodată, dezideratul care îi modelează procesele de formulare și implementare a deciziilor de politică externă rezidă în capacitatea de depășire a actualului statut de jucător – încă - secundar în politica internațională, în ciuda unor atribute de putere impresionante, precum mărirea populației (a doua a lumii, cu șanse mari de a ajunge prima în trei decenii), suprafața sau chiar resursele naturale (a patra rezervă mondială de cărbune)¹². Fundalul empiric al unei analize a strategiei indiene de politică externă este unul triplu, compus din factori ocurenți la diferite niveluri de analiză: profunzi, la nivel domestic, precum principiile directe ale politicii indiene - autonomia procesului decizional, menținerea de relații de prietenie cu toate statele, reglementarea pașnică a disputelor, echitate în abordarea chestiunilor internaționale și, mai recent, multipolaritatea sistemului internațional; intermediari, la nivel regional, în speță procesele extrem de complexe de destructurare și recompunere a structurii de putere a Asiei continentale, conjugate, la un nivel superior

de analiză, încercării SUA de „îngrădire” a polului de putere emergent Rusia-China-Iran, orientat spre multipolarism; proximi, la nivel subsistemic nonregional, având ca factor de referință semnarea, în primăvara acestui an, a acordului nuclear civil cu SUA, catalogat de unii comentatori drept o mișcare strategică spectaculoasă, cu impact semnificativ asupra însăși evoluției sistemului internațional în ansamblul său¹³.

De asemenea, India este la rândul ei interesată de aceeași rută către petrol, după cu o relevă harta din Figura 5.

Ambele țări sunt interesate de a ajunge la resursele de petrol din Orientul Mijlociu și, după cum se poate observa, ambele sunt interesate de portul Gwadar. Rămâne de văzut dacă intersecția celor două state pe aceeași rută către petrol va da naștere la un conflict de statut care se poate solda cu tensiuni diplomatice.

Lăsând la o parte privirile circumspecte pe care și le aruncă cele două state la nivel militar și diplomatic, relațiile economice dintre ele sunt bune. Conjugată dezvoltării economice spectaculoase a ambelor state, deschiderea frontierei a contribuit la intensificarea schimburilor comerciale sino-indiene, al căror volum a crescut în doar 15 ani de 60 de ori, de la 300 de milioane \$ la începutul anilor '90 la aproape 18 miliarde \$ astăzi, ceea ce a transformat China în principalul partener de import (cu 7,1% din total) și – deocamdată numai - al doilea partener de export (cu 8,9% din total) al Indiei după SUA.

Rutele comparate ale Indiei și Chinei către Orientul Mijlociu

Figura 5

Pramit MITRA, „Indian Diplomacy Energized by Search for Oil“, Center for Strategic & International Studies (CSIS) in Washington, D.C., Yale Center for the Study of Globalization și Christopher J. PEHRSON, String of Pearls: Meeting the Challenge of China's rising power across the Asian littoral, Strategic Studies Institute, U.S.Army War College, Pennsylvania, iulie 2006.

India urmărește obținerea statutului de membru permanent în Consiliul de Securitate al ONU, a cărui reformă a susținut-o în mod repetat, pornind de la o justă analiză a lumii actuale.

Parteneriatul strategic cu Statele Unite este considerat, pe bună dreptate, principala dimensiune a politicii externe a Indiei în plan bilateral. Problema emergentă este posibilitatea Indiei de a-și acomoda propriile interese regionale, cu cele cu manifestare regională.

În altă ordine de idei, litoralul vestic al Indiei asigură câteva mii de kilometri din coasta rutei maritime de aprovizionare a Chinei cu petrol din Orientul Mijlociu, pe traseul Golful Persic – Marea Arabiei – Oceanul Indian – arhipelagul indonezian – Marea Chinei de Sud, un traseu dominat încă incontestabil de forțele aeriene, navale și terestre americane.

India reprezintă, cel puțin pentru strategii de la Casa Albă și de la Pentagon, principalul partener geostrategic al SUA, indispensabil în echilibrarea blocului Rusia-China. În plus, cele câteva mii de kilometri de coastă maritimă a Indiei ar fi cruciale în eventualitatea în care SUA ar încerca de a bloca aprovizionarea maritimă a Chinei cu petrol din Golful Persic. Acestui tipar explicativ i se cuvine subsumată și încheierea acordului bilateral în domeniul nuclear civil, în conformitate

cu prevederile căruia partea americană furnizează combustibil și tehnologie nucleară civilă, iar partea indiană se angajează să separe componentele nucleare civile de cele militare și să pună 2/3 din reactoarele existente și, respectiv, 65% din puterea sa de generare sub supraveghere internațională (*safeguards*)¹⁴. Restul de 8 reactoare vor rămâne însă sub controlul exclusiv al Indiei, permițându-i dezvoltarea nucleară militară. Astfel, după decenii de izolare India devine acum un jucător recunoscut oficial pe piața internațională a energiei nucleare, dobândind acces la materiale, tehnologie, know-how și mecanisme de comercializare. Ca implicații: dacă astăzi, cu 14 reactoare nucleare funcționale și alte 9 în construcție, se asigură pe „cale“ nucleară doar 3% din necesarul energetic, se estimează că ponderea va urca în 2025 la 25%, crescând autonomia energetică a Indiei în raport cu furnizorii de combustibil fosil din Orientul Mijlociu și din Asia Centrală.

Dincolo de sectorul militar-strategic, în plan economic, SUA susțin agregarea în jurul Indiei a unei zone de comerț liber în Asia de Sud (South Asia Free Trade Association), încorporând, pe lângă India, statele vecine mici, precum Bhutan, Nepal, Bangladesh, sau Sri Lanka.

Un punct sensibil de discuție pe agenda bilaterală India-SUA îl reprezintă în continuare

problema Pakistanului, stat aflat într-o inamicitate tradițională cu India, încă de la înființare. Într-o retrospectivă istorică, atitudinea SUA față de binomul antagonist a fost oscilantă fie în favoarea Indiei, fie în favoarea Pakistanului, respectiv de susținere simultană a ambelor state, depinzând de contextul internațional și regional.

În compensație, Rusia a susținut India, în tiparul clasic al divizării sferelor de influență. Apropierea indo-americană a survenit abia în mandatul prezidențial al lui Clinton (primul președinte american care a vizitat India, după o pauză de 20 ani, și, totodată, primul care și-a exprimat deschis insatisfacția față de natura dictatorială a regimului lui Perwez Musharraf).

Un indiciu în favoarea predicției asupra dinamicii interne triumfului SUA – India - Pakistan îl oferă turneul asiatic, din martie 2006, al președintelui Bush Jr. Acesta a vizitat atât India, cât și Pakistan. Bush a vizitat India în vederea semnării acordului nuclear civil, iar vizita în Pakistan a fost menită să verifice dacă generalul Musharraf continuă lupta împotriva terorismului, alături de SUA.

India pare să tatoneze inclusiv posibilitatea unei detensionări treptate a relației cu Pakistanul, pe baza atragerii acestuia în scheme cooperative cu câștiguri bilaterale, în care rolul și influența SUA să fie minimizate. Bunăoară, dincolo de faptul că premierul indian Manmohan Sing a afirmat, în repetate rânduri, că a venit timpul normalizării relațiilor cu Pakistanul, un posibil acord între cele două state tradițional inamice este actualmente facilitat de interesul comun al construirii unui gazoduct Iran – Pakistan – India.

Dar, la începutul anului 2008, relațiile dintre India, Pakistan și Iran s-au tensionat iar discuțiile privind gazeoductul s-au oprit mai ales din cauză că, potrivit periodicului Asian Age, India a împrumutat Israelului una dintre rachetele sale pentru ca Israelul să lancesze pe orbită un satelit menit să spioneze Iranul și Siria.¹⁵

Iar dacă metoda includerii economice indirecte a Pakistanului ar putea da greș, strategii indieni par să fi pregătit chiar și un „plan C”, subsumat aceluiași principiu al autonomiei și reducerii dependenței de garantul american de securitate; recent, India și Tadjikistan au convenit nu doar asupra impulsivității și adâncirii cooperării economice dintre cele două state, cât și asupra ocupării de către forțele armate indiene a unei părți din baza militară de la Ayni, în vecinătatea capitalei tadjice

Dușanbe. Două din cele trei sectoare ale bazei vor fi ocupate de soldații indieni, aducându-se în zonă și 12 aparate MIG-29 ale aviației indiene care sunt capabile să poarte și focuri nucleare. Acest lucru va pune o presiune sporită asupra Pakistanului.

Rusia reprezintă principalul furnizor de armament al Indiei. Or, comportamentul unui stat al cărui principal furnizor de armament este tocmai rivalul partenerului care îi garantează securitatea pe liniile de comunicație maritimă către Orientul Mijlociu denotă o aplicare pragmatică a conceptului de „Realpolitik”. Mărturie stă, în acest sens, și Declarația de Parteneriat Strategic a celor două state, semnată cu ocazia vizitei oficiale din 2004 a lui Vladimir Putin în India; în al doilea rând, India nu a ezitat să semneze un acord cu Rusia, pe baza căruia cea din urmă i-a livrat combustibil nuclear pentru reactorul de la Tarapur, aceasta în ciuda opoziției declarate a SUA, care au apreciat că India trebuie mai întâi să îndeplinească obligațiile asumate în urma semnării acordului nuclear bilateral. Într-o justificare în bună măsură credibilă, India a motivat atât urgența situației – riscul deteriorării instalațiilor de la Tarapur, în lipsa combustibilului, cât și faptul că, premergător, solicitase combustibil și părții americane, al cărei răspuns întârziase destul de mult¹⁶.

Oricum, având în vedere că India este actualmente considerată ca fiind ceea mai mare democrație de pe glob (din punct de vedere al populației), reprezintă un partener destul de atractiv pentru SUA. Politica externă a SUA prevede ca accesul la resurse să se facă prin susținerea statelor care respectă valorile democratice din regiunea respectivă. Astfel, în viziunea americană, accesul la resursele naturale din regiunea Asia-Pacific se poate transforma într-o relație simbiotică de tip câștig-câștig.

Concluzii

India este o putere în devenire, care încă nu poate rivaliza cu marii actori din regiune, dar care crește încet și sigur, convertindu-se într-un partener interesant pentru puterile care au interese în regiunea Asia-Pacific. Momentan, India este încă în faza de acumulare și de valorificare a potențialului său natural. În plus, trebuie să facă față unei serii de probleme importante, cum ar fi dezastrele naturale, SIDA și sărăcia de care suferă o parte din populație.

Dacă va continua pe aceeași curbă evolutivă, ascendentă, India va putea deveni un partener foarte interesant în regiune, atât pentru SUA, cât și pentru Rusia. Am lăsat deoparte China, deoarece s-ar putea să apară conflicte de statut între cele două state, mai ales dacă luăm în calcul că atât China, cât și India par a fi interesate de aceeași rută de acces la resursele din Orientul Mijlociu.

China face alianțe strategice care îi permit să fie o prezență permanentă, militară și economică, pe linia maritimă de comunicație ce leagă China de Orientul Mijlociu și Africa. Aceleași linii de comunicații sunt folosite și de SUA. Statul chinez și-a câștigat dreptul de a fi prezent în portul Gwadar, care se afla de-a lungul acestor linii, prin negocieri cu Pakistanul. Aceasta a fost o situație de „câștig-câștig” pentru ambele părți, deoarece prin portul din Gwadar se desfășoară 90% din comerțul maritim al Pakistanului, dar, din cauză că este situat foarte aproape de India, portul este vulnerabil la blocade. Iar India, la rândul ei, își consolidează relațiile cu Tadjikistanul, se pregătește să exercite presiuni asupra Pakistanului și sprijină Israelul într-un efort susținut de a-și asigura ruta proprie către Orientul Mijlociu. Pe de altă parte, India beneficiază de sprijinul SUA care îi asigură astfel o rută maritimă către Golful Persic ce are în vedere și portul Gwadar (vezi hărțile de mai sus).

De asemenea, India se arată interesată de perspectiva ca ea să fie cea care asigură securitatea la nivel zonal. Având în vedere că forțele militare indiene pot fi considerate ca ocupând locul doi în regiune, în privința numărului, este normal ca statul indian să își dorească să acumuleze capacități tehnologice care să îi permită să asigure stabilitatea regiunii. Momentan, India nu deține în totalitate aceste capacități, însă face eforturi să le achiziționeze.

Pe de altă parte, India trebuie să fie pregătită să facă față fenomenului terorist care se întinde din punct de vedere ideologic și spre zona Asia-Pacific. Hamas, de exemplu, are web-site-ul principal tradus în Urdu, ceea ce îi permite să își difuzeze valorile mai ușor în Pakistan, de aceea India trebuie să acorde atenție acestui fenomen.

BIBLIOGRAFIE:

*** U.N. Economic and Social Commission for Asia and the Pacific – *Key Economic Developments and Prospects in the Asia-Pacific Region*, prepared

by the Poverty and Development Division of ESCAP (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific). Bangkok, Thailanda, 2007.

*** *Nuclear Forces: India 2005*, Carnegie Endowment for International Peace www.ProliferationNews.org, accesat la 03.02.2008.

*** „Dragonul” chinez și „elefantul” indian: *horoscopul relației*, revista „Lumea”, nr. 10 (octombrie)/2006, disponibil pe web-site-ul „Centrului de studii prospective al Fundației Culturale Delta”, <http://www.strategikon.ro/analize.php>, accesat la 03.02.2008.

Ionuț APAHIDEANU, *Celălalt gigant de la răsărit – India*, disponibil pe web-site-ul „Centrului de studii prospective al Fundației Culturale Delta”, <http://www.strategikon.ro/analize.php>, accesat la 03.02.2008.

Rouben AZIZIAN, Carl BAKER, Donald L. BERLIN, David FOUSE, Mohan MALIK, Alexandre Y. MANSOUROV, John MILLER, Jim ROLFE, Denny ROY, Yoichiro SATO, Eric Y. SHIBUYA, Anthony L. SMITH, Robert G. WIRSING, **Asia’s Bilateral Relations**, Asia-Pacific Center for Security Studies, octombrie 2004.

Anthony H. CORDESMAN, Martin KLEIBER, **The Asian Conventional Military Balance in 2006: Overview of major Asian Powers**, Working Draft for Review and Comment, Revised, June 26, 2006, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, US.

Anthony H. CORDESMAN, Martin KLEIBER, G. Ryan FAITH, **The Asian Military Balance: An Analytic Overview, A Comparative Summary of Military Expenditures; Manpower; Land, Air, and Naval, Forces; and Arms Sales**, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, US, mai 2003.

Anthony H. CORDESMAN, Martin KLEIBER, **The Asian Conventional Military Balance in 2006 Total and Sub-Regional Balances: Northeast Asia, Southeast Asia, and South Asia**, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, US, iunie 2006.

Carl HAUB, Kelvin POLLARD, Becca GURNEY, **2007 World Population Data Sheet**, Population Reference Bureau, Washington DC, US, 2007.

Pramit MITRA, **Indian Diplomacy Energized by Search for Oil**, Center for Strategic & International Studies (CSIS) in Washington, D.C., Yale Center for the Study of Globalization.

Christopher J. PEHRSON, **String Of Pearls: Meeting The Challenge Of China's Rising Power Across The Asian Littoral**, Center for Strategy and Technology Air War College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, US, 1998.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Membrii actuali ai Organizației sunt China, Rusia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tadjikistan și Uzbekistan.

2 Coeficient de putere calculat cu ajutorul programului International Futures v 5.4.5 (IFs) with Pardee – Full Country Set for UNEP, creat de Barry B. Hughes.

3 Ionuț APAHIDEANU, *Celălalt gigant de la răsărit – India*, material disponibil pe web-site-ul „Centrului de studii prospective al Fundației Culturale Delta”, <http://www.strategikon.ro/analize.php>, accesat la 03.02.2008, p.2.

4 Ibidem, p. 1.

5 Ibidem, p. 3.

6 Ibidem, pp. 3-4.

7 Ibidem.

8 Ibidem.

9 Indian Navy Official web-site, <http://indiannavy.nic.in/>, accesat la 03.02.2008.

10 Anthony H. CORDESMAN, Martin KLEIBER, **The Asian Conventional Military Balance in 2006: Overview of major Asian Powers, Working Draft for Review and Comment**, Revised, June 26, 2006, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, US, p. 48.

11 *Nuclear Forces: India 2005*, Carnegie Endowment for International Peace, www.ProliferationNews.org, accesat la 03.02.2008.

12 Ibidem, p. 5.

13 Ibidem.

14 Ibidem, p. 6.

15 Opinii prezentate în periodicul Asian Age, versiunea electronică (<http://www.asianage.com>), accesat între 05.02.2008 și 11.02.2008. A se vedea, ca exemplu, VENKAT PARSA, *India compromised Arab world ties*, Asian Age, versiunea electronică, <http://www.asianage.com/presentation/leftnavigation/news/india/'india-compromised-arab-world-ties'.aspx>, accesat la 11.02.2008.

16 Ibidem p. 9.

Marina MUSCAN (marina.muscan@gmail.com) a absolvit Colegiul Național de Apărare și Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy” din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative. Deține o diplomă Master în Managementul Proiectelor și, în prezent, urmează cursurile Masterului în Relații Internaționale din cadrul Departamentului de Relații Internaționale al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative.

DECLARAREA INDEPENDENȚEI MUNTENEGRULUI

Dr. Dorel BUȘE,
Dr. Dragoș FRĂȘINEANU

Muntenegru, ca stat independent, a încetat să existe după Primul Război Mondial, când s-a unit cu Serbia. Aceasta a dominat apoi regatul Sârbo-Croato-Sloven până la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, iar în Iugoslavia comunistă, Muntenegru deținea drepturi egale cu celelalte republici, în toată această perioadă neexistând probleme serioase cu Serbia. La sfârșitul celui de-al doilea mileniu, relațiile dintre Muntenegru și Serbia au atins cel mai scăzut nivel de când cele două republici conviețuiesc într-un singur stat comun. Un conflict în interiorul societății muntenegrene a fost aprins de către elita conducătoare a Serbiei în octombrie 2000, și relațiile dintre Muntenegru și Serbia s-au complicat și agravat și mai mult. În timpul celei mai critice perioade a războiului din Kosovo și a campaniei de bombardare a NATO din 1999, Muntenegru și-a declarat neutralitatea, la acel moment relațiile dintre guvernul muntenegrean și armata națională iugoslavă fiind extrem de tensionate. Slobodan Miloșevici a agravat și mai mult relațiile dintre Serbia și Muntenegru, prin faptul că a schimbat Constituția Iugoslaviei în iulie 2000, guvernul muntenegrean nefiind consultat sau cel puțin informat în privința amendamentelor care încălcau substanțial poziția sa în cadrul Federației. Uniunea de stat cu Serbia a fost înființată sub presiunea instituțiilor de la Bruxelles în 2002. Muntenegru a trebuit să-și amâne lupta pentru independență timp de trei ani, perioadă care a expirat în 2005. Astfel, coalitia a decis să continue cu referendumul, propus pentru 21 mai 2006, la care populația Muntenegrului a decis cu 55,4% din voturi separarea de Serbia. În urma rezultatului referendumului, Muntenegru și-a declarat independența la 3 iunie 2006. Peste două zile, Adunarea Națională a Serbiei declara Serbia succesoare în drepturi a Uniunii Statale Serbia și Muntenegru.

Cuvinte-cheie: independență, Muntenegru, Serbia

Pentru o înțelegere mai aprofundată a relațiilor dintre Serbia și Muntenegru, trebuie avute în vedere unele evenimente importante din istorie, ca și diferențele etnice dintre cele două popoare, acestea apărând ca fiind importante, în special acum, când amintirea dezintegrării fostei Iugoslavii este încă proaspătă în memoria societății internaționale. În plus, există posibilitatea ca acest proces să nu se fi terminat încă, nici după despărțirea, într-un mod pașnic, a Serbiei de Muntenegru.

Problemele și disputele actuale constituie dovada că principiile autodeterminării trebuie respectate și că Muntenegru și-a declarat independența pe bună dreptate față de dominația sârbă. Însă, din punctul de vedere internațional, există principiul toleranței multietnice, principiu care-l contrazice pe primul și care nu încurajează orice tip de secesiune sau schimbare a frontierelor fără un acord mutual prealabil, iar „în cazul fostei Iugoslavii, comunitatea internațională s-a luptat cu cele două principii, sperând că multietnicitatea va triumfa în cele din urmă”¹, chiar dacă evenimentele au demonstrat contrariul.

În mod evident, sârbii și muntenegrenii diferă între ei mult mai puțin decât celelalte popoare din fosta Iugoslavie, cele două popoare fiind ambele creștin ortodoxe și vorbind aceeași limbă, muntenegrenii înșiși numindu-și limba srpski (sârbă), deși există o mică diferențiere în ceea ce privește dialectul. În timpul ultimului recensământ realizat în fosta Iugoslavie în anul 1991, „62% din populația din Muntenegru se considera muntenegreană, 14,6% musulmană, în prezent numindu-se bosniaci, 6,6% albaneză și doar 9,3% sârbă.”² Apoi, la ultimul recensământ al populației din Muntenegru, care a avut loc în 2003, deci cu trei ani înainte de proclamarea independenței, se declarau de naționalitate muntenegreană 273.366 de persoane, adică 40,64% din populație, 201.892 (30,01%) declarându-se sârbi. În ceea ce privește limba, 401.382 declarau că limba lor maternă este

sârba, și 144.838 că aceasta este muntenegreana. Nu se știe câți vorbitori consideră că vorbesc limba muntenegreană astăzi.

În orice caz, „granița etnică dintre sârbi și muntenegreni a fost dintotdeauna mai degrabă fluidă, mulți muntenegreni fiind de părere că sunt, de asemenea, și sârbi, în timp ce mulți alții susțin că există o distincție clară între cele două grupări etnice.”³

Statul independent Muntenegru a încetat să existe după Primul Război Mondial, atunci când armata sârbă a eliberat sau, după unii analiști, a ocupat Muntenegrul, depinde din ce punct de vedere este privită această acțiune. Serbia a dominat apoi regatul care includea și Muntenegru până la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, iar în Iugoslavia comunistă, Muntenegru reprezenta cea mai mică și mai săracă dintre republici, însă deținea drepturi egale cu celelalte, în toată această perioadă neexistând probleme serioase cu Serbia. Naționalismul sârbesc a negat identitatea muntenegreană, afirmând că ambele popoare sunt de origine sârbă, însă aceștia au negat și existența musulmanilor bosniaci și a macedonenilor, care erau considerați a fi sârbi de sud.

La finele mileniului trecut, relațiile dintre Muntenegru și Serbia au atins cel mai scăzut nivel de când acestea formau un stat comun. Conflictul muntenegrean a fost aprins de către conducerea Serbiei, în octombrie 2000, relațiile dintre Muntenegru și Serbia s-au complicat și agravat și mai mult. „În orice caz, ar fi eronat să considerăm că răcirea relațiilor dintre cele două unități politice este rezultatul ultimilor trei sau patru ani ai secolului al XX-lea.”⁴ Aceste relații erau tensionate și în perioada unității și coaliției dintre Partidul Democratic Muntenegrean al Socialiștilor (DPS) și Partidul Socialist al Serbiei (SPS). „Profunzimea acestui conflict, care conținea contradicții istorice, naționale, sociale și economice variate, a devenit evidentă după o ruptură în cadrul Partidului Democratic Muntenegrean al Socialiștilor (DPS) care a avut loc în cursul anului 1997.”⁵

Marea parte a problemelor actuale, ale fricii și tensiunilor dintre cele două republici își are originea în ultimii ani ai guvernării lui Slobodan Miloșevici. Modelul a început în anul 1997, în timpul unei crize electorale în Serbia, atunci când sute de mii de oameni au protestat, la Belgrad, și în alte orașe importante ale Serbiei, împotriva unei aparente fraude a lui Miloșevici la alegeri.

Poziția sa de lider a devenit instabilă, el apărând ca fiind „slab și încercând să acapareze puterea cu orice preț și prin orice mijloace, iar guvernul muntenegrean a folosit această oportunitate pentru a se distanța de el.”⁶

Milo Djukanovic, la acel moment prim-ministru al Muntenegrului, a fost prima oficialitate a guvernului care a îndrăznit să-l critice pe Slobodan Miloșevici în public, în interviul său pentru săptămânalul *Vreme*, el declarând că ar fi complet greșit din punct de vedere politic ca Miloșevici să rămână în viața politică a Iugoslaviei. Djukanovic l-a descris ca fiind un om cu idei politice învechite, căruia îi lipsește abilitatea de a forma o viziune strategică în privința problemelor cu care se confruntă țara. Ca urmare a declarațiilor sale, Milo Djukanovic a întâmpinat o opoziție puternică chiar în propriul său partid, Partidul Democratic al Socialiștilor (DPS), însă, după câteva săptămâni de lupte interne, el a reușit să obțină suportul celor mai proeminenți și mai influenți lideri ai partidului. Oponentul său cel mai important, Momir Bulatovic, la acea vreme președinte al Muntenegrului, și mai târziu, prim-ministru al Republicii Federale Iugoslavia, și-a exprimat loialitatea sa față de Slobodan Miloșevici și, astfel, Partidul Democratic al Socialiștilor (DPS) s-a dezmembrat, facțiunea aparținând lui Bulatovic redenumindu-se Partidul Socialist al Poporului (SNP).

În acea perioadă, problema cea mai spinoasă nu o constituia poziția Muntenegrului în Federația Iugoslavă, separatismul sau orice alt gen de naționalism, Svetozar Marovic, președintele parlamentului muntenegrean, purtând chiar reputația de a fi proiugoslav sau chiar prosârb. „Noua platformă politică muntenegreană a constituit o schimbare strategică față de politica lui Slobodan Miloșevici, ea fiind orientată către vest, către piața liberă, protecția drepturilor minorităților, instituționalizarea democrației și aderarea la domnia legii.”⁷ Pe baza acestei platforme, Milo Djukanovic a reușit să îl învingă pe adversarul său, Momir Bulatovic, în alegerile prezidențiale din Muntenegru, cu un procentaj de 50,8%, adică cu doar 5.488 mai multe voturi decât contracandidatul său.

Schimbarea concepțiilor lui Milo Djukanovic a fost imediat catalogată atât de către oponenții săi politici din Muntenegru, cât și de propaganda Belgradului ca fiind anti-iugoslavă, însă el a refuzat această categorisire, insistând asupra faptului că

nu dorește decât să contribuie la democratizarea Iugoslaviei. Acesta a stabilit relații bune cu opoziția sârbă, iar pentru o perioadă, chiar a părut a fi o amenințare politică serioasă pentru Slobodan Miloșevici. Din moment ce acesta se bucura de o popularitate crescândă în Serbia, mulți erau de părere că Djukanovic avea ambiții să joace un rol mult mai important la nivel federal, dar adevărații separatiști muntenegreni, reprezentați în mare parte de către Partidul Liberal, l-au criticat puternic pe Djukanovic, refuzând să accepte orice diferență între el și Miloșevici.

Pe măsură ce timpul trecea, Slobodan Miloșevici creștea presiunea asupra Muntenegrului din baza puterii sale aflate în Belgrad, acesta obligându-l pe Djukanovic să devină adeptul independenței. Oficialii acestui stat au afirmat în mod repetat că ei nu pot aștepta la nesfârșit democratizarea Serbiei și că Muntenegru va apela, în cele din urmă, la un referendum asupra independenței, iar Miloșevici a profitat la maxim de aceste afirmații, acuzându-l pe Djukanovic de separatism. În orice caz, nu Milo Djukanovic este cel care ar trebui considerat a fi responsabil de dezintegrarea Federației Iugoslave, ci Slobodan Miloșevici, care începuse să distrugă progresiv instituțiile federale, în momentul în care a realizat faptul că nu le mai poate controla într-o manieră autoritară.

Federația Serbia și Muntenegru avea propriile sale trăsături specifice, fiind, în același timp, un proiect mai simplu și mai complex decât alte federații. „Este mai simplu, deoarece este compusă din doar două unități politice, dar, pe de cealaltă parte, această particularitate maschează problemele de funcționalitate extrem de complexe.”⁸ Serbia și Muntenegru sunt două state care variază în ceea ce privește suprafața totală, numărul de locuitori și puterea economică. Indiferent de sistemul federal, această disproporție naturală a celor două unități federale poate afecta cu ușurință principiul egalității dintre ele din interiorul comunității. Din aceste motive, și nu numai, „acest model federal cerea o atenție sporită asupra funcțiilor comune care trebuiau transferate de unitățile federale către guvernul federal.”⁹

În ultimii ani, Muntenegru s-a străduit să iasă din izolarea internațională, iar în ciuda lipsei de suveranitate, acest stat a reușit, în cele din urmă, să stabilească diferite forme de reprezentare diplomatică și comercială în Washington, Londra, Roma, Bruxelles, Berlin, Sarajevo și Ljubljana.

Podgorica a reușit, de asemenea, să obțină suport financiar substanțial din partea Statelor Unite ale Americii și din partea Uniunii Europene, acest suport ajutând la păstrarea stabilității sale sociale și politice. Datorită acestor măsuri, „Muntenegru nu numai că a reușit să îndure presiunea Belgradului, ci a devenit, într-o oarecare măsură, câștigător în aceste neînțelegeri cu Serbia”¹⁰, însă această recunoaștere internațională și poziția fermă a lui Milo Djukanovic împotriva lui Slobodan Miloșevici au alimentat ambițiile muntenegrenilor pentru obținerea independenței.

Muntenegru și-a declarat neutralitatea în momentul cel mai critic al războiului din Kosovo și al campaniei de bombardare a NATO din 1999. În acea perioadă, relațiile dintre guvernul muntenegrean și armata națională iugoslavă erau extrem de tensionate. Slobodan Miloșevici a tensionat și mai mult relațiile dintre Serbia și Muntenegru, întrucât a schimbat Constituția Iugoslaviei în iulie 2000, fără a consulta sau informa guvernul muntenegrean în privința amendamentelor care încălcau substanțial poziția sa în cadrul Federației. În acea perioadă, criza Federației Serbia și Muntenegru era atât de intensă și avea asemenea proporții, încât „politicienii celor două republici se aflau într-o dilemă, aceea de a opta pentru o reconstrucție completă a federației existente sau pentru o separare în două state independente.”¹¹

În vara lui 2000, „guvernarea președintelui Milo Djukanovic a decis să boicoteze alegerile federale iugoslave, care s-au încheiat cu înfrângerea covârșitoare a lui Miloșevici. Prin urmare, Muntenegru nu mai era reprezentat în instituțiile federale, fapt care făcea ca federația să existe mai mult cu numele.”¹²

Evoluțiile din Serbia și Muntenegru continuă să aibă implicații semnificative pentru Kosovo și pentru o mare parte a restului regiunii. În octombrie 2000, Republica Federală Iugoslavia, compusă din Serbia și Muntenegru, a reușit, într-un mod oarecum spectaculos, să îl demită pe conducătorul său, Slobodan Miloșevici, iar „întreaga lume a lăudat rezultatele alegerilor, cât și determinarea poporului sârb în apărarea victoriei sale.”¹³ După demiterea acestuia, Belgradul a avut un curs politic foarte diferit și a urmărit realizarea unor politici pragmatice și constructive față de Alianța Nord-Atlantică, chiar și în momentele de mare tensiune, așa cum a fost în cazul izbucnirii violenței din

Kosovo în martie 2004.

În urma înlăturării lui Slobodan Miloșevici de pe scena politică iugoslavă, „Occidentul a început să exercite presiuni asupra Muntenegrului, în scopul de a convinge această țară să renunțe la atitudinea sa proindependență, pentru ca noul guvern de la Belgrad, mult mai înțelegător, să-și poată consolida poziția.”¹⁴ La 31 octombrie 2001, Djukanovic a declarat public că este, în continuare, atașat ideii unei uniuni flexibile între Muntenegru și Serbia, o uniune între două state recunoscute internațional și independente. “Occidentul nu era însă prea entuziasmat să cultive noi state în regiune”¹⁵, și faptul că asistase activ Muntenegru în încercarea de a-l înlătura pe Slobodan Miloșevici de la conducerea statului a fost uitat în mod convenabil. Însă, la 13 octombrie, trimisul în Balcani al președintelui Bill Clinton, James O’Brien, a declarat direct că Statele Unite ale Americii sunt în favoarea independenței Muntenegrului.

Începând cu noiembrie 2001, Uniunea Europeană a intermediat încontinuu negocieri între Belgrad și Podgorica. Javier Solana, Înalțul Comisar al Uniunii Europene pentru politică externă și de securitate comună, a lăsat foarte clar să se înțeleagă că independența nu se afla pe agenda Uniunii Europene: „luptându-se deja cu o Uniune Europeană care aproape că avea să-și dubleze numărul de membri până în 2010, apetitul la Bruxelles pentru mai multe microstate aflate pe calea aderării este practic inexistent.”¹⁶

Au existat însă provocări serioase pentru coaliția câștigătoare, Opoziția Democrată a Serbiei (DOS), și pentru noul președinte al Republicii Federale Iugoslavia (RFI), Vojislav Kostunica, în încercarea acestora de a conduce statul și societatea prin tranziția către o guvernare democratică. Cea mai mare provocare a venit din partea Muntenegrului, care pune din ce în ce mai des în discuție independența sa, existând dezbateri înverșunate, mai ales în mass-media, între oficialii celor două state. Invers, au existat, de asemenea, și unele puncte de vedere comune și respect reciproc, cât și dispoziția celor două părți de a intra într-un dialog care să ducă în final la o cale amiabilă de ieșire din criza existentă în relațiile dintre Belgard și Podgorica.

Într-adevăr, mulți muntenegreni au susținut posibilitatea ca țara lor să rămână într-o anumită formă de asociere cu Serbia, asociere care să furnizeze o autonomie substanțială ambilor membri.

La 23 decembrie 2000, Opoziția Democrată a Serbiei (DOS) câștigase 65% din voturile exprimate în cadrul alegerilor legislative din Serbia, doar 14% din voturi mergând către socialiștii lui Slobodan Miloșevici. Înainte de alegeri, Kostunica declarase fățiș că „înlăturarea în grabă a unor oameni din funcțiile de conducere ale statului și ale armatei este, fără îndoială, împotriva intereselor statului.”¹⁷ Kostunica „a refuzat să accepte înlăturarea lui Nebojsa Pavkovic, șeful Statului Major General, implicat anterior în acțiunile nemiloase împotriva albanezilor din Kosovo în perioada 1998-1999.”¹⁸

Politica muntenegreană, în primul an al noului mileniu, a fost dominată de cererile separatiste pentru un referendum în privința secesiunii. În timp ce ultraseparatistul Partid Liberal și coaliția lui Djukanovic insistau asupra faptului că o majoritate simplă a celor care votează ar putea decide problema, oponenții lor, incluzând pe președintele iugoslav Vojislav Kostunica, afirma că “cererile complexe pentru amendarea Constituției Muntenegrului necesitau două treimi din voturile parlamentare, înainte ca această chestiune să fie înaintată pentru a fi decisă de către popor.”¹⁹ Aceștia insistau, de asemenea, pe faptul că cetățenii muntenegreni rezidenți în altă parte a Iugoslaviei trebuiau să fie lăsați să voteze și, „din moment ce aceștia amenințau cu boicotarea referendumului, secesiunea nu mai putea fi decisă de un vot care să cuprindă mai puțin de 50 de procente din totalul votanților.”²⁰

Separatiștii, care știau că nu pot spera să câștige dacă vor juca după reguli, au respins toate aceste stipulări. „Pentru a complica și mai mult situația, Serbia și Muntenegru și-au exprimat dorința de a începe procesul de integrare în Uniunea Europeană.”²¹ În lunile ianuarie și februarie ale anului 2002, au fost stabilite o serie de întâlniri pentru Belgrad și Bruxelles, însă Javier Solana, „șeful apărării pentru Uniunea Europeană, a exprimat concis faptul că, deoarece disputa asupra separării continua, era imposibil pentru acestea să intre în Uniunea Europeană.”²²

Numele Iugoslavia a fost abolit în 2003, când statul a devenit o confederație, numită Serbia și Muntenegru. În iunie 2003, Belgradul a solicitat formal aderarea la programul Parteneriatul pentru Pace (PfP) al NATO și, de atunci, ofițeri și civili au participat la cursurile de orientare organizate de NATO. Acestea urmăreau să ofere participanților cunoștințele de bază despre Alianță și o introducere

în problematica gestionării crizelor, operațiilor în sprijinul păcii și a cooperării dintre civili și militari. În plus, relațiile dintre Serbia și Muntenegru se îmbunătățiseră într-o asemenea măsură, în noiembrie 2003, încât Secretarul General NATO din acel moment, lordul Robertson, a putut vizita Belgradul în cadrul turneului său de rămas bun în fosta Iugoslavie.

Serbia și Muntenegru au realizat progrese în domeniul reformei apărării, în ultimul timp, și au cooperat cu Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPI), ca în cazul notabil al predării fostului președinte Slobodan Miloșevici, însă cooperarea a slăbit în ultimii ani, și câteva cerințe trebuie încă îndeplinite, înainte ca această țară să fie admisă în Parteneriatul pentru Pace. Belgradul trebuie să predea TPI pe cei mai cunoscuți inculpați pentru crime de război pe care îi adăpostește, în special pe Ratko Mladic, și trebuie să renunțe la procesul intentat celor opt țări aliate și conducătorilor acestora la Curtea Internațională de Justiție de la Haga.

În orice caz, pentru cei care consideră că Muntenegrul există independent de Republica Federală Iugoslavia în toate privințele, în afara numelui, este fără sens să se discute asupra unui acord federal care să includă cele două state. Alții s-au așteptat că guvernul reformist provestic își va îndrepta de îndată atenția către independență, și ca urmare a revoluției democratice din Serbia. Politica proindependență își are bazele bine stabilite, ea fiind dintotdeauna justificată de agresivitatea și autoritarismul regimului Miloșevici, cât și de izolarea îndelungată a Muntenegrului față de Republica Federală Iugoslavia, dar și de afacerile internaționale. „În timp ce se situa lent în opoziție cu Belgradul, Podgorica a repetat că nu mai poate aștepta ca Serbia să devină democratică”²³, însă, în anii 2004-2005, odată cu recente realizări ale Serbiei, guvernul muntenegrean se afla în fața unei dileme cu privire la relațiile sale cu Serbia.

Existau probleme și de partea sârbilor, Serbia post-Miloșevici părând a fi deschisă unor negocieri cu Muntenegrul privind un nou acord constituțional, iar cu un nou guvern acceptat de către comunitatea internațională, Serbia și-a recăpătat încrederea în sine și arată că putea să nu mai fie răbdătoare cu cererile numeroase, variate și precondiționate ale muntenegrenilor. Chiar dacă neînțelegerile dintre Serbia și Muntenegru nu au dispărut în totalitate odată cu căderea regimului Miloșevici, în ultimii

ani ai Federației Serbia și Muntenegru, o schimbare importantă era evidentă și nu mai exista riscul unei intervenții militare a Republicii Federale Iugoslavia în Muntenegru, noul guvern din Belgrad fiind mult prea doritor de a coopera cu lumea întreagă și de a reintegra țara în instituțiile europene. În acest sens, analistul politic Stojan Cerovic considera că „ultimul lucru la care ne-am putea aștepta din partea Belgradului ar fi acela ca guvernul să devină agresiv și să exploateze posibilele tensiuni interne din Muntenegru; de aceea, de acum înainte, toate disputele vor fi rezolvate mai degrabă pe cale pașnică decât prin amenințări sau chiar recurgere la acte de agresiune.”²⁴

Uniunea de stat cu Serbia a fost înființată sub presiunea instituțiilor de la Bruxelles, în 2002. La acea vreme, Muntenegru a trebuit să-și amâne lupta pentru independență timp de trei ani, perioadă care a expirat în 2005. Astfel, coalitia a decis să continue cu referendumul propus pentru 21 mai.

Disputele privind modul de organizare a referendumului care putea duce la separarea Muntenegrului de Serbia au fost depășite de partidele de la Podgorica numai după ce regulile de desfășurare a referendumului au fost stabilite de Uniunea Europeană. În pofida plângerilor potrivit cărora aceste reguli erau incorecte, reprezentanții tuturor partidelor politice din Muntenegru au acceptat setul de reguli propuse de Uniunea Europeană pentru referendumul stabilit pentru ziua de 21 mai 2006.

Partidul Democrat Socialist (DPS), aflat la guvernare și susținător al independenței, a acceptat recomandările UE, după 15 zile de ezitări. Potrivit regulilor specificate de UE, participarea la vot trebuia să depășească jumătate din numărul de alegători înregistrați, dizolvarea Uniunii Serbia Muntenegru (USM) necesitând obținerea a peste 55% dintre voturile proindependență. Partidele „unioniste” din opoziție acceptaseră deja recomandările de la Bruxelles, abandonând cererile lor anterioare care prevedeau necesitatea obținerii unei majorități chiar mai mari de 55% pentru ca referendumul să fie validat.

Autoritățile de la Bruxelles au optat pentru pragul de 55%, ca un compromis între cererile blocurilor prouniune și a celor favorabile independenței. Guvernul de la Podgorica susținuse inițial un prag de 50% în favoarea independenței, pentru a dizolva uniunea. Acesta intenționa, de asemenea, să adopte așa-zisul model danez, potrivit căruia decizia unui

referendum era validă dacă se înregistra o prezență la vot de peste 40%. Înalțul reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună al UE, Javier Solana, a desemnat, în decembrie 2005, ca emisar pe Miroslav Lajcak (din Slovacia), pentru a arbitra disputele pe marginea desfășurării procesului de vot.

După negocieri intense desfășurate în ianuarie și la începutul lunii februarie 2006, Lajcak a reușit să aducă părțile la un acord asupra tuturor regulilor legate de referendum, cu excepția uneia – cuantumul majorității necesare pentru validarea separării.

Între timp, partidul de guvernământ DPS își exprima optimismul. Reprezentanții acestuia declarau că pot atinge ușor pragul de 55% și chiar puteau întruni 58% din voturile alegătorilor: „Suntem siguri că vom putea obține susținerea pentru proiectul de restabilire a independenței statului Muntenegru”, a afirmat purtătorul de cuvânt al DPS, Predrag Sekulic.

La 21 mai 2006, populația Muntenegrului a decis, cu 55,4% din voturi, separarea de Serbia. În urma rezultatului referendumului, Muntenegru și-a declarat independența la 3 iunie 2006 și, din săptămâna care începea cu 11 iunie, a intrat în proces de recunoaștere internațională generală. Astfel, Muntenegru, o republică minusculă, cu doar circa 600 de mii de locuitori, a devenit cel mai recent stat independent din lume. În urma acestor evenimente, la 5 iunie 2006, Adunarea Națională a Serbiei a declarat Serbia succesoare în drepturi a Uniunii Statale Serbia și Muntenegru.

Uniunea Europeană a felicitat Muntenegru pentru modul în care s-a desfășurat referendumul asupra independenței. Șeful politicii externe europene, Javier Solana, a declarat că Uniunea va respecta rezultatul votului. Solana, care a jucat un rol central în crearea federației dintre Serbia și Muntenegru în 2002 (exercitând presiuni politice semnificative pentru crearea federației între Serbia și Muntenegru, pe care unii au numit-o chiar „Solania”), le-a cerut ambelor republici să înceapă discuții privind relațiile lor viitoare. „Vreau să felicit poporul Muntenegrului pentru organizarea cu succes a referendumului de ieri”, a declarat Javier Solana. „Se pare că totul s-a desfășurat în ordine și, pentru asta, trebuie să felicităm toată lumea. E fără îndoială un semn al maturității și responsabilității cetățenilor din Muntenegru”, a subliniat el, cerând tuturor părților să respecte

rezultatele votului. Întrebat ce rol va juca, acum, Uniunea Europeană în dizolvarea parteneriatului sârbo-muntenegrean, Solana a spus că e prea devreme să se pronunțe și că e mai important ca republicile sârba și muntenegreană să discute între ele cât mai repede.

Oficiali sârbi au declarat că sunt de acord cu rezultatele referendumului și cu proclamația de independență a Muntenegrului din 3 iunie, adăugând că țara lor va sprijini stabilirea unor legături diplomatice cu statul vecin. În declarația oficială emisă de guvern se stipula: „Au fost create condițiile pentru ca guvernul Serbiei să recunoască Republica Muntenegru și să stabilească legături diplomatice”, pentru a „contribui la dezvoltarea unor bune relații de prietenie și vecinătate”. Guvernul sârb a adăugat că ministrul de Interne și ministrul Educației și Sportului urmau a pregăti actele legale necesare pentru ca muntenegrenii rezidenți în Serbia să câștige cetățenia sârba, iar studenții muntenegreni care studiază în universitățile din Serbia să beneficieze de același statut ca și studenții sârbi.

Premierul sârb Vojislav Koštunica a reacționat cu răceală la decizia Muntenegrului și a respins oferta Uniunii Europene de a ajuta cele două țări să se separe printr-un „divorț de catifea”, subliniind că despărțirea va fi corectă, dar nu amiabilă. Omologul său muntenegrean, Milo Djukanovici, liderul curentului susținător al independenței, l-a invitat pe Koštunica în Muntenegru, la o recepție organizată după declarația de independență a Parlamentului. Nici Koštunica, nici președintele sârb Boris Tadić nu au dat însă curs invitației, deși Tadić a recunoscut votul și a întreprins deja o vizită în Muntenegru, după referendum.

Primul stat care a recunoscut suveranitatea și independența Muntenegrului a fost Islanda, la 8 iunie, urmată îndeaproape de alte câteva țări, printre care și Statele Unite.

Partidele de la guvernare și opoziția din Muntenegru au încheiat, la 5 octombrie 2006, negocierile privind noua Constituție a țării. Acordul partidelor prevede că limba oficială va fi muntenegreana, în timp ce sârba, bosniaca, albaneza și croata vor fi acceptabile pentru uz oficial. Constituția specifică, de asemenea, că orice persoană cu dublă cetățenie obținută începând cu 3 iunie 2006 – data la care Muntenegru și-a declarat independența de uniunea cu Serbia – își va păstra cetățenia.

Muntelegrul speră că, singur, va putea avansa mai repede pe drumul lung către aderarea la UE. Încă din anul 2006, Muntelegrul a început, alături de Serbia, negocierile pentru primul pas – un acord de stabilizare și asociere. Deși o mare parte din negocieri s-au purtat separat, reflectând diferențele dintre sistemele lor economice, ele au fost înghețate pentru ambele republici la începutul lunii, datorită faptului că Belgradul nu și-a ținut promisiunea de a-l aresta pe generalul Ratko Mladici, căutat pentru crime de război. Muntelegru, care nu are aceleași dificultăți cu tribunalul penal de la Haga, ar putea relua negocierile cu UE pe cont propriu.

Pe de altă parte, secretarul general NATO, Jaap de Hoop Scheffer, a fost întrebat dacă Muntelegru ar putea, acum, adera la Parteneriatul pentru Pace. „Evident, NATO va discuta această chestiune când va veni timpul. Acum momentul nu e tocmai potrivit pentru asemenea discuții”, a spus Scheffer, dar ele vor veni.

În cele din urmă, Muntelegrul a fost lăsat să decidă singur asupra viitorului său și a viabilității sale ca stat independent. Însă, pentru comunitatea internațională, dincolo de toate principiile liberale și umaniste și toate beneficiile indiscutabile aduse de obținerea independenței Muntelegrului, odată ce a acceptat sau chiar decis această despărțire, a realizat un act ce avea să constituie un exemplu negativ pentru Kosovo de azi.

Realizarea progresului în Balcani este evidentă, în pofida multor probleme rămase nerezolvate, dar progresul este realizat, deseori, dureros de încet. În mod cert, Balcanii nu s-au dovedit a fi mlaștina pe care o prevedeau mulți analiști, atunci când NATO a intervenit militar pentru prima oară în Bosnia-Herțegovina, în 1995; de aceea, s-a decis și încheierea misiunii SFOR (Stabilisation Force / Forța de Stabilizare). Prin continuarea angajamentului și menținerea aceluiași curs, NATO asigură condițiile esențiale pentru dezvoltarea societății civile și sprijină aspirațiile membrilor tuturor grupurilor etnice la un viitor mai bun pentru ei și familiile lor. În timp ce aceste roluri și responsabilități se pot schimba, Uniunea Europeană, NATO și alți actori internaționali trebuie să continue acest parteneriat real, atâta vreme cât va fi necesar, pentru a face ca reconstrucția și stabilizarea în regiune să devină ireversibile și capabile să se bazeze pe forțele proprii.

BIBLIOGRAFIE:

CEROVIC, Stojan, **Serbia And Montenegro. Reintegration, Divorce Or Something Else**, United State Institute of Peace, 2001.

*** *Current Legal Status Of The Federal Republic Of Yugoslavia (FRY) And Of Serbia And Montenegro*, Grupul Internațional de Criză, Balkan Report, numărul 101, Washington/Bruxelles, 19 septembrie.

ERLANGER, Steve, *Yugoslavia Bicker Over Army And Secret Police*, în *The New York Times*, 8 noiembrie 2000.

FLEMING, Thomas, **Montenegro: The Divided Land**, Chronicles Press, Rockford Illinois, 2002.

GALLAGHER, Tom, **Balcanii în noul mileniu. În umbra războiului și a păcii**, Editura Humanitas, București, 2006.

HOOBLER, Gregory, **Management of Issues and Relationships During International Conflict**, Information Age Publishing, Michigan, 2003.

IVEKOVIC, Ivan, **Ethnic and Regional Conflicts in Yugoslavia and Transcaucasia**, Longo Editore Ravenna, University of Bologna, 2001.

SPASIC, Ivana, **Revolution And Order. Serbia After October 2000**, Institute for Philosophy and Social Theory, Belgrade, 2001.

WHYTE, Nicholas, **The Future Of Montenegro: Proceeding Of An Expert Meeting**, Bruxelles, 2001, Centrul pentru Studiul Politicilor Europene.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Stojan CEROVIC, **Serbia And Montenegro. Reintegration, Divorce Or Something Else**, United State Institute of Peace, 2001, p. 2.

2 Ivan IVEKOVIC, **Ethnic and Regional Conflicts in Yugoslavia and Transcaucasia**, Longo Editore Ravenna, University of Bologna, 2001, p. 18.

3 Gregory HOOBLER, **Management of Issues and Relationships During International Conflict**, Information Age Publishing, Michigan, 2003, p. 299.

4 Ivana SPASIC, **Revolution And Order. Serbia After October 2000**, Institute for Philosophy and Social Theory, Belgrade, 2001, p. 301.

5 Ibidem, p. 301.

6 Gregory HOOBLER, *op. cit.*, p. 301.

7 Stojan CEROVIC, *op. cit.*, p. 3.

- 8 Ivana SPASIC, **op. cit.**, p. 272.
9 Ibidem, pp. 272-273.
10 Stojan CEROVIC, **op. cit.**, pp. 3-4.
11 Ivana SPASIC, **op. cit.**, p. 263.
12 *Current Legal Status Of The Federal Republic Of Yugoslavia (FRY) And Of Serbia And Montenegro*, Grupul Internațional de Criză, Balkan Report, numărul 101, Washington/Bruxelles, 19 septembrie, p. 29.
13 Stojan CEROVIC, **op. cit.**, p. 5.
14 Tom GALLAGHER, **Balkanii în noul mileniu. În umbra războiului și a păcii**, Editura Humanitas, București, 2006, pp. 165-166.
15 Ibidem, p. 167.
16 Nicholas WHYTE, **The Future Of Montenegro: Proceeding Of An Expert Meeting**, Bruxelles, 2001, Centrul pentru Studiul Politicilor Europene, p. 94.
17 Steve ERLANGER, *Yugoslavia Bicker Over Army And Secret Police*, The New York Times, 8 noiembrie 2000.
18 Tom GALLAGHER, **op. cit.**, p. 169.
19 Thomas FLEMING, **Montenegro: The Divided Land**, Chronicles Press, Rockford Illinois, 2002, p. 164.
20 Ibidem, p. 164.
21 Ibidem, pp. 164-165.
22 Ibidem, p. 165.
23 Stojan CEROVIC, **op. cit.**, p. 5.
24 Ibidem, p. 7.

Căpitanul dr. Dorel BUȘE (dorel_buse@yahoo.com) este ofițer în Biroul Cercetare Științifică și Doctorat din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” și lector universitar la Facultatea de Relații Internaționale și Studii Europene, Universitatea „Spiru Haret”.

Dr. Dragoș FRĂSINEANU (dragos.frasineanu@yahoo.com) este lector universitar la Facultatea de Relații Internaționale și Studii Europene, Universitatea „Spiru Haret”.

SUMMIT-UL NATO DE LA BUCUREȘTI, 2-4 APRILIE 2008

Vasile POPA

România va fi, peste câteva zile, gazda celui mai mare summit din istoria NATO. Planificat să se desfășoare în perioada 2-4 aprilie, la București, în Palatul Parlamentului, summit-ul reunește delegațiile la cel mai înalt nivel ale celor 26 state membre și ale celor 23 state partenere, din rândul cărora cel puțin trei – Albania, Croația și Macedonia – speră că vor fi invitate, cu acest prilej, să se alăture organizației.

Agenda summit-ului va fi extrem de importantă, dar și foarte încărcată. Câteva din jaloanele principale ale tematicii summit-ului se regăsesc în declarațiile date de secretarul general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, la Ohrid, în Republica Macedonia, unde s-a desfășurat Forumul de securitate al Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic, declarații în care se precizează că extinderea Alianței în Balcani, securitatea energetică și pacificarea Afganistanului sunt, în acest moment, cele mai mari provocări pentru viitorul NATO.

Mai în detaliu este tratată această agendă de către secretarul general al NATO într-un interviu acordat publicației *Cotidianul*, unde se precizează că, în primul rând, reuniunea va stabili o strategie de viitor pentru Afganistan. Organizația va avea, în perspectivă, o prezență mai robustă în acest teatru de acțiune, va asigura o instruire mai bună a armatei afgane și va realiza o colaborare mai bună cu organizațiile internaționale.

Pe de altă parte, se așteaptă să fie adoptată o viziune clară pentru viitorul Balcanilor, ținând asigurarea unui Kosovo stabil și a unui un angajament sporit al NATO față de Bosnia și Herțegovina, Muntenegru și Serbia. De asemenea, numărul unu al Alianței vorbește despre obiectivul ajungerii la un acord asupra etapei următoare de extindere a NATO.

Summit-ul va trebui, totodată, să sublinieze valoarea uriașă a parteneriatelor NATO pe glob și, în sfârșit, să transmită un mesaj ferm că este pregătită să facă față noilor probleme, cum ar fi apărarea antirachetă, securitatea energetică și

apărarea împotriva atacurilor cibernetice. Prin această agendă, se apreciază că summit-ul de la București va rămâne în istoria NATO ca un moment-cheie pentru Alianță, pentru România și pentru securitatea tuturor.

În privința Kosovo, secretarul general al organizației a declarat, la Ohrid, că, la summit, se dorește a se adopta o rezoluție referitoare la statutul provinciei, întrucât situația curentă nu poate continua. Forțele NATO din Kosovo, printre care un contingent românesc important, au jucat un rol crucial în menținerea securității și în sprijinirea procesului politic. NATO este pregătită să facă față oricărei provocări, dar se speră că nu va fi cazul să se intervină.

Balcanii, a subliniat *number one* al Alianței, sunt parte integrantă a Europei, iar accesarea tuturor țărilor din regiune la NATO este „singura cale viabilă” pentru asigurarea stabilității. „Este în interesul tuturor ca Balcanii să devină o regiune de stabilitate, iar țările din zonă să poată, la rândul lor, să asigure asistență militară în alte zone de conflict din lume”, a arătat secretarul general al NATO. El a precizat că, în momentul în care Croația, Macedonia și Albania vor fi pregătite pentru responsabilitățile și obligațiile care decurg din apartenența la Alianță, vor primi o invitație de aderare. Tonul general față de valurile anterioare de extindere s-a modificat, în sensul că toată lumea se așteaptă ca invitațiile să fie făcute pe baza meritelor proprii, și nu „la pachet”. Astfel, este posibil ca doar unul dintre cele trei state să se „califice” pentru summit-ul de la București.

Scheffer a transmis Bosniei și Herțegovina, dar și Muntenegrului și Serbiei să profite de toate programele de cooperare din cadrul Alianței pentru a se apropia mai mult de familia euro-atlantică. Oficialul NATO a subliniat, însă, că aderarea tuturor țărilor balcanice la NATO va fi încetinită dacă nu se găsește o soluție pentru Kosovo cât mai repede – o trimitere subtilă la opoziția Belgradului față de soluția acordării independenței către provincia albanofonă.

Credem, însă, ca și alți autori, că summit-ul bucureștean nu va ignora nici problema fundamentală a transformării NATO în sfera apărării, care va continua să fie avută în vedere, în viitor, în cele două aspecte esențiale ale sale: transformarea strategică și reforma planificării, respectiv transformarea capabilităților militare. Pentru că NATO va trebui să-și asume și pe mai departe operațiuni complexe, în contextul implicării în procese de stabilizare și reconstrucție, să consolideze cooperarea civili-militari, să aibă în atenție cooperarea cu alte organizații, protecția trupelor, superioritatea informațională și susținerea de forțe expediționare în teatre de operațiuni îndepărtate, nivelul de ambiție al Alianței din punct de vedere al capacității de angajare în operații urmând să sporească considerabil.

Pornind de la aceste proiecții, Alianța este obligată să aibă o abordare comprehensivă a operațiilor, să-și consolideze cooperarea cu alte organizații în domeniu, să reformeze sectorul deciziei, să flexibilizeze utilizarea resurselor, iar în domeniul transformării capabilităților, să definitiveze NRF, asigurând viabilitate deplină conceptului, să dezvolte un sistem de apărare antirachetă al său, să continue eforturile de reducere a deficitului de capacități de transport aerian strategic etc.

Dacă privim atent declarațiile unor lideri importanți din unele state membre, vedem că Afganistanul va reprezenta și peste un deceniu, dacă nu și mai mult, teatrul unor operații ale forțelor NATO, ceea ce va însemna o creștere în viitor a numărului de militari dislocați aici. Dar, după spusele oficialilor Alianței, organizația va trebui să se implice, în perspectivă scurtă și medie, activ, și în sprijinirea formării armatei naționale și a poliției afgane, să crească nivelul asistenței economice, să militeze pentru o cooperare mai armonioasă cu actori ai comunității internaționale, pentru a preciza mai bine prioritățile, a identifica resursele acordate acestor priorități și a nu mai disipa eforturile în reconstrucția țării.

Cât privește Kosovo, aici organizația euro-atlantică va avea, în viitorul apropiat, un rol major, pe care, mai mult ca sigur, îl va îndeplini alături de UE. Uniunea și-a manifestat încă de anul trecut disponibilitatea de a asigura, împreună cu NATO, care are dislocați în zonă, în medie, 16.000 de militari (cea mai amplă desfășurare operațională a Alianței din spațiul euro-atlantic), stabilitatea,

de a juca un rol crucial în stabilizarea provinciei și a asigura pacea în regiune. De altfel, NATO declara, prin vocea miniștrilor apărării ai statelor membre, la finalul reuniunii din 15 iunie 2007, susținerea planului de reglementare a Kosovo propus de Ahtisaari, care, au apreciat aceștia, va garanta dezvoltarea economică și politică stabilă a provinciei, asigurând, totodată, stabilitatea și securitatea în ansamblul regiunii. Garantarea păcii și stabilității durabile în Kosovo și în toată regiunea vestului Balcanilor, s-a subliniat, este de o importanță excepțională pentru Alianța Nord-Atlantică. NATO nu este dispusă să tolereze nicio amenințare la adresa securității Kosovo și va reacționa imediat și ferm la orice provocare eventuală, au accentuat miniștrii apărării. Se consideră că integrarea euro-atlantică este o condiție majoră a stabilității în Balcanii de Vest și se preconizează o cooperare întărită cu UE, subliniindu-se, în același timp, că NATO și UE au ca obiectiv comun stabilirea în Kosovo a unei societăți democratice, multietnice, pașnice și stabile. Se știe că UE are în pregătire o forță civilă compusă din circa 1.800 polițiști și juriști, cu sarcina de a sprijini administrația kosovară și a prelua ștafeta misiunii ONU ce gestionează provincia începând cu anul 1999.

Specialiștii militari apreciază că actualul summit va pune un accent aparte pe rolul NATO în ceea ce se numește „procesul de reunificare a Europei“, pe chestiunea parteneriatelor¹. Procesul de transformare va viza, ne raliem păreriile acestora, și extinderea parteneriatelor pentru pace. Serbia, Bosnia și Herțegovina, dar și Muntenegru au devenit, se cunoaște, membre ale Parteneriatului pentru Pace - primul pas pe calea aderării la NATO – în decembrie 2006. Dar, deși acum toate țările din regiune întrețin relații instituționalizate cu Alianța – prin apartenența la aceasta, includerea în programul Parteneriatului pentru Pace (PfP) sau prin intermediul Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic, deși toate împărtășesc obiectivul integrării euro-atlantice, situația de securitate din Balcanii de Vest este încă departe de a fi ideală, fără să ofere nicio garanție că „soluția“ Kosovo va pune capăt tensiunilor din regiune².

Am reprodus mai sus, sintetic, opinia unor experți care s-au aplecat îndelung în ultima vreme asupra problemelor de securitate ale Balcanilor. Un motiv foarte serios de a conchide, pe linia celor subliniate la nivel înalt, la Summit-ul NATO

de la Riga, că integrarea euro-atlantică, bazată pe solidaritate și valori democratice, rămâne în continuare necesară pentru stabilitatea pe termen lung a regiunii la care ne referim. Pentru aceasta, însă, Alianța, pe lângă efortul de creștere a interoperabilității forțelor acestor state cu forțele sale, va fi necesar să pună un accent mai mare pe cooperarea regională, stimulând-o și insistând ca fostele părți implicate în conflict să demareze acțiuni în comun, să aibă o mai mare încredere una în cealaltă.

Pe de altă parte, nu putem concepe, ca analiști, că statele organizației euro-atlantice nu-și vor îndrepta, la summit, atenția și asupra altui spațiu de interes major - cel caspico-asiatic. În acest areal, estimăm că Alianța va avea mult mai multe de făcut decât până acum. De exemplu, este de așteptat ca aceasta să-și intensifice preocuparea de a spori eforturile parteneriale cu Georgia, țară ce beneficiază de un dialog intensificat și care are toate șansele de a accede într-o etapă viitoare în NATO.

În perimetrul raporturilor Alianței cu mari actori internaționali, un loc special îl va ocupa relația cu Federația Rusă. Pe fundamentul parteneriatului strategic NATO-Rusia, securitatea spațiului euro-atlantic se va consolida și mai mult. Probabil că Rusia va fi invitată, și cu acest prilej, să conlucreze mai strâns cu NATO, în spiritul cooperării pentru întărirea acestui parteneriat și pentru atingerea obiectivelor propuse. Consiliul NATO-Rusia va continua să joace, accentuează specialiștii³, un rol important în promovarea cooperării practice în domeniile agreate de ambele părți și în dezvoltarea înțelegerii mutuale în domeniile unde există dezacord sau puncte de vedere diferite.

Probabil că dimensiunea de importanță cea mai semnificativă o va căpăta la summit problema extinderii Alianței. Va fi, sperăm, momentul-cheie al deciziei invitării uneia sau a tuturor celor trei țări candidate din Balcanii de Vest - Croația, Macedonia și Albania - de a se alătura Alianței, singura cale de a contribui efectiv la realizarea stabilității și stabilizării regiunii, de a promova în zonă valorile proprii Occidentului și lumii transatlantice, de a da o altă perspectivă, europeană și euro-atlantică, acestui spațiu al dramatismelor și încercărilor continue.

În opinia specialiștilor militari, Summit-ul NATO de la București are o importanță cardinală pentru prezentul și, mai ales, pentru viitorul Alianței. Se așteaptă ca acesta să fie „o expresie a

întăririi solidarității transatlantice și îmbunătățirii procesului de transformare a Alianței, precum și a abordării comprehensive a securității”⁴. Reuniunea este una deosebit de importantă, tocmai pentru că va lua în discuție viitoarea extindere a Tratatului Nord-Atlantic.

Aceiași analiști consideră, din unghiul de vedere al României, că actualul summit va fi un „element de continuitate” între Summit-ul de la Riga și Summit-ul aniversar din 2009, pentru că va consemna progresele importante înregistrate în implementarea proiectelor și inițiativelor ambițioase lansate la Summit-ul de la Riga, cu focalizare pe continuarea extinderii NATO, relațiile cu țările din Balcanii de Vest și regiunea extinsă a Mării Negre, securitatea energetică, reforma parteneriatului NATO, rolul NATO în Afganistan și Kosovo, cooperarea cu alte organizații internaționale, parteneriatul strategic cu UE și ONU.

Se speră că organizarea acestei reuniuni la București va da consistență conceptului „un nou NATO pentru un nou secol”. Alianța dezvoltă acum - după tehnici, politici, activități schimbate fundamental - acțiuni de genul celor din Afganistan, dar desfășoară și un dialog constant cu actori importanți pe plan internațional, ca Rusia, Australia, Japonia, Noua Zeelandă, țările din Mediterana, țările din Golf, acordă un rol foarte mare strategiei parteneriatelor, prin care țări care nu sunt membre NATO își pot asuma responsabilități prin participarea la operații NATO.

Să mai arătăm, în final, că, în preziua summit-ului de la București, la Cercul Militar Național, din capitala României, se va fi desfășurat un Forum Transatlantic, la care vor lua parte organizații neguvernamentale și personalități ale scenei politice internaționale. Intrat în tradiția summit-urilor NATO, Forumul Transatlantic este o conferință la nivel înalt, care atrage personalități de decizie din mediul politic, lideri de opinie și academicieni de marcă, și este organizată de către German Marshall Fund din Statele Unite, împreună cu Chatham House, sub auspiciile președintelui țării-gazdă și susținut de către Comitetul de Sprijin al summit-ului NATO.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Col. conf. univ. dr. Dan STROESCU, col. conf. univ. dr. Ion COȘCODARU, Summit-ul NATO de la

EVENIMENT STRATEGIC

București – o nouă etapă în transformarea Alianței, în volumul **Dinamica mediului european de securitate**, Sesiunea internațională de comunicări științifice 22-23 noiembrie 2007, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p.505, disponibil în format electronic la: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/dinamica_mediului_european_de_securitate.pdf

2 Dr. Amadeo WATKINS, Srdjan GLIGORIJEVIC, *NATO și Balcanii: Pledoarie pentru o integrare sporită*, Revista NATO, Vara 2007.

3 D. STROESCU și I. COȘCODARU, **op. cit.**, p.506.

4 *Ibidem*, pp. 503-504.

Vasile POPA (vspopa9@yahoo.fr) este cercetător științific la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

PRIVATIZAREA ARMATEI ȘI A RĂZBOIULUI - O REALITATE?

Dr. Petre DUȚU

În prezent, au loc ample dezbateri asupra privatizării armatei și a războiului. Practica probează că privatizarea armatei și a războiului sunt așteptări ale unor analiști și politicieni, și nu un proces real. Astfel de așteptări se fondează pe teza că statul va renunța la prerogativele sale: suveranitate, independență, integritate teritorială. Realitatea demonstrează că statele nu vor renunța la instrumentul lor specializat în folosirea legitimă a violenței pentru a-și apăra și promova interesele vitale.

Cuvinte-cheie: privatizarea armatei, privatizarea războiului, externalizarea activității din armată, perenitatea armatei naționale

1. Considerații terminologice

Susținerea unui punct de vedere personal asupra unui subiect necesită definirea principalilor termeni folosiți în acest scop. De aceea, în continuare, se vor face unele precizări asupra termenilor următori: armată, externalizare, privatizare, război, societăți militare private și stat.

Armata „reprezintă totalitatea forțelor militare regulate ale unui stat”¹ sau „ansamblul forțelor militare ale unei națiuni”². Altfel spus, armata este o instituție a statului care poate folosi, în mod organizat și legal, violența pentru îndeplinirea misiunilor încredințate. Ca organism specializat pentru purtarea războiului, armata se compune din subunități, unități și mari unități de luptă, categorii de forțe și genuri de arme capabile, prin organizarea, dotarea și instruirea lor, să pregătească și să ducă acțiuni militare terestre, aeriene și maritime cu caracter tactic, operativ și strategic.

Ca instituție a statului, armata a evoluat odată cu acesta. Același lucru se poate afirma și despre natura și conținutul misiunilor încredințate ei de către stat, prin organele abilitate. În același timp, armata este concepută de către aproape toate statele și ca un instrument de susținere a acțiunilor lor externe, ce exprimă voința țării respective de

a participa la extensia și întărirea stabilității pe plan internațional și a construirii unei lumi din ce în ce mai drepte, fondate pe respectul dreptului internațional și pe drepturile omului.

Externalizarea desemnează decizia luată de o întreprindere sau instituție de a recurge la un prestator extern, adesea într-o perspectivă de lungă durată, pentru a executa toate sau doar o parte a uneia sau a mai multor funcții (funcții integrate sau integrabile la momentul alegerii). Aceasta este apropiată de subînchiriere, în care se deosebesc trei forme principale³: subînchirierea de capacitate sau concurențială - este cea în care se recurge temporar de către întreprindere, ce se confruntă cu o creștere a activității, și se adresează unui confrate din același sector de activitate; subînchirierea comunitară - corespunde luării în sarcină colectivă a unui șantier sau a unei adjudecări ce impune o repartitie a activităților între întreprinderi; subînchirierea de specialitate.

Față de imperativele transformării forțelor armate, pentru a răspunde noilor amenințări, într-un context de constrângeri bugetare, externalizarea anumitor funcții ale apărării, într-o dinamică indusă de globalizare în sectorul industriei de apărare, este adesea prezentată ca o opțiune economică avantajoasă ce permite gestionarea acestor contradicții. Chestiunea bugetară este esențială în contextul raționalizării costurilor și al căutării unei eficacități operaționale optime pentru a putea răspunde noilor provocări.

Dincolo de externalizările clasice în domeniile de întreținere, mentenanță, restaurare sau grădinarit, proiecte mult mai ambițioase sunt inițiate și acoperă o parte largă a câmpului funcțional al ministerului, fie că este vorba de locuințe domeniiale sau ale jandarmeriei, de susținere (parc de autovehicule), sau a operaționalului (formarea inițială a echipajelor de elicoptere). Externalizarea și finanțările inovatoare constituie instrumente în serviciul unei mai mari eficacități a acțiunii publice și a misiunilor operaționale ale apărării,

în conformitate cu cadrul dat prin directiva ministerială.

Proiectele de externalizare a unor activități din armată sunt numeroase și privesc ansamblul câmpului funcțional și operațional al Apărării: domeniul imobiliar (imobilele armatei); domeniul funcțiilor de susținere: așa cum este cazul externalizării susținerii operațiunilor externe, susținere ce vizează funcții diverse, ca: alimentarea, cazarea sau telecomunicațiile forțelor staționate în străinătate; domeniul operațional (de exemplu, externalizarea mijloacelor aeriene pentru formarea inițială a piloților de elicoptere).

Privatizarea înseamnă „transferul responsabilităților de la stat către sectorul particular al economiei”⁴. Ea îmbracă multiple forme, în funcție de natura responsabilităților implicate și de destinatarul transferului. În acest sens, se disting două tipuri principale de privatizare: 1) transferul proprietății și patrimoniului corporațiilor publice sau al sediilor autorităților locale; 2) reducerea treptată a ofertelor, subvențiilor și reglementărilor statului în toate domeniile de activitate din societate.

Războiul reprezintă un tip de interacțiune socială între două sau mai multe comunități, desfășurat în forma unui conflict violent, de regulă armat, și în baza unor norme strict determinate.⁵ El este privit ca un fenomen social, ca o continuare a politicii cu alte mijloace, dar, practic, este un fenomen universal. De fapt, războiul a fost prezent în toate epocile istorice pe care le-a parcurs omenirea în evoluția sa. Aceasta pentru că aproape întotdeauna a fost socotit cea mai sigură și eficace modalitate de realizare a intereselor individuale, de grup și naționale. Componentele sale definitorii cunosc însă o mare variabilitate, în funcție de modelul cultural și epoca istorică la care se face raportarea.

Diversitatea formelor, ca și a concepțiilor despre război, este dată de normele care îl reglementează. Acestea, de regulă, nu au un caracter universal și, de aceea, normele considerate ca definitorii pentru război nu aparțin, de fapt, decât celui modern. Astfel, norma distrugerii fizice a adversarului sau aceea potrivit căreia țintele legitime sunt atât grupurile militare, cât și nemilitare (populația civilă) caracterizează, în principal, epoca modernă, care a promovat războiul total și a transformat dreptul de a participa la război într-o obligație a tuturor cetățenilor.

În actualitate este însă războiul modern, definit prin: praguri diferite de violență; ponderea diferită

a confruntărilor din domeniu și medii multiple; aplicarea unor legi și principii proprii; alternarea formelor și procedeele de ducere a războiului; organizarea specifică și specializarea strictă a forțelor și mijloacelor participante; limitarea acțiunilor în timp și spațiu; respectarea unor norme și reguli juridice speciale; pierderile umane limitate.⁶

În prezent, există multe norme instituționalizate, atât la nivel național, cât și internațional, ce reglementează războiul, care stabilesc în fiecare societate cine are dreptul de a purta arme, de a lupta, cine este obligat să participe la război, când se desfășoară lupta, între ce ore, în ce zile, pentru cât timp, cu ce mijloace legitime, care sunt drepturile și obligațiile participanților la luptă, ce obiective sunt militare și care civile, când și cum pot fi ele atacate, modul de încetare a ostilităților. Toate aceste norme și reguli sunt, în general, recunoscute și respectate, astăzi, de toate statele care, eventual, ar intra într-un conflict armat. De altfel, există o serie de convenții internaționale privind ducerea războiului care sunt semnate de către aproape toate statele lumii și care se presupune că, într-o situație reală de conflict armat, se vor respecta de către toți cei implicați în conflictul armat. Totodată, astăzi, există posibilitatea ca organisme internaționale să aplice sancțiuni diverse și consistente celor care încalcă aceste norme de ducere a războiului.

Printre fenomenele apărute în contextul dispariției Războiului Rece și avântului globalizării, cel al **companiilor private** (SMP - societăți militare private și SSP - societăți de securitate private), ce furnizează prestații în domeniul militar și de securitate, este cu siguranță unul dintre cele mai remarcabile.

Practic, dezvoltarea SSP și SMP este însoțită de o anumită limitare voluntară a monopolului statului în materie de folosire a violenței fizice legitime. Așa se face că, în ultimii ani, statele nu ezită să *subînchirieze* o parte mai mult sau mai puțin importantă a acestui monopol actorilor privați și, în același timp, nu văd un inconvenient în aceea ca resurse și prestații militare și de securitate, ce evidențiau până acum un monopol guvernamental, să poată fi furnizate, de firme private, de tip SSP și SMP, oricărei entități statale sau nonstatale, contra unei simple remunerații.

Statul reprezintă un set distinct de „instituții având autoritatea de a crea regulile care guvernează societatea”⁷. După Max Weber, el are un „monopol

asupra violenței legitime“ în interiorul unui anumit teritoriu. Cel mai adesea, noțiunea de stat desemnează „o comunitate politică, un corp politic care a cunoscut de-a lungul istoriei forme foarte variate și care, prin mutațiile suferite, constituie unul dintre cele mai importante centre de interes pentru știința istorică“⁸. În înțelesul său modern, statul are câteva atribute esențiale: suveranitatea, capacitatea de autodeterminare, unitatea de teritoriu, reprezentativitatea.

2. Privatizarea armatei naționale între metaforă și realitate

În ultima vreme, literatura de specialitate, îndeosebi străină, a publicat și continuă să disemineze materiale diverse - de la studii de profil la dezbatere de tip colocvial – asupra privatizării armatei⁹.

Majoritatea studiilor ce abordează această problematică o face insistând pe următoarele aspecte:

a) *statutul și rolul societăților militare private (SMP)* în zilele noastre. Aproape 90 de societăți de acest tip, sud-africane, britanice sau americane, au fost sau sunt prezente în Africa, în Asia și în Bosnia, adică acolo unde au loc, de regulă, conflicte armate de natură intrastatală. Contrar unei opinii răspândite, acțiunea lor este departe de a fi întotdeauna negativă. De exemplu, în decurs de zece luni, trupele societății militare private Executive Outcomes au permis să se restaureze pacea în Sierra Leone, acolo unde unitățile de menținere a păcii ale ONU și ale OUA (Organizația Unității Africane) eșuaseră¹⁰. Acest calm temporar a permis să se organizeze, în martie 1996, primele alegeri prezidențiale după 23 de ani. Colaborarea strânsă a acestei societăți cu organizațiile umanitare și guvernul a condus la ameliorarea situației refugiaților și întoarcerea la viața civilă a numeroși copii soldați;

b) *normele după care se conduc cele mai multe dintre aceste SMP*. Aceste societăți au uneori un cod intern al bunei conduite pentru respectul legilor războiului, altele aderă la convențiile de la Geneva sau nu tratează decât cu guvernele legale. Sigur, aceste câteva reguli deontologice sunt insuficiente pentru a garanta respectul drepturilor omului în toate circumstanțele. De aici, necesitatea ca activitatea lor să fie controlată și canalizată pentru a beneficia de avantajele sale, evitând, totodată, excesele;

c) *SMP sunt un fel de mercenariat de tip nou*. Conflictele din Africa și Bosnia au văzut dezvoltarea unei noi forme de mercenariat, mai modern, care marchează intrarea acestuia în era industrială;

d) *motivele constituirii SMP*. Acestea au apărut ca societăți de servicii cu caracter comercial și s-au constituit plecând de la „surplusul“ de oameni și de materiale ale armatelor naționale obligate de sfârșitul Războiului Rece să-și reducă efectivele. Ele sunt legate prin contract de guverne slabe și fără bani și, uneori, de insurgenți, cărora le propun consiliere pentru încadrarea și instrucția forțelor lor și o participare directă la operații. Aceste firme, de asemenea, operează în siajul puterilor ce participă la operațiuni externe. Ele dispun de trupe călite, de instructori competenți și de armamente moderne;

e) *SMP sunt o consecință a privatizării armatelor naționale*, fenomen ce a cuprins aproape toate țările dezvoltate. Motivele acestei evoluții sunt multiple. Primul este dispariția amenințării majore ce necesita mobilizarea întregii națiuni și reducerea corelativă a bugetelor militare. În plus, națiunile sunt reticente atunci când este vorba să intervină în conflicte intrastatale și să riște viața cetățenilor lor pentru cauze îndepărtate;

f) *debutul constituirii SMP* l-a reprezentat externalizarea serviciilor „periferice“: logistică, instrucție și formare, întreținerea infrastructurii, parc imobiliar, intendență. Marea Britanie, cu Private Finance Initiative (Inițiativa financiară privată), este pionier în acest domeniu. Economii de multe sute de milioane de lire sunt scontate. Externalizarea se extinde, acum, de la sarcinile cele mai apropiate de profesia militară, ca locația materialelor de transport, la materialele de război, vehicule blindate și elicoptere;

g) *provocările lansate de procesul constituirii și funcționării SMP*. Trei sunt provocările lansate. **Prima** este de ordin *etic și juridic*: reabilitarea mercenariatului și găsirea de răspunsuri la problemele morale pe care el le ridică, fiabilitatea angajamentelor, respectul legilor războiului, garanție pentru drepturile omului. O parte a problemei poate fi rezolvată prin formule contractuale adaptate care rămân de imaginat și clauze de suspendare. Dar, ca și în celelalte domenii de activitate umană, nici aici nu se poate lăsa pieței și nici relațiilor contractuale grija exclusivă de a regla problemele. Va trebui ca jurisdicțiile internaționale să încerce, cum o face ONU, să

comande în bloc ansamblul de activități mercenare și să se aplece asupra elaborării măsurilor de reguli deontologice proprii în această nouă profesie și asupra măsurilor de control necesare. Contrar unei opinii curente, o armată de mercenari este mai ușor de controlat decât o armată guvernată de idealuri fanatice, naționaliste sau religioase. Noul mercenar va ignora pasiunea. *A doua* provocare este de ordin *politico-militar*. O reflectare de fond este necesară în sânul armatelor țărilor dezvoltate, pentru a discerne, în jurul unui „nucleu dur” de sarcini fundamentale pe care statul ar trebui probabil să le păstreze cu orice preț, „cercurile de suveranitate” ale căror sarcini ar putea să fie cedate progresiv și sub anumite condiții către interesele private. Această analiză trebuie să fie condusă în cadrul mai larg al unei reflecții asupra rolului statului în lumea viitoare. În ceea ce privește cea de-a *treia* provocare, ea este de *ordin industrial*. Marile societăți prestatoare de servicii, în legătură cu băncile de afaceri, vor trebui să găsească soluții adecvate pentru a se poziționa rapid pe crenelurile apărării cele mai apropiate lor de activitățile civile actuale, pentru a prezenta statelor oferte de servicii asortate montajelor financiare adaptate și clauzelor contractuale noi;

h) *diminuarea capacității statului* de a mai asigura securitatea populației sale și a teritoriului național. Unii autori și analiști vorbesc despre faptul că, astăzi, statul, din diverse motive – economice, politice, militare, financiare –, tinde să se implice mai puțin în unele direcții ce țin de asigurarea securității populației sale și a teritoriului național. Aici intervin societățile militare private și societățile de securitate private, care preiau unele sarcini atât ale armatei naționale, prin externalizarea unor activități din cadrul acesteia, cât și sarcini în materie de securitate a unor personalități politice, obiective economice și sociale importante, a unor zone bogate în resurse naturale;

i) *punerea în discuție a conceptului actual de stat*. Faptul că atât state puternice, precum SUA, Marea Britanie, de exemplu, cât și state slabe sau delincvente apelează la serviciile unor SMP și/sau SSP demonstrează că statul este dispus să cedeze o parte mai mare sau mai mică din dreptul său de folosire legitimă a violenței fizice unor firme private cu vocație în materie de apărare și securitate;

j) *evidențierea avantajelor și inconvenientelor folosirii SMP sau a societăților de securitate private (SSP)* atât de către statele puternice, cât și

de statele slabe sau delincvente. De altfel, printre clienții SMP și SSP se numără guvernele unor state, organizații interguvernamentale, organizații internaționale, ONG-uri umanitare. Deși folosirea serviciilor oferite de societățile amintite aduce avantaje economice, politice, militare, sociale, totuși, în derularea activităților de acest tip, apar și o serie de efecte negative - în plan politic, economic, social și militar.

În concluzie, se poate spune că constituirea societăților militare private și intrarea lor în rol *pot fi percepute ca un proces de privatizare a armatei naționale*. Sigur, statul, în calitate de entitate colectivă, va avea întotdeauna nevoie să-și apere coeziunea și interesele, să-și afirme influența în lume. De aceea, el trebuie să păstreze suficiente mijloace de apărare pentru a-și îndeplini funcțiile ce îi revin în societate. Unele evoluții actuale dau de gândit că statele, chiar dintre cele mai dezvoltate, ar putea, din nou, să cuprindă printre misiunile forțelor lor armate apărarea unor interese private, remunerate pentru serviciile lor.

Cu „privatizarea forțelor armate”, secolul XXI va vedea o revenire a istoriei. Avantajele operaționale potențiale nu sunt mai mici: rapiditate în intervenții, disponibilitatea materialelor, personal antrenat având o experiență trăită în luptă. Multe țări mici sunt deja seduse de aceste perspective. În fine, cele trei provocări relevate în literatura de specialitate nu interzic să ne gândim că *apărarea armată* a celor mai multe țări din lume, *misiunile de securitate colectivă* încredințate organizațiilor internaționale și *protecția operațiilor umanitare ale ONG* vor putea fi, în viitor, asigurate de multinaționalele militaro-umanitare private. În mod paradoxal, s-ar putea ca aceasta să fie o contribuție importantă la stabilitatea mondială și la nefolosirea forței.

În realitate, aici nu este vorba ca statul să renunțe la prerogativele sale în materie de apărare și securitate, ci de faptul că armata națională, ca instrument al statului cu vocație în domeniul amintit, renunță la unele activități și servicii în favoarea SPM. Altfel spus, se asistă la **externalizarea unor activități și servicii** pe care anterior armata le efectua cu forțe proprii, și nu la funcțiile sale sociale, de apărare și securitate națională și colectivă.

Se poate spune că *afirmația unor autori și analiști potrivit căreia armatele naționale se privatizează nu are acoperire în realitate*. În

prezent, această instituție se transformă radical și își asumă sarcini și misiuni noi în materie de apărare și securitate, internă și internațională. De fapt, țările bogate nu mai ezită să-și privatizeze o parte din **nevoile lor militare**. Astfel, Marea Britanie a încredințat unei firme private, AirTank, realimentarea în zbor a avioanelor sale de luptă, iar în Franța, instrucția de bază a piloților militari de elicoptere este externalizată¹¹. Același lucru se întâmplă și cu unele activități din teatrele de operații. Astfel, în Irak și Afganistan sunt prezente o serie de SMP care îndeplinesc sarcini diverse pe care în mod obișnuit le îndeplineau forțele armate ale statelor implicate în conflictele respective¹². De exemplu, societățile militare private sub contract cu Pentagonul folosesc 15.000 la 20.000 de persoane pe sol irakian¹³. Totuși, nu trebuie uitat faptul că, în timp ce armata execută, oricând, orice misiune și necondiționat, SMP îndeplinește **numai sarcinile prevăzute în contractul semnat cu clientul său și doar pe durata angajamentului asumat**. În plus, acestea acționează dacă și numai dacă sunt plătite să efectueze o activitate sau alta, prevăzută în contract. Altfel spus, aceste societăți urmăresc interesele lor economice prin efectuarea de activități și sarcini încredințate de armata națională, și nu promovarea interesului național.

Statele democratice ale lumii recurg la serviciile societăților militare private datorită avantajelor de care beneficiază pe această cale. În principal, este vorba de două avantaje, și anume: *menținerea libertății de acțiune a puterilor democratice și asigurarea dimensiunii operaționale pentru forțele armate statale*.

În prezent, amenințările asimetrice în materie de securitate și apărare sunt preponderente în raport cu cele simetrice. Asimetria - nu în mod exclusiv, bineînțeles - pretinde din partea marilor puteri democratice ceea ce au făcut dintotdeauna: diplomația paralelă și strategiile de influență. Când interesele vitale sau strategice sunt în joc, anumite operații sensibile, pe care puterile publice nu pot în mod direct să și le asume din motive de legitimitate politică sau de sensibilitate a opiniei publice, trebuie să fie încredințate altora. Acesta este rolul prim al serviciilor secrete, dar SMP, sub controlul lor sau nu, de asemenea, își aduc contribuția. În acest caz, o anumită externalizare a funcțiilor de apărare ajunge la o formă de privatizare a politicii externe. Statele care fac apel la aceste societăți au, deci, un nou instrument politic străin,

în parte, pentru că aceste forțe private atenuează constrângerile cu care sunt confruntate în mod obișnuit democrațiile.

Totuși, se poate afirma că **nu este vorba nicidecum de privatizarea armatei, ci de externalizarea unor activități și servicii ale acesteia**, prin încredințarea lor unor societăți militare private. Se cuvine menționat că aceste societăți efectuează sarcinile încredințate în baza unui contract încheiat cu Ministerul Apărării și, deci, există un control al statului asupra activităților pe care acestea le prestează.

Privatizarea războiului între așteptări și realitate

Participarea activă a unor societăți militare private la executarea unor activități în diverse teatre de operații din lume pare să indice o privatizare a războiului. Astfel, conținutul și dimensiunile procesului de externalizare a forțelor militare în Irak pot fi percepute de opinia publică internațională și națională ca o tendință evidentă de **privatizare a războiului**. Aceasta din urmă va reprezenta o **mutație strategică în ceea ce privește războiul** și, fără îndoială, va fi acompaniată de pericole și consecințe cu impact semnificativ asupra drepturilor omului și suveranității popoarelor. De aceea, chestiuni de fond trebuie să se pună în ceea ce privește caracterul antreprenorial al securității și asistenței militare oferite de SSP și SMP. Implicarea activă și largă a acestor societăți private în conflictele armate face ca războiul să devină un instrument comercial în beneficiul lor, iar absența războiului nu semnifică doar o stare de pace, ci, dimpotrivă, subliniază că războiul privatizat poate atinge orice societate și să aducă atingere gravă sistemului său politic, să limiteze forța coercitivă și de distrugere a populației sale.

Deci, se poate afirma că SMP, prin participarea activă în teatrele de operații și prin efectele diverse – pozitive și negative - pe care le generează, schimbă fața războiului. Acestea s-au dovedit capabile să fie mai eficace, la un cost total inferior și cu mai puține accidente amicale decât forțele militare guvernamentale ce acționau în același teatru de operații. Astăzi, SMP constituie o entitate internațională legitimă într-un conflict modern¹⁴. Operațiunile militare active de ajutor duse de companiile militare private sunt într-adevăr legitime, dar măsura legitimității lor poate doar

să fie evaluată în calitate de fapt concret petrecut. De altfel, aceste misiuni sunt conduse într-un vid de reglementare și de responsabilitate la nivel internațional și național, ceea ce nu mai corespunde situației actuale interne și mondiale.

SMP constituie una dintre modalitățile prin care guvernele unor state dezvoltate și democratice au putut efectua o creștere rapidă a numărului persoanelor implicate în domeniul securității și apărării, prin externalizarea multor activități către actori privați. Uneori, găsești aceste societăți în clasamentele primelor 500 de întreprinderi americane. Domeniile lor de activitate sunt rar descrise cu precizie: este vorba atât de servicii, cât și de tehnologie. Pentagonul nu se mai poate descurca fără ele. Aceste întreprinderi discrete sunt noii mercenari ai SUA. Unele antrenează trupele în deșertul kuveitian, altele îl păzesc zi și noapte pe președintele afgan Hamid Karzai, întrețin și protejează ambasadele, edificiile sensibile și bazele din străinătate, experimentează și utilizează sisteme de arme sofisticate sau, câteodată, culeg informații. Ele au fost primele la debarcarea stocurilor de echipamente, de arme și de muniții în Golf, pentru a pregăti desfășurarea în curs a armatei americane. Ele au fost pe toate fronturile: în Bosnia, în Macedonia, în Columbia¹⁵.

Pe durata războiului din Golf, menționa sursa citată, în 1991, o persoană din 50 în jurul câmpului de luptă era un civil sub contract. În Bosnia, în 1996, această proporție era trecută de 1 din 10. Aproape 40 de întreprinderi lucrează astfel în permanență pe teren pentru Pentagon. Kellogg Brown&Root, de exemplu, a asigurat, pentru 2,2 miliarde de dolari (2,03 miliarde de euro), logistica trupelor americane în Balcani. MPRI (Military Professionals Resources Inc.) este celebră prin a avea cei mai mulți generali (în rezervă) pe metru pătrat decât Pentagonul. MPRI numără 900 de salariați, cea mai mare parte a lor fiind foști militari. Ei au obținut în cursul ultimilor ani mai mult de 200 de contracte diferite pentru formarea de unități americane. De asemenea, ei au redactat un număr de manuale militare. „Noi putem avea în 24 de ore, la frontiera sârbă, vreo douăzeci de persoane calificate. Armata nu o poate face”¹⁶, explica purtătorul de cuvânt al societății. Practic, aceste societăți permit oricărui stat să-și reducă efectivele militare și să-și diminueze cheltuielile destinate armatei naționale. Contractanții sunt plătiți numai în funcție de nevoi. În fine, folosirea

discretă a întreprinderilor permite să se scape de controlul parlamentar, de mass-media și de opinia publică.

În același timp, recursul statelor democratice la SMP le face pe acestea din urmă să devină un instrument avantajos complementar pentru cele dintâi. Externalizarea anumitor sarcini poate prezenta un interes când costul și dificultatea achiziției sau de menținere a competențelor în anumite domenii foarte specifice (formare, întreținere specializată) sunt disproporționale în raport cu rezultatele așteptate. În plus, față de aceste dificultăți de recrutare și de fidelizare a personalului deja angajat, ea deschide reale posibilități ce ameliorează condiția personalului prin intermediul limitării supraîncărcării cu muncă ce rezultă din multiplicarea misiunilor. În fine, cum ea oferă o diversificare a modalităților de realizare a anumitor funcții și capacități, practic, permite o mai bună alocare a resurselor apărării, crescând performanța în termeni de calitate a serviciului și de reducere a costului.

Pentru a răspunde caracteristicilor conflictelor asimetrice ce pretind statelor capacitatea de a asigura forțe care pot fi eficiente împotriva ansamblului spectrului amenințărilor, o alegere trebuie să fie făcută. În afara cooperării încă limitate și insuficiente care trebuie să fie cercetată, este vorba fie de menținerea unei armate puternice, fie de externalizarea anumitor misiuni. Reducerea severă a bugetului și formatului forțelor armate din democrațiile dominante face ca puterea militară să nu se poată desfășura peste tot împotriva tuturor formelor de agresiune. De aceea, SMP sunt o alternativă avută în vedere când este vorba de misiuni nonfundamentale sau de activități specifice pe care armatele nu le stăpânesc. Punând în practică materiale sofisticate, pentru a lupta împotriva amenințărilor transnaționale, a participa la lupta împotriva amenințării asimetrice trecând prin războiul informației, SMP aduc un răspuns complementar la acțiunea forțelor, spre a lua în calcul ansamblul provocărilor. În loc de a fi, cum unii argumentează, o amenințare pentru legitimitatea statelor, SMP pot fi o prelungire, sub control, a punerii în operă a violenței legitime, un instrument complementar al armatelor în serviciul intereselor și securității puterii.

Totuși, **nu se poate vorbi de o privatizare a războiului**, din cel puțin două motive: mai întâi, nicio societate militară privată nu este în măsură

să declare unui stat, fie el slab sau delincvent, război potrivit normelor internaționale; apoi, participarea SMP în teatrele de operații se face potrivit contractului încheiat cu o armată națională implicată legal și legitim în conflictul armat. De fapt, aceste societăți prestează o serie de servicii în folosul fie al unei armate naționale a unui singur stat antrenat în conflict, fie al mai multor armate naționale, dar toate din aceeași „tabără”. Mai poate exista cazul în care SMP prestează servicii de securitate și/sau militare pentru un stat slab, dar și atunci activitatea derulată se face potrivit unui contract între guvernul legal și respectiva societate militară privată. Prin urmare, SMP se implică într-un conflict armat în conformitate cu prevederile unui contract încheiat cu guvernul legal care îi solicită serviciile de securitate și/sau militare, și nu în mod independent, după bunul plac al conducerii acestor societăți. Dacă ar proceda în acest mod, SMP ar putea fi apreciate ca fiind organizații similare mercenariatului, iar personalul lor ar fi identificat cu mercenarii, ceea ce ar fi în totală contradicție cu reglementările ONU în privința mercenariatului și a mercenarilor.

4. Concluzii

Ar fi o utopie să se creadă că statele lumii, îndeosebi marile puteri, ar putea renunța la armata națională. Dacă, prin absurd, s-ar renunța la ea, s-ar aduce, printre altele, o atingere semnificativă și consistentă identității naționale. Pe de altă parte, armata este instituția statului în care cetățenii, opinia publică internă au o încredere înaltă, datorită conduitei ireproșabile a acesteia, atât la pace, cât și la război sau în situații de criză. De asemenea, în caz de urgențe, armata intervine necondiționat în sprijinul cetățenilor țării, atitudine apreciată de aceștia. În același timp, prin activitatea sa externă, armata este un element constant al promovării și apărării intereselor naționale, valorilor specifice și imaginii publice corecte a țării.

Intervenția crescândă în domeniul militar a unui agent motivat de considerații comerciale implică, de o manieră sau alta, o punere în discuție a conceptului tradițional de stat. Cu atât mai mult cu cât această tendință se manifestă la toate statele, indiferent dacă sunt foarte puternice ori slabe, sau delincvente. În plus, activitățile SMP și SSP ridică o serie de probleme politice și etice ce se cer luate în seamă, mai ales că, astăzi, aceste societăți

acționează în diferite teatre de operații din țări de pe aproape toate continentele.

Recursul la soldați „privați”, termen ce înlocuiește adesea pe cel de mercenar, considerat înjositor, prezintă pentru stat *avantaje majore*. Astfel, societățile militare private au dat naștere la adevărate imperii ale războaielor private, care încheie contracte în formă legală cu statele sau alte firme, acționând ca brațul înarmat al multinaționalelor. Astfel, se exonerează de orice control democratic, fără riscul de a ofensa opinia publică. Se pare că războiul din Irak este terenul favorabil al primului război privat, o paradigmă a mercenariatului antreprenorial. Ideea privatizării războiului, fără îndoială, nu este recentă și constituie un domeniu foarte vechi, fructuos și care devine astăzi un sector definit cu regulile sale de lobbying. Industria militară privată afișează un venit mondial de aproximativ 100 miliarde de dolari, din care cele mai mari societăți sunt americane.

BIBLIOGRAFIE:

Blackwater: la guerre privatisée, http://www.rfi.fr/actufr/articles/093/article_57062.asp

Compagnies militaires privées PMC, http://www.sandline.com/hotlinks/Legitimate/Entity_%20G5B35B1.pdf.

Externalisation, http://www.interef.com/ateliers/grh_demain/fiches/externalisation.htm,

Jean-Philippe DANIEL, *Les nouveaux mercenaires ou la privatisation du maintien de la paix*, <http://www.african-geopolitics.org/show.aspx?ArticleId=3361>

Haralambie GEORGESCU, **Dictionar enciclopedic militar (A-B)**, București, Editura AISM, 1996.

Irak: les nouveaux mercenaires, http://www.lexpress.mu/display_article.php?news_id=19166

Joseph SUMPFF, Michel HUGUES, **Dictionnaire de sociologie**, Paris, Librairie Larousse, 1973.

Eric LESER, *L'armée américaine fait de plus en plus appel au secteur privé*, <http://www.fsa.ulaval.ca/personnel/vernag/index.htm>

Ludovic MONNERAT, *Entre condotierri et croisés*, http://www.ludovicmonnerat.com/archives/2006/01/iran_les_premie.html

Jean MARGUIN, *Vers la privatisation des forces armées*, <http://www.frstrategie.org>

Gordon MARSHALL (coord.), **Dictionar de sociologie**, Univers Enciclopedic, București,

2003.

Jean-Dominique MERCHET, *Prestataires de guerre*, http://www.sandline.com/hotlinks/Liberation_PrestataB897DD.html

Constantin ONIȘOR, **Teoria strategiei militare**, București, Editura A.I.S.M., 1999.

Yacine Hichem TEKFA, *Le Mercenariat moderne et la privatisation de la guerre*, http://www.strategicsinternational.com/9_Tekfa.pdf

Cătălin ZAMFIR, Lazăr VLĂSCLEANU (coord.), **Dicționar de sociologie**, București, Editura Babel, 1998.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Haralambie GEORGESCU, **Dicționar enciclopedic militar (A-B)**, București, Editura A.I.S.M., 1996, p.113.

2 Joseph SUMPF, Michel HUGUES, **Dictionnaire de sociologie**, Paris, Librairie Larousse, 1973, p.23.

3 Externalisation, http://www.interef.com/ateliers/grh_demain/fiches/externalisation.htm.

4 Gordon MARSHALL (coord.), **Dicționar de sociologie**, Univers Enciclopedic, București, 2003, p.442.

5 Cătălin ZAMFIR, Lazăr VLĂSCLEANU (coord.), **Dicționar de sociologie**, București, Editura Babel, 1998, pp.487-488.

6 Constantin ONIȘOR, **Teoria strategiei militare**, București, Editura A.I.S.M., 1999, p.166.

7 Gordon MARSHALL, **op. cit.**, p.581.

8 Cătălin ZAMFIR, Lazăr VLĂSCLEANU, **op. cit.**, pp.591-592.

9 Vezi: Jean MARGUIN, *Vers la privatisation des forces armées*, <http://www.frstrategie.org>, Jean-Philippe DANIEL, *Les nouveaux mercenaires ou la privatisation du maintien de la paix*, <http://www.african-geopolitics.org/show.aspx?ArticleId=3361>, Yacine Hichem TEKFA, *Le Mercenariat moderne et la privatisation de la guerre*, http://www.strategicsinternational.com/9_Tekfa.pdf, Ludovic MONNERAT, *Entre condotierri et croisés*, http://www.ludovicmonnerat.com/archives/2006/01/iran_les_premie.html

10 Cf. Jean MARGUIN, **op. cit.**, p.1.

11 Cf. Jean-Dominique MERCHET, *Prestataires de guerre*, http://www.sandline.com/hotlinks/Liberation_PrestataB897DD.html, p.1.

12 **Vezi Blackwater: la guerre privatisée**, http://www.rfi.fr/actufr/articles/093/article_57062.asp, Eric LESER, *L'armée américaine fait de plus en plus appel au secteur privé*, <http://www.fsa.ulaval.ca/personnel/vernag/index.htm>

13 Irak: les nouveaux mercenaires, http://www.lexpress.mu/display_article.php?news_id=19166

14 **Compagnies militaires privées PMC**, http://www.sandline.com/hotlinks/Legitimate/Entity_%20G5B35B1.pdf, p.1.

15 Eric LESER, *L'armée américaine fait de plus en plus appel au secteur privé*, <http://www.fsa.ulaval.ca/personnel/vernag/index.htm>, p.1.

16 Ibidem, p.2.

Dr. Petre DUȚU(dutupetre@yahoo.com), cercetător științific gr. II la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, sociolog militar, autor a numeroase articole și lucrări privind securitatea națională, regională și globală, ca și asupra moralului militarilor.

SUVERANITATEA ȘI RELAȚIILE INTERNAȚIONALE EUROPENE

Gabriel PEREȘ

Suveranitatea statală, indiferent din ce punct de vedere o abordăm, implică existența unor competențe și capacități distincte, dând posibilitatea acționării atât pe plan intern, național, cât și pe plan internațional, transfrontalier.

Integrarea în Uniunea Europeană nu trebuie asociată cu pierderea suveranității, conceptul evoluând pe parcurs, de la înțelesul tradițional de la care s-a pornit, la o viziune modernă, care presupune păstrarea statutului juridic și delegarea anumitor atribuții, competențe la nivel suprastatal.

Suveranitatea statului român nu va putea fi compromisă nici de integrarea europeană, nici de fenomenul globalizării. Ambele procese presupun un anume transfer de putere statală, în folos comunitar.

Cuvinte-cheie: suveranitate, stat, relații internaționale

În doctrina internațională, suveranitatea¹ reprezintă pretenția statului de a se autoguverna pe deplin, iar recunoașterea mutuală a pretențiilor la suveranitate este temelia societății internaționale, reprezintă supremația unică, deplină și indivizibilă a puterii de stat în limitele frontierelor teritoriale și independența acesteia în raport cu orice altă putere, ceea ce se exprimă în dreptul exclusiv și inalienabil al statului de a-și stabili și realiza de sine stătător politica sa internă și externă, de a-și exercita funcțiile, de a-și îndeplini măsurile practice de organizare a vieții sociale interne și a relațiilor sale externe în baza respectării suveranității altor state, a principiilor și normelor de drept internațional acceptate prin acordul său de voință².

Suveranitatea a servit drept bază pentru recunoașterea reciprocă, pe temeiul egalității juridice, și nu trebuie să confundăm concepțional suveranitatea cu libertatea de acțiune, la mijloc existând circumstanțe determinate de relațiile inegale de putere.

Doctrina suveranității s-a dezvoltat ca parte a transformării sistemului medieval din Europa într-un sistem statal modern, proces care a culminat cu Tratatul de la Westfalia, din 1648. Pacea din Westfalia, ce a urmat Războiului de 30 de ani, a reprezentat prima întâlnire diplomatică la nivel european (primul congres european), cu această ocazie fiind consacrate principiile echilibrului politic, al rațiunii de stat și al dreptului popoarelor.

Această doctrină a fost construită în scopul de a mulțumi pe toată lumea, de a asigura o pace durabilă în Europa, stabilind în mod practic ceea ce istoricii, politicienii și militarii aveau să numească *setul principiilor care definesc suveranitatea națională*.

Apariția conceptului de suveranitate a avut loc paralel cu apariția similară a ideii de proprietate privată, ambele punând accentul pe drepturile exclusive concentrate într-un singur posesor, fixarea suveranității ca autonomie internă a principelui — care ieșise învingător asupra Papalității, egalitatea statelor în relațiile dintre ele, introducerea conceptului de echilibru între puteri, ca mijloc de menținere a păcii. Monarhii însă continuau să fie expresia „statalității”, în așa fel încât suveranitatea se referea, în primul rând, la persoana lor.

Constituțiile statelor europene au reprezentat cel mai propice cadru pentru definirea și afirmarea suveranității ca normă de drept intern, iar Carta ONU și tratatele internaționale și europene au conferit noi însușiri acestei norme în dreptul internațional, respectiv european. Astfel, constituțiile europene stabilesc că suveranitatea (unele adăugând și sintagma „națională”), sau puterea, aparține poporului. Întâlnim aceste idei în constituțiile Spaniei, Franței sau Suediei. În accepțiunea altor constituții (română și belgiană), suveranitatea aparține națiunii³.

Prin conceptul de **națiune**, locuitorii dinăuntrul granițelor aceluiași stat căpătau treptat conștiința că aparțin unei comunități naționale, că împărtă-

șesc o istorie comună și, foarte important, că au interese comune pe care le pot apăra și promova cel mai bine prin intermediul statului național. În secolul al XVIII-lea, are loc cea mai importantă trecere de la suveranitatea monarhului la cea a națiunii sau a poporului, impulsionată de Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii, consacrată mai apoi și în Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului, precum și în Constituția Franței revoluționare. Instituțiile sunt chemate să reprezinte națiunea, apărându-i această suveranitate pe care tot ele au construit-o, legiferat-o și susținut-o. Pentru a servi cât mai bine intereselor poporului, într-un sistem democratic, puterea trebuie să-și împartă atribuțiile în „sfânta treime” a Executivului, Legislativului și Puterii judecătorești.

Jean Jacques Rousseau spunea, în **Contractul Social**⁴, că „suveranitatea este inalienabilă și indivizibilă”, dar recunoștea, apoi, faptul că politicienii, „*neputând împărți suveranitatea în principiul ei, o împart în obiectul ei, o împart în forță și voință, în putere legislativă și în putere executivă, în drepturi de impozite, de justiție și de război, în administrație interioară și în puterea de a trata cu străinul; uneori confundă toate aceste părți, alteori le separă*”.

Deși Iluminismul, prin teoreticienii contractului social, a stabilit cert modul în care suveranitatea poporului este delegată guvernanților, în prezent, suveranitatea puterii de stat este descrisă drept supremația și independența puterii în exprimarea și realizarea voinței guvernanților ca voință de stat, deosebită fiind de suveranitatea poporului și suveranitatea națională⁵.

Egalitatea suverană a statelor a devenit unul dintre principiile de bază pe care s-a fondat Carta Națiunilor Unite: articolul 2 (1) este relevant în acest sens — „Organizația este întemeiată pe principiul egalității suverane a tuturor Membrilor ei”. Rezoluția ONU nr. 2625 din 1970.⁶

Statul suveran este participant principal al relațiilor internaționale, fapt ce-l situează, în dreptul internațional, ca prim subiect de drept în ordinea importanței. Statul are competențe legale, manifestate în sens material și formal⁷, iar suveranitatea, ca element component și de individualizare al acestuia, se prezintă ca un atribut esențial, exclusiv, inalienabil și indivizibil⁸.

Competențele materiale sunt, în primul rând, de ordine interioară și țin de suveranitatea internă, și anume, capacitatea de a-și organiza puterea

politică, sistemul economic și social. Competențele, în sens formal, se referă la jurisdicția statului și la capacitatea sa de a acționa în vederea garantării respectării regulilor juridice edictate de el⁹.

Statele au o competență personală¹⁰ exprimată în acțiunea lor față de propriii cetățeni, în vederea reglementării statutului cetățeniei, protecției acestora în străinătate, și acordarea corelativă a drepturilor și a obligațiilor, dar cea mai accentuată dintre competențe a fost cea teritorială, cea putere generală, deplină și exclusivă asupra gestionării teritoriului unui stat. Pentru controlul teritoriilor s-au purtat războaie, s-au promovat alianțe, s-au încheiat tratate de pace, acorduri sau convenții și s-au creat instituții internaționale.

Autonomia în abordarea acestor competențe conferă statelor dreptul de a decide singure asupra folosirii lor, ca atare, dar nu se exclude posibilitatea ca statele să delege, din proprie inițiativă și voință, unele competențe sau materializarea acestora, potrivit angajamentelor asumate prin tratate.

În luna martie, 1997, la Salzburg, cu ocazia desfășurării celui de-al 50-lea Seminar Internațional de Științe Politice, consacrat analizei viitorului instituției statului față de transformările produse de globalizare (care nu înseamnă doar „răspândire”, ci și „interdependență”), a fost pusă întrebarea *dacă statul și, în special cel național, se află la sfârșitul „carierii” sale lungi de peste 500 de ani*.

Mai avem încă nevoie de stat, au răspuns unanim reprezentanții celor 32 de state participante, *pentru a da identitate oamenilor, pentru a colecta impozitele și taxele, pentru a face să funcționeze sistemul de protecție și securitate națională, pentru a asigura cel puțin stabilitatea și securitatea internă*¹¹.

Acceptarea unor prevederi normative comunitare și a unor forme de cooperare care implică anumite transferuri de competențe către organizații și organisme supranaționale se face tot în temeiul respectului suveranității, și nu al eliminării acestuia.

Libertatea competenței statului constă în posibilitatea acestuia de a acționa în spiritul legislativ european introdus în dreptul intern¹².

Aceasta este și calea pe care au ales-o statele Uniunii Europene, când au decis faptul că unele atribute pot fi servite mai bine prin efortul comun, realizat sub tutela instituțiilor europene.

În virtutea conținutului teoretic acceptat de europeni și de comunitatea internațională,

statele au dreptul la personalitate internațională, la a li se respecta integritatea teritorială și la autoapărare, dreptul de a-și stabili singure regimul social politic, de a-și folosi resursele, a-și stabili sistemul economico-social și legislația, de a-și conduce în mod liber relațiile cu alte state, dar și obligațiile corelative de a respecta personalitatea internațională a celorlalte state, suveranitatea acestora și de a-și îndeplini cu bună-credință obligațiile internaționale.

Abordarea din dreptul internațional a căutat și o similitudine a suveranității cu independența. Astfel, o speță a Curții Permanente de Arbitraj stabilește exact această identificare: „Suveranitatea în relațiile dintre state înseamnă independență. Independența în legătură cu un teritoriu este dreptul de a exercita asupra acestuia funcțiile statului, cu excluderea (drepturilor) oricărui alt stat”. Pornind de la independență ca atribut al suveranității, aceasta din urmă, o dată recunoscută, devine garant al celei dintâi¹³. Recunoașterea calității de stat independent și suveran avea loc numai la întrunirea cumulativă a trei condiții constitutive: teritoriu, populație și guvern¹⁴.

Majoritatea specialiștilor sunt de acord că suveranitatea poate fi împărțită în suveranitatea politico-economică, izvor al afirmării conceptului, dar și inițiator al schimbărilor de-a lungul anilor, și suveranitatea juridică, prin încercarea de *normativizare* a idealurilor politice și transpunerea lor în teoria juridică, pilonul de bază fiind egalitatea în drepturi a statelor în relațiile internaționale, concept introdus de Vattel, prin **Le droit de gens**, în 1758.

Respectarea egalității suverane s-a dovedit a fi cea mai eficace modalitate de protejare a suveranității statale în sistemul internațional¹⁵, dreptul internațional cunoscând noi dezvoltări în secolul al XX-lea, cu precădere după cel de-al Doilea Război Mondial.

Aceasta este perioada în care apar organizațiile internaționale ca noi subiecte de drept, iar multitudinea tratatelor internaționale impune această nouă formă de colaborare, care inventează o serie de norme stricte ce trebuie respectate de către statele care aderă la respectivele organizații sau tratate, numărul lor crescând considerabil. Membrii ONU, ai NATO sau ai UE erau și sunt legați convențional printr-unul sau prin mai multe instrumente juridice. Prin intermediul acestor înțelegeri internaționale, prin care statele parvin la

concluzii comune pe calea dialogului și a negocierii, s-a ajuns la norme juridice cu caracter general, apărând noi ramuri ale dreptului internațional.

Dreptul Comunitar e creația exclusivă a Uniunii Europene. Stabilirea unui regim internațional pentru folosirea mărilor, concretizat în anii 1980 și 1990, a întărit noua abordare a modului în care statele înțelegeau să relaționeze în apele internaționale. Zona Economică Exclusivă a prelungit controlul pe care un stat îl deține asupra mării sale de la 12 mile marine la 200 de mile marine de la țărmul pe care *flutură steagul său*¹⁶.

Elementul de noutate constă în faptul că, deși statul are dreptul de exploatare, protecție, conservare și gestionare a tuturor resurselor existente în zona economică exclusivă, toate statele, riverane sau fără litoral, se bucură, în conformitate cu normele general recunoscute ale dreptului internațional, de libertățile de navigație, de survol și libertatea de a utiliza marea în orice alte scopuri licite pe plan internațional, în condițiile respectării legislației în vigoare.

Marea Neagră devine, în special după evenimentele de la 11 septembrie, dar mai ales după extinderea NATO din 2002, un spațiu de întrepătrundere a frontierelor geopolitice, geoeconomice și geoculturale, însă și un cadru de afirmare a noii comunități euro-atlantice¹⁷.

Introducerea Tratatelor care produceau efect și pentru terți a reprezentat un alt punct important pe calea colaborării internaționale, dar, în același timp, a modelării unei conduite internaționale care trebuie respectată de toate statele comunității internaționale prin conferirea reciprocă a unor drepturi de folosire a căilor de comunicații ori a apelor internaționale, de limitare *ad pactam* a suveranității naționale pentru binele comun, întărind ideea că o colaborare pașnică va fi profitabilă pentru toți.

Dreptul internațional public a marcat și demitizarea teritorialității, prin admiterea în practica internațională și în doctrină a excepțiilor condominium-ului, servituților internaționale și cesiunii de teritorii.

În dreptul internațional, *condominium-ul*¹⁸ sau posesiunea în comun reprezintă un teritoriu politic, un stat sau o zonă delimitată, în care două sau mai multe puteri suverane sunt de acord să împartă în mod egal dominația (în sensul suveranității) și să-și exercite drepturile în comun, în același mod, fără o divizare în „zone naționale”.

Deși întotdeauna este recunoscută ca o teorie posibilă, este rar pusă în practică, cauza principală fiind dificultatea în asigurarea unei cooperări interstatale pliabile.

Cesiunea de teritoriu reprezintă o operațiune juridică convențională, în baza căreia un stat renunță la suveranitatea sa asupra unui teritoriu în favoarea altui stat, care își va întinde suveranitatea asupra acelui teritoriu.

Statelor li s-a atras atenția, printr-o serie de acte internaționale, precum Carta ONU, Actul final de la Helsinki, Declarația drepturilor omului etc., că drepturile omului nu pot fi și nu trebuie încălcate, sub masca suveranității naționale.

Necesitățile categorice și necondiționate ale dezvoltării sistemului internațional, în ultimele decenii, au fost, pe de o parte, presiunea popoarelor pentru păstrarea păcii și evitarea dezastrelor de tipul războaielor mondiale, iar pe de altă parte, necesitatea cooperării între state, la nivel internațional sau regional.

În prezent, există peste 360 de organizații internaționale de tip interguvernamental, din care 30 cu caracter universal, 50 intercontinentale, 280 regionale și aproximativ 13.000 de organizații internaționale neguvernamentale, care acoperă vaste domenii de activitate, de la sănătate până la lansarea și gestionarea sateliților¹⁹.

Statele au concluzionat că, pe de o parte, sunt mult mai câștigate dacă realizează tratate, înțelegeri și acorduri între ele, decât dacă ar acționa pe cont propriu, iar pe de altă parte, că restrângerea volitivă a unor atribute ale suveranității contribuie la binele comun.

De subliniat este faptul că delegarea unor competențe rezultate din suveranitate către organizații sau instituții internaționale nu antrenează renunțarea la suveranitate, care rămâne consfințit indivizibilă și inalienabilă, ci reprezintă doar o convenție prin care deținătorul său de drept, națiunea, o deleagă spre o altă autoritate.

Prin colaborările internaționale, statele și-au întărit suveranitatea, împărțind atât costurile, cât și beneficiile, organizând transferul de drepturi suverane în anumite sectoare economice și administrarea lor în comun, prin instituții cu caracter supranațional.

Tratatul care a consfințit bazele juridice ale Comunităților este Tratatul instituind Comunitatea Economică Europeană²⁰ (CEE), de altfel, „*un tratat cu unele trăsături asemănătoare unei Constituții,*

definind un sistem comunitar dotat cu instituții politice comune; un tratat-cadru prin care sunt definite obiectivele, competențele instituțiilor; regulile și procedurile comune, fără a fi categoric asupra metodelor și finalității politice.”²¹

Deși în tratatele institutive nu există nicio referire la structurile substatale, în prezent, tendințele de descentralizare, de regionalizare sunt de necontestat. Dacă la începutul Comunităților exista un singur stat-membru cu structură regională (federală sau descentralizată), astăzi, în spațiul comunitar, statul a încetat să fie singurul cadru intern de soluționare a diverselor probleme ale societății. Diferitele forme de regionalism instituționalizat au preluat anumite competențe ale statului.

Forma cea mai tipică și cea mai eficientă a cooperării transfrontaliere este cea a **euoregiunilor**, care, din punct de vedere al clasificării tipurilor de regionalism, aparțin regionalismului transfrontalier.

Conceptul s-a impus în spațiul comunitar, având la bază forța și colaborarea societății civile și interesele economice și politice comune, și prin el, euoregiunile pot fi definite ca fiind zone sau regiuni de interferență economică, socială sau culturală, în care două sau mai multe state valorifică în comun resursele materiale și umane, prin inițierea și derularea unor activități și programe strategice în acest sens.

Din punct de vedere juridic este o asociație înregistrată conform dreptului intern căruia îi aparține din punct de vedere teritorial. Pe plan transfrontalier, organul suprem de decizie este „Adunarea generală a euoregiunilor”.

În ceea ce privește regionalismul transfrontalier și transnațional, situația este puțin diferită. Primele cooperări transfrontaliere au apărut cu mult înainte de a fi finanțate prin programe comunitare, iar numărul lor a crescut spectaculos după 1989, moment în care au apărut și programele comunitare pentru acest tip de cooperare (INTERREG²², PHARE-CBC²³).

Cooperările transfrontaliere au scopul de a derula în comun proiecte de dezvoltare interregionale, acestea din urmă fiind și tipurile de acțiune susținute din fondurile comunitare. Rolul Uniunii a fost să încurajeze acel model de cooperare regională care s-a dovedit anterior eficient în realizarea dezideratului de Comunitate fără granițe interioare.

Actualmente se susțin atât cooperările transfrontaliere între regiuni comunitare, cât și cele între regiuni comunitare și regiuni din statele candidate sau limitrofe Uniunii, fapt datorat politicii de extindere a acesteia.

Regionalismul, în niciuna dintre formele sale instituționalizate, nu afectează în vreun fel suveranitatea statului.

Granițele unui teritoriu nu sunt doar unele geografice; peste acestea se suprapun, parțial sau în totalitate, granițe istorice, sociologice, antropologice ideologice, etc.

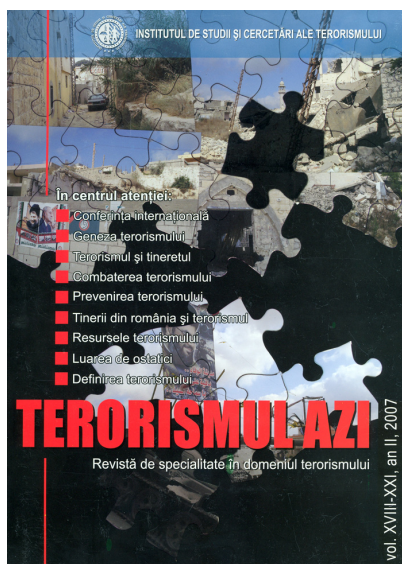
În dreptul internațional contemporan, *temeiul politic și juridic al personalității internaționale a statului îl constituie suveranitatea sa. Ea aparține tuturor statelor, indiferent de mărime, putere, stadiu de dezvoltare. Cea mai importantă trăsătură a puterii de stat este suveranitatea, care presupune supremație în interior și independență în exterior.*²⁴

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 www.romanothan.ro
- 2 Ion M. ANGHEL, **Subiectele de drept internațional**, București, 1998, p. 100.
- 3 Ioan MURARU, Simina TĂNĂSESCU, **Drept constituțional și instituții politice**, București, 2001, p. 265.
- 4 Jean Jacques ROUSSEAU, **Contractul Social**, București, Cartea Noastră, p. 27.
- 5 Ioan MURARU, Simina TĂNĂSESCU, **op. cit.**, p. 288.
- 6 Declarația referitoare la principiile Dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state potrivit Cartei ONU, Raluca MIGA-BEȘTELIU, **Drept internațional - Introducere în dreptul internațional public**, București, 1998, pp. 90-91.
- 7 Prof. univ. dr. Florian COMAN, **Drept internațional public**, vol. I, București, 1999, pp.111-113.
- 8 Principiul suveranității, înscris în **Carta ONU** este un principiu fundamental al dreptului internațional.
- 9 Marțian NICIU, **Drept internațional public**, Arad, Servosat, 1999, p. 81.
- 10 Ibidem, p. 82.
- 11 Teodor FRUNZETI, **Organizațiile internaționale**, lucrare publicată pe site-ul Academiei Forțelor Terestre.
- 12 Prof. univ. dr. Victor AELENEI, **Legislație europeană pentru poliția de frontieră**, București, 2007, pp.11-12.
- 13 Curtea Permanentă de Arbitraj, Arbitru unic: Max Huber, Hotărârea în Cauza Islanda/SUA- Insula Palmas, **Review of International Arbitral Awards**, 1928, vol. 2, p. 829, în Aurel CIOBANU-DORDEA, **Considerații cu privire la implicațiile constituționale ale aderării României la Uniunea Europeană**, **Romanian Journal of European Affairs**, vol. 1, nr. 1, 2001, p. 31.
- 14 Raluca MIGA-BEȘTELIU, **op. cit.**, p. 86.
- 15 Ibidem, p. 87.
- 16 **Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării**, ratificată de România prin Legea nr.110/1996.
- 17 Ilie BĂDESCU, **Tratat de geopolitică**, Ed. Mica Valahie, 2004.
- 18 Wikipedia, **enciclopedia liberă**.
- 19 Raluca MIGA-BEȘTELIU, **op. cit.**, p. 35.
- 20 **Tratatul de la Roma sau Tratatul instituind Comunitatea Economică Europeană**, din 25 martie 1957, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958.
- 21 Octav BIBERE, **Uniunea Europeană între real și virtual**, Ed. All Educațional, București, 1999, p. 37.
- 22 Sprijinirea cooperării transfrontaliere, transnaționale și interregionale, precum și a unei dezvoltări armonioase și echilibrate a întregului spațiu comun.
- 23 Cross Border Cooperation.
- 24 Dumitru MAZILU, **Dreptul internațional public**, vol. I, București, 2001, p. 130.

Subcomisarul Gabriel PEREȘ (gabriel_peres@yahoo.co.uk) este asistent universitar la Catedra Poliție de Frontieră din cadrul Academiei de Poliție "Alexandru Ioan Cuza".

TERORISMUL, AZI

Revista “Terorismul, azi”, editată de Institutul de Studii și Cercetări ale Terorismului (ISCT) din Cluj-Napoca, reprezintă una dintre cele mai cunoscute publicații de specialitate în domeniul cercetării fenomenului terorist. Integrată categorial în rândul publicațiilor de educație și securitate, sociologie și psihologie, aceasta poartă amprenta fondatorului ei, Cristian Delcea, autor al mai multor cărți de prioritate din câmpul studiilor psihologice, despre psihologia terorismului, ad-terorism etc., care aduce o contribuție substanțială la progresul cunoașterii tuturor formelor de manifestare teroristă, pentru a le înțelege cauzele și a pregăti cetățenii în vederea prevenirii și combaterii acestui flagel mondial.

Primul volum al revistei a apărut în august 2006, ceea ce evidențiază o publicație tânără, puternic ancorată, prin tematică, la evenimentele dramatice ce s-au produs la 11 septembrie 2001. Revista s-a distins, de la un număr la altul, prin experiența personalităților cooptate în realizarea sa și prin valoarea și consistența abordărilor problematice din domeniul. Evoluția acestei reviste

de specialitate tratând aspecte din sfera conflictelor asimetrice s-a corelat cu extinderea și dezvoltarea activităților Institutului de Studii și Cercetări ale Terorismului, urmare a nevoii de informare despre ultimele preocupări, studii și cercetări și de educare a publicului larg în ceea ce privește aspectele mai mult sau mai puțin cunoscute ale celei mai grave amenințări actuale.

„... Terorismul nu este doar ceea ce se spune că este, ci și altceva, mult mai grav, un fenomen ce vine din adâncul conflictualității omenești, pe care noi, oamenii, nu reușim încă să o înțelegem pe deplin ...” scrie, în Editorialul celui mai recent număr al revistei, generalul de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, cercetător științific gradul I la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, surprinzând tocmai acele aspecte mai puțin cunoscute ale fenomenului ce a marcat și continuă să marcheze istoria omenirii. Psihologia teroristului și terorismului nu poate fi pătrunsă și studiată cu ușurință, mai ales că prevenirea și combaterea fenomenului „nu este doar o problemă de intuiție matematică, ci și una de conștiință a lumii și de responsabilitate civilizațională”.

Același număr al publicației trimestriale „Terorismul, azi”, ce înglobează volumele XVIII-XXI, este focalizat pe teme de mare actualitate și interes pentru cititorii avizați, precum: Conferința internațională „Tu poți preveni terorismul”, organizată de Institutul de Studii și Cercetări ale Terorismului; Geneza și paradigmele terorii de la Hizballah – „Partidul lui Dumnezeu” la Al Qaida – Albă; Terorismul și tineretul; Cooperarea statelor în combaterea terorismului internațional și limitările doctrinare ale acesteia; Prevenirea și combaterea terorismului. Noi abordări instituționale; Tinerii din România și terorismul; Resursele materiale, tehnologice și financiare ale terorismului; Actul terorist manifestat prin luarea de ostatici; Noi tendințe în definirea și conceptualizarea terorismului.

Deosebit de interesant este materialul „Geneza și paradigmele terorii de la Hizballah – „Partidul lui Dumnezeu” la Al Qaida – Albă”. Autorii, prof. univ dr. Anghel Andreescu și comisar dr. Nicolae Radu, acordă o atenție aparte înțelegerii procesului de reconfigurare a grupărilor teroriste și noii viziuni în selecția și pregătirea luptătorilor antiteroriști, scoțând în evidență extinderea Al-Qaida în Europa, prin așa-numita Al-Qaida Albă (teroriști cu tenul alb). Prognozele din finalul articolului conturează posibila evoluție a fenomenului terorist, astfel că „... terorismul va persista cu siguranță și în viitor, crescând cantitativ și calitativ cu atât mai mult cu

cât unele state apelează deja la terorism pentru a-și atinge anumite scopuri ...”.

Demersul colectivului Institutul de Studii și Cercetări ale Terorismului este lăudabil și, pe viitor, sperăm că revista „Terorismul azi” va continua să fie un veritabil pilon și etalon care promovează valorile democrației, culturii, religiei, umanismului, statului de drept, previne și combate terorismului internațional și critică orice forme declarative sau procedurale de atingere a acestora.

C.B.

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IANUARIE-MARTIE 2008

În această perioadă, cercetători de la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I” au participat la diverse activități naționale și internaționale. Una din cele mai importante este Conferința internațională „Securitatea regională, securitatea energetică și NATO: probleme și posibilități viitoare”, organizată în perioada 19 – 20 februarie la Constanța. La această activitate au participat personalități ale mediului științific și academic românesc, dar și importanți invitați din alte state: Marea Britanie, Turcia, Suedia, Slovenia, Kuweit, Rusia, Bosnia-Herțegovina, Republica Moldova, precum și reprezentanți ai unor organizații internaționale.

Trimestrul viitor este unul încărcat în activități importante pentru cercetătorii Centrului. Sesiunea de comunicări științifice STRATEGII XXI a Universității Naționale de Apărare „Carol I” (17 – 18 aprilie) va avea ca temă „Securitatea și apărarea în Uniunea Europeană” și este organizată pe 13 secțiuni. La activitate vor fi prezente personalități din conducerea Guvernului României, ministrul apărării, ministrul educației, cercetării și tineretului, secretari de stat din Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului și Ministerul Internelor și Reformei Administrative, rectori de la instituțiile de învățământ superior, militare și civile, precum și alte personalități ale comunității științifice românești. CSSAS se va ocupa de organizarea și desfășurarea secțiunii „Securitate și apărare”.

Doi cercetători ai Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, vor participa, în Slovacia, în perioada 01 - 06.04.2008, la o serie de activități științifice internaționale desfășurate în cadrul restrictiv al „Grupului de la Vișegrad”.

O altă activitate internațională la care se va participa este Conferința „Amenințări prezente și viitoare la adresa securității - influența lor asupra forțelor armate”, desfășurată în perioada 09 – 11.04.2008, la Varșovia în, Polonia.

O activitate importantă este și Seminarul „Oportunități și perspective pentru industria națională de apărare după reuniunea NATO de la București” organizat de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I” împreună cu C. N. „Romarm”, la 23 mai 2008. La această activitate sunt invitate să conferențieze personalități din conducerea Ministerului Apărării.

Cea mai importantă activitate științifică a Centrului din acest an este Sesiunea internațională anuală de comunicări științifice, ce va fi organizată în luna noiembrie. Informații despre condițiile de participare la această sesiune se vor găsi din timp pe site-ul <http://cssas.unap.ro>.

Irina CUCU

ÎN ATENȚIA AUTORILOR

La selecția articolelor se au în vedere: circumscrierea în aria tematică a revistei, actualitatea subiectului, noutatea și originalitatea, conținutul științific al materialului, ca și adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă.

Textul trimis spre publicare nu trebuie să fi apărut anterior în altă revistă. Articolul nu trebuie să conțină conotații politice de partid.

Evaluarea științifică a textelor se va face de către doi referenți științifici cu grad profesional de profesor universitar sau cercetător științific gradul I. Conținutul textului trimis spre publicare nu trebuie să fi apărut anterior în alte reviste, în format tipărit sau online.

Articolul, elaborat în limba română și o limbă de circulație internațională (engleză, franceză), poate conține maximum 10-12 pagini (6.000 – 7.000 cuvinte) și trebuie să fie redactat în format electronic și pe hârtie A4, cu font Times New Roman, corp 12, cu spațierea la un rând, iar tabelele și schemele transpuse pe pagini separate.

Textul trebuie să fie precedat de un rezumat de maximum 250 cuvinte în limbile română și engleză. Materialele să fie semnate cu gradul științific, numele și prenumele autorului și să se încheie cu un curriculum vitae de maximum 60 cuvinte (specificând calificarea profesională a autorului, instituția de care aparține și alte informații considerate necesare, inclusiv adresa de e-mail a acestuia).

Trimiterile bibliografice se fac în josul paginii și trebuie să respecte regulile internaționale. Autorii pot publica doar un articol pe număr.

Textul trebuie să prezinte o structură ușor identificabilă, cu titluri (eventual subtitluri) reflectând această structură. Abrevierile vor fi indicate în text la prima apariție. În continuare, denumirea întreagă nu va mai fi repetată. Este de dorit ca articolele să se încheie cu câteva concluzii mai importante, privind avansul realizat în cunoaștere prin cercetarea respectivă.

Articolele nu vor conține informații clasificate.

Revista neavând scop lucrativ, articolele nu vor fi remunerate.

Adresa noastră este: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate (revista „Impact Strategic”), București, Șoseaua Panduri nr. 68-72, Sectorul 5, Telefon: (021)319.56.49; Fax: (021)319.55.93, E-mail: cssas@unap.ro; Adresă web: <http://cssas.unap.ro>; <http://impactstrategic.unap.ro>.

La șase ani de la apariție, revista IMPACT STRATEGIC a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, se prezintă ca o publicație științifică trimestrială, recunoscută pe plan național și cunoscută pe plan internațional pentru aria tematică complexă abordată – actualitate politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, societate informațională, problematica păcii și a războiului viitorului. Cititorii găsesc în paginile ei analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere, precum și o rubrică specială, intitulată „Eveniment strategic”, în care se studiază impactul strategic al dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

IMPACT STRATEGIC numără între colaboratorii săi personalități de marcă din domeniul cercetării științifice și învățământului superior militar și civil, național și internațional, din structurile Ministerului român al Apărării, Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, Ministerul Internelor și Reformei Administrative, Ministerul Afacerilor Externe, unități militare și alte instituții ale statului, organizații neguvernamentale, firme etc.

Recunoașterea internațională a calității revistei este confirmată de difuzarea ei pe site-urile unor prestigioase instituții de peste hotare (Rețeaua de relații internaționale și securitate a Institutului Federal Elvețian pentru Tehnologie din Zürich; Defence Guide, în colaborare cu Institutul Elen de Studii Strategice; Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul din Republica Moldova - Biblioteca virtuală „Politics – security” etc.).

Publicația este apreciată, pentru standardul de calitate, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior din România, prin clasificarea la categoria B+, ca revistă ce deține potențialul necesar obținerii recunoașterii internaționale.

Oglindă fidelă a gândirii militare românești și străine actuale, IMPACT STRATEGIC este un forum reprezentativ de reflecție și dezbatere aprofundată a problematicii strategiei și securității în comunitatea științifică și academică națională și internațională.

În prezent, IMPACT STRATEGIC se tipărește concomitent în două ediții: una în limba română și alta în limba engleză, și se difuzează în mediul științific și academic din țară și străinătate, ca și în principalele instituții din sfera securității și apărării.

Responsabil de număr: Vasile POPA
Tehnoredactare computerizată: George RĂDUICĂ
Corectură: Corina VLADU
Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"
